

Adrian Hatos Floare Chișea
(coordonatori)

Bihorul în Europa. Local, național și european în transformările sociale regionale din perioada 1996-2015

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

Adrian Hatos Floare Chișea
(coordonatori)

**Bihorul în Europa.
Local, național și european
în transformările sociale regionale
din perioada 1996-2015**

Presa Universitară Clujeană

2016

Referenți științifici:

conf. univ. dr. Bogdan Nadolu
prof. univ. dr. Gavrilă Flora

Recenzorii articolelor din acest volum:

Claudia Bacter, Sergiu Bălțătescu, Raluca Buhaș, Floare Chipea, Adrian
Hatos, Șerban Olah, Sorana Săveanu, Florica Ștefănescu

Corectura textelor: Otniel Veres

DTP: Horia Șandor

Designul copertei: Sorana Săveanu**Copyright © 2016 Autorii**

ISBN 978-973-595-988-3

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Cuprins

Despre autori.....	7
Prefață	13
Spațiul social al tranziției în comunitățile bihorene.....	21
Contextul economic al transformărilor postcomuniste în comunitățile bihorene	49
Muncă, piață, capital. Studiu privind piața muncii bihorene	75
Identitate locală, regională, națională și europeană. Atitudini în județul Bihor	101
Oraș, caut turiști! Implicații ale imaginii urbane în promovarea turistică	125
Satul tradițional din Apuseni vs. corporația. Opoziția rurală față de proiectul unui parc eolian în zona Alunu-Brad	149
Religia ca piață. Un studiu cantitativ despre viața religioasă din Oradea	169
Rolul sondajelor de opinie în evoluția socială Interpretări și analize la nivel internațional și regional.....	183
Protecția copilului în România: provocări și soluții	201
Combaterea traficului de persoane - actori în lupta antitrafic la nivelul județului Bihor.....	223
Programul social lapte și corn. Percepția beneficiarilor direcți	243

Despre autori

Informații despre coordonatorii volumului

Floare Chișea (doctor în sociologie, născută în 1952) este profesor universitar din anul 2000 în departamentul de Sociologie Asistență Socială și Decan al Facultății de Științe Socio-Umane a Universității din Oradea în perioada 2002-2016. Din 2004 a coordonat doctorate la Școala Doctorală a Facultății de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București, iar din 2009 a acreditat, împreună cu prof.univ.dr. Gheorghe Șișeștean, Școala Doctorală de Sociologie a Universității din Oradea. A susținut activități didactice, în principal în domeniile sociologie generală, sociologia devianței și sociologia familiei. A publicat opt volume de autor unic și mai multe volume în calitate de coordonator și coautor. Majoritatea volumelor și studiilor publicate sunt rezultatul cercetărilor proprii sau în echipă, realizate în regiunea din proximitatea spațială și socială a universității. A avut calitatea de director de grant-uri de cercetare, manager de proiect și de membru în echipele de cercetare ale departamentului și s-a implicat în activitățile comunității, în special în organele din domeniul social.

În amintirea profesorului Gheorghe Șișeștean

Adrian Hatos (dr. Habil., născut la data de 29 februarie 1972) este profesor universitar al Departamentului de Sociologie-Asistență Socială și director al Școlii Doctorale de Sociologie a Universității din Oradea. Predă cursuri de metodologia cercetării, de cercetare aplicată și din domeniul educațional la toate ciclurile. Publicațiile sale, cele mai multe rezultate ale unor proiecte de cercetare aplicată sau fundamentală, abordează mai ales teme de politică educațională și de participare cetățenească. Pe plan local, a coordonat cercetări precum cele referitoare la principalele destinații externe ale călătoriilor cu avionul din județul Bihor (2012-2013) sau cel referitor la brandul turistic al municipiului Oradea (2015).

Informații despre autorii articolelor din volum

Claudia Bacter (doctor în sociologie, născută la data de 28.12.1973), este conferențiar universitar la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Facultății de Științe Socio-Umane, a Universității din Oradea. Predă

cursuri de tehnici de intervenție în asistență socială, consiliere, asistența socială a persoanelor cu dizabilități, psihologia muncii, selecția de personal, la nivel de licență și masterat. Domeniile de interes sunt: protecția socială a persoanelor cu dizabilități, protecția socială a copilului și a familiei și resurse umane. Este autor și coautor al mai multor publicații de specialitate cu teme din domeniile specificate anterior. De-a lungul perioadei de activitate a fost implicată în implementarea a numeroase proiecte de dezvoltare instituțională și cercetare.

Sergiu Bălțătescu (doctor în sociologie, născut în 1967) este profesor universitar la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială al Universității din Oradea. Autor a numeroase studii privind calitatea subiectivă a vieții și indicatorii sociali, este redactor-șef al revistei Sociologie Românească, director fondator al Journal of Social Research & Policy și membru în colegiile de redacție ale unora din cele mai prestigioase reviste naționale și internaționale din domeniu. Teza lui de doctorat, publicată în volumul cu titlul „Fericirea în contextul social al tranziției postcomuniste din România”, a primit Premiul Dimitrie Gusti al Academiei Române pentru anul 2009. Vicepreședinte al Asociației Române de Sociologie, Membru al International Society for Quality of Life Research și International Sociological Association, a coordonat mai multe cercetări naționale și internaționale în domeniul calității vieții și schimbării sociale.

Delia Bekesi (doctor în Sociologie, născută la data de 02.09.1979), este lector universitar la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Facultății de Științe Socio-Umane, a Universității din Oradea. Predă cursuri de statistică aplicată în științele sociale, resurse umane, managementul serviciilor sociale, integrarea pe piața muncii a șomerilor și grupurilor vulnerabile, microeconomie și salarizarea personalului, la nivel de licență și masterat. Este autor și co-autor a mai multor publicații de specialitate cu teme din domeniile specificate anterior. De-a lungul perioadei de activitate a fost implicată în implementarea unor proiecte de cercetare, și de asemenea, este implicată și în activitatea de practică a studenților.

Zsolt Bottyan (doctor în sociologie, născut la data de 04.07.1971), este lector universitar la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Facultății de Științe Socio-Umane a Universității din Oradea. Predă cursuri de teorii sociologice contemporane, de metode și tehnici de cercetare socială, management al conflictului la nivel de licență și masterat. Domeniile de interes sunt: analiza ideologică și a sistemului de valori, managementul conflictului. A publicat articole de specialitate și cărți cu teme din domeniile specificate anterior. De-a lungul perioadei de activitate a participat ca mem-

bru în echipe de cercetare în proiecte naționale și internaționale.

Raluca Sînziana Buhaș (născută la data de 13 septembrie 1982) ocupă funcția de lector universitar dr. la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială, Facultatea de Științe Socio-Umane, Universitatea din Oradea. Deține titlul de doctor în Sociologie din anul 2013. Activitatea de predare este centrată pe sociologia familiei, sociologie generală, dar și pe seminarii de metodologia cercetării. De asemenea, este implicată și în activitatea de practică a studenților. Lucrările publicate abordează teme de sociologia familiei, sociologia spațiilor virtuale și a interacțiunii mediate de computer, dar și de sociologia educației. A fost, de asemenea, membru al unor echipe de cercetare, contribuind la diverse studii pe plan local.

Dragoș Dărăbăneanu (doctor în sociologie, născut în 1973) este lector universitar la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială al Universității din Oradea, unde activează din anul 1998, este doctor în sociologie din anul 2007 în urma elaborării tezei cu tema „Spațiul Public și Opinia politică în România”. Predă cursuri de sociologia comunicării, sociologia opiniei publice, comunicare interculturală, promovarea imaginii și comunicare. Dincolo de activitatea de predare, ca experiențe profesionale notabile amintim o bursă de studiu în SUA (University of California, Los Angeles) sau poziția de visiting professor la Universitatea din Gent, Belgia, în cadrul unui program de mobilități Erasmus. A publicat de-a lungul anilor peste 30 de articole și studii în domeniul sociologiei, a participat la studii și proiecte cu finanțări locale, naționale și europene.

Aurora Gavriș (doctor în sociologie, născută la data de 22 mai 1976) este lector universitar la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Facultății de Științe Socio-Umane a Universității din Oradea. Activitatea didactică e reprezentată prin susținere de cursuri și seminarii la discipline de învățământ precum: Sociologia devianței, Legislație în asistență socială, Introducere în probațiune, Dreptul administrației publice etc. Domeniul de interes științific este validat prin publicarea tezei de doctorat: „Aspecte psihosociale și juridice privind traficul de ființe umane” și alte publicații, articole și studii în domeniile didactice anterior menționate.

Cristiana Marc (doctor în sociologie, născută la data de 16 iulie 1972) este lector universitar la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială al Facultății de Științe Socio-Umane a Universității din Oradea. Predă cursuri de teorii în asistență socială, sistemul de asistență socială, asistența socială a

familiei și copilului. A participat la implementarea unor proiecte și este autor și coautor al mai multor publicații în special în domeniul protecției copilului și al sistemului de pensii.

Adelina Iacob (doctor în sociologie, născută la data de 26.05.1969) este directorul Școlii Gimnaziale Nr. 11 Oradea, membru a numeroase comisii de specialitate și asociații profesionale. Are studii de licență în sociologie și în pedagogia învățământului primar și preșcolar; este doctor în sociologie (Școala Doctorală de Sociologie, Universitatea din Oradea). Publicațiile și cele mai importante proiecte sunt în domeniul educațional, sociologie, sociologie medicală; are experiență managerială ca inspector școlar de specialitate și manager de școală. Desfășoară activități de educație a adulților, fiind formator pe diferite domenii, în programe de formare continuă. Are o contribuție semnificativă la dezvoltarea alternativelor educaționale prin implementarea Pedagogiei Educaționale Freinet, la nivel primar și gimnazial.

Șerban Olah (doctor în sociologie, născut în 1972) este absolvent al Universității din București, specializarea sociologie (1995) și al Universității din Oradea, specializarea Finanțe-Bănci(2009), a finalizat programul de doctorat la Universitatea din București în 2002, cu o teză despre elitele locale. A participat ca expert sau director în mai multe proiecte finanțate din fonduri europene. Autor a două cărți și a numeroase articole de cercetare publicate în reviste de specialitate din România și străinătate. Domeniile de interes în zona cercetării științifice sunt legate de analiza cantitativă a bazelor mari de date internaționale, sociologia economică, sociologia religiilor și analiza bunăstării subiective.

Sorana Săveanu (doctor în sociologie, născută la data de 17 ianuarie 1980) este lector universitar la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială. Are o vechime în activitatea de cercetare sociologică de peste 10 ani, fiind implicată în toate proiectele de cercetare derulate de către Departamentul de Sociologie și Asistență Socială. Este specializată în metodologia cercetării sociale și cercetare aplicată, având o experiență relevantă în designul anchetelor sociale și analiza statistică a datelor. Sociologia educației este domeniul principal de interes, având publicații numeroase pe subiecte regăsite în cadrul acestui domeniu.

Lucia Ștef (născută în 23 martie 1985) este doctorand al Școlii Doctorale de Sociologie din cadrul Universității din Oradea. Principalele domenii de interes: sociologia familiei, procesele decizionale, capital social, dezvoltare comunitară.

Florica Ștefănescu (dr. Habil. în economie, născută la data de 12.10.1956) este profesor universitar la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Facultății de Științe Socio-Umane a Universității din Oradea. Predă cursuri de Economie, Managementul resurselor umane, Politici economice europene, la nivel de licență și masterat. Este autor al unor lucrări de specialitate din domeniul economiei, politicilor economice și al unor lucrări cu caracter interdisciplinar. A fost implicată în derularea mai multor proiecte locale, naționale și internaționale.

Prefață

La o încercare de analiză, chiar și sumară, a opiniilor sociologilor privind originea și evoluția sociologiei se poate constata că acestea sunt foarte diverse. O idee este însă acceptată în unanimitate, și anume aceea că sociologia n-a apărut dintr-o simplă curiozitate intelectuală și nici n-a fost destinată doar unei caste restrânse de privilegiați care să-și propună dispute realizate la nivel teoretic, pur speculativ, despre modul de structurare și funcționare a societăților, fie și din nevoia sau de „moda” de structurare și „filosofare” a ideilor în modele teoretice originale. Ea s-a născut din necesități practice, dintr-o speranță „metodică” cu ajutorul căreia se încerca redresarea echilibrului societății, profund afectat de noile procese și fenomene cu care s-au confruntat societățile (Chipea, 2015, pp. 17-54).

Considerăm deosebit de relevantă în acest sens opinia întemeietorului sociologiei științifice, Emile Durkheim, conform căreia sociologia nu ar merita nici un moment de osteneală dacă nu ar contribui la înțelegerea societății și la construirea unei societăți mai bune (Durkheim, 1922), sau opinia lui Auguste Comte, în virtutea căreia rolul sociologiei este acela de a cunoaște societatea pentru a prevedea, a preveni pentru a putea să o transforme în beneficiul cetățenilor săi – „savoir pour prévoir, prévoir pour pouvoir” (Comte, 1830). Pe măsură ce societatea a devenit mai complexă, relațiile dintre indivizi s-au schimbat sub impusul unor transformări fundamentale, generate de apariția industrializării, a unui nou mod de producție, s-a manifestat mai acut nevoia de explicare a noilor configurații și de intervenție în sensul diminuării efectelor negative percepute a se fi produs asupra ordinii sociale. În lucrarea „Sociologia acțiunii”, sociologul francez Alain Touraine scria că „Sociologia s-a născut din revoluția industrială. Dacă filosofia politică, a cărei influență asupra sociologiei a rămas întotdeauna considerabilă, are o istorie mai lungă, nu se poate contesta că puternica răvășire produsă de apariția industriei mecanizate – mai întâi în Anglia, apoi în cele mai multe din societățile naționale – a provocat o dezvoltare fără precedent a gândirii și a studiilor sociale, stimulate de conștiința necesității de a putea sesiza aproape imediat cauzele schimbărilor sociale” (Touraine, 1965, p.7).

Chiar dacă la debutul său noua știință despre societate a îmbrăcat un caracter preponderent teoretic, desprinzându-se din filosofie, ulterior, sociologia clasică, cea constituită la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, arată Raymond Boudon (1997, pp. 7-22), se evidențiază o mare diversitate a concepțiilor privitoare la sociologie, putând fi reliefat caracte-

rul său descriptiv impus, în special, prin tradiția inițiată în Franța de Fr. Le Play, cel explicativ-comprehensiv, promovat mai ales prin opera sociologului german M. Weber, dar și a „părintelui sociologiei științifice”, francezul E. Durkheim, și caracterul aplicativ al sociologiei americane, în contextul căruia multe cercetări au fost inspirate de necesitatea de a „soluționa” „probleme sociale” cu care s-a confruntat această societate, precum: sărăcia, delincvența, șomajul, perfecționarea metodelor de negociere a conflictelor etc.

Un fenomen relevant cu care s-a confruntat sociologia chiar în perioada modernității și care se evidențiază și în postmodernitate (chiar dacă diagnosticul nu este îmbrățișat în unanimitate – polemica fiind, de altfel, o stare caracteristică sociologiei) îl reprezintă diferențierea sociologiei pe țări sau națiuni, ceea ce a determinat ca în prezent în lume existe pe lângă o sociologie comună, cunoscută mai mult sau mai puțin în toate țările civilizate, și sociologii naționale care nu sunt la fel de cunoscute, dar care evidențiază puternice valențe aplicative (Mihu, 2008).

Evoluția continuă a societății, care constituie obiectul de studiu al sociologiei a impulsionat disciplina să-și reconsidere modul de abordare, aparatul său conceptual și metodologic, din nevoia de a fi adaptată noilor exigențe de înțelegere și de intervenție. Astfel în societatea postindustrială tot mai mulți analiști opinează că sociologia trebuie să devină o știință nu doar constatativă, ci, mai ales, constructivă, cu atât mai mult cu cât societățile contemporane au nevoie acută de reconstrucție, în condițiile în care „structura primordială” a organizării sociale moștenite a dispărut sau este pe cale de dispariție (Coleman, 1990). Societățile tradiționale dispuneau, consideră Coleman, de o organizare socială, care consta, în cea mai mare parte, dintr-un „mediu social natural”, adică moștenit, care are la bază relații predominant informale, precum familia, rudenția, vecinătatea, comunitatea sau satul. În schimb, în ultimii 150 de ani „organizarea socială construită”, bazată pe „actori corporatiști orientați spre scopuri” s-a extins continuu, ocupând poziții centrale și dominante în noua organizare socială.

Acest „mediu social construit” sau această „organizare socială orientată spre scopuri” domină viața personală, generează „actori corporatiști” și solicită tot mai mult „un nou tip de știință socială”, consideră Coleman (1990, pp. 300-310). Sub aspect metodologic, noua știință ar avea o componentă de cercetare socială aplicată, care ar trebui să se preocupe de: organizarea optimă a unei firme; analiza și proiectarea de politici guvernamentale optime; cercetarea de piață și planul adecvat de marketing al unui produs nou; strategii de negociere; distribuția atitudinilor în opinia publică. Componenta teoretică a noii științe constă în preocuparea ei pentru reconstrucția societății

în concordanță cu cerințele vremurilor.

Noua societate presupune o nouă construcție teoretică, o nouă sociologie care va avea menirea „de a fi reflexivă”, adică critică și sceptică, care „include nu numai analiza propriului obiect de investigare, ci și a modului în care cunoașterea pe care o produce contribuie la construcția obiectului investigat” (Vlăsceanu, 2011, p. 46).

Funcția aplicativă a sociologiei a fost amplu pusă în valoare de reprezentanții Școlii Sociologice de la București, condusă de reputatul sociolog român Dimitrie Gusti, care au militat pentru „știință și reformă socială”, promovând studiile monografice asupra comunităților rurale, dar și a celor urbane românești, realizate de către echipe interdisciplinare coordonate de sociologi. Programul cercetărilor monografice realizate în perioada interbelică în România viza activitatea de cercetare propriu-zisă dublată de una de reconstrucție socială prin implicarea cercetătorilor în activități concrete de construcții de drumuri, poduri, de acordare de consultații și informații în domeniul agriculturii, al activității educative, culturale, sanitare etc. Țelul final (care nu a fost definitivat din motive legate de evenimentele istorice care s-au succedat) l-a constituit construirea unui Atlas Sociologic al României, iar sociologia urma să se construiască ca o „știință a națiunii” (Gusti, 1968 și 1999; Gusti, Herseni și Stahl, 1999; Herseni, 2007; Larionescu, 1996).

Tendința de orientare spre studiul realităților sociale românești a continuat în sociologia românească și în perioada postcomunistă, care s-a confruntat cu transformări profunde ale societății, anevoioase și nu lipsite de contradicții, dispute acerbe între moduri de abordare și de reconstrucție socială, chiar dacă acest tip de orientare este considerat de unii sociologi ne-productiv și chiar „găunos”, de care se delimitează în mod categoric (Voicu, 2015). O astfel de orientare presupune, după cum precizează sociologul citat, că „cercetătorii din științele sociale din România ar trebui să se concentreze în primul rând asupra României ca obiect de studiu. În cazul sociologiei, aceasta ar însemna utilizarea teoriilor dezvoltate în sociologie ca știință fundamentală și aplicarea lor la spațiul românesc dacă are sens, precum și dezvoltarea de teorie suplimentară adecvată realităților de la noi. Oarecum implicit, pentru cei din mediul academic, publicarea în jurnale internaționale promovată în alte științe ar trebui să nu constituie o prioritate. Ceea ce ar conta ar fi să furnizezi elemente interesante societății românești, despre societatea românească, să te centrezi pe dezvoltarea de cunoaștere legată de politicile publice de la noi, să contribui la procesul legislativ și să publici prin urmare în spații preponderent românești” (Voicu, 2015, p. 5).

Trebuie să menționăm că, din motive diverse, poate legate de o anumi-

tă structură generațională și de tip de formație, dar și de misiunea asumată de universitatea noastră, aceea de orientare spre interesul regional, fără a respinge recursul la metateorie (studiul și raportarea permanentă la teoriile sociologice clasice și cele contemporane, elaborate în alte contexte culturale și sociale) și cu intenția manifestă de altfel, de vizibilitate internațională, atestată de publicațiile membrilor echipei sociologilor orădeni în reviste internaționale de impact, ne-am orientat preponderent spre studii aplicative asupra realităților sociale din comunitățile bihorene, pe care le-am raportat permanent la realitățile naționale și internaționale. Ne-am asumat în mod deliberat această misiune considerând că putem oferi informație factorilor decidenți, în măsura în care aceștia sunt interesați să-și fundamenteze științific deciziile și că, pe de altă parte, oferim informații și termene de comparații pentru studiile viitoare ale sociologilor interesați în continuare de evoluția societății.

Edificatoare în acest sens sunt nu doar titlurile lucrărilor de autor ale sociologilor bihoreni, ale tezelor de doctorate elaborate în perioada 2009-prezent în cadrul Școlii Doctorale de Sociologie de la Universitatea din Oradea, sau articolele publicate de sociologii bihoreni, toate acestea putând fi consultate în CV-urile publicate pe pagina web a Facultății de Științe Socio-Umane sau pe paginile web proprii ale membrilor Departamentului de Sociologie-Asistență Socială, dar și lucrările selectate pentru acest volum aniversar.

Volumul începe printr-o punere în context cantitativă a evoluțiilor demografice din județul Bihor, subsumate conceptului de „spațiu social al tranziției”, care indică faptul că modificările din realitățile socio-politice din epoca post-1990 sunt reflectate și condiționate în același timp de majore modificări în structura demografică a regiunii, într-un mod similar celor de la nivelul întregii țări. Autoarele (Chipea, Ștef, pp. 21-47) capitolului de deschidere se referă, făcând apel la date statistice, inclusiv la comparații la nivel de regiune și la nivel național, la evoluția populației județului, la structura acesteia pe sexe, medii de rezidență, grupe de vârstă, resurse de muncă și șomaj, pe de o parte, și la transformări ale comportamentelor demografice pe de alta, cu concentrare pe structura familie, dinamica căsătoriilor și a divorțurilor. Punerea în context continuă cu o abordare a cadrelor economice, preluând aici limbajul gustian, în capitolul următor redactat de Floare Chipea și Sorana Săveanu (pp. 48-74). Aici sunt prezentate, folosind principalii indicatori economici disponibili, transformările din structura economică a județului din ultimele decenii: evoluția PIB-ului, a productivității, a structurii economiei pe ramuri industriale, mărirea întreprinderii, a investițiilor etc.

Crișana fiind o regiune de milenară conviețuire, dar și de nefericite contestări și competiții multietnice, problematica identităților și atașamentelor

este una care nu poate lipsi dintr-o analiză regională. Folosind datele unei anchete desfășurate în cadrul unui proiect de cercetare transfrontalier, Sergiu Bălțătescu și Zsolt Bottyan investighează în articolul lor (pp. 75-98) componentele identității la populația județului Bihor, cu o focalizare pe dimensiunea etnică a analizei. Rezultatele comparațiilor dintre români și maghiari confirmă în mare măsură așteptările fundamentate teoretic: românii au o mai puternică componentă națională în identificare, în timp ce la maghiari elementele locale și cele europene sunt mai pregnante.

Tot aspecte de identitate sunt analizate și în articolul lui Buhaș și colaboratorii (pp. 99-122), unde este abordată dintr-o perspectivă de branding urban percepția Oradiei de către locuitorii săi și, complementar, de către turiștii care vizitează orașul. Reiese din analiza unor date de anchetă pe mai multe subeșantioane faptul că orașul are în general o imagine pozitivă, atât printre turiști, cât și printre locuitori, pentru ambele categorii de subiecți elementele de patriomoniu jucând un rol important ca ancore perceptivă. Articolul oferă și recomandări utile pentru eventuale politici de promovare turistică și branding local, fiind unul dintre exemplele de cercetare aplicată înfăptuite de echipa de sociologi locali pentru a veni în întâmpinarea nevoilor de dezvoltare ale regiunii.

Ca în majoritatea regiunilor României, o pondere importantă a populației județului Bihor o reprezintă locuitorii din mediul rural. Mulți dintre aceștia, mai ales cei din localitățile izolate, aflate la mare distanță de centrele urbane importante duc încă moduri de viață tradiționale bazate pe ocupații manuale și agricultură de subzistență. Contactul acestei categorii de locuitori cu modernitatea și globalizarea poate fi dramatică. O astfel de întâlnire a abordat Adrian Hatos în articolul său (pp. 123-142) care analizează un caz de opoziție rurală la un proiect de dezvoltare a unui parc eolian într-o regiune rurală izolată de la limita dintre județele Bihor și Sălaj. Spre deosebire de situații similare din Occident, unde rezistența la implementarea unor astfel de proiecte e justificată adeseori de considerente ce țin de atitudini de responsabilitate socială, în cazul țăranilor români și slovaci din estul Bihorului motivațiile opoziției sunt cel mai adesea judecări de echitate referitoare la distribuția comenzațiilor financiare pe care corporația urma să le plătească localnicilor.

Un volum de studii aplecate asupra dimensiunilor vieții sociale nu putea ignora latura religioasă. Șerban Olah (pp. 143-156) testează câteva modele concurente ale comportamentului religios, încercând să explice donațiile financiare motivate religios. Folosind articolul și ca pretext pentru a descrie peisajul religios bihorean, colegul nostru utilizează date de sondaj pentru a ajunge la concluzia că modelul economic al vieții religioase explică mai bine

fenomenul dependent decât cel al secularizării sau al socializării religioase.

Dragoș Dărăbăneanu (pp. 157-174) investighează la nivel teoretic relația dintre sondajele de opinie și structurarea opiniei publice în societățile democratice. Excursul teoretic și analitic mai ales în raport cu evoluțiile sociale și politice din România și Europa ultimelor două decenii arată importanța în creștere a cunoașterii și măsurării opiniei publice în contextul în care aceasta devine o miză politică, iar discursul și acțiunile actorilor politici își văd legitimitatea din ce în ce mai contestată.

Câteva dintre articolele din volum abordează probleme sociale și politice sau intervenții specifice de o manieră comparativă, local-națională-internațională. Cristiana Marc și Claudia Bacter (pp. 175-196) investighează folosind date statistice oficiale evoluția problematicei copiilor aflați în situații de risc constatând caracterul incremental al situațiilor de abandon în spitale sau al copiilor din familii cu părinți aflați la muncă în străinătate, al copiilor abuzați sau neglijați. În concluziile lor cu o puternică latură aplicativă, cele două autoare subliniază necesitatea extinderii măsurilor de sprijin pentru familii și a celor preventive, a întăririi politicilor și serviciilor pentru copiii cu dizabilități, dar și pentru cei abuzați și neglijați.

Traficul de ființe umane este una dintre cele mai grave probleme contemporane și, totuși, destul de rar abordată în literatura dedicată situațiilor de criză și politicilor sociale, inclusiv la nivel local. Rețeaua de organizații non-guvernamentale cu activitate dedicată combaterii traficului de persoane și efectelor acesteia este descrisă într-un mod analitic în articolul Aurei Gavriș (pp 197-216). Cele trei ONG-uri identificate și descrise completează prin adaptabilitate, rapiditate și disponibilitate activitatea structurilor de stat cu activitate în domeniu.

Ultimul capitol al volumului cuprinde o analiză de impact la nivel local a programului Laptele și Cornul (Adelina Iacob, pp. 217-228) într-una dintre cele mai solide metodologic investigații de acest tip, necesară în contextul debaterilor aparent interminabile privind oportunitatea unei asemenea politici. Rezultatele obținute pe un eșantion reprezentativ de elevi de școală primară din Bihor atestă că, pe ansamblu, programul are rezultate nete pozitive, înregistrându-se o rată mică de pierderi și o corelație pozitivă a consumului de lapte și corn cu rezultatele școlare și cu nevoia. Un rezultat interesant al analizelor cantitative este corelația dintre tipul rezidenței și preferința pentru cele două componente ale programului, cei din mediul rural fiind mai interesați de corn în timp ce elevii din mediul urban sunt mai interesați de consumarea laptelui.

Este evident că lucrările din volumul de față reprezintă doar un eșantion nereprezentativ al preocupărilor și rezultatelor de cercetare aplicată ale sociologilor orădeni dedicate înțelegerii și contribuției la dezvoltarea locală. Ca

atare, selecția de față poate arunca doar o lumină palidă asupra diversității și complexității muncii acestora, la fel cum nici nu ne propunem o cartografiere a problematicei sociale locale.

Rostul volumului de față este în primul rând unul simbolic și emoțional. Asumând cu realism imposibilitatea reprezentativității în oricare dintre cele două direcții menționate mai sus, ne propunem, modest, să marcăm o etapă importantă din viața științelor sociale organizate la nivel local, prin aniversarea a 20 de ani de la înființarea învățământului sociologic orădean. Mai mult, prin centrarea pe aspectul local sau regional al lucrărilor selectate încercăm să adăugăm câteva tușe acestui domeniu al activității noastre de cele mai multe ori neglijat, dar esențial. În timp ce reputația și vizibilitatea științifică depind de cele mai multe ori de universalitatea rezultatelor, eforturile simple de a răspunde nevoilor locale ajung să fie minimalizate sau chiar neglijate indiferent de efectele lor.

Prin studiile cu adresabilitate locală s-au format în Oradea mai multe generații de cercetători în domeniul social. A existat și există o cerere pentru cercetare aplicată atât din partea sectorului public, cât și din partea celui privat în Bihor, ceea ce a constituit un bun prilej pentru contribuție la dezvoltarea locală, dar și pentru formarea specialiștilor în domeniu. De-a lungul timpului, colective de cercetare din jurul Departamentului de Sociologie și Asistență Socială au investigat teme relevante pentru politici sociale, precum abandonul copiilor, sărăcia urbană, situația persoanelor fără adăpost, problemele tinerilor post-instituționalizați sau alte teme relevante pentru actorii din centrele de decizie, cum sunt educația, calitatea vieții copiilor și participarea cetățenească. Toate rezultatele studiilor lor s-au finalizat nu doar prin rapoarte de cercetare sau volume și articole științifice, ele însele contribuind la fundamentarea unor cariere în domeniu, dar și prin documente și decizii de politică sau măsuri și intervenții locale care au influențat viața unor grupuri mai mari sau mai mici de oameni.

Suntem convinși că și în următoarele decenii specialiștii Departamentului de Sociologie și Asistență Socială ai Universității din Oradea, dar și zecile de specialiști în explorarea socialului la a căror formare au contribuit vor interveni prin cercetări sistematice sau măcar în calitate de cetățeni informați și activi în dialogul democratic necesar pentru prioritizarea problemelor sociale și în activitatea de expertiză pentru elaborarea și implementarea soluțiilor la acestea.

Prof. Univ. Dr. Floare Chișea
Prof. Univ. Dr. Adrian Hatos

Bibliografie:

- Boudon, R. (coord.) (1997). *Tratat de sociologie*. București: Editura Humanitas.
- Chipea, F. (2014). *Perspective, teme și concepte fundamentale ale sociologiei*. Cluj-Napoca: Editura EIKON
- Coleman, I.S. (1990). *Foundations of Social Theory*. The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge.
- Comte, A. (1830). *Cours de philosophie positive*. Paris: Editura Bachelier.
- Costea, Ș. (coord.) (1998). *Istoria Sociologiei Românești*. București: Editura Fundației „România de mâine”.
- Durkheim, E. (1922). *De la Division du Travail Social*. Paris: Librairie Felix Alcan.
- Gusti, D. (1968). *Opere, vol. I*. București: Editura Academiei R.S.R.
- Touraine, A. (1965). *Sociologia acțiunii*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Vlăsceanu, L. (2007). *Sociologie și modernitate*. Iași: Editura Polirom.
- Gusti, D. (1999). *Școala monografică, Dimitrie Gusti – Știința realității sociale, vol. I*. București: Editura Paideia.
- Gusti, D., Herseni, T. și Stahl, H.H. (1999). *Monografia – teorie și metodă*. București: Editura Paideia.
- Herseni, T. (2007). *Curs de sociologie rurală*. București: Editura Renaissance.
- Larionescu, M. (coord.) (1996). *Școala sociologică de la București. Tradiție și actualitate*. București: Editura Metropol.
- Mihu, A. (2008). *Sociologie*. Cluj-Napoca: Editura EIKON.
- Voicu, B. (2015), *Introducere: ce este sociologia și ce fac sociologii? În revista de Sociologie și Asistență Socială, Este România altfel? Societatea și Sociologia... Încotro?*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu.

SPAȚIUL SOCIAL AL TRANZIȚIEI ÎN COMUNITĂȚILE BIHORENE

Chipea Floare¹

Universitatea din Oradea

Ștef Lucia

Universitatea din Oradea

Abstract: *Starting from accepting the idea expressed in the literature – that the development process of the society is a result of interactions between different capitals, physical capital and labor, long regarded as key resources to development being enhanced by other „residual” factors, later identified as human, social, institutional, intellectual or cognitive types of capital etc. – our study aims to examine the role of social space in the transition process of communities from Bihor County. Social dimensions will be captured by measuring the evolution of the volume of the population, changes in its structure by gender, residence and age groups, the influence of demographic phenomena (migration, birth rate, mortality, fertility) on the volume and quality of population. Another dimension of social development included in the analysis are the changes in the family as the core value of society coupled with concerns for the use of labor resources in line with changes in the labor market. The method used is predominantly quantitative and indicators included in the analysis will be compared with those specific to Romania as a whole and to North-West region, comparing permanently to levels achieved by the developed countries of the European Union, regarded as references.*

Keywords: regional development, population, demographic phenomena, family, employed population, unemployment.

¹ Universitatea din Oradea, str. Universității nr. 1-5, Oradea, jud. Bihor, 410087, email: fchipea@gmail.com

Introducere

Amplul proces de analiză, de reflecție și predicție asupra profundelor transformări care s-au produs și continuă să se producă în societate atestă fără dubii că începând cu ultimele decenii ale secolului trecut se evidențiază metamorfozări și efecte sociale care produc „rupturi” spectaculoase în modul de producție a bunurilor necesare vieții, dar și în tipurile de relaționare dintre indivizi, comunități și națiuni, ordinea socială dobândind valențe noi, inclusiv sub impactul procesului contemporan al globalizării. Prin urmare orice abordare asupra tranziției presupune și o analiză orientată asupra componentelor sale sociale, demers sugestiv surprins de Sandu Dumitru în accepțiunea de „spațiu social al tranziției” (Sandu, 1999). Caracteristicile economice și sociale ale noii societăți o proiectează tot mai real ca o societate a „cunoașterii”, „postindustrială”, „postmaterialistă”, „postmodernă” care ar marca trecerea spre cel de-al treilea val al dezvoltării, după cum descria Alvin Toffler, unul dintre membrii Clubului de la Roma, în anii 70 (Toffler, 1974; Fukuyama, 2002; Bell, 1973; Inglehart, 1997).

Noul tip de societate se caracterizează în primul rând prin profunde schimbări în ceea ce privește modul de producere a bunurilor materiale, în sensul deplasării interesului dinspre factorii productivi, bazați pe industria manufacturieră în care capitalul fizic și munca erau apreciați ca fiind resursele esențiale ale dezvoltării, spre rolul unor „factori reziduali”, intangibili, care explică, conform analizelor, 70% din variațiile de creștere economică (Solow, 1950, apud Vlăsceanu, 2007, p. 62), identificați ulterior sub forma altor tipuri de capitaluri.

Printre factorii cu rol potențator al dezvoltării au fost astfel evaluați educația sub forma capitalului uman, cognitiv, intelectual sau cultural, instituțiile sub forma capitalului instituțional, normele sociale care reglementează relațiile dintre oameni sub forma capitalul social (Vlăsceanu, 2007, pp. 62-64).

Analizele întreprinse au atestat rolul esențial în asigurarea procesului de dezvoltare și în explicarea diferențelor dintre țări și regiuni de dezvoltare al capitalului social, măsurat prin sistemul de relații sociale între indivizi, prin rețelele de angajare civică, prin cooperarea și solidaritatea dintre membrii comunităților, și prin normele care fundamentează relațiile de încredere și reciprocitate. S-a constatat că stocul de capital social, tipul de relații sociale dintre indivizii dintr-o societate, ordinea socială existentă influențează performanțele dezvoltării societății respective. Putnam a demonstrat că diferențele de dezvoltare dintre diferite zone și societăți sunt consecințe ale dezvoltării lor istorice diferite, în care capitalul social se construiește lent, dar

este „cheia procesului de a face operațională democrația” (Putnam, 1994, p. 3). În aceeași manieră, J. Coleman a argumentat, înaintea lui Putman, „rolul productiv al capitalului social” în realizarea unor obiective care nu se pot înfăptui în absența sa (Coleman, 1990, pp. 303-305).

Alături de capitalul social, cel instituțional sub forma normelor care reglementează relațiile dintre oameni poate facilita sau bloca procesul de dezvoltare, schimbarea instituțională modelând „calea de evoluție a societăților” (North, 1990, p. 4).

Un alt tip de capital, cel uman, măsurat prin numărul mediu de ani de școală, dar și prin calitatea educației reprezintă unul din factorii fundamentali ai dezvoltării, care nu poate fi însă tratat separat, fără a fi integrat în ansamblul preocupărilor pentru progresul unei societăți. Calitatea educației, a informației și a abilităților transmise și asimilate de cetățenii unei societăți depinde, în mare măsură, de procesele ce intervin pe piața muncii, de modul de structurare a relațiilor sociale sub forma capitalului social, de încrederea în instituții, în guvernanți, dar și de modul de guvernare, cunoașterea devenind o sursă a bunăstării doar în strânsă relație cu toți ceilalți factori menționați.

Alături de realizările cognitive, tehnologice și de cele privind calitatea vieții cetățenilor care au dobândit valențe superioare în perioada de configurare a noii economii și a noului tip de societate, au apărut modificări de esență în ordinea socială, în raporturile politice care în societatea globalizării au luat o cu totul altă configurație. Căderea regimurilor comuniste a dus la încheierea războiului rece, la afirmarea largă a democrațiilor liberale, mult mai compatibile cu economia de piață și cu performanțele înalte de creștere economică. În același timp însă perioada se asociază cu amenințări globale de tipul terorismului sau a poluării, care devin tot mai greu de controlat, potențându-și efectul economic, politic sau social, imprimând tot mai mult noii societăți spectrul de „societate a riscului” (Beck, 1995).

Specificul tranziției spre societatea informatizării constă în faptul că schimbările din diferite domenii se corelează, se generează unele pe altele, constituind în cele din urmă profilul unui nou tip de societate (Fukuyama, 2002, pp. 11-37). În plan economic, această tranziție constă în câteva tendințe care se evidențiază treptat în toate țările lumii: serviciile înlocuiesc în tot mai mare măsură producția, ca formă de acumulare de capital. Astfel, forța de muncă ocupată tinde să se deplaseze dinspre ramurile industriale clasice de producție spre domenii ale sectorului terțiar al economiei, precum băncile, firmele de software, restaurante, universități sau agenții de asistență socială; rolul informației și al inteligenței devine tot mai pronunțat, munca intelectuală manifestând tendința de a înlocui munca fizică; producția se globalizează ca urmare a extinderii tehnologiei ieftine a informației dincolo de frontierele

diferitelor țări; diseminarea rapidă a informației prin mijloacele moderne de comunicare, radio, TV, cablu, fax, internet duce la erodarea granițelor tradiționale ale comunităților culturale.

În plan cultural, al valorilor sociale, noua eră a informației tinde să afirme cu mai multă putere două valori pe care societățile democratice moderne le-au prețuit în mod deosebit. Este vorba de libertate și egalitate (explodează libertatea de alegere, de la televiziunea prin cablu la magazine ieftine, care oferă o abundență de bunuri, până la posibilitatea de a alege prietenii și partenerii de cuplu prin intermediul internetului; ierarhiile de orice tip, politice, corporatiste, încep să se prăbușească, încrederea în autoritățile de orice tip se erodează; birocrațiile tradiționale, vaste, rigide, care au generat eficiența în societățile moderne și care au reușit să controleze tot ce se întâmplă în sfera lor de activitate prin intermediul regulilor, al regulamentelor și al constrângerilor, au fost subminate prin trecerea la economia bazată pe cunoaștere, fiind înlocuite de concurenți mai mici, cu activitate mai restrânsă, dar care angajează în mai mare măsură participanții în luarea deciziilor). Mari puteri s-au prăbușit tocmai din cauza incapacității lor de a controla și valorifica informațiile deținute de propriii cetățeni.

Astfel de schimbări s-au produs simultan într-un mare număr de țări, generând o „Mare Ruptură” în valorile predominante ale societății industriale, identificabile în fenomene și indicatori sociali care generează sentimente de îngrijorare: a crescut, peste tot, infracționalitatea și dezordinea socială, centrele urbane ale societăților celor mai bogate devenind nesigure, aproape de nelocuit; s-a accelerat declinul relațiilor de rudenie ca instituții sociale cu rol reglator al comportamentelor; în majoritatea țărilor dezvoltate s-a produs o reducere drastică a fertilității, ducând la amenințarea depopulării în secolul următor în absența unor imigrări masive; s-a diminuat rata nupțialității, a crescut ponderea divorțurilor, numărul de copii născuți în afara căsătoriilor; natura relațiilor interumane s-a modificat, durata și intensitatea lor au devenit tot mai mici (Rotariu, 2003).

Fukuyama avansează ipoteza unei legături indestructibile între schimbările petrecute în ansamblul societății, în domeniile economic, tehnologic și cultural. Astfel, înlocuirea muncii fizice cu cea intelectuală, inovațiile din medicină, precum pilula contraceptivă sau longevitatea crescută, au atras după ele modificări fundamentale în structura, funcționalitatea și stilurile de viață ale familiei. Cultura individualismului tot mai pronunțat, afirmată în domeniul pieței economice a pătruns și pe tărâmul normelor sociale, subminând toate formele de autoritate, slăbind legăturile, coeziunea din familie, dar și din cartiere, națiuni etc. (Chipea, 2015, p. 13).

Spațiul social al tranziției în comunitățile bihorene

Studiul de față își propune să identifice dimensiunile sociale ale tranziției postcomuniste în comunitățile bihorene, în comparație cu cele specifice societății românești și ale regiunii Nord-Vest din care face parte, evaluând permanent indicatorii analizați cu nivelurile atinse de țările dezvoltate ale Uniunii Europene, considerate ca ținte ale dezvoltării.

Am cuprins astfel în analiză următoarele dimensiuni ale spațiului social al tranziției:

Evoluția volumului demografic al populației județului, considerând populația ca o resursă esențială a dezvoltării, alături de capitalul economic și reursele naturale;

Examinarea structurii populației pe sexe, pe medii de rezidență, pe grupe de vârste, fiecare din variabile având o semnificație specială în conturarea potențialului de dezvoltare a zonei;

Analiza evoluției și a influenței mișcărilor demografice asupra volumului și calității resurselor de muncă și a populației active;

Identificarea unor mutații intervenite în structura, constituirea și de-structurarea familiei bihorene în comparație cu alte tipuri de familie;

Determinarea preocupărilor privind ocuparea forței de muncă din județ, în funcție de modificările intervenite pe piața forței de muncă, în paralel cu dimensiunea și structura șomajului în perioada analizată.

Studiul va utiliza cu preponderență metode cantitative, respectiv analiza statistică a datelor, furnizată de instituțiile al căror obiect de activitate îl constituie gestionarea problemelor menționate.

Este de asemenea de menționat că în analiză au fost utilizate date cuprinse în studiile mai vechi și mai noi pe această temă, redate în lucrări precum: Dezvoltare socială teritorială. Premise conceptuale și date empirice (Chipea, 2010, pp. 5-117 și 2015) și Femeia în tranziție. Statusuri, roluri și identități (Chipea, 2000).

Evoluții demografice

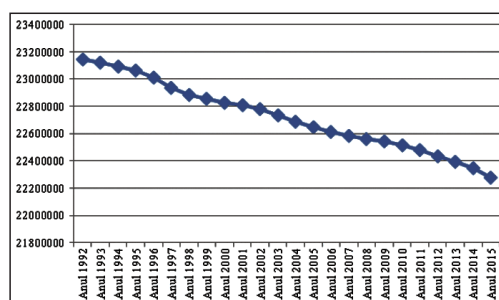
Am luat în analiză evoluția populației ca unul din elementele fundamentale ale structurii sociale în orice tip de societate, pe de altă parte ca un element esențial al constituirii tipurilor de capitaluri descrise anterior, considerate de analiștii sociali ca având rol de factori care contribuie decisiv (conform unor studii menționate, chiar în proporție de 70% la procesul de dezvoltare).

Populația României la 1 ianuarie 2015 a fost de 22.279 mii locuitori, comparativ cu anul 1992 când era de 23.143 mii locuitori, diminuându-se cu un număr de 864 mii de locuitori, ceea ce reprezintă o scădere de 3,7%, corespunzător unui ritm mediu anual de -34,6. Prin urmare, în perioada celor 25 de ani de tranziție, România s-a confruntat cu un *declin demografic*, care în mod real (pe baza unor analize care să ia în calcul populația de factor și nu doar cea legală) poate fi chiar mai mare decât cel rezultat din datele furnizate de Institutul Național de Statistică (Rotariu și Mihalache, în Stănescu și Zamfir, 2015, pp.162-219).

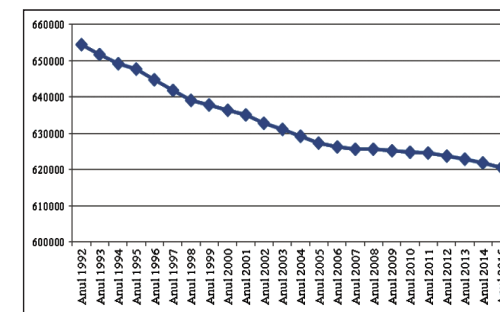
Județul Bihor deține 2,8% din populația României, ocupând locul 13 din cele 42 de județe ale țării din acest punct de vedere. La 1 ianuarie 2015, populația stabilă a județului era de 620.531 de locuitori, în scădere față de 1992 când era de 654.414 locuitori, cu 33.883 locuitori, ceea ce reprezintă o scădere cu 5,2%, *mai accentuată decât cea înregistrată la nivel național*, ceea ce sugerează că Bihorul s-a confruntat în perioada tranziției cu un declin demografic mai accentuat decât media națională.

Și în perioada 2000-2014 populația județului a urmat un trend descendent, în anul 2014 fiind cu 5.452 mai puține persoane, comparativ cu anul 2005 (cu 0,9%), și cu 14.569 persoane față de anul 2000 (cu 2,3%).

Analiza evoluției populației României și a județului Bihor, în perioada 1990-2015, sugerează o tendință de scădere a volumului demografic, la ambele niveluri trendul fiind similar, în sensul că în anul 1991-1992 se produce o *scădere bruscă* a volumului populației, scădere determinată de evoluția natalității și a mortalității, după cum se va observa din graficele următoare, dar și de creșterea masivă a procesului de emigrație, în primii ani după deschiderea frontierelor României, proces așteptat de populația românească de câteva decenii.

Figura 1.a): Evoluția populației României în perioada 1992-2015
Sursa: Institutul Național de Statistică, baze de date Tempo on-line

Figura 1.b): Evoluția populației județului Bihor în perioada 1992-2015
Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line

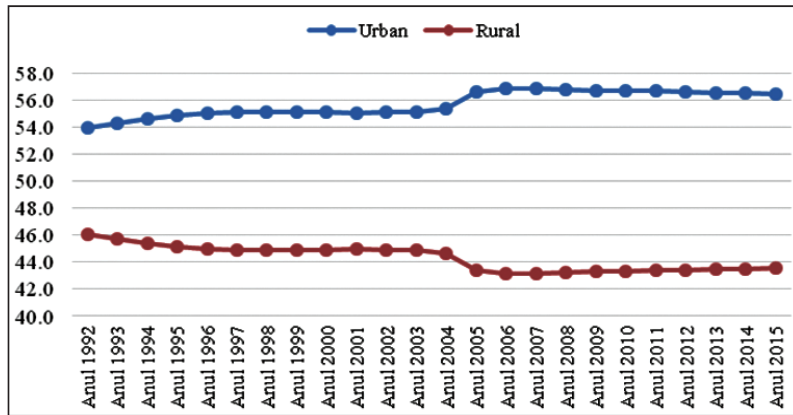
Un alt moment de discontinuitate, în sensul scăderii bruște a trendului, l-a reprezentat intervalul 2000-2001, caracterizat de eliminarea vizelor de călătorie pentru români în majoritatea țărilor europene, asociat cu evoluția celorlalte fenomene demografice.

Urmărind evoluția populației județului pe *mediile de rezidență rural și urban* în perioada 1990-2015, constatăm configurații interesante, generate de schimbările economico-sociale și de cele demografice (vezi graficele 2.a și 2.b).

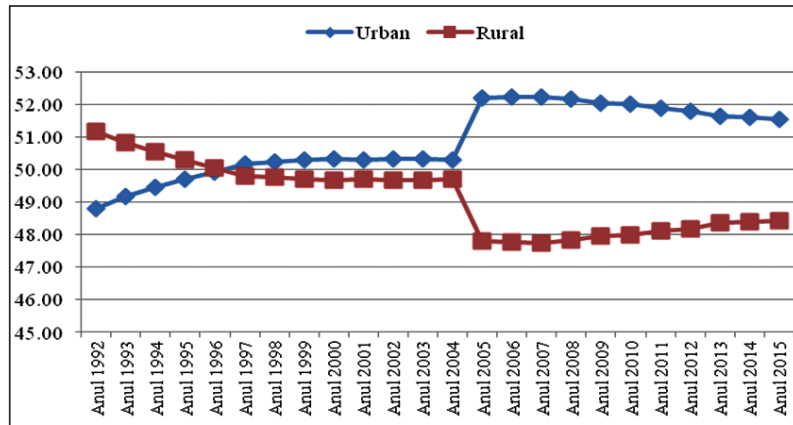
Creșterea ponderii populației urbane din anul 1938 până în 1990 se datorează politicii de industrializare a județului, scăderea care se manifestă în anul 2002 ar putea să fie rezultatul unei tendințe de deplasare a populației spre mediul rural, tendință determinată de creșterea costului vieții în mediul urban, de scăderea numărului locurilor de muncă în sectoarele neagricole și mai ales în industrie care reprezenta sectorul important al economiei, asociată cu aplicarea *Legii fondului funciar*, care a reorientat o parte din forța de muncă spre agricultură, precum și cu politica de pensionare anticipată în scopul reducerii șomajului.

În anul 2004, pentru prima dată, în județul Bihor, dar și la nivel național, *populația din mediul urban depășește semnificativ populația din rural*, ca urmare a faptului că în perioada respectivă o comună mare, Săcuieni, cu număr mare de locuitori, a devenit oraș, ulterior tendința fiind din nou de apropiere între cele două medii de rezidență (graficul 2b).

Evoluția populației județului este influențată și de procesul de migrație a populației (emigrare, plecarea, deplasarea locuitorilor spre alte localități din țară sau străinătate și imigrare, respectiv deplasarea dinspre alte localități spre județul Bihor), de procesele de natalitate și de mortalitate.

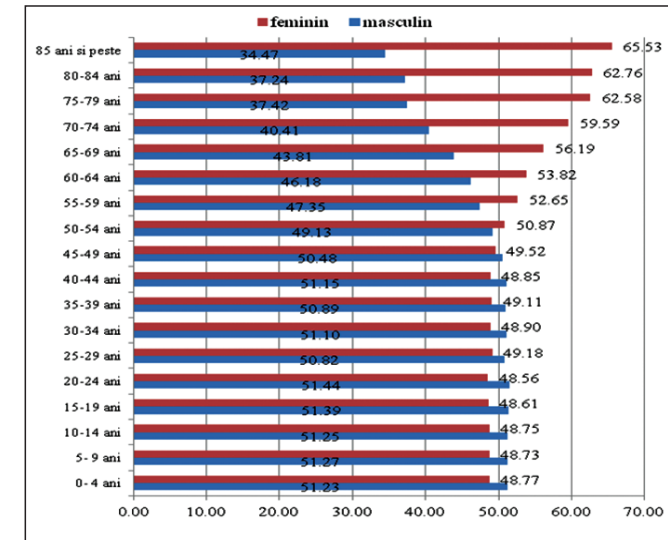
Figura 2.a): Evoluția populației din România pe medii de rezidență, în perioada 1992-2015
Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line (prelucrări)

Figura 2.b): Evoluția populației județului Bihor pe medii de rezidență, în perioada 1992-2015
Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line (prelucrări)

Din punctul de vedere al structurii populației pe grupe de vârstă se constată existența și în județul Bihor a unei piramide a vârstelor răsturnată, în sensul că grupele de vârstă mici reprezintă ponderi tot mai reduse (de 18,7%, în anul 2000, până la 15,5%, în anul 2014) în favoarea grupelor de vârstă de peste 65 de ani, care cresc de la 13,2% în anul 2000, la 14,6%, în anul 2014 (vezi graficul 3).

Din punctul de vedere al structurii populației pe sexe, se conturează tendința de feminizare a populației vârstnice, corelată și cu creșterea speranței de viață, mai ridicată în cazul populației de sex feminin.

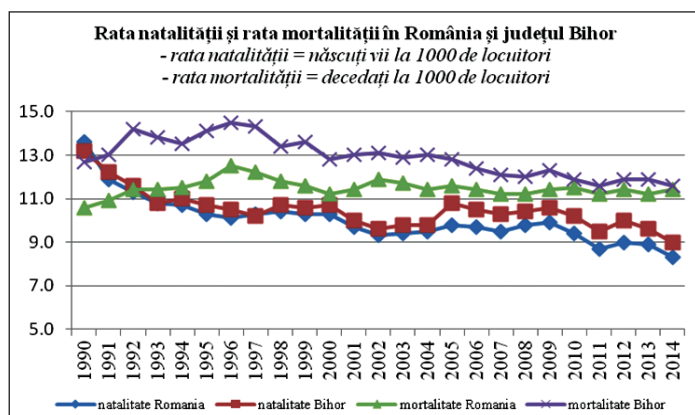

Figura 3: Evoluția populației județului Bihor pe grupe de vârstă și sexe în anul 2015
Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line (prelucrări)

Urmărind structura populației județului pe categorii de vârstă și medii, constatăm o concentrare a persoanelor vârstnice în mediul rural, ceea ce sugerează manifestarea mai pregnantă a fenomenului de îmbătrânire demografică în mediul rural. Explicarea fenomenului poate fi dată de cel puțin două tendințe. Pe de o parte, prin manifestarea mortalității în cele două medii și pe de altă parte, prin tendințele observate în ultimele decenii, de migrare a populației în vârstă de pensionare din urban spre rural, la vechea casă părintească, oferind astfel tinerilor posibilitatea de locuire în urban, în condițiile în care locuințele sunt greu accesibile pentru familiile tinere (Mărginean, 1996).

În ceea ce privește mișcarea naturală a populației, județul Bihor se înscrie, în general, în tendințele înregistrate în media națională cu câteva excepții, pe care le vom menționa în continuare, în mod sintetic. Sub aspectul ratei natalității, în anul 2014, se înregistrează valori scăzute atât la nivelul mediei naționale (8‰), cât și al județului Bihor (9‰), păstrându-se tendința de depășire a mediei naționale, tendință evidențiată în special începând cu anul 2004.

Referitor la rata mortalității generale se constată că, în întreaga perioadă analizată, respectiv atât înainte de 1990, cât și după acest an, județul Bihor înregistrează, fără vreo excepție, valori superioare mediei naționale. În anul 2014 rata mortalității la nivel național scade la 11,4‰, iar la nivelul județului Bihor la 11,6‰, păstrând tendința de apropiere de media națională, în special după anul 2010, după ce mult timp județul Bihor a înregistrat valori ale ratei mortalității superioare mediei naționale (vezi graficul nr. 4).

Figura 4: Evoluția ratelor natalității și a mortalității, în România și județul Bihor, în perioada 1990-2014

Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line (prelucrări)

Cu o rată a mortalității de **12,5% în anul 2013**, România se înscria printre țările UE cu ratele de mortalitate cele mai ridicate, alături de țări precum: Estonia (12,0%); Lituania (13,7%); Ungaria (13,1%); Letonia (14,3%) și Bulgaria (15,0%) (INS, Economia mondială în cifre, 2013). În aceeași perioadă, cele mai mici rate de mortalitate se înregistrau în: Irlanda (6,3%); Cipru (6,5%); Luxemburg (7,3%).

În ceea ce privește manifestarea celor două fenomene pe medii de rezidență, este de consemnat faptul că tendințele sunt similare mediei naționale, în sensul că cele mai ridicate valori se manifestă în mod constant în mediul rural, proiectând clar condițiile de viață și de îngrijire a sănătății, diferite în cele două medii rezidențiale, cumulate și cu faptul că în rural populația este mult mai îmbătrânită.

Mortalitatea infantilă manifestă o tendință de descreștere, accentuată din 1970 până în 1990 și mai lentă în perioada 1990 – 2005. Ceea ce este interesant și suscită explicații este faptul că, în județul Bihor, în perioada 1970-1980, mortalitatea infantilă este mai redusă decât media la nivel național, pentru ca după anul 1990 să fie constant mai ridicată decât media națională. Mai mult chiar, în 2007 rata mortalității infantile în județul Bihor crește comparativ cu anul 2005 cu 2,6%. Din 2007 însă se produce o modificare a trendului, în sensul înregistrării în județul Bihor a unei mortalități infantile inferioare celei înregistrate la nivel național, cu mari oscilații, ceea ce suscită explicații.

În 2014, rata mortalității infantile în județul Bihor înregistrează cea mai mică valoare, de doar 6,8%, fiind chiar mai redusă decât valoarea înregistrată la nivel național (8,8%), după ce a înregistrat valori și de peste 20%, în perioadele anterioare. Este însă de menționat că și în acest caz mortalitatea infan-

tilă variază atât la nivel național, cât și la nivelul județului Bihor în funcție de mediul de rezidență, mediul rural înregistrând în mod constant valori superioare (în anul 2014, în județul Bihor, de doar 8,8%, după ce în anii 1990-2000 a înregistrat și valori de peste 30%) ratei specifice mediului urban (de 4,9%, în anul 2014 în județul Bihor, scăzând de la valori de peste 25%, în perioada 1990-2000).

Considerăm că în analiza mișcării demografice, modificările care se produc în comportamentele familiale prezintă o relevanță specială. După 1990 *rata nupțialității* manifestă o scădere ușoară, în consens cu politicile pronataliste mai relaxate, vizând mai ales legalizarea avorturilor, până în jurul anilor 2001-2002, când se înregistrează creșteri constante, iar în anul 2007 se evidențiază creșteri remarcabile, în special în județul Bihor. În anul 2008, rata nupțialității scade aproape de valoarea din 2006, continuându-se tendința de scădere, în anul 2014 aceasta stabilizându-se în jur de 5% (la nivel național 5,3%, iar la nivelul județului Bihor, 5,1%, rate inferioare celei înregistrate la nivelul regiunii Nord-Vest, de 5,8%).

În anul 2011, cu o *rată a nupțialității* de 5,2%, România se înscrie printre țările cu cea mai înaltă rată a nupțialității din Uniunea Europeană, fiind devansată doar de Cipru, cu o rată de 7,3%, de Lituania, cu 6,3% și Malta cu 6,1%.

Spre deosebire de celelalte țări, în România *rata divorțialității* este relativ scăzută (sub 2%), iar după o creștere spectaculoasă în anii 1980, se menține cam la același nivel. În județul Bihor, rata este chiar mai redusă decât cea înregistrată la nivelul României, scăzând după 1990, la sub 1%. Considerăm că menținerea unor rate relativ ridicate ale nupțialității și mai scăzute ale divorțialității comparativ cu nivelul țărilor europene pot fi explicate prin păstrarea unor mentalități și comportamente de tip tradițional mai accentuate în cultura românească, în general, în cadrul căreia familia a continuat să reprezinte o valoare de referință.

Un trend crescător, specific tuturor țărilor dezvoltate se manifestă și în județul Bihor în legătură cu *vârsta medie la prima căsătorie*, influențată în principal de creșterea duratei de școlarizare a tinerilor, care atrage după sine un întreg cortegiu de alte fenomene. Astfel, dacă în anul 1990, vârsta medie la prima căsătorie a fetelor era de 22 de ani, iar a băieților de 25 (atât la nivelul României, cât și al județului Bihor), în anul 2008, vârsta medie la prima căsătorie a fetelor crește la 26,8, iar a băieților la 29,9 ani, ceea ce reprezintă o creștere de aproape cinci ani. Tendința este în continuare de creștere, astfel încât în anul 2014, vârsta medie la prima căsătorie a băieților ajunge la 29,9 ani la nivel național și 29,7 ani în județul Bihor, iar a fetelor de 28,3 ani la nivel național și 26,5 ani, în județul Bihor (Chipea, 2015). Este de menționat că în

mediul rural se păstrează tendința de a se înregistra o vârstă medie la prima căsătorie mai scăzută decât în urban (în anul 2014, în rural se înregistrează vârsta de 29 ani în cazul băieților și 25 ani în cazul fetelor).

În județul Bihor, ca și la nivel național de altfel, se perpetuează tendința ca vârsta medie la prima căsătorie a fetelor să fie mai mică cu aproximativ trei ani decât a băieților, chiar în condiții de școlaritate egală și de eliminare a stagiului militar obligatoriu pentru băieți, ceea ce reprezenta multă vreme o explicație a paternului de comportament marital.

Pornind de la modul de manifestare a celor două fenomene demografice (natalitatea și mortalitatea) la nivel național și la nivelul județului Bihor, *sporul natural* a avut evoluții diferite în perioadele analizate. Din anul 1970 până în 1990, atât la nivel național, cât și la nivelul județului Bihor s-au înregistrat sporuri naturale pozitive, natalitatea înregistrând valori superioare mortalității. În schimb, în perioada 1990-2014, tendința este inversă, sporul natural negativ influențând diminuări ale volumului populației.

Din 1970, sporul natural pozitiv este în descreștere continuă, deși politica pronatalistă a regimului comunist nu a devenit mai îngăduitoare, dimpotrivă s-a intensificat, ceea ce sugerează că diminuarea natalității a avut alte cauze. Județul Bihor a înregistrat în aceeași perioadă valori mai mici decât cele înregistrate la nivel național, în concordanță cu evoluțiile natalității și mortalității, prezentate anterior, în cele mai multe cazuri, situându-se mult sub jumătatea valorii de la nivel național sau chiar mai mici (în anul 1990, la nivel național s-a înregistrat un spor natural de 3‰, în timp ce la nivelul județului Bihor, acesta a reprezentat doar 0,5‰).

În perioada 1990-2014, când natalitatea a scăzut mult, iar mortalitatea este în creștere, sporul natural este constant negativ, județul Bihor înregistrând scăderi mult mai mari decât media națională.

După anul 2000, sporul negativ se atenuază, atingând valori de -2,2‰ în anul 2000, -2,1‰ în 2005 și -1,6‰, în 2008, în județul Bihor, comparativ cu -0,9‰ în anul 2000, -1,9‰ în 2005 și -1,5‰ în anul 2008, la nivel național, când ecartul dintre valoarea națională și cea specifică județului Bihor se diminuează mult.

După anul 2010, sporul natural negativ este mai accentuat la nivel național (-3,1‰, în anul 2014) comparativ cu județul Bihor (-2,6‰, în anul 2014), în concordanță cu tendințele natalității și mortalității generale și a celei infantile, așa cum a rezultat din analizele anterioare.

În anul 2008, cu un spor natural negativ de -1,5‰, România se situa printre cele opt țări ale Uniunii Europene cu spor natural negativ (Italia -0,1‰, Estonia -0,4‰, Germania -2‰, Lituania -2,7‰, Letonia și Ungaria cu -3,1‰ și Bulgaria cu -4,3‰). În același timp, celelalte țări ale Uniunii Europene au

înregistrat în anul 2008 sporuri naturale pozitive, cele mai înalte fiind atinse de Irlanda cu 10,5‰ și Cipru cu 5,2‰.

În anul 2014, România cu un spor negativ mai accentuat de -3,6‰ era devansată doar de țări precum: Germania (-2,3‰); Ungaria (-4‰); Letonia (-4,5‰); Bulgaria (-5,5‰), în timp ce multe alte țări au înregistrat sporuri naturale pozitive, ca: Irlanda (9,4‰); Cipru (4,8‰); Luxemburg (4‰); Franța (3,9‰); Suedia (2,2‰); Belgia (2,1‰).

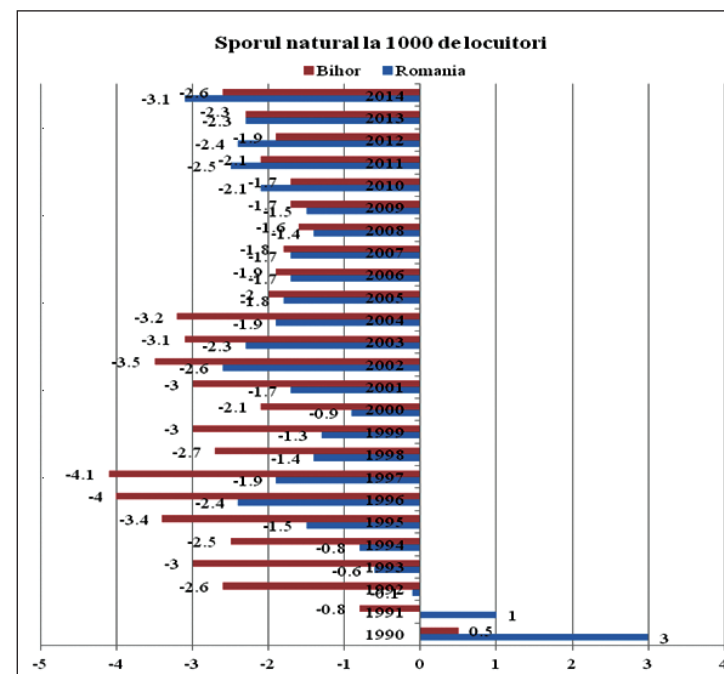

Figura 5: Evoluția sporului natural în România și județul Bihor, în perioada 1990-2014 / Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line (prelucrări)

Preocupări pentru ocuparea resurselor umane

Evoluția populației ocupate

Populația ocupată „cuprinde persoanele în vârstă de muncă, apte de a lucra, ce desfășoară o activitate economică sau socială, producătoare de bunuri sau servicii de cel puțin o oră în perioada de referință, în scopul obținerii unor venituri sub formă de salarii, plată în natură sau alte beneficii” (INS, Balanța forței de muncă, 2014). Rata de ocupare este un indicator relevant privind capacitatea de utilizare a resurselor de muncă disponibile dintr-o comunitate,

calculându-se prin raportarea populației civile ocupate la resursele de muncă, prin ponderare cu 100.

În anul 2008, România înregistrează o rată de ocupare de 59%, comparativ cu media țărilor Uniunii Europene, de 65,9%. Este de menționat că rata de ocupare a populației feminine reprezintă doar 52,5%, în timp ce rata de ocupare a populației de sex masculin reprezintă 65,7%, fiind mai mare cu 13,2%.

După anul 2010 se înregistrează o creștere a ratei de ocupare, astfel încât în anul 2013 aceasta atinge 60,9%, la nivel național, 66,9% la nivelul regiunii Nord-Vest și cea mai înaltă, de 70,9%, la nivelul județului Bihor.

Comparând rata de ocupare a populației la nivelul României, al regiunii Nord-Vest și al județului Bihor se constată, în primul rând, faptul că aceasta este în scădere, până în anul 1997, la toate nivelurile analizate, comparativ cu anul 1990, evident ca efect al profundelor transformări din economia românească, modificări menționate în primul capitol.

Pe de altă parte, sub aspectul gradului de ocupare, cel mai înalt grad se înregistrează în județul Bihor, atât în perioada de comparație, anul 1990, cât și în perioada următoare, urmat de regiunea Nord-Vest, care are în mod constant un grad de ocupare al populației, superior mediei naționale, în concordanță cu dezvoltarea economică superioară mediei naționale a celor două nivele de analiză. Aceeași evoluție se manifestă și în ceea ce privește gradul de ocupare al populației feminine și masculine.

În altă ordine de idei se constată, la toate nivelurile de analiză, că gradul de ocupare al populației masculine este mai ridicat decât al celei feminine, cu aproximativ 5%.

Este de menționat că în categoria persoanelor ocupate se includ salariații civili, patronii, lucrătorii pe cont propriu, lucrătorii familiali neremunerați, ucenicii și stagiarii remunerați, personalul militar.

Datele prezentate sugerează că rata de ocupare la cele trei niveluri scade puternic din 1990 până în anul 1996, după care tendința este de creștere până în anul 2000, așa cum am arătat deja. În continuare se produce stabilizarea relativă până la debutul crizei. Creșterea remarcată până în 2015 atestă o revigorare a activității economice în măsură să atragă forța de muncă (vezi figura nr. 6).

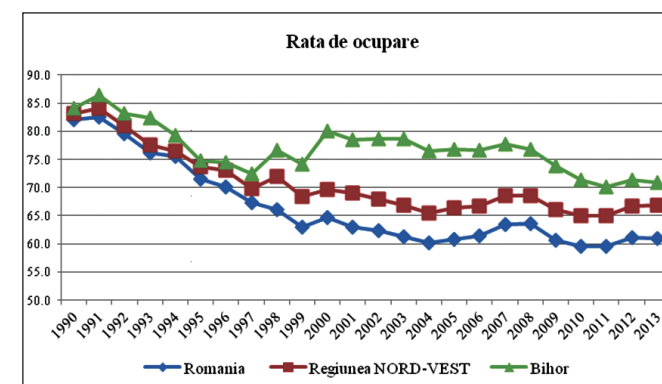

Figura 6: Rata de ocupare a populației în România, regiunea de Nord-Vest și județul Bihor, în perioada 1990-2013

Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line (prelucrări)

Structura populației ocupate pe principalele ramuri ale economiei

Urmărind structura populației ocupate în principalele ramuri ale economiei, la nivel național reținem că agricultura a reprezentat din acest punct de vedere primul loc, chiar dacă ponderea ei a scăzut continuu în perioada tranziției spre economia de piață, ajungând în anul 2011 la 28,6%, de la 38%, cât reprezenta în anul 1992, și la 30,9%, în 2007 (INS, Economia mondială în cifre, 2013, p. 31). Este de remarcat că județul Bihor are din acest punct de vedere o situație chiar mai deficitară decât media națională (agricultura ocupând 31,2%).

La nivel național, ponderea agriculturii în populația ocupată, în anul 2011, reprezenta 28,6%, România situându-se printre țările Uniunii Europene cu cea mai mare pondere a populației ocupate în agricultură, ponderile cele mai apropiate (deși la mare distanță) înregistrându-se doar în Polonia (12,7%) și Grecia (12,4%), în majoritatea țărilor europene ponderea populației ocupate în agricultură situându-se la valori de sub 5%.

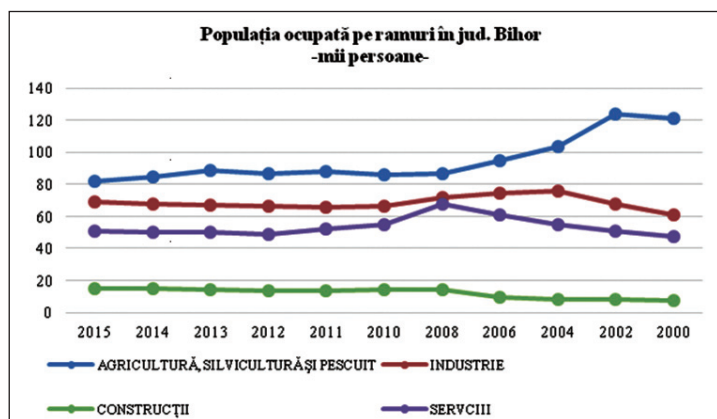
Valori superioare țărilor europene înregistrează și populația ocupată în industrie și construcții, de 33,1%, ocupând din acest punct de vedere locul patru după Republica Cehă (38,1%), Estonia și Slovenia (34,6%) și Slovacia (34,3%). Este de menționat că ponderea populației ocupate în industrie și construcții, în majoritatea țărilor europene, se situează între 20 și 25%.

În ceea ce privește ponderea populației ocupate în servicii, România ocupă ultimul loc, cu 41,1%, ponderea cea mai apropiată fiind cea înregistrată de Turcia cu 47,5%, de Polonia cu 54,7% sau de Lituania cu 59,2%, multe țări

înregistrând ponderi între 70 și 80% ale populației ocupate în servicii. Județul Bihor are o situație chiar mai deficitară decât media națională (agricultura, 31,2%, industria și construcțiile, 38,91%, iar serviciile doar 38,1%), ceea ce înseamnă că are mult mai mult de recuperat din acest punct de vedere, dispunând de o structură a economiei ce nu corespunde societății de tip postindustrial, specific țărilor cu economii avansate.

Pe locul doi în cadrul populației ocupate în anul 2008, în județul Bihor se situează industria cu o pondere de 25%, în descreștere comparativ cu anii anteriori, cu excepția anului 2000, când a înregistrat valoarea cea mai mică, urmată de comerț, cu 13,6%, de construcții, cu 5,91%, sănătate și asistență socială cu 5,7%, învățământ cu 4,93, transport și depozitare și comunicații cu 4,89, tranzacții imobiliare și alte servicii cu 3,95% etc.

Ramurile care au înregistrat progrese în privința populației ocupate sunt: comerțul de la 7,18% în 1992, la 9,81% în 2000, până la 13,60% în 2008; construcțiile de la 2,78%, în 1995 la 5,91 în 2008, sănătatea și asistența socială, de la 3,08% în 1992, la 5,07% în anul 2008 și învățământul, de la 3,96 la 4,93%. O importantă creștere a ponderii populației ocupate s-a realizat în administrație publică și apărare, dublându-se aproape în perioada analizată, de la 1%, cât reprezenta în 1992, la 1,92% în 2008.

Figura 7: Populația ocupată pe ramuri ale economiei în județul Bihor, în perioada 2008-2015
Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line (prelucrări)

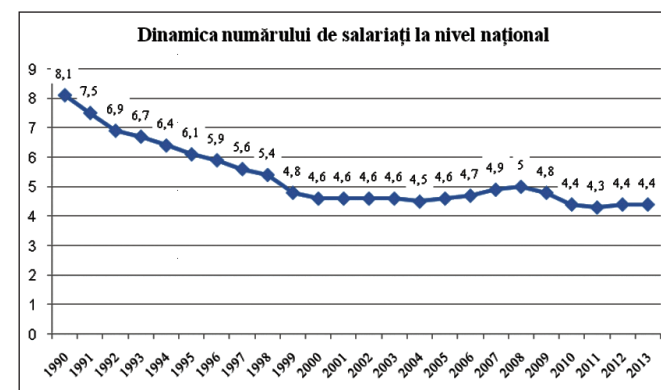
Datele statistice sugerează faptul că ponderea femeilor în populația ocupată crește constant începând cu anul 1980. După anul 2000 însă se constată o scădere a populației feminine în populația ocupată, de la 51% în anul 2000, la 49,1% în 2005, la 49,9% în anul 2006, 47,6% în anul 2007 și la 46,9% în anul 2008.

În privința încadrării femeilor în principalele ramuri ale economiei județului, în anul 2008 se remarcă ponderi importante în sănătate și asistență

socială (77,1%), învățământ (71,3%), intermediari financiare (70,8%), hoteluri și restaurante (62,7%), agricultură (52,6%), industrie, administrație publică și apărare (49%), industrie (47,6%), comerț (40,8%), tranzacții imobiliare și servicii (40,3%). Ponderi mai reduse ale femeilor în populația ocupată se regăsesc în ramurile: construcții (4,9%), transport, depozitare și comunicații (16,2%), alte ramuri (34%).

Evoluția numărului de salariați

Scăderea populației ocupate a fost influențată într-o mare măsură de scăderea numărului de salariați din toate ramurile, în special din agricultură și industrie, de la aproximativ 8,1 milioane persoane în 1990, la nivel național, la 6,6 milioane în anul 1992, la 5,2 milioane, în anul 2008. În perioada crizei se remarcă o scădere continuă, până la 4,4 milioane în 2013. Doar în 2015 numărul de salariați ajunge din nou la 5 milioane (vezi graficul nr. 8).

Figura 8: Dinamica numărului de salariați la nivel național (în milioane)
Sursa: Institutul Național de Statistică 2015

Aceeași tendință se manifestă și la nivelul județului Bihor. Scăderea cea mai accentuată se manifestă după 1990, până în 1997, de la 224,1 mii persoane la 135 mii. Din 1998 numărul angajaților este în creștere, anul de vârf fiind 2008 (168,5 mii, ceea ce reprezintă 75,2% din numărul celor din 1990). După anul 2008, în perioada de criză economică, scăderea numărului de salariați continuă, în 2011 reprezentând 67,8% din numărul salariaților din 1990 și 90,1% din salariații înregistrați în anul 2008, tendință care se modifică începând cu anul 2012. În anul 2013 numărul salariaților este mai mare cu 7,8 mii comparativ cu 2011, chiar dacă numărul lor reprezintă doar 94,7% din cel atins în anul 2008. În anul 2015, numărul salariaților atinge 159,7 mii, evident

încă departe de anul 1990 (vezi figura nr. 9).

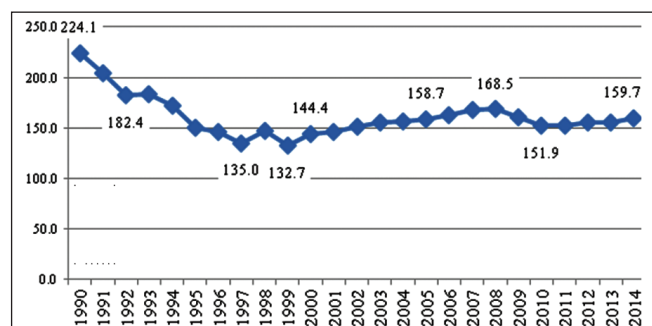

Figura 9: Evoluția numărului de salariați în județul Bihor, în perioada 1990-2014

Strategia privatizării a avut efecte profunde asupra ocupării la nivelul județului, dar și la nivel național. Rata ocupării în România era în 2014 de 65,9% față de media EU28 de 69% (Zamfir, 2015), reprezentând una dintre cele mai scăzute din Europa.

Impactul a fost și mai evident dacă urmărim modificările intervenite în structura ocupațională:

- a scăzut numărul și proporția ocupării salariale, care furnizează venituri mai ridicate, precum și asigurări sociale și de sănătate. Numărul de locuri de muncă salariale s-a redus de la începutul tranziției la aproape jumătate, după cum rezultă și din graficul nr. 9, de la peste 8,1 milioane în 1990, la sub 5 milioane în anii următori, nivel care este foarte puțin depășit doar în anul 2015;
- valoarea salariului mediu, comparativ cu primii ani ai tranziției, se redresează în 2007 și prezintă valori superioare în 2015, tendința fiind similară și în cazul evoluțiilor înregistrate la nivelul salariului minim (Zamfir, 2015);
- au crescut activitățile pe cont propriu, dominate de munca în propria gospodărie sau din mici întreprinderi familiale (după cum rezultă și din analiza la nivelul județului Bihor), activități care asigură venituri mici, la limita supraviețuirii. În trimestrul III 2014, de exemplu, la nivel național, din totalul populației ocupate, 67% erau salariați, 19% lucrători pe cont propriu și 12% lucrători familiali neremunerați și doar 1% patroni (INS, prelucrări, 2015);
- în timp ce în România, 30% din populația ocupată se declară a fi ocupată pe cont propriu sau lucrători familiali neremunerați, în UE28 media este mult mai mică (15,5%), dar cu valori mai mari în țările foste-socialiste (între 27% Bulgaria și 9% Ungaria și Estonia). Din cercetările calitative realizate la nivel național a rezultat

că aceste categorii de persoane sunt de fapt lucrători fără contract, în agricultură sau servicii, neasigurate social și medical, cu mare risc de excluziune socială. În cazul activităților pe cont propriu neagricole se manifestă o polarizare accentuată, în sensul că cele mai multe oferă venituri foarte mici, o proporție relativ redusă oferind venituri ridicate (Zamfir, 2004);

- în cadrul sectoarelor cu muncă informală, ponderile cele mai semnificative se evidențiază în construcții (RO – 21%, UE – 16%), serviciile în gospodărie, de tipul îngrijirea copiilor sau a vârstnicilor, menaj (RO – 29%, UE – 17%), serviciile personale (RO – 15% și UE – 9%), vânzări (RO – 14% și UE – 22%) (Eurobarometru Special, 2007).

Modificările survenite în structura ocupațiilor, în sensul scăderii ponderii ocupațiilor care necesită calificare ridicată, reducerii ocupațiilor din zona industrială, prin desființarea majorității unităților, sunt fenomene care au generat subocuparea forței de muncă, precum și reorientarea unei părți din ea spre mediul rural sau spre Occident, după cum a rezultat și din analiza migrației la nivelul județului Bihor.

În agricultură se înregistrează, în schimb, o supraocupare. Peste 2,3 milioane de persoane din totalul populației rurale ocupate (ce atinge 4 milioane în 2014) la nivel național și peste 84,3 mii persoane în județul Bihor, adică peste 31% din populația ocupată activează în sectorul agricol, marea majoritate fiind lucrători în agricultura de subzistență sau semi-subzistență, care nu oferă decât venituri la limita supraviețuirii pentru lucrătorii din rural.

Ocuparea economică este o condiție de obținere a veniturilor pentru întreaga populație activă și un mod de viață. Studiile sociologice au demonstrat că neocuparea, mai ales cea forțată, șomajul are efecte negative asupra vieții prin creșterea vulnerabilității economice și sociale.

Rata de ocupare a populației în România a fost în 2014 de 65,7%, mai mică decât media UE 28, care era de 69,2%, situându-se totuși înaintea unor țări precum: Bulgaria, Italia, Spania, Croația și Grecia. De aceea în perioada care urmează România ar trebui să se centreze pe creșterea numărului locurilor de muncă bine plătite, prin creșterea ponderii sectoarelor de activitate care să valorifice forța de muncă înalt calificată. Prin urmare, se impune urmărirea unei ocupări de calitate.

Evoluții ale șomajului în România și județul Bihor în perioada 1990-2013

Unul din efectele schimbării economice, direct resimțite de către populație, cu efecte economice, sociale și psihologice complexe este fenomenul șomajului.

Legea nr. 1/1991, cu modificările și completările ulterioare, privind protecția socială a șomerilor a generat și în județul Bihor probleme privind acordarea ajutorului de șomaj pentru perioada în care o anumită parte a forței de muncă este disponibilizată din diverse motive, și de stabilire a unor măsuri de reinserție profesională a celor disponibilizați.

Rata șomajului în județul Bihor de-a lungul perioadei de tranziție a fost mai scăzută decât media înregistrată la nivelul României, datorită dezvoltării sectorului privat, care a absorbit o parte din forța de muncă disponibilizată, precum și datorită dezvoltării industriei ușoare în sistem lohn, care a absorbit mare parte a forței de muncă din zonă (județul Bihor reprezentând un important debușeu pentru această activitate economică, având în vedere forța de muncă ieftină și calificată în domeniul industriei ușoare), chiar dacă nivelul de salarizare se situează mult sub media la nivel național. O altă explicație ar putea fi furnizată de proximitatea spațială cu Ungaria și cu celelalte țări din spațiul european, ceea ce a facilitat, încă din primii ani de după revoluție, inserția forței de muncă din județ în economia țărilor din zonă.

Cea mai înaltă rată a șomajului s-a înregistrat, atât la nivelul României, cât și al județului Bihor, în anii 1993 și 1994, după care apare o tendință de scădere. Din 1997 rata șomajului crește din nou, ca urmare a politicii de privatizare prin lichidare și a intensificării măsurilor de restructurare a economiei.

Începând cu anul 1999 (la nivelul județului Bihor) și cu 2000 (la nivel național) se conturează procesul de scădere a ratei șomajului, în paralel cu revirimentul economic. Astfel, în anul 2007 rata șomajului la nivel național înregistrează valoarea cea mai mică, de doar 4% de locuitori, comparativ cu valoarea cea mai ridicată de 11,8% înregistrată în anul de vârf 1999 și de 11%, în anul 1994.

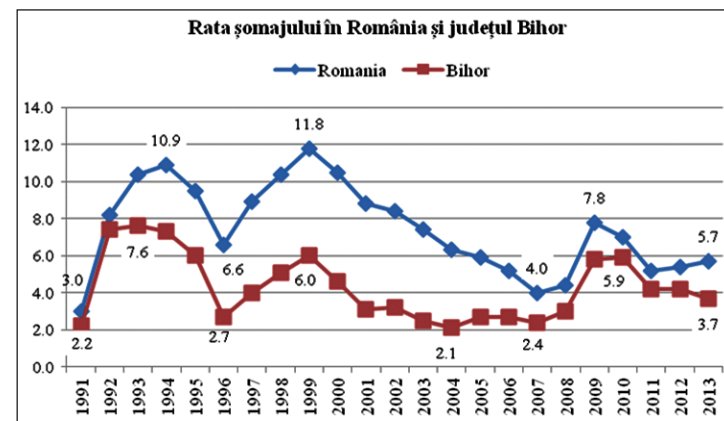

Figura 10: Evoluția ratei șomajului în România și în județul Bihor, în perioada 1991-2013
Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line (prelucrări)

Evoluția ratei șomajului la nivelul județului Bihor este similară, cu precizarea menționată, respectiv *valorile înregistrate sunt mult mai mici*. Astfel, rata cea mai ridicată a șomajului a fost înregistrată în anul 1994, când a atins valoarea de 7,6%, comparativ cu 11% la nivel național, și în anul 1999, când are valoarea de 6% de locuitori, comparativ cu 11,8% la nivel național. Aceași apreciere se poate face și în ceea ce privește cea mai mică valoare a ratei șomajului. Ea se înregistrează în anul 2004, fiind de 2,1%, în județul Bihor și de 4%, în anul 2008, la nivel național. În anul 2009, an de criză economică, atât la nivel național, cât și la nivelul județului Bihor, șomajul este în creștere, ajungând la 7,8% și respectiv 5,9%.

Este interesant de consemnat faptul că din 2011, cele două niveluri de analiză se despart urmând tendințe contrare, în sensul că rata șomajului la nivel național se înscrie pe o linie ascendentă (de la 5,2 în 2011, la 5,4 în anul următor și la 5,7 în anul 2013), iar în județul Bihor pe pantă descendentă, de la 4,2%, la 3,7 în 2013.

În anul 2008, cu o rată a șomajului de 5,8%, România se situează în *jurul valorii medii a ratei șomajului din Uniunea Europeană*. Țări cu rate mai ridicate ale șomajului sunt: Spania (11,3%), Slovacia (9,5%), Ungaria (7,8%), Portugalia (7,6%), Grecia (7,7%), iar printre țările cu rate scăzute ale șomajului pot fi menționate: Olanda (2,8%), Austria (3,8%), Cipru (3,7%), Danemarca (3,3%).

În anul 2012, cu o rată a șomajului mai ridicată, de 7%, România se situează sub media europeană. Valori *peste media României* înregistrează 20 din cele 27 de țări UE, după cum urmează: Spania 25,0%; Grecia 24,3%; Portugalia 15,9%; Letonia 15,0%; Irlanda 14,7%; Slovacia 14,0%; Lituania 13,4%; Bulgaria 12,3%; Cipru 11,9 %; Ungaria 10,9%; Italia 10,7%; Estonia 10,2 %; Franța 10,2%;

Polonia 10,1%; Slovenia 8,9%; Suedia 8,0%; Regatul Unit 7,9%; Finlanda 7,7%; Belgia 7,6% și Danemarca 7,5%. Considerăm că este de menționat și faptul că având o rată a șomajului în rândul tinerilor de 22,2%, România devansează din acest punct de vedere doar 10 din cele 27 de țări UE (cele mai mici rate de șomaj în rândul tinerilor înregistrând Austria 8,7%, Germania 8,1% și Olanda 9,5%), în timp ce 16 țări depășesc cu mult media României (Grecia 55,3%; Spania 53,2%; Portugalia 37,7%; Italia 35,3%; Slovacia 34% etc.).

În ceea ce privește structura șomajului pe sexe, repartitia la nivel național se realizează similar cu cea din celelalte țări ale UE, în sensul că rata șomajului este mai ridicată în rândul populației masculine (3,4%), comparativ cu a celei feminine (2,9%) în același an 2012 (INS, Economia mondială în cifre, 2013, p. 32), tendință similară manifestându-se și în județul Bihor.

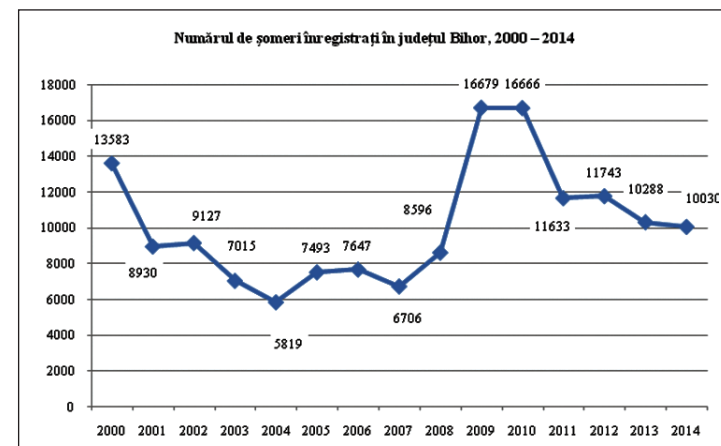
Deși rata de ocupare a populației feminine este mult mai redusă decât a celei masculine, în perioada 1992-1994 numărul femeilor șomere îl devansa pe cel al bărbaților șomeri, în principal ca urmare a privatizărilor în industria bihoreană, în cea mai mare parte a ramurilor industriei ușoare. După anul 1996, rata șomajului feminin este constant mai redusă decât a celui masculin și datorită extinderii în județ a muncii în sistem lohn, care angajează în special munca feminină.

Evoluția și structura șomajului în județul Bihor în perioada 2000-2013

În anul 2013, șomerii reprezentau 20,0% din totalul șomerilor înregistrați în regiunea Nord-Vest, iar în anul 2000, ponderea lor în totalul șomerilor din regiune a fost mai scăzută cu 7,6 puncte procentuale (12,5%).

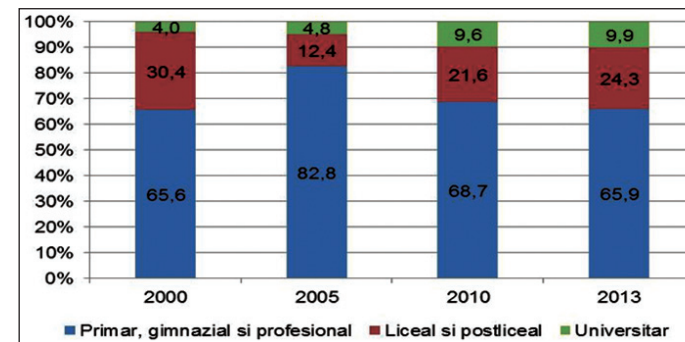
Evoluția numărului de șomeri din județul Bihor s-a manifestat în concordanță cu evoluția economică și cu evoluția ratei de ocupare a resurselor de muncă, în sensul că în perioada premergătoare crizei economice, numărul șomerilor a scăzut, după care a crescut brusc în anul 2009, la debutul crizei, urmând o perioadă de relativă staționare și o nouă scădere.

În perioada 2000-2013, numărul șomerilor s-a redus cu 3.295 persoane (scădere de 24,3%), iar în perioada 2005-2013, numărul celor care nu aveau un loc de muncă a crescut cu 2.795 persoane (creștere de 37,3%).

Figura 11: Dinamica numărului de șomeri înregistrați în județul Bihor, 2000-2014
Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line

Analiza în dinamică a structurii pe niveluri de pregătire atestă ponderea semnificativ mai mare a șomerilor cu nivel de pregătire scăzut (studii primare, gimnaziale și profesionale), comparativ cu șomerii care au un nivel de pregătire mediu sau ridicat, tendință semnalată și în perioadele anterioare.

Figura 12: Dinamica structurii pe niveluri de pregătire a numărului de șomeri înregistrați, în județul Bihor, 2000-2013
Sursa: Institutul Național de Statistică, baza de date Tempo on-line

Analiza evoluției ponderii șomerilor cu studii superioare din numărul total de șomeri, în perioada analizată, atestă o creștere spectaculoasă a acestui segment din anul 2000 până în 2013, de la 4%, la 9,9%, în strânsă legătură cu structura locurilor de muncă în care predomină posturile ce necesită pregătire medie sau inferioară, dar și cu oferta mare de forță de muncă înalt calificată prin oportunitățile de calificare oferite de universitățile din Oradea. Pondere persoanelor cu pregătire scăzută rămâne însă cea mai ridicată în rândul

șomerilor, ceea ce sugerează că lipsa de preocupare pentru educație este unul din factorii predictorii ai șansei de a deveni șomer.

În ceea ce privește distribuția șomerilor indemnizați în funcție de grupele de vârstă, în anul cu rata cea mai ridicată a șomajului, fiind perioadă de criză, se constată că deși ponderea cea mai însemnată o reprezintă grupele de vârstă cuprinse între 25 și 55 de ani (86%), sunt *afecțați de șomaj și tinerii sub 25 de ani* (11%, adică 696 persoane), în mare parte necalificați și care au dificultăți sporite de reintegrare profesională, precum și *persoanele de peste 55 de ani* (3% ceea ce reprezintă 173 persoane). Faptul că cei mai afectați de șomaj sunt cei aflați în deplinătatea forțelor fizice și intelectuale și care, în plus, au și o anumită experiență, respectiv cei cu vârste între 30-39 de ani, urmași de cei cu vârste între 40-49 de ani, se explică prin numărul ridicat de concedieri colective și prin lichidările care s-au efectuat în această perioadă de criză. În astfel de situații sunt afectați de șomaj toți angajații firmelor care au o astfel de structură pe vârste ce privilegiază vârstele cu potențial maxim.

Din analizele realizate de Agenția Județeană de Ocupare a Forței de Muncă Bihor, principalii factori care au determinat creșterea șomajului în perioada de criză economică, evidențiată începând cu sfârșitul anului 2008 și începutul anului 2009, au vizat: creșterea disponibilizărilor colective; a numărului de absolvenți care nu au găsit un loc de muncă solicitând ajutor de șomaj; diminuarea numărului de locuri de muncă vacante la nivelul județului; reducerea numărului de angajatori prin lichidarea unui însemnat număr de firme mici.

Concluzii

Revoluția din 1989 a creat pentru România posibilitatea trecerii într-o nouă etapă de dezvoltare a societății, ale cărei obiective nu au fost doar de ordin economic, presupunând în primul rând instaurarea democrației, asigurarea libertății individuale și colective, crearea unei economii de piață și a unui nivel de bunăstare apropiată de standardele occidentale după cum rezultă chiar în primul document strategic, elaborat de Comisia guvernamentală pentru elaborarea programului de tranziție la economia de piață în România, publicat în mai 1990, care stipula dezideratul de a atinge astfel de obiective „chiar în cursul tranziției și nu ulterior, să se atingă un nivel comparabil cu media europeană la indicatorii sociali de bază” (Postolache, 1990, p. 12).

O analiză a drumului parcurs, pe baza datelor statistice, atestă că, în linia mari, obiectivele propuse au fost atinse. După 25 ani de la Revoluția din 1989 România a devenit o societate democratică bazată pe pluripartidism, cu

o economie de piață privatizată, cristalizându-se o nouă clasă socială, aceea a capitaliștilor. O altă realizare remarcabilă o constituie aderarea României la NATO și la Uniunea Europeană. Drumul parcurs însă nu a fost unul simplu, a întâmpinat multe dificultăți și au fost comise multe erori, ceea ce a îngreunat mult procesul de atingere a obiectivelor propuse, generând costuri sociale mari.

Chiar dacă imaginea globală a economiei sugerează mai degrabă un proces de stagnare, creșterea economică situându-se la limită minimă, evidențiindu-se cu claritate câteva crize economice, și chiar dacă nivelul economiei din 1989 s-a atins abia în 2004 pentru ca doar după patru ani să intre într-o nouă criză, iar ulterior s-a înregistrat un ritm de dezvoltare relativ lent (Zamfir, Stănescu și Ilie, 2010), societatea românească, în ansamblul său, inclusiv cea bihoreană, a trecut într-o etapă superioară de dezvoltare, asimilând caracteristicile societăților dezvoltate pe care le consideră drept modele de dezvoltare.

Realizările obținute în toate domeniile pot fi considerate consecințe ale intercondiționării dintre toate tipurile de capitaluri de care dispune societatea, care sa-u constituit și dezvoltat destul de lent, fiind confruntate cu multe greșeli și inconsecvențe dintre care tipurile de relații între indivizi și normele instituționale s-au constituit în mod distorsionat, corupția insinuându-se în majoritatea domeniilor, ceea ce a afectat negativ întregul proces de dezvoltare.

Resursa umană a județului este puternic influențată, pe de o parte de modificările produse în principalele fenomene demografice, constând în reducerea natalității, creșterea mortalității, dar și în migrația forței de muncă.

Volumul demografic este într-o scădere chiar mai accentuată la nivelul județului Bihor comparativ cu nivelul național, motivul principal constituindu-l migrația populației în scop de muncă.

Este de asemenea de remarcat faptul că ponderea populației care trăiește în mediul rural este mai ridicată comparativ cu nivelul mediei naționale și mai ales comparativ cu țările UE, ceea ce influențează toți ceilalți indicatori ai calității vieții (speranța de viață, mortalitatea generală și cea infantilă, fenomenul de îmbătrânire a populației).

Deși valorile familiei se modifică și în județul Bihor sub influențele manifestate de culturile europene, ratele de nupțialitate sunt mai ridicate, iar cele de divorțialitate mai scăzute decât media europeană și chiar decât cea națională, ceea ce atestă un conservatorism mai ridicat și o centrare mai stabilă pe valorile familiei.

Deși gradul de ocupare al forței de muncă este în scădere, la nivelul județului Bihor acesta depășește nivelul mediu național, precum și al regiunii din care județul face parte, asociindu-se cu o rată a șomajului, de asemenea

mai redusă în mod constant comparativ cu cea specifică nivelurilor amintite. Explicațiile derivă în principal din specificul dat de plasarea județului în proximitatea spațială a țărilor din vestul Europei, la granița cu Ungaria, favorizând exporturile și legăturile cu companiile europene interesate de costul scăzut al forței de muncă, în același timp principala vulnerabilitate a zonei.

Structura populației ocupate pe ramuri ale economiei atestă faptul că atât la nivel național, cât și la nivelul județului Bihor caracteristicile noului tip de societate (postindustrială, a cunoașterii) se instaurează cu mare dificultate, agricultura (și mai ales cea de subzistență, care atrage forța de muncă slab calificată, cu utilizare sezonieră și informală, oferind venituri mici) și industria ocupă ponderi importante ale resurselor de muncă, în discordanță cu țările dezvoltate ale UE, România ocupând ultimul loc în ierarhia țărilor europene din punctul de vedere al ponderii populației ocupate în sectorul serviciilor.

Gradul ridicat de pregătire al forței de muncă asigurat de instituțiile de învățământ superior din municipiu nu este valorificat de structurile decizionale ale județului, potențialul existent fiind subutilizat sau silit să migreze în alte zone sau țări.

Șomajul a înregistrat o evoluție similară cu cea manifestată la nivel național (evidențiind creșterile cele mai mari în perioade de criză) cu mențiunea că ratele de șomaj au fost constant mai mici comparativ cu nivelul național, sugerând un grad de dezvoltare mai ridicat prin valorificarea oportunităților oferite de plasarea geografică a județului în proximitatea graniței de vest a României.

Dimensiunile spațiului social al tranziției în comunitățile bihorene au evoluat în strânsă legătură cu evoluțiile lumii moderne, în special a celei din țările europene și cu particularitățile dezvoltării economice ale României din perioada postcomunistă, cu unele abateri ne semnificative generate de particularitățile zonei și ale competențelor manageriale ale liderilor locali.

Bibliografie

Beck, U. (1995). *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.

Bell, D. (1973). *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books.

Chipea, F. (2010). *Dezvoltare socială teritorială. Premise conceptuale și date empirice*. Oradea: Editura Universității din Oradea.

Chipea, F. (2015). *Dezvoltare socială teritorială. Premise conceptuale și date empirice*, ediția a II-a. Cluj Napoca: Editura EIKON.

Chipea, F. (coord.). (2000). *Femeia în tranziție, Statusuri, roluri și identități*. Oradea: Editura Universității din Oradea.

Coleman, J. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press. Fukuyama, Fr. (2002). *Marea ruptură (Natura umană și refacerea ordinii sociale)*. București: Editura Humanitas.

Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*, Princeton: Princeton University Press.

Institutul Național de Statistică (2014) *Balanța forței de muncă la 1 ianuarie 2014*. Regăsit 11 Februarie, 2016 din http://media.hotnews.ro/media_server1/document-2014-10-13-18295270-0-balanta-forței-munca-1-ianuarie-2014.pdf.

Institutul Național de Statistică (INS) (2013) *Economia Mondială în Cifre 2013*. Regăsit 2 februarie, 2016 din http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/economiamondiala2013_rom.pdf.

Institutul Național de Statistică (INS) (2016) *Baza de date statistice Tempo on-line – serii statistice 1998-2016*. Regăsit 2 Februarie, 2016 din <https://statistici.insse.ro/shop/>.

Mărginean, I. (coord.). (1996). *Tineretul deceniului unu, provocările anilor 90*, București: Editura Expert.

Mihalache, F. (2015). *Dimensiuni ale diferențierii demografice în mediul rural după 1990*. În I. Stănescu & C. Zamfir (coord.) *România la răscruce. Opțiuni pentru viitor*. București: Editura Pro Universitaria.

North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge: Cambridge University Press. Postolache, T. (coord.). (1990). *Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*. București: ICCV.

Putnam, R. (1994). *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*, New Jersey: Princeton University Press.

Rotariu, T. (2003). Demografia și sociologia populației, Iași: Editura Polirom.

Rotariu, T. (2015). Un sfert de secol de declin demografic. În I. Stănescu & C. Zamfir (coord.) România la răscruce. Opțiuni pentru viitor. București: Editura Pro Universitaria.

Sandu, D. (1999). Spațiul social al tranziției. Iași: Editura Polirom.

Special Eurobarometer (2015). Regăsit 5 decembrie, 2015 din http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_280_260_en.htm.

Toffler, A. (1974). Șocul viitorului. București: Editura Politică.

Vlăsceanu, L. (2007). Sociologie și modernitate. Tranziții spre modernitatea reflexivă, Iași: Editura Polirom

Zamfir, C. (2004). O analiză critică a tranziției. Ce va fi „după”. Iași: Editura Polirom.

Zamfir, C. (2015). Analiza situației existente a României în domeniul calității vieții. În Vlad I.-V. (coord.) Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani. București: Editura Academiei Române.

Zamfir, C., Stănescu, I. și Ilie, S. (coord.). (2010). Raportul social al ICCV Nr. 1. După 20 de ani: Opțiuni pentru România. București: ICCV.

CONTEXTUL ECONOMIC AL TRANSFORMĂRILOR POSTCOMUNISTE ÎN COMUNITĂȚILE BIHORENE

Floare Chipea¹

Universitatea din Oradea

Sorana Săveanu

Universitatea din Oradea

***Abstract:** The paper presents some characteristics of communities from Bihor County regarding their evolution within the wider economic context of national and European development, specific for the post-communist period, which may be considered to be a support for psychosocial phenomena and processes that consisted themes of discussion in the present volume. We used statistical analysis of data provided by official documents regarding economic development, resulted in major demographic phenomena, as well as in approaches towards employment and unemployment. The main conclusions emphasize that development trends are similar to national ones, which are situated far below the levels of European developed countries. Statistical data certify that the main objectives targeted at the beginning of transition, consisting of society democratization, EU and NATO integration, privatization and the creation of a new capitalist social class, have been made. But also some data show that the Romanian economy and thus the quality of life, including that of the analyzed communities, is rather characterized by stagnation and insufficient concern regarding the exploitation of the existing potential.²*

Keywords: postcommunism, development region, Bihor County, socio-economic context, transition.

¹ Universitatea din Oradea, str. Universității nr. 1-5, Oradea, jud. Bihor, 410087, email: fchipea@gmail.com

Introducere

Materialul își propune să realizeze o succintă caracterizare a evoluțiilor economice ale comunităților bihorene în perioada 1990-2015, considerată o perioadă a tranziției societății românești de la cea de tip comunist la o economie liberă, de piață, care să valorifice oportunitățile democrației, ale libertății și afirmării personalității umane.

Am pornit în acest demers de la premisa formulată explicit în modelul sociologic gustian (Gusti, 1936; Gusti, 1968; Larionescu, 1996) potrivit căreia, în înțelegerea societății prezente ca obiect de studiu al sociologiei, este necesar să conștientizăm, pe de o parte, corelația indestructibilă între sociologie, etică și politică și, pe de altă parte, faptul că societatea prezentă, analizată din perspectiva sociologului, nu poate fi corect înțeleasă dacă nu se face referire la o stare anterioară, la faptul că actualele configurații sociale, *manifestările* economice, spirituale, politice și juridice sunt condiționate de *cadrele* în care se produc și care, la rândul lor, sunt de ordin cosmic, biologic, psihic, istoric (Gusti, 1968).

Plasând, pe de altă parte, tema în cadrul paradigmei sistemice (Saunders, 1991; von Bertalanffy, 1968), admitem că subsistemul social al oricărei societăți poate fi înțeles doar în strânsă corelație cu celelalte subsisteme cu care se intercondiționează permanent.

Sistemul sociologic promovat de Dimitrie Gusti sugerează în același timp rolul esențial al politicului, mai ales în construirea societății viitoare, pornind de la realitățile prezente, cercetate și prezentate de sociologie. Etica intervine în demersul constructiv în special prin faptul că oferă politicului sistemul de valori, de scopuri și idealuri, identificându-se în cazul societății românești actuale cu valorile promovate de contextul mai larg al Uniunii Europene, construcție socială la care România a aderat în mod oficial începând din anul 2007.

Conștienți de faptul că societatea a evoluat continuu spre o nouă etapă, cea postindustrială sau postmodernă, sau spre era informatizării, plasându-se în *al treilea val* de evoluție, după cum este conceptualizată în viziunea specialiștilor (Toffler, 1974; Giddens, 2010; Fukuyama, 2002; Sandu, 1999; Vlăsceanu, 2011), sociologii orădeni au adoptat în studiile lor despre configurațiile societății actuale o atitudine critică, angajantă și în același timp reflexivă, chestionând tipul de politici adoptate în raport cu stadiul actual de dezvoltare, precum și propriile abordări, semnalând limitele și constrângerile existente. Societatea viitorului este un proces continuu, iar pentru a putea construi o societate mai bună trebuie să investigăm toate aspectele cu mare claritate pentru a fi capabili să ne proiectăm direcțiile și strategiile viitoare

(Zamfir, 2013). În acest sens, sociologia are un rol esențial.

Pornind de la dinamica societății, lucrarea își propune să realizeze o diagnoză (Zamfir, 2007), pe baza utilizării unor metode cantitative, în special statistice, a unor evoluții în domeniul economic ale județului Bihor în comparație cu regiunea Nord-Vest din care face parte, cu media națională și cu mediile înregistrate în Uniunea Europeană, considerate ca punct de reper și ținte de dezvoltare.

Prin urmare lucrarea este structurată pornind de la următoarele obiective:

- Caracterizarea regiunii Nord-Vest din care face parte județul Bihor, în vederea identificării cadrelor și condițiilor generale în care are loc producerea manifestărilor economice, desfășurarea vieții economico-sociale;
- Realizarea unei diagnoze a dezvoltării economice a județului Bihor în perioada postcomunistă în comparație cu media regiunii din care face parte, media națională și media obținută la nivelul Uniunii Europene. În acest sens vom urmări evoluția principalelor ramuri ale economiei județului, a industriei, agriculturii, serviciilor, în strânsă legătură cu evoluția organizațiilor economice din județul Bihor, a investițiilor, a productivității muncii.
- Identificarea principalelor oportunități, puncte forte ale județului, valorificate în ramurile care ocupă locuri fruntașe la nivelul economiei naționale, contribuind la creșterea produsului intern brut și la ocuparea forței de muncă.

Studiul nostru se fundamentează pe supoziția că fenomenele sociale și psihosociale specifice acestei regiuni pot fi înțelese și explicate doar în contextul actual de dezvoltare a structurilor sociale și economice ale societății românești, în general, și a celei bihorene, în caz special.

Caracteristici generale ale regiunii Nord-Vest și ale județului Bihor

Reprezentând un segment din spațiul social și economic al României, județul Bihor s-a confruntat în perioada tranziției cu aceleași probleme și a suportat aceleași etape pe care le-a parcurs întreaga societate românească. Se poate remarca în acest sens faptul că, imediat după revoluție, până la sfârșitul anului 1990, în întreaga viață economică și socială s-au simțit efectele etapei cu caracter *reparatoriu*. A urmat apoi o altă etapă: „elaborarea strategiei tranziției și a cadrului instituțional”, cu toate discuțiile, cedările și entuziasmul

caracteristic și, în sfârșit, „etapa efectivă a tranziției, cu o politică socială mai degrabă reactivă, fără concepții, cu puternice tendințe minimaliste” (Zamfir, 1999, pp. 41-113).

Politicile adoptate în prima etapă de guvernele României care s-au succedat în perioada tranziției au reprezentat răspunsuri sectoriale la problemele economice și sociale care apar într-o anumită măsură în orice societate modernă, nefiind diferențiate pe tipuri de zone sau regiuni geografice cu caracteristici de dezvoltare diferite. Ca urmare, după 1989, odată cu renunțarea la economia planificată, disparitățile între județe au cunoscut o creștere, chiar dacă nu foarte accentuată (Pop, 1999). Apărea astfel ca fiind tot mai necesară adoptarea unor politici regionale, după modelul politicilor regionale introduse în majoritatea țărilor vest-europene în perioada 1948-1960. Primele încercări în acest sens au fost realizate în anul 1996, odată cu lansarea Programului PHARE pentru dezvoltare regională, program implementat instituțional prin Departamentul de Administrație Publică Locală a Guvernului României, asistat de o echipă de consilieri externi.

Carta Verde elaborată în cadrul acestui program a sintetizat problemele actuale ale dezvoltării regionale, cuprinzând inclusiv definirea regiunilor de dezvoltare. În acest sens, cele 42 de județe au fost regrupate în 8 regiuni, care la rândul lor au fost divizate în 15 subregiuni (vezi Legea nr.315/2004)³, vizând obiective precum: evitarea divizării resurselor disponibile; evitarea riscului ineficienței generate de aplicarea politicii de dezvoltare regională pe o structură teritorială fragmentată, cu unități mici și insuficient de puternice pentru a atrage și derula programe complexe de dezvoltare (Pascariu, 1998).

Regiunea Nord-Vest este compusă din următoarele județe: Bihor, Bistrița Năsăud, Cluj, Maramureș, Satu Mare și Sălaj, având, conform rezultatelor Recensământului Populației din anul 2011, o populație totală de 2600,1 mii persoane, cu o pondere ridicată a populației de etnie maghiară (peste jumătate din numărul total al locuitorilor de etnie maghiară din România).

La 01.01.2014, conform Balanței Forței de Muncă, resursele de muncă ale regiunii cuprindeau 1775,7 mii persoane, din care populația ocupată reprezenta 66,9%, iar sub aspectul participării la principalele activități economice, populația ocupată în agricultură, silvicultură și pescuit reprezintă 30,1%, în timp ce populația ocupată în industrie și construcții reprezintă 29,9%, iar serviciile reprezintă 40,0%. La aceeași dată rata șomajului era de 4,0%, corespunzătoare unui număr de 46.200 de șomeri.

punzătoare unui număr de 46.200 de șomeri.

Din punctul de vedere al pieței muncii și salariilor, nivelului tehnologic, investițiilor străine, al mediului privat, al concurenței și al potențialului turistic (monumente istorice, ape termale, mine, cetăți și biserici fortificate etc.) este a doua zonă ca atractivitate după București-Ilfov.

De asemenea, în zonă există cel puțin trei mari universități (Universitatea Babeș-Bolyai, Universitatea Tehnică Cluj și Universitatea din Oradea) care alături de alte 16 universități contribuie decisiv la asigurarea forței de muncă înalt calificate.

Județul Bihor, unul din cele 42 de județe ale României, este situat în partea de vest a țării, fiind un județ de frontieră, la granița cu Ungaria, învecinat la nord cu județul Satu-Mare, la est cu județele Sălaj, Cluj și Alba, la sud cu județul Arad, iar în partea de vest cu Ungaria. Se întinde pe o suprafață de 7.754 km², ceea ce reprezintă 3,2% din suprafața României, situându-se, din acest punct de vedere, pe locul șase între județele țării, cu o densitate de 80,7 locuitori/km², sub densitatea medie la nivel național, care este de 94,6 locuitori pe km².

Județul Bihor a fost inclus în regiunea Nord-Vest și într-o subregiune, pe baza unor indicatori, după cum urmează:

Indicatori	România			Nord-Vest			Bihor		
	2004	2008	2013	2004	2008	2013	2004	2008	2013
Ani									
Procentul populației urbane	54,9	56,8	56,5	52,8	54,7	54,5	50,4	52,2	51,6
Rata de ocupare a populației	57,9	63,6	60,9	68,6	68,6	66,9	76,5	76,7	70,9
Rata șomajului %	8	4,4	5,8	4,2	3,3	4,1	2,1	3,0	3,7
Din care: femei %	6,9	4,4	5,1	3,8	3,3	3,9	1,7	2,9	3,4
Înzestrarea populației (autoturisme persoane fizice)	2684	3138	3951	345	414	532	73	99	124
Creștere în % comparativ cu 2004	100%	116,9	147,2	100%	119,8	154,0	100%	135,8	169,5

Tabel 1: Indicatori de dezvoltare economico-socială, la nivelul României, al regiunii de Nord-Vest și al județului Bihor

Sursa: Anuarele statistice ale României și ale județului Bihor

După cum sugerează datele prezentate, regiunea Nord-Vest, în care este integrat județul Bihor se caracterizează prin valori ale indicatorilor luați în calcul în jurul sau peste media la nivelul național, fiind considerată din punctul de vedere al gradului de dezvoltare ca o zonă mai bogată, alături de regiunile din vestul și centrul țării. Analiza menționată anterior (Pop, 1999, p. 501) argumentează că localizarea spațială a subdezvoltării și sărăciei se concentrează în două arii principale: nord-est (regiunea istorică a Moldovei) și sud (Câmpia Română).

În mod concret, în ceea ce privește ponderea populației urbane în totalul

³ Conform Nomenclatorului Unităților Teritoriale Statistice (NUTS) și reglementărilor europene emise de EUROSTAT, structura teritorială a României, asimilabilă NUTS, este România - NUTS I; 8 regiuni de dezvoltare, cu o medie a populației de 2,8 mil. locuitori pe regiune - NUTS II; 42 județe, care reflectă structura administrativ teritorială a României - NUTS III și, până în anul 2008, nici o clasificare pentru NUTS IV, acesta nefolosindu-se, deoarece nu s-au realizat încă asocieri de unități teritoriale.

populației, regiunea Nord-Vest se caracterizează prin ponderi mai reduse decât media națională, iar județul Bihor, prin ponderi chiar mai mici, în perioada analizată depășind populația rurală. Această situație presupune evoluții ulterioare care să asigure atingerea cel puțin a mediei naționale, care, la rândul ei, după cum vom arăta în continuare, se situează mult sub nivelul țărilor dezvoltate ale Uniunii Europene.

În schimb, în ceea ce privește *ponderea populației ocupate*, regiunea Nord-Vest are un grad de ocupare mai ridicat decât media națională, iar județul Bihor devansează și regiunea din care face parte, cu mențiunea că în perioada crizei gradul de ocupare este în scădere, cu valori mai accentuate la nivelul județului Bihor.

Aceleași tendințe sunt vizibile și în ceea ce privește *rata șomajului*, regiunea Nord-Vest și Județul Bihor înregistrând valori mai scăzute decât ratele de la nivel național, șomajul feminin urmând același trend. Evoluția ratei de ocupare a populației, precum și a ratei șomajului sugerează existența unei dezvoltări economice mai accentuate în regiune, în comparație cu nivelul național, valoare depășită de județul Bihor, în condițiile în care, așa cum se va argumenta în continuare, productivitatea muncii și salariul mediu se situează mult sub media națională.

Creșterea numărului de autoturisme achiziționate de persoanele fizice, într-un ritm mai ridicat în județul Bihor comparativ cu media națională și, mai ales, cu regiunea din care face parte, sugerează că populația din Bihor dispune de resurse superioare, care generează bunăstare mai ridicată decât în cazul celor două niveluri analizate. Fenomenul este interesant și ar suscita analize suplimentare dacă coroborăm datele cu cele referitoare la nivelul salariului obținut, ce plasează județul Bihor pe ultimul loc între județele României. Explicațiile pot fi identificate fie în migrația temporară în scop de muncă mai accentuată la nivelul județului Bihor, fie în obținerea de venituri din alte surse decât cele salariale sau chiar din practicarea evaziunii fiscale pe o scară mai largă.

Rata de mortalitate infantilă prezintă de asemenea caracteristici interesante, în sensul că regiunea Nord-Vest înregistrează rate mai scăzute decât media națională, trendul în ambele cazuri fiind descrescător. Județul Bihor însă a înregistrat, în întreaga perioadă a tranziției, valori superioare atât mediei naționale, cât și regiunii din care face parte. Doar începând cu anul 2008 se manifestă o tendință nouă, care constă în scăderea accentuată a mortalității infantile în județul Bihor, valorile ei situându-se sub nivelul mediei naționale și a regiunii din care face parte. În schimb, un fenomen îngrijorător îl reprezintă faptul că în 2013 (pentru care dispunem de date comparabile la cele trei niveluri de analiză), rata mortalității infantile (indicator relevant pentru

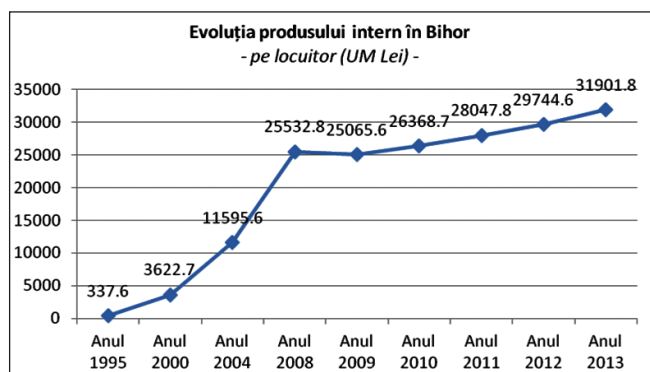
gradul de dezvoltare) este cu două procente peste nivelul național și al regiunii Nord-Vest, ceea ce suscită studierea aprofundată a fenomenului în sensul identificării cauzelor generatoare.

Disparitățile regionale apar și dacă se ia în calcul doar *produsul intern brut pe locuitor*. În funcție de acest indicator, în ierarhia regiunilor menționate, în anul 1996, regiunea 6 (Nord-Vest) se situează pe locul 5, cu un produs intern brut pe locuitor de 3.981 dolari SUA, după București (cu 6.090 dolari SUA pe locuitor), regiunea 5 Vest (cu 4.996 dolari SUA pe locuitor, regiunea 7 Centru (4.526 dolari SUA pe locuitor), regiunea 2 Ssd-est (4.270 dolari SUA locuitor). În anii 2000 și 2007, situația se schimbă în favoarea regiunii Nord-Vest, care a cunoscut o dezvoltare mai accelerată, astfel încât ocupă locul 3, după regiunea București-Ilfov și Sud-Muntenia, poziție pe care o păstrează

În aprecierea locului României în rândul celor 27 de țări europene, este important de menționat faptul că la nivelul anului 2008, indicele de volum al PIB-ului pe locuitor reprezintă 46% din cel mediu al Uniunii Europene (INS, 2009), iar în anul 2012 același indicator reprezenta 50% (produsul intern brut-PIB-la prețuri curente, exprimat în milioane Euro la nivelul României era de 131676,4, comparativ cu cel de la nivelul UE, de 12923199 Euro) (INS, 2013), ceea ce indică o putere economică și socială a României mult inferioară în raport cu țările componente ale Uniunii Europene, în special în raport cu cele dezvoltate.

Este semnificativă în acest sens și valoarea PIB pe locuitor exprimat în prețuri de cumpărare standard la nivelul anului 2012: 12800 Euro, comparativ cu 25600, specific mediei UE, adică 50% din media UE (INS, 2013).

În același timp considerăm că este relevant și ritmul de creștere al PIB pentru efortul de dezvoltare al economiei. Din acest punct de vedere, România cu un ritm mediu anual de creștere în perioada 2006-2012 de 2,26 se situează printre țările UE cu cel mai ridicat ritm, fiind devansată din acest punct de vedere doar de Slovacia (4,16), Polonia (4,64), Bulgaria (2,31) și Malta (2,28). Alte țări, printre care Grecia, Portugalia, Ungaria, au înregistrat, în aceeași perioadă, ritmuri negative de creștere a PIB.

Figura 1: Dinamica PIB/locuitor la nivelul județului Bihor, 1995-2013
Sursa: INS, Baza de date Tempo on-line

Dinamica produsului intern brut în valori nominale, atât la nivelul județului Bihor, cât și la nivelul Regiunii Nord-Vest a urmat un trend ascendent atât în întreaga perioadă analizată, cât și în cea mai recentă, 2000-2012. La nivelul județului Bihor, PIB-ul a pornit în anul 2000 de la o valoare de 2.134,3 mil. lei (prețuri curente) și a ajuns în anul 2012 la 13.194,6 mil. lei, ceea ce a însemnat o creștere de 6,2 ori. Contribuția județului Bihor la formarea PIB-ului total al Regiunii Nord-Vest se situează între 23,2% în anul 2000 și 19,6% în anul 2012, ocupând din acest punct de vedere *locul doi*, după județul Cluj, între cele 5 județe componente ale regiunii. După cum rezultă și din graficul de mai sus, creșterea cea mai accentuată s-a realizat în perioada 2000-2008, primul an de criză economică asociindu-se cu scăderea PIB-ului pe locuitor, după care se instalează din nou tendința ascendentă, chiar dacă panta de ascensiune este una mai domoală.

Tendințe ale dezvoltării economice

După cum menționează literatura de specialitate, fiecare tip de societate (tradițional, modern și postmodern) (Chipea, 2015) se caracterizează în primul rând prin tipul predominant de activitate, cuantificabil și prin ponderea acestuia în producerea valorii nou create. În acest sens, este de remarcat faptul că societatea postindustrială se caracterizează prin *creșterea ponderii serviciilor* în valoarea nou creată, în detrimentul celorlalte ramuri ale economiei, în special a industriei, ca un specific al epocii moderne, sau a agriculturii, caracteristica de bază a societății tradiționale.

În aceeași ordine de idei, considerăm că pentru înțelegerea structurii economiei românești este relevant să identificăm *contribuția principalelor tipuri*

de activități (Agricultură, Silvicultură, Vânătoare, Pescuit, Industrie, inclusiv Construcții și Servicii) la realizarea valorii adăugate brute, în comparație cu țările Uniunii Europene. În acest sens este simptomatic să constatăm că România este țara cu *cea mai mare pondere a contribuției agriculturii* la realizarea valorii nou create dintre toate țările Uniunii Europene. În 2007 (INS, 2009, p. 41) ponderea înregistrată pentru aceasta era de 7%, valori apropiate înregistrând doar Bulgaria, 6%, urmate de Lituania 5%, Grecia și Polonia, 4%, iar în 2011 (INS, 2013, p. 38), se păstrează aceeași pondere, de 7% și Bulgaria de 6%, celelalte țări modificându-și structura.

Același loc fruntaș îl ocupă România și în ceea ce privește *ponderea industriei* la realizarea valorii nou create. În anul 2007 industria reprezenta 41% din valoarea nou creată, cu valori apropiate situându-se Republica Cehă (39%), Slovacia (36%) și Irlanda (35%). În anul 2011, ponderea industriei se ridică la 47%, valori de peste 30% înregistrând doar Republica Cehă (36%), Slovacia (35%), Malta (33%), Irlanda, Polonia și Slovenia (cu 32%) și Ungaria (31%).

În mod corespunzător, *contribuția serviciilor* la realizarea valorii nou create din România este cea mai scăzută, de doar 52%, valori similare, de sub 60%, realizând doar Republica Cehă (59%), în anul 2007. În anul 2011, ponderea serviciilor scade la 46%, ceea ce situează din acest punct de vedere România pe ultimul loc între țările Uniunii Europene.

Este interesant de luat în considerare, ca punct de comparație, situația SUA, în cazul căreia agricultura are o contribuție în anul 2011 de 1%, industria de 20%, iar serviciile 79% la realizarea valorii nou create, sau Danemarca, cu o contribuție a agriculturii în aceeași perioadă de 1%, a industriei de 22% și a serviciilor de 77% (INS, 2013).

Prin urmare, dacă ne referim la contribuția diferitelor ramuri ale economiei la valoarea nou creată, economia României dispune de cele mai puține caracteristici care să o plaseze printre țările postmoderne ale UE. Chiar dacă tendința pe care se înscrie este una pozitivă din acest punct de vedere, încă se manifestă puternice elemente ale societății de tip modern și chiar tradițional.

În ceea ce privește *agricultura*, datele statistice atestă că județul Bihor a înregistrat, până în anul 2000 și după anul 2009, creșteri inferioare mediei naționale și ale regiunii din care face parte, iar în perioada 2000-2009, valori superioare celor două niveluri de analiză. Printre factorii explicativi putem menționa: ponderea suprafeței agricole în suprafața totală (65,84% în cazul județului Bihor), cu 4,17% peste media națională⁴; fluctuațiile în privința indicilor de dezvoltare se asociază puternic cu politicile de sprijin adoptate la nivel

⁴ În ceea ce privește ponderea suprafeței arabile în totalul suprafeței țării (de 39,41%), România se situează printre țările cu un potențial agricol deosebit, fiind depășită din acest punct de vedere doar de câteva țări, precum: Ungaria, (49,4%), Polonia (39,9%), ponderi în jurul valorii de 30% ocupând Franța (33,6%) sau Germania (33,3%).

național pentru agricultură, anii cu indicii creșterii cei mai puternici coincid cu cei în care au fost adoptate astfel de măsuri (1996, 1999, 2004, 2008 și ulterior acordarea subvențiilor din partea UE⁵). Pe de altă parte, evoluțiile pot fi generate și de condițiile climaterice variabile, care influențează producțiile agricole, în special cele vegetale, dar și calitatea managementului și, în general, a resursei umane, ca una din resursele importante ale dezvoltării.

Anul	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
România	104,5	85,8	86,9	102,4	82,3	121,2	97,8	101	108,9	78,1	124,5
Regiunea NORD-VEST	99,6	92,5	92,6	101	86,4	105,5	97,1	93,4	111,8	79,1	115,9
Bihor	103,5	73,7	87,2	97	95,5	119,3	86	97,5	104,4	72,8	115,5

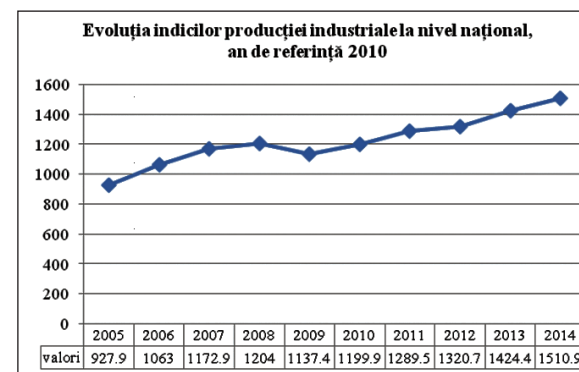
Tabel 2: Indicii de creștere a producției agricole, în perioada 1995-2013
Sursa: INS, Baza de date Tempo

Analizând evoluția indicilor de creștere a producției industriale, în perioada 1990-2008, la nivel național se evidențiază o scădere a acesteia, în special în perioada 1990-1992, de la 172% la 99%, comparativ cu anul anterior, ceea ce reprezintă o înjumătățire a ritmului.

După anul 1992, se înregistrează din nou tendințe de creștere, deși în ritmuri mult mai mici, până în anul 1996, după care industria intră din nou în declin, anul 1999 atingând cea mai mică valoare, din perioada tranziției. Începând cu anul 2000 se produce o redresare, astfel încât în anul 2008 producția industrială să reprezinte 143% din producția anului 2000, fără ca ea să atingă valoarea din anul 1990.

Analizele asupra procesului au reliefat faptul că industria românească a suferit o cădere semnificativă în primii ani după revoluție, nivelul din 1989 fiind atins abia în anul 2005, restructurarea industriei românești realizându-se mai mult prin dezindustrializare (Zamfir, 2004). După cum reiese din graficul de mai jos, începând cu anul 2005, producția industrială se înscrie pe un trend crescător, nivelul cel mai înalt fiind atins în anul 2014, în special de industria prelucrătoare.

⁵ 1996 prin HG 598 și 564/1996, privind subvenționarea dobânzilor bancare pentru organizarea exploatațiilor zootehnice; 1999, OG 142 și 177/1999, privind instituirea sistemului de plată pentru motorină pe bază de bonuri valorice; 2004, OG 61/2004 privind acordarea în anul agricol 2004-2005 a unui sprijin direct al statului de 2,5 milioane lei/ha producătorilor agricoli pentru suprafețe de teren arabil de până la 5 ha, inclusiv, HG 141/2005 - pentru stabilirea nivelului sprijinului acordat producătorilor agricoli în vederea efectuării lucrărilor agricole mecanizate pentru anul 2005 și aprobarea Normelor metodologice privind acordarea, verificarea și plata sprijinului financiar pentru achiziționarea de motorină în vederea efectuării lucrărilor agricole mecanizate; 2008, HG 804/2008, sprijin privind acordarea de subvenții în valoare de 0,65 RON pentru lucrări agricole mecanizate, HG 174/2008 sprijin privind acordarea de subvenții în valoare de 100 RON pentru lucrări agricole mecanizate, ulterior agricultura beneficiind de sprijin din partea Uniunii Europene.

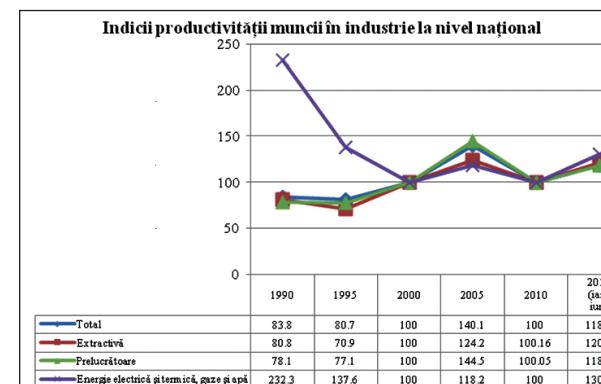

Figura 2: Evoluția indicilor producției industriale la nivelul României în perioada 2005-2014
Sursa: INS Baza de date Tempo on-line

Productivitatea muncii industriale este în creștere, comparativ cu anul 1990, cu excepția ramurii de energie electrică și termică, gaze și apă, în cazul căreia productivitatea a scăzut cu 232,3% în anul 2000, comparativ cu anul 1990, după care se înregistrează creșteri ușoare, astfel încât în anul 2007 nivelul productivității se situează cu 10,1% sub nivelul celei înregistrate în anul 1995.

În comparație cu anul 2000, productivitatea muncii industriale a crescut în anul 2007 cu 163,9%, creștere mai susținută înregistrându-se în cazul industriei extractive (171,5%) și industriei prelucrătoare (168,6%).

După perioada de criză, începând cu 2010, productivitatea muncii industriale se situează din nou pe un trend ascendent, ramurile care înregistrează ritmuri mai ridicate fiind industria electrică și termică, gaze și apă (130,5%), industria extractivă (120,8%) și cea prelucrătoare, cu ritm de dezvoltare apropiat de cel al mediei naționale.

Figura 3: Indicii de creștere a productivității muncii, la nivel național, în perioada 1990-2015
Sursa: INS Baza de date Tempo on-line

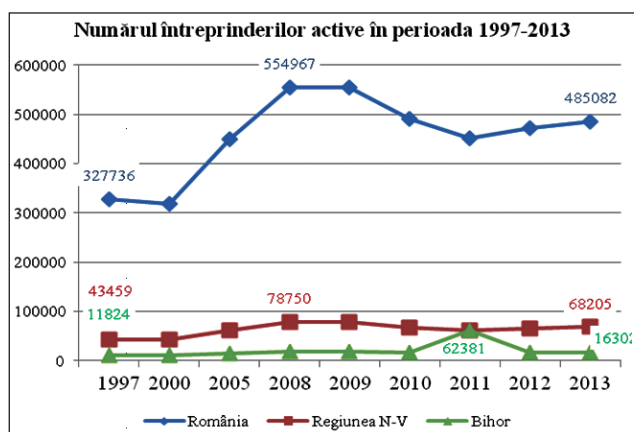
Un indicator relevant al nivelului de dezvoltare economică îl reprezintă și numărul unităților noi, pe tipuri de activități, în perioada analizată.

Strategia economiei de piață a urmărit înlocuirea economiei de comandă cu o economie de piață, în cadrul căreia privatizarea întreprinderilor proprietate de stat era o condiție esențială. Într-o primă fază s-a urmărit introducerea mecanismelor economiei de piață care să înlocuiască mecanismele planificării și dirijării de către stat. În această etapă întreprinderile încă proprietate publică trebuiau să se restructureze, adaptându-se la noile condiții, urmând ca în etapa a doua acestea să se privatizeze.

Totodată obiectivul urmărit era de încurajare a apariției de noi întreprinderi private, cu investitori români sau străini, care puteau realiza o infuzie benefică de capital în scopul dezvoltării. Modul concret în care s-au atins aceste obiective nu a fost însă unul benefic pentru economia românească, ceea ce a atras nemulțumiri și neîncredere din partea populației.

Numărul întreprinderilor active din județul Bihor a crescut de la 67 în anul 1960, la 71 în 1970 și la 859 în 1997, iar cele în sector privat au crescut de la 662 în 1995, la 813 în 1997. În 2000 numărul firmelor active reprezenta 11.744, adică 27,3% din firmele înregistrate la nivelul întregii regiuni Nord-Vest.

După anul 2000, numărul acestora a continuat să crească, ajungând în anul 2008 la 19.207, marea majoritate (99,76%) reprezentând unitățile cu proprietate majoritară privată. De altfel, în anul 2008 a fost atins maximumul de firme înregistrate în cadrul județului, după care au început să scadă, ajungând în anul 2013 la 16.302 (adică 84,9% din cele active în anul de vârf, 2008).

Figura 4: Numărul întreprinderilor active la nivelul României, al regiunii Nord-Vest și al județului Bihor, în perioada 1997-2013
Sursa: INS Baza de date Tempo on-line

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	% față de 2008
Total	18850	18229	16275	14885	15743	16302	87,41
Agricultură, vânătoare și silvicultură, pescuit și piscicultură	490	552	568	568	599	637	86,61
Industrie și construcții	4036	3969	3425	3171	3339	3438	86,48
Servicii	14324	13708	12282	11146	11805	12227	85,36

Tabel 3: Numărul întreprinderilor active pe activități ale economiei județului Bihor la nivel de secțiune CAEN, în perioada 2008-2013

Atât în anul 1997, cât și în perioada următoare, cel mai mare număr de întreprinderi active în județul Bihor au activat în domeniul serviciilor, urmate de cele din industrie și construcții (Tabelul 3).

Numărul cel mai mare de unități active din servicii se înregistrează în anul 2008, în domeniul comerțului (7336), singurul domeniu în care s-a înregistrat o scădere comparativ cu anul 1997, cu 1208 unități, reprezentând 85,83%. Este, de altfel, primul domeniu în care s-a realizat privatizarea și în Bihor, fiind, pe de o parte, mai accesibil pentru orice persoană sau grupuri de persoane care dispuneau de resurse financiare și intelectuale, iar pe de altă parte, cererea de produse alimentare și nealimentare, după perioada de privațiune comunistă, a facilitat dezvoltarea acestui sector.

Următorul domeniu, din punctul de vedere al numărului de unități active în anul 2008, este cel al tranzacțiilor imobiliare și altor servicii, cu un număr de 3027 de unități, reprezentând cea mai mare creștere comparativ cu anul 1997, de 2751 de unități, respectiv 1096,73%. Următoarea activitate tot din domeniul serviciilor, sub aspectul numărului de unități existente în anul 2008, este cea din transporturi, depozitare și comunicații, cu un număr de 1896 de unități active, majoritatea fiind înființate după anul 2000. Urmează: hoteluri și restaurante (895), sănătate și asistență socială (355), intermediari financiare (271) etc.

În industrie, cel mai mare număr de unități active funcționează în cadrul industriei prelucrătoare (2272), însă ritmul de creștere cel mai accentuat l-a cunoscut în perioada analizată industria extractivă (de 716,66%), deși au fost înființate în Bihor doar 37 de unități active în domeniu, cele mai multe în perioada 2005-2008.

În construcții existau, în 2008, un număr de 1715 unități, comparativ cu 276 în 1997, ceea ce reprezintă o creștere de 621,37%, majoritatea fiind înființate în aceeași perioadă 2005-2008.

După cum rezultă și din graficul prezentat mai jos, numărul unităților active de la nivelul județului Bihor se plasează pe un trend ascendent în peri-

oada 2001-2008, din anul 2008 până în anul 2011 a înregistrat o traiectorie descrescătoare, pe fondul crizei economice instalate, pentru ca în anii următori să crească ușor, trend similar cu cel înregistrat la nivelul Regiunii Nord-Vest, dar și la nivel național⁶.

În perioada post-criză s-a manifestat o altă tendință, în numeroase domenii de activitate producându-se reduceri ale numărului de firme înregistrate în anul 2010 comparativ cu anul 2008 (comerțul a pierdut 1,68 mii unități active, construcțiile au pierdut 449 unități și în industria prelucrătoare au fost mai puține cu 227 unități, activitățile profesionale, științifice și tehnice au înregistrat o reducere cu 146 unități etc., ceea ce a condus la o scădere la nivelul județului cu 13,5%, respectiv cu 2,5 mii unități).

Situația s-a ameliorat în anul 2013 comparativ cu anul 2010, unele domenii de activitate evidențiind creșteri ale numărului de firme înregistrate: transporturi și depozitare (cu 225 unități), servicii administrative (cu 86 firme), agricultură, silvicultură și pescuit (cu 69 unități) etc.. Aceste creșteri au echilibrat scăderile din celelalte domenii, respectiv din comerț (cu 334 unități), construcții (cu 58 unități), tranzacții imobiliare (24 de unități) etc., ceea ce a determinat, pe ansamblu, o creștere chiar dacă abia sesizabilă a numărului de firme în anul 2013 comparativ cu anul 2010, cu 0,2% (27 de unități active).

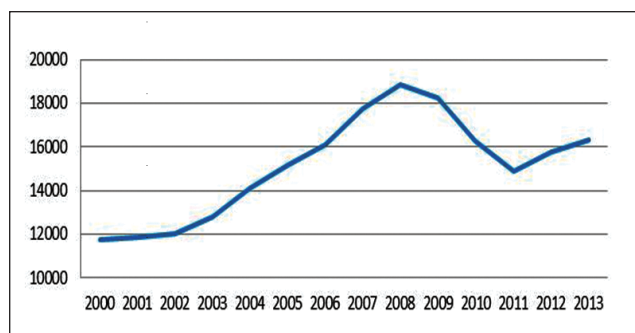

Figura 5: Dinamica numărului de firme înregistrate în județul Bihor, în perioada 2000-2013
Sursa: INS, Baza de date Tempo on-line

Structura firmelor înregistrate pe activități economice în perioada 2008-2013 se prezintă astfel la nivelul județului Bihor: majoritatea firmelor își desfășurau activitatea în comerț (34-39%), pe locurile următoare plasându-se la mare distanță activitatea de transporturi, depozitare și comunicații (12-14%),

⁶ Întrucât a fost revizuit codul CAEN, se va analiza separat perioada 2000-2007 și separat perioada 2008-2013 (anul 2008 fiind revizuit după CAEN Rev. 2). Ruptura în serie din anii 2007-2008 (peste tot unde se face referire la domeniile de activitate, CAEN Rev. 1 acoperă perioada 2000-2007 și CAEN Rev. 2 perioada 2008-2013) trebuie avută în vedere nu numai pentru o analiză separată a acestor perioade, dar, din modificările metodologice intervenite, este posibil ca anumite variații să poată fi puse și pe seama acestor modificări.

industria prelucrătoare (10-11%), activitatea de construcții (cu 9-10%) și firmele din domeniul privind activitățile profesionale, științifice și tehnice (cu 9% din numărul total al firmelor înregistrate în cadrul județului).

Toate tipurile de firme, indiferent de mărime, au înregistrat tendințe similare. După cum rezultă și din graficul următor, la nivelul județului Bihor ponderea cea mai mare de firme o reprezintă cele cu un număr mic de angajați (0-9 angajați), adică firmele mici (cca. 88-90% din total), comparativ cu firmele medii (0-49 salariați) care ajung până la 8-10% și cele mari și foarte mari (cu 50-249 salariați și peste 250 salariați) care acoperă până la 2-3% din totalul firmelor din județ.

Am încercat să realizăm o analiză a firmelor mici care reprezintă, după cum am arătat, majoritatea firmelor, constatând aceeași structură cu cea existentă la nivel global. Astfel, reținem că pe primul loc se situează și în acest caz întreprinderile din comerț, pe același trend descrescător în perioada 2008-2013, pe locul doi, se situează firmele din transporturi, depozitare și comunicații, pe un trend crescător (12,2 și 14,6%), pe locul trei sunt construcțiile, care în perioada analizată sunt în declin (de la 10,2, la 8,9%), și, în creștere, firmele din domeniul privind activitățile profesionale, științifice și tehnice (9,5 și 10,3%), industria prelucrătoare fiind predominantă în cadrul celorlalte două categorii de firme.

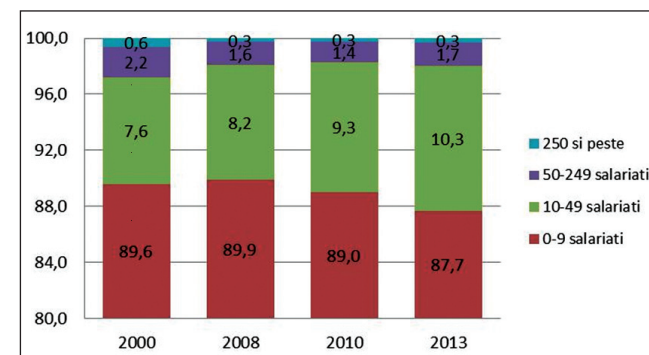

Figura 6: Dinamica structurii firmelor înregistrate pe clase de mărime în județul Bihor, 2000-2013
Sursa: INS Baza de date Tempo on-line

În anul 2013, cifra de afaceri realizată de unitățile locale din industrie, construcții și comerț însuma 26.834 milioane lei și reprezenta 24,6% din cifra de afaceri totală de la nivelul regiunii, comparativ cu 27% cât reprezenta în anul 2003. În anul 2003, cifra de afaceri înregistrată o valoare de 9.632 mil. prețuri curente. Prin urmare, în 2013 cifra de afaceri a crescut comparativ cu 2003 de aproape 3 ori.

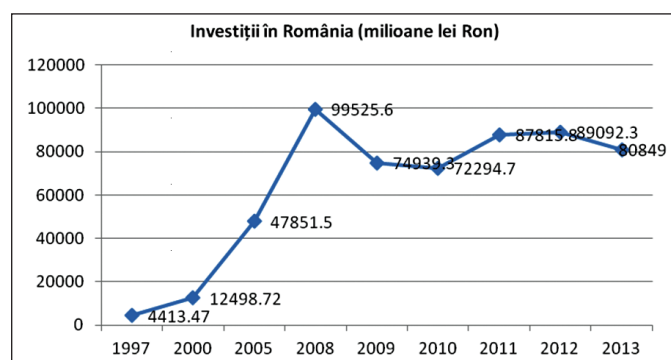
Evoluția cifrei de afaceri a firmelor din județul Bihor a urmat un trend

ascendent, similar cu cea manifestată la nivelul regiunii Nord-Vest, doar în doi ani (2009 și 2013) înregistrându-se scăderi ale valorii acesteia.

Analiza pe activități economice reliefează că în perioada 2003-2007 doar industria extractivă a înregistrat o scădere cu 19% (cu 45 mil. lei prețuri curente); în toate celelalte domenii s-au înregistrat creșteri ale cifrei de afaceri, în anul 2007 comparativ cu anul 2003, unele chiar de aproape 4 ori, altele mai temperate.

Activitățile care au înregistrat o dinamică mai accentuată a cifrei de afaceri în perioada 2003-2007 au fost cele din comerț (creștere cu 4,3 mld. lei prețuri curente), industria prelucrătoare (creștere cu 1,6 mld. lei prețuri curente), construcții (creștere cu 1 mld. lei prețuri curente) etc., ceea ce a generat o creștere, la nivelul întregului județ, cu 8,4 mld. lei prețuri curente.

Volumul și structura investițiilor orientate spre procesul dezvoltării sociale este de asemenea relevant pentru interesul acordat de societate pentru stimularea și intensitatea procesului.

Figura 7: Evoluția investițiilor în România, în perioada 1997-2013
Sursa: INS, Baza de date Tempo on-line

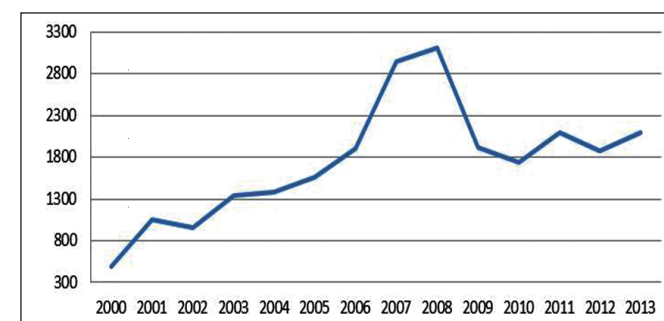
În perioada 1997-2008, la nivel național, volumul investițiilor orientate pentru dezvoltarea economico-socială a României este în creștere continuă, cu un ritm mai înalt în special după anul 2000, anul de vârf fiind 2008, după care se produce o scădere până în anul 2010, iar din 2012 se înregistrează o ușoară tendință descrescătoare.

Investițiile brute la nivelul județului Bihor au însumat 2.098 mil. lei în anul 2013, reprezentând 25% din valoarea investițiilor brute ale regiunii, comparativ cu 38% în anul 2000, când acestea totalizau 490 mil. lei prețuri curente (ceea ce a însemnat o creștere de 4,28 ori în cei 13 ani).

Investițiile brute la nivelul județului Bihor au cunoscut un trend puternic ascendent până în anul 2008, când au atins valorile cele mai mari din întreaga perioadă analizată, apoi s-au plasat pe un trend continuu descrescător

tor până în anul 2010, după care au alternat ani în care au fost unele sensibile creșteri (2011 și 2013), cu ani de scădere (2012). După cum se observă, trendul de evoluție a investițiilor realizate la nivelul județului Bihor este similar cu cel prezentat la nivel național⁷.

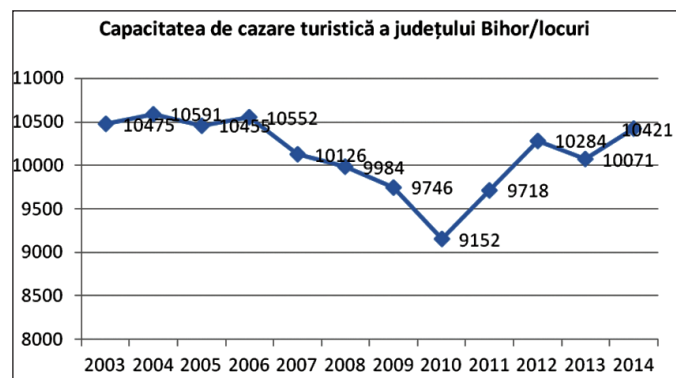
Dinamica structurii investițiilor brute pe activități ale economiei naționale din județul Bihor sugerează că pe primul loc s-a situat din acest punct de vedere industria prelucrătoare cu 24-30% în perioada 2008-2013. Alte ramuri care au beneficiat de investiții în perioada analizată sunt: în comerț investițiile brute reprezintă între 11-19%, în scădere continuă și accentuată; transporturile, depozitarea și comunicațiile ocupă între 9-14% (pe fondul majoritar al componente de transporturi și depozitare care acoperă între 8-13%, cealaltă componentă privind poșta/informațiile și comunicațiile fiind nesemnificativă, 1%), în timp ce tranzacțiile imobiliare se situează între 9-13%. Construcțiile au înregistrat un apogeu în anul 2008, atingând o pondere importantă în investițiile județului (cca. 12%), după care s-au redus drastic, până la înjumătățire (6%). Chiar dacă în două domenii de activitate (industria extractivă și cea energetică) nu se comunică investițiile brute în anul 2013, fiind declarate ca date confidențiale, aceste două domenii însumate ating împreună aproape 33% din valoarea investițiilor din județ la nivelul anului 2013 – ceea ce reprezintă o pondere semnificativă.

Figura 8: Dinamica investițiilor brute exprimate în mil. prețuri curente în perioada 2003-2013, în județul Bihor (total industrie, construcții și comerț)
Sursa: INS, Baza de date Tempo on-line

⁷ Obs: după CAEN Rev. 1: Clase de mărime după numărul de salariați; după CAEN Rev. 2: Clase de mărime după numărul de persoane ocupate. Întrucât nu sunt date la nivel de județ pentru investițiile brute total, s-a luat în calcul total industrie, construcții și comerț, 2003-2013; anul 2008 a fost revizuit după CAEN Rev. 2. Ruptura în serie din anii 2007-2008 (peste tot unde se face referire la domeniile de activitate CAEN. Rev.1 acoperă perioada 2000-2007 și CAEN Rev. 2 perioada 2008-2013, aceste perioade analizându-se separat) trebuie avută în vedere nu numai pentru o analiză separată a acestor perioade, dar, din modificările metodologice intervenite, este posibil ca anumite variații să poată fi puse și pe seama acestor modificări.

Deși județul dispune de un excelent potențial turistic, datele statistice sugerează scăderea capacității turistice oferite de județul Bihor în perioada 2003-2008, pe total cu 491 de locuri. Observațiile realizate la nivelul simțului comun arată însă o preocupare pentru creșterea calității oferite în turism, inclusiv în cel practicat la nivelul județului Bihor, și mai ales în obiectivele noi, construite în anii postrevoluționari. Un management mai adecvat, inclusiv o strategie mai susținută de promovare a turismului în zonă ar putea crește mult indicele de utilizare a capacităților existente.

Figura 9: Evoluția numărului locuri de cazare turistică, la nivelul județului Bihor, 2003-2014
Sursa: INS, Baza de date Tempo on-line

Tendința de scădere este continuă, iar după anul 2008 ritmul este chiar mai accentuat, după care capacitatea de cazare crește, astfel încât în 2014 revine aproximativ la valoarea din 2003, creșterea realizându-se pe seama pensiunilor turistice urbane și, mai ales, a celor rurale.

Analiza modului de utilizare a capacității de cazare turistică este justificată pentru că, pe de o parte, reprezintă o sursă importantă a dezvoltării, iar pe de altă parte turismul contribuie la refacerea forței de muncă, la asigurarea unei calități superioare a vieții cetățenilor, prin locurile de cazare oferite.

Ținând cont de datele prezentate anterior, menționăm faptul că ramurile economice semnificative ale economiei bihorene sunt:

1. Tehnologia informației și a comunicațiilor

În anul 2011, județul Bihor ocupa locul 1 în țară la fabricarea calculatoarelor și a echipamentelor periferice, după numărul de salariați (2.084), dar și ca cifră de afaceri (2,52 mld. lei). În fabricarea subansamblelor electronice, Bihorul ocupă locul 3 ca număr de firme/salariați și locul 4 la nivel național după cifra de afaceri. În plus, județul ocupă locul 1 în România la fabricarea altor componente electronice, ca număr de salariați (841) și locul 2 ca cifră de afaceri (151 mil. lei).

2. Industria textilă și a îmbrăcăminte

La nivelul județului Bihor industria textilă și a îmbrăcăminte a cunoscut o amplă dezvoltare, cu cele trei subramuri (fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și fabricarea încălțămintei), în care activează 20.229 salariați, ultima categorie fiind cea mai bine reprezentată la nivelul sectorului. Din acest punct de vedere considerăm că este de semnalat faptul că județul Bihor se situează pe locul 1 în țară în topul județelor în funcție de numărul de salariați angajați în producția de textile, îmbrăcăminte și încălțăminte, fiind urmat de municipiul București și județul Timiș, fiind cel mai mare producător de încălțăminte din țară. Producătorii importanți sunt localizați în zonele Oradea, Marghita și Aleșd, influențând astfel în special zona de nord a județului.

3. Fabricarea produselor din cauciuc, mase plastice și alte produse din minerale nemetalice

Este semnificativ faptul că și din acest punct de vedere, județul Bihor ocupă locul 1 în țară la fabricarea altor produse din mase plastice ca număr de salariați (2.240 persoane) și cifră de afaceri (397.062.807 lei). În această categorie sunt incluse articole de menaj și toaletă, fabricarea diverselor articole din plastic, căști de protecție, piese izolante, statuete, curele de transmisie etc., județul ocupând locul al doilea ca număr de firme și salariați după județul Cluj, în domeniu și locul întâi, ca cifră de afaceri.

4. Industria mobilei

Producția de mobilă pentru birouri și magazine situează județul pe locul 5 în țară, ca număr de firme și pe locul 7, ca număr de salariați.

La nivelul Regiunii de Nord-Vest, județul Bihor se poziționează pe locul al doilea ca număr de firme, după județul Cluj și locul al treilea, ca număr de salariați și cifră de afaceri din industria mobilei, concentrând peste 18% din numărul de firme și peste 13% din angajați la nivel regional. În ceea ce privește forța de muncă ocupată din Bihor, 2,26% dintre salariații din județ sunt angajați în industria mobilei.

5. Exploatarea resurselor naturale

Se remarcă în acest sens zăcămintele de la Suplacu de Barcău, care reprezintă cea mai importantă arie de extracție on-shore a Petrom în România. Producția curentă în zonă este de aprox. 7,200 bbl/zi, ceea ce reprezintă 10% din producția de țiței a Petrom în România. Din cele circa 3.000 de sonde existente, doar 500 de sonde sunt active.

6. Agricultură

Din cele 1.538 exploatații agricole cu personalitate juridică, aproape jumătate (717) sunt societăți comerciale cu capital majoritar privat, doar 28 sunt societăți/ asociații agricole, iar trei sunt institute/ stațiuni de cercetare, unități

școlare cu profil agricol (licee).

Ponderea populației ocupate în agricultură s-a menținut aproximativ constantă între anii 2008-2011, la aproximativ 31%, un nivel mai ridicat comparativ cu media națională care a fost de 29% și care, așa cum am mai arătat, este mult mai ridicată în raport cu cea specifică țărilor UE.

7. *Turism*

Datele statistice despre activitatea turistică din județul Bihor atestă o evoluție pozitivă, numărul de structuri de primire înregistrând creșteri de peste 50% în perioada 2008-2011, de cea mai mare creștere beneficiind categoria pensiunilor turistice rurale.

Analiza în profil teritorial a disponibilității structurilor de primire turistică sugerează două concentrări principale, prima în zona Oradea/Sânmartin și a doua, în zona Munților Apuseni.

Concluzii

Revoluția din 1989 a fost momentul istoric ce a dus la instaurarea democrației, crearea unei economii de piață și a unui nivel de bunăstare apropiat de standardele occidentale. În acest sens, chiar în primul document strategic, elaborat de Comisia guvernamentală pentru elaborarea programului de tranziție la economia de piață în România, publicat în mai 1990, se formula ca obiectiv „chiar în cursul tranziției și nu ulterior, să se atingă un nivel comparabil cu media europeană la indicatorii sociali de bază” (Postolache, 1990).

O analiză a drumului parcurs, pe baza datelor statistice, atestă că, în linia mari, obiectivele propuse au fost atinse. După 25 ani de la Revoluția din 1989, România a devenit o societate democratică bazată pe pluripartidism, cu o economie de piață privatizată, cristalizându-se o nouă clasă socială, aceea a capitaliștilor. O altă realizare remarcabilă o constituie aderarea României la NATO și la Uniunea Europeană. Drumul parcurs a presupus însă multe dificultăți, procesul de atingere a obiectivelor propuse a fost mult încetinit de numeroasele greșeli care au generat și costuri sociale mari.

Imaginea globală a economiei însă, așa cum rezultă din datele prezentate, sugerează mai degrabă un proces de *stagnare*, creșterea economică situându-se la limita minimă, plasându-se în final în jurul nivelului atins în 1989, evidențiindu-se cu claritate câteva *crize economice* în perioadele: 1991-1993; 1997-1999 și 2008-2012. De abia în 2004 s-a atins nivelul economiei din 1989, pentru ca doar după patru ani să intre într-o nouă criză. PIB-ul României a crescut foarte lent, de la 798 miliarde lei în anul 1989, la doar 948 miliarde lei (în prețuri 1989) în anul 2010. Până în anul 2010 s-a realizat o creștere economică modestă de cca 19%, adică o medie anuală de sub

1%, după 2010 urmând o perioadă de scădere economică, recuperate parțial după anul 2012, în 2015 declarându-se un ritm de creștere a economiei românești, de peste 3% (Zamfir, Stănescu și Ilie, 2010; Zamfir, 2015).

Comparativ cu celelalte țări ale Uniunii Europene, starea economiei României este una precară. În 2013, de exemplu, potrivit estimărilor Fondului Monetar Internațional (FMI), România a înregistrat un PIB pe cap de locuitor de 8.630 de dolari, față de 18.868 dolari în cazul Cehiei, 17.929 dolari în Slovacia, 13.333 dolari în Polonia, 13.312 dolari în Croația, respectiv 13.171 dolari în Ungaria.

Nivelul scăzut al producției și productivității în toate ramurile economiei a fost generat de greșeli și inconsecvențe ale politicilor adoptate de guvernele care s-au succedat în perioada analizei. Ele au constat în modul în care s-a realizat retragerea statului din economie și liberalizarea, inclusiv a întreprinderilor de stat. Acestea nu au reușit să realizeze un management performant, chiar dimpotrivă, majoritatea întreprinderilor de stat au fost supuse unui proces de jaf sistematic și de corupție prin intermediul firmelor „căpușă”, al evaziunii fiscale și al atacului sistematic asupra economiei românești din partea grupurilor de interese românești și străine. S-a generalizat suspiciunea de corupție, încrederea în instituțiile statului degradându-se la maximum, în scurt timp. Politica dominantă a fost aceea a statului minimal, de tip feudal, conform expresiei sociologului român Cătălin Zamfir, la care subscriem, inclusiv prin puterea datelor empirice prezentate (Zamfir, 2004; Zamfir, 2015).

Schimbările petrecute în structura economică a județului Bihor au urmat tendințele remarcate și la nivel național și al regiunii din care face parte, prin valorificarea oportunităților și a particularităților zonei. Poziționarea geografică, caracteristicile structurii economice și strategiile aplicate diferitelor domenii de activitate au determinat, pe lângă derulări similare în conformitate cu schimbările petrecute la nivel național și regional, o dezvoltare specifică care a asigurat o adaptabilitate și restructurare a activităților economice în condițiile crizei financiare și economice (Ștefănescu și Bekesi, 2013).

Domeniile cele mai dezvoltate sunt cele care au valorificat poziția geografică a județului situat în proximitatea UE, ceea ce a favorizat exporturile, oferind însă și forța de muncă cea mai ieftină, costul redus al muncii reprezentând principala vulnerabilitate a bazei economice locale. În aceste condiții, sectoarele economice cele mai dezvoltate au devenit tocmai cele care valorifică oportunitățile menționate, pentru producători: industria tehnologiei informației și a comunicațiilor, în special prin fabricarea (valorificarea forței de muncă ieftine) componentelor electronice; industria ușoară (textilă și încălțăminte), industria mobilei; fabricarea produselor din cauciuc, mase plastice și alte produse din minerale nemetalice au cunoscut o dezvoltare peste media națională.

Ponderea cea mai ridicată în cadrul mediului de afaceri bihorean o reprezintă firmele din domeniul serviciilor (76). Întreprinderile din industrie și construcții contribuie cu 45% la cifra de afaceri, deși ele reprezintă doar 20% din numărul total al firmelor.

Din punctul de vedere al numărului de firme, structura mediului de afaceri din Bihor este similară cu cea de la nivel național (3% - agricultură; 20% - industrie; 77% - servicii)

Sub aspectul cifrei de afaceri se constată faptul că întreprinderile din industrie și construcții au o pondere mai importantă în Bihor decât la nivel național (40% față de 36%), ceea ce sugerează că baza economică a județului se sprijină pe industrie, în mai mare măsură decât la nivel național.

Economia Bihorului a fost afectată de criză, fiind în declin semnificativ în 2009. În perioada următoare, 2010-2011, și-a revenit, sectorul de industrie și construcții depășind în 2011 valoarea din 2008 (10,8 mld. lei față de 9,4 mld. lei). În 2012 însă ritmul de creștere s-a întrerupt, sectorul de servicii înregistrând o stagnare, iar cel de industrie o nouă scădere semnificativă față de anul precedent.

Ramura agricultură, silvicultură și pescuit a evoluat într-o direcție diferită, în sensul că cifra de afaceri generată de întreprinderile din acest sector a crescut în anul de criză 2009, iar în anul 2010 a urmat un trend ascendent până în 2012. De asemenea analiza datelor a semnalat că atât sub aspectul ponderii populației ocupate în agricultură, cât și al creșterii cifrei de afaceri, Bihorul depășește media națională, în special după anul 2000, ceea ce a influențat negativ nivelul salariului minim și al productivității muncii.

În privința disponibilității mediului de afaceri în profil teritorial, cea mai mare parte a agenților economici sunt localizați în mediul urban, mai ales în Zona Metropolitană Oradea, precum și în orașele mai mici precum Valea lui Mihai, Marghita, Aleșd, Salonta, dar și la Rieni, Sudrigiu și Ștei, unde s-a extins o importantă investiție privată care a atras o mare parte din forța de muncă din zonă.

Deși dispune de oportunități turistice remarcabile oferite în special de zona Munților Apuseni și a apelor termale de la Băile Felix prin intermediul cărora primiriile turistice au crescut cu peste 50% în perioada 2008-2011, potențialul turistic al județului nu este suficient valorificat.

Potențialul județului, atât din punctul de vedere al resurselor naturale, al obiectivelor turistice, a poziționării geografice la zona de vest a României, cât și al capitalului uman care beneficiază de o formare la nivel ridicat oferă toate premisele unei dezvoltări adecvate, cu condiția unui management performant și a unor actori economici și politici cu viziune și implicare activă în viața comunităților.

Bibliografie

Chipea, F. (2010). *Dezvoltare socială teritorială. Premise conceptuale și date empirice*. Oradea: Editura Universității din Oradea.

Chipea, F. (2015). *Dezvoltare socială teritorială. Premise conceptuale și date empirice*, ediția a II-a. Cluj Napoca: Editura EIKON.

Fukuyama, Fr. (2002). *Marea ruptură (Natura umană și refacerea ordinii sociale)*. București: Editura Humanitas.

Giddens, A. (2010). *Sociologie*, ediția a V-a. București: Editura ALL.

Gusti, D. (1936). Temeiurile teoretice ale cercetărilor monografice. *Sociologie Românească*, I (7-9).

Gusti, D. (1968). *Opere, Vol. I*. București: Editura Academiei R.S.R.

Institutul Național de Statistică (1998-2016) *Baza de date statistice TEMPO on-line*. Accesat la 2 Februarie, 2016 la <https://statistici.insse.ro/shop/>

Institutul Național de Statistică (2009) *Economia Mondială în Cifre 2009*. Accesat 18 Ianuarie, 2016 la <http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/EconomiaMondiala2011.pdf>

Institutul Național de Statistică (2013) *Economia Mondială în Cifre 2013*. Accesat 18 Ianuarie, 2016 la http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/economiamondiala2013_rom.pdf

Institutul Național de Statistică (2014). *Balanța forței de muncă*. Accesat 11 Februarie, 2016 la http://media.hotnews.ro/media_server1/document-2014-10-13-18295270-0-balanta-forței-munca-1-ianuarie-2014.pdf

Larionescu, M. (coord.). (1996). *Școala sociologică de la București. Tradiție și actualitate*. București: Editura Metropol.

Pascariu, G. (1998). *Perspectivile dezvoltării regionale în România*. București: Editura Arhitect.

Pop, L. (1999). Evaluarea sistemului românesc de ajutor social bazat pe testarea mijloacelor de trai. În C. Zamfir, (coord.). (1999). *Politici sociale în România 1990-1998* (pp. 199-232). București: Editura Expert.

Postolache, T. (coord.). (1990). *Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*. București: ICCV.

Saunders, J. M. (1991). Relating Social Structural Abstractions to Sociological Research. *Teaching Sociology* 19(2), pp. 270-271.

Ștefănescu, F., Bekesi, D. (2013). The Economy in Bihor County in the Context of the Global Financial and Economic Crisis. *Annals of Faculty of Economics*, 1, pp. 551-560.

Toffler, A. (1974). *Șocul viitorului*. București: Editura Politică.

Vlăsceanu, L. (2011). *Sociologie*. Iași: Editura Polirom.

von Bertalanffy, L. (1968). *Teoria generală a sistemelor*. New York: George Braziller.

Zamfir, C. (1999). *Politica socială: România 1990-1998*. București: Expert.

Zamfir, C. (2004). O analiză critică a tranziției. Ce va fi „după”. Iași: Editura Polirom.

Zamfir, C. (2007). Probleme sociale. În C. Zamfir și S. Stănescu (Eds.) *Enciclopedia dezvoltării sociale* (pp. 455-463). Iași: Editura Polirom.

Zamfir, C. (2013). „Societatea bună” o nouă provocare pentru sociologie. *Sociologie Românească*, 11(3), pp. 3-6.

Zamfir, C. (2015). Spre o nouă teorie a tranziției. În I. Stănescu și C. Zamfir (coord.) *România la răscruce: opțiuni pentru viitor* (pp. 15-26) București: Editura Pro Universitaria.

Zamfir, C., Stănescu, I. și Ilie, S. (coord.). (2010). *Raportul social al ICCV Nr. 1. După 20 de ani: Opțiuni pentru România*. București: ICCV Academia Română.

***HG 141/2005 pentru stabilirea nivelului sprijinului acordat producătorilor agricoli în vederea efectuării lucrărilor agricole mecanizate pentru anul 2005 și aprobarea Normelor metodologice privind acordarea, verificarea și plata sprijinului financiar pentru achiziționarea de motorină în vederea efectuării lucrărilor agricole mecanizate

***HG 564/1996, privind subvenționarea în proporție de 75% a dobânzii creditelor bancare acordate de băncile comerciale producătorilor agricoli, pentru înființarea și refacerea plantațiilor pomicole și viticole

***HG 598/1996 privind sprijinirea producătorilor agricoli în organizarea de exploatații zootehnice

***HG 804/2008 privind aprobarea nivelului și a condițiilor de aplicare a accizei reduse la motorina achiziționată în perioada august-decembrie 2008 în vederea utilizării în agricultură

***Legea nr.315/2004 privind dezvoltarea regională în România

***OG 174/2008 privind modificarea și completarea anexelor E, F, H, J, K și L la Ordinul ministrului agriculturii, pădurilor și dezvoltării rurale nr. 850/2006 pentru aprobarea normelor metodologice privind modul de acordare a sprijinului financiar pentru activitățile din sectorul vegetal, zootehnic, al îmbunătățirilor funciare și al organizării și sistematizării teritoriului, precum și condițiile de eligibilitate

***OUG 142/1999 privind instituirea sistemului de plată pentru motorină, pe bază de bonuri valorice, în vederea înființării culturilor de cereale păioase și efectuării arăturilor din toamna anului 1999 cu modificările prin OUG 177/1999

***OUG 61/2004 privind acordarea în anul agricol 2004-2005 a unui sprijin direct al statului de 2,5 milioane lei/ha producătorilor agricoli pentru suprafețe de teren arabil de până la 5 ha

MUNCĂ, PIAȚĂ, CAPITAL.
STUDIU PRIVIND PIAȚA MUNCII BIHORENE
WORK, LABOUR MARKET AND CAPITAL.
STUDY ON THE LABOUR MARKET
IN BIHOR COUNTY

Florica Ștefănescu¹
Delia Bekesi²

***Abstract:** In its quality of process the market has a dynamic characteristic of being constantly marked by culture and civilization and as well with the economy and politics. As a social institution the job market regulates, facilitates, informs and hosts the exchange, making it smoother, faster, more transparent and more efficient. We present in this research the changes on the labour market in Romania in the last century quarter, harnessing for this purpose specialized literature and statistical data from the National Institute of statistics. The study regarding the labour market in Bihor County correlates indicators of employment and unemployment, investment, productivity and wages with the economic structure in order to explain the specific developments and to identify possible solutions to optimise the operation of the labour market. The conclusions of the study reveal the distinctive characteristics of the labour market in Bihor County and formulate a few explanations regarding the inertia and perpetuation of gaps on this market compared with the national average and the European Community.*

Keywords: labour market, work, capital, productivity, investments

Cuvinte cheie: piața muncii, muncă, capital, productivitate, investiții

---

¹ Adresa autorului: Universitatea din Oradea, Facultatea de Științe Socio-Umane, Strada Universității, nr. 1, 410087, Oradea, România. E-mail florica.stefanescu@gmail.com

² Adresa autorului: Universitatea din Oradea, Facultatea de Științe Socio-Umane, Strada Universității, nr. 1, 410087, Oradea, România. E-mail georgianabekesi@yahoo.com

Introducere

Relatia dintre om și muncă a fost schimbătoare de-a lungul timpului. Prin muncă omul transformă mediul pentru a-și acoperi nevoile, pentru a-și atinge scopurile, dar se transformă și pe sine atât sub aspect biologic, cât mai ales intelectual și emoțional. Uneori omul a stăpânit munca, alteori a fost copleșit de muncă, uneori a muncit cu plăcere și munca i-a adus omului satisfacții, alteori a simțit-o doar ca pe o trudă, ca pe o obligație.

Mult timp, munca a fost o relație directă între om și obiectul muncii, dar după ce tehnologia s-a interpus între om și obiectul muncii sale, munca a devenit mai complexă, iar omul mai solicitat. Tehnologia a ușurat munca fizică a omului, dar a îngreunat-o pe cea intelectuală și, în multe cazuri, a înlocuit omul de la locul de muncă. Economii dezvoltate se confruntă în prezent cu schimbări profunde generate în primul rând de revoluția tehnologică aducătoare de noi sectoare economice bazate pe telecomunicații, biotehnologie, microprocesoare, care fac trecerea de la sectorul industrial la cel al serviciilor și care se constituie într-unul din acele «cicluri de distrugere creatoare», prevăzute de Schumpeter încă din 1950 (Hall & Soskice, 2001, p.54).

Literatura de specialitate indică o relație pozitivă puternică între dezvoltarea tehnologică și diminuarea numărului total de ore lucrate (Gali, 1999; Francis & Ramey, 2002; Basu, Fernald & Kimball, 2004), dar și un efect nuanțat al impactului tehnologizării asupra ocupării, în funcție de natura activității (Chang & Hong, 2006).

Însăși locația muncii a suferit schimbări (Arries & Duby, 1995), de la munca în natură, la munca în gospodărie, apoi la munca în fabrică, iar în prezent munca "la distanță".

Timpul de muncă, sub aspect formal, a fost în continuă scădere: de la timpul exprimat în funcție de succesiunea zi-noapte, sau a anotimpurilor, în zi-lumină, la timpul exprimat în unități de măsură standardizate, în ore/zile de muncă, de la cele 12 ore pe zi, apoi, 10, 8 și, mai nou, 6 ore, la fel ca și numărul de zile sau ore pe săptămână. În fapt, timpul de muncă, mai ales odată cu creșterea concurenței pe piața muncii, este în continuă creștere, prelungindu-se peste timpul de la locul de muncă, invadând timpul liber, viața personală, împingându-i pe oameni la "exploatarea de sine" (Schrenk, 2010).

Programul de muncă s-a schimbat și el în timp: absent la început, apoi fix (de exemplu de la ora 8 la 15), în prezent făcându-și loc în tot mai multe companii programul flexibil, foarte apreciat de către salariați.

Instituțiile pieței muncii și reglementările pe această piață au evoluat de la nereglementare, la autoreglementare și apoi la o reglementare statală și internațională. În prezent, gradul de reglementare pe piața muncii este foarte

diferit atât în ceea ce privește legislația privind angajarea în muncă, cât și în ceea ce privește legislația privind relațiile de muncă. Dereglementarea este asociată cu o pondere mai mare a economiei subterane, cu un grad mai mic de ocupare și cu un șomaj ridicat, mai ales în rândul tinerilor. O legislație a muncii mai amplă este caracteristică regimurilor de stânga și este însoțită de o atenție sporită acordată securității sociale. Într-un clasament realizat pe baza unui studiu din 2004 în 85 de țări, Marea Britanie și SUA sunt pe locurile 8 și 9 ca grad de dereglementare a pieței muncii, în timp ce Germania și Norvegia sunt pe locurile 77 și 79, ceea ce relevă faptul că nu există o relație directă între reglementarea pieței muncii și performanța economiei (Botero et al, 2003, pp.47-48).

Diviziunea socială și ocupațională a muncii s-a accentuat de la ceea ce istoria numește "prima mare diviziune a muncii" care-i împărțea pe oameni în doar două categorii profesionale, agricultori și păstori, până la specializările tot mai înguste din zilele noastre care necesită prezența pe piața muncii a experților pe domenii clar conturate. Dacă acest lucru determină, fără îndoială, o creștere a productivității muncii, în schimb se împieteză asupra interdisciplinarității, a viziunii holistice, cu impact asupra satisfacției la locul de muncă și chiar a calității vieții de muncă, automatismele pe care le presupune specializarea excesivă ducând adesea, paradoxal, la creșterea numărului accidentelor de muncă.

Dar poate că cea mai mare provocare pentru piața muncii în lumea contemporană o reprezintă globalizarea, care presupune nu doar extinderea spațială a muncii, ci și accentuarea interacțiunilor și chiar a dependențelor în procesul de muncă. Pe de o parte, activități locale se află sub impactul unor factori globali, pe de altă parte, are loc un fenomen de diseminare a unor practici în procesul muncii, un fel de "imitație" (cu precizarea că nevoile de consum se transmit mai rapid decât nevoile de producție, G. Tarde, 1890), dar nu doar la nivelul inovației, ci o imitație generalizată, ai cărei principali vectori sunt companiile transnaționale, organizațiile internaționale, precum și migrația internațională, toate acestea inducând transformări globale. Astfel de forme de imitație se concretizează în faptul că structura și strategia de bază a firmelor este similară, competitivitatea este asociată cu costurile cu forța de muncă, ceea ce determină, în multe cazuri, delocalizarea producției, în ciuda faptului că delocalizarea se confruntă adesea cu forță de muncă slab calificată și, implicit, cu o productivitate scăzută a muncii sau cu calitate slabă a producției (Hall & Soskice, 2001, p.55)

Globalizarea generează o „societate de risc” (Beck, 2003) care se confruntă cu riscuri globale: terorism, schimbările climatice, crize economice majore, cu impact considerabil asupra pieței muncii, în condițiile interconectibilității

și interdependenței, a relațiilor complexe dintre regiuni, state și agenți economici globali.

Dacă adăugăm la toate acestea contractarea spațiului sub impactul dezvoltării transportului și telecomunicațiilor, care accelerează mobilitatea oamenilor și a tuturor mijloacelor de muncă, precum și a derulării afacerilor, dar și dilatarea timpului (în sensul creșterii productivității muncii), avem o imagine holistică asupra "minunatei noi lumi a muncii" (Schrenk, 2010) în cadrul unui "sistem mondial" (Wallerstein, 1974), sau al unui "sat global" (McLuhan, 1962). Modul de organizare a muncii suferă modificări importante în acest context, individul fiind atras în rețele și fluxuri de muncă ce nu mai au nimic comun cu organizarea clasică de tip organizațional.

Unor schimbări atât de ample și de rapide omul trebuie să li se adapteze, ceea ce înseamnă adesea sfidarea limitelor biologice, psihologice, profesionale, educaționale. Printre provocările fundamentale ale muncitorului contemporan este căutarea identității și raportarea la un sistem sau la o scară de valori care să-i confere stabilitate și coerență civică și emoțională.

Evoluția pieței europene a muncii

De-a lungul istoriei, pe "durată lungă" (Braudel, 1984), centrele de putere economică s-au deplasat din Mediterană către vestul Europei, apoi spre America de Nord, ulterior conturându-se o lume tripolară: SUA, Japonia, UE. În prezent asistăm la o înmulțire a centrelor de putere economică, celor trei poli alăturându-li-se țările BRIC. Acest fapt sugerează, pe de o parte, înlăturarea hegemoniei SUA, iar pe de altă parte, pun sub semnul întrebării însăși esența funcționării economiei capitaliste, chiar viabilitatea acesteia (Wallerstein et al, 2015). Principalii factori considerați vinovați de această situație sunt: încetarea acumulării de capital (pe fondul condițiilor care generează încheierea creșterii economice și apariția regresiei), automatizarea și informatizarea (care distruge locurile de muncă) și schimbările climatice (care afectează baza naturală a capitalismului). Sunt însă și voci care consideră că deși acumularea de capital este un factor important el nu este singurul factor de creștere economică, politicile naționale având un rol esențial în această ecuație. "Injectii de capital nu par a fi forța motrice a creșterii viitoare" (Easterly & Levine, 2001, p.17).

Însăși economia de piață pare să îmbrace forme diferite în funcție de o serie de factori, inclusiv factori culturali (Hofstede, 1996). Astfel, întâlnim clasificări de tipul: economii de piață liberale (SUA, Marea Britanie, Australia, Canada, Noua Zeelandă, Irlanda), economii de piață coordonate (Germania, Japonia, Elveția, Olanda, Belgia, Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda, și

Austria) și economii de piață ambigue (Franța, Italia, Spania, Portugalia, Grecia și Turcia) (Hall&Soskice, 2001, p.21) sau cele două tipuri de capitalism schițate de Albert Michel: capitalismul anglo-saxon și cel renano-nipon.

Cu pierderi însemnate în urma celor două războaie mondiale, Europa a fost în situația de a construi o comunitate economică, aptă să asigure creșterea și dezvoltarea sincronică a țărilor membre, creșterea nivelului de trai al populației și să facă față concurenței mai ales din partea SUA. Dacă aceste obiective au fost relativ ușor de atins în cele șase state fondatoare și, ulterior în restul țărilor din vestul și nordul Europei, țările din sud au întâmpinat mai multe dificultăți de integrare date fiind nu doar decalajele economice, ci și o serie de alte aspecte tinând de sistemul de valori, de tradiții și obiceiuri (Hofstede, 1996).

Perioada postbelică, până în 1995, a fost caracterizată printr-o creștere a productivității muncii în UE 15 mai mare decât în SUA. După această dată trendul s-a schimbat, productivitatea muncii în UE fiind în prezent aproximativ 80% din cea a SUA.

Costurile mai mari cu forța de muncă înainte de 1995, au fost însoțite de un grad scăzut de ocupare și de o creștere rapidă a productivității muncii. Politicile europene de creștere a gradului de ocupare (Agenda de la Lisabona) au determinat scăderea productivității muncii pe oră. Beker și Gordon (2008) apreciază că creșterea gradului de ocupare se datorează mai puțin politicilor de stimulare a ocupării, cât mai degraba unor schimbări culturale care au permis intrarea pe piața muncii a femeilor din Sud-Estul Europei, la care se adaugă flexibilitatea programului de muncă și imigrația. El demonstrează "că există o corelație negativă puternică și robustă între creșterea productivității muncii și ocuparea forței de muncă pe cap de locuitor în țările UE-15" (Beker & Gordon, 2008, p.3). Explicația ar consta în faptul că politicile de stimulare a ocupării au adus pe piața muncii femei sau imigranți fără experiență de muncă, ceea ce a determinat scăderea productivității muncii. Impozitele mici și flexibile au determinat și ele creșterea gradului de ocupare și reducerea productivității muncii. Cu toate acestea, creșterea gradului de ocupare determină scăderea productivității doar pe termen scurt, pentru că o creștere a ocupării poate determina creșterea investițiilor și crearea și adoptarea de noi tehnologii – motor al creșterii pe termen lung.

Căderea comunismului a generat perspective contradictorii asupra viitorului lumii. În timp ce Fukuyama (1992) prefigurează un universalism cultural caracterizat prin ștergerea tuturor diferențelor culturale, adoptarea capitalismului economic și a democrației politice, Huntington (1997) dezvoltă o teorie a conflictului civilizațiilor pe considerente culturale și religioase, un conflict între civilizația creștină (occidentală, modernă, democratică) și

civilizația islamică (premodernă, închisă, particularistă). Realitățile curente confirmă parțial cele două teorii, concomitent cu o creștere a complexității interacțiunilor dintre domeniile vieții sociale, dintre actorii vieții economice și politice, dar și cu o intensificare a mișcărilor de masă, expresie a dezvoltării spiritului civic și a conștientizării intereselor individuale și de grup.

Extinderea spre estul Europei a UE a reprezentat cea mai mare provocare, economică în primul rând, dar nu numai, pentru procesul construcției europene, având în vedere decalajele considerabile de dezvoltare economică. Astfel, PIB-ul pe locuitor, cel mai pertinent indicator utilizabil în comparațiile dintre țări (chiar dacă și acesta este influențat de fluctuațiile cursului de schimb), era în 2013 în Luxemburg de 2,6 ori mai mare decât media UE-28, în timp ce în Bulgaria era de jumătate din media UE-28. Totuși, în perioada 2003-2013, decalajele dintre statele membre s-au redus pe seama scăderii valorii acestui indicator în majoritatea țărilor din EU-15 (cu excepția Luxemburgului și Germaniei) și a creșterii lui în țările est europene care s-au apropiat de media UE-28. (Eurostat, 2015).

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU 28	62,9	63,4	64,3	65,2	65,7	64,4	64,1	64,2	64,1	64,1	64,9
Euro area (EA- 19)	63,0	63,5	64,5	65,5	65,8	64,4	64,0	64,1	63,7	63,4	63,9
Belgium	60,3	61,1	61,0	62,0	62,4	61,6	62,0	61,9	61,8	61,8	61,9
Bulgaria	54,2	55,8	58,6	61,7	64,0	62,6	59,7	58,4	58,8	59,5	61,0
Czech Republic	64,2	64,8	65,3	66,1	66,6	65,4	65,0	65,7	66,5	67,7	69,0
Denmark	75,7	75,9	77,4	77,0	77,9	75,3	73,3	73,1	72,6	72,5	72,8
Germany	65,0	65,5	67,2	69,0	70,1	70,3	71,1	72,7	73,0	73,5	73,8
Estonia	63,1	64,8	68,4	69,8	70,1	63,8	61,2	65,3	67,1	68,5	69,6
Ireland	66,3	67,6	68,7	69,2	67,4	61,9	59,6	58,9	58,8	60,5	61,7
Greece	59,1	59,6	60,6	60,9	61,4	60,8	59,1	55,1	50,8	48,8	49,4
Spain	61,3	63,6	65,0	65,8	64,5	60,0	58,8	58,0	55,8	54,8	56,0
France	63,7	63,7	63,6	64,3	64,8	64,0	63,9	63,9	63,9	64,1	64,3
Croatia	54,7	55,0	55,6	59,0	60,0	59,4	57,4	55,2	53,5	52,5	54,6
Italy	57,7	57,6	58,3	58,6	58,6	57,4	56,8	56,8	56,6	55,5	55,7
Cyprus	68,9	68,5	69,6	71,0	70,9	69,0	68,9	67,6	64,6	61,7	62,1
Latvia	61,0	62,1	65,9	68,1	68,2	60,3	58,5	60,8	63,0	65,0	66,3
Lithuania	61,6	62,9	63,6	65,0	64,4	59,9	57,6	60,2	62,0	63,7	65,7
Luxembourg	62,5	63,6	63,6	64,2	63,4	65,2	65,2	64,6	65,8	65,7	66,6
Hungary	56,8	56,9	57,4	57,0	56,4	55,0	54,9	55,4	56,7	58,1	61,8
Malta	54,0	53,6	53,9	55,0	55,5	55,3	56,2	57,9	59,1	60,8	62,3
Netherlands	73,1	73,2	74,3	76,0	77,2	77,0	74,7	74,2	74,4	73,6	73,1
Austria	66,5	67,4	68,6	69,9	70,8	70,3	70,8	71,1	71,4	71,4	71,1
Poland	51,7	52,8	54,5	57,0	59,2	59,3	58,9	59,3	59,7	60,0	61,7
Portugal	67,6	67,3	67,6	67,6	68,0	66,1	65,3	63,8	61,4	60,6	62,6
Romania	57,7	57,6	58,8	58,8	59,0	58,6	60,2	59,3	60,2	60,1	61,0

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Slovenia	65,3	66,0	66,6	67,8	68,6	67,5	66,2	64,4	64,1	63,3	63,9
Slovakia	57,0	57,7	59,4	60,7	62,3	60,2	58,8	59,3	59,7	59,9	61,0
Finland	67,6	68,4	69,3	70,3	71,1	68,7	68,1	69,0	69,4	68,9	68,7
Sweden	72,1	72,5	73,1	74,2	74,3	72,2	72,1	73,6	73,8	74,4	74,9
United Kingdom	71,7	71,7	71,6	71,5	71,5	69,9	69,4	69,3	69,9	70,5	71,9
Iceland	82,3	83,8	84,6	85,1	83,6	78,3	78,2	78,5	79,7	81,1	81,7
Norway	75,1	74,8	75,4	76,8	78,0	76,4	75,3	75,3	75,7	75,4	75,2
Switzerland	77,4	77,2	77,9	78,6	79,5	79,0	78,6	79,3	79,4	79,6	79,8
FYR of Macedonia	...	...	39,6	40,7	41,9	43,3	43,5	43,9	44,0	46,0	46,9
Turkey	...	...	44,6	44,6	44,9	44,3	46,3	48,4	48,9	49,5	49,5
Japan	68,7	69,3	70,0	70,7	70,7	70,0	70,1	70,3	70,6	71,7	72,7
United States	71,2	71,5	72,0	71,8	70,9	67,6	66,7	66,6	67,1	67,4	68,1

Tabel 1: Evoluția ratei de ocupare în Europa
Sursa: Eurostat (online data code: lfsi_emo_a)

Așa cum se poate observa din tabelul nr.1, rata de ocupare, care este un indicator strategic pentru piața muncii europene, variază în 2014, între 75% în Suedia și 49,4% în Grecia. Analiza atentă a evoluției gradului de ocupare în UE permite însă și o serie de constatări:

- În perioada 2008-2014 (deci în timpul crizei și în perioada post-criză) gradul de ocupare a scăzut (cu mici excepții) în toate statele membre, inclusiv media europeană, cu excepția Germaniei, unde gradul de ocupare este în continuă creștere din 2004 și până în prezent și parțial a Cehiei.

- Cele mai mari scăderi s-au înregistrat în Spania, Cipru, Portugalia, Irlanda, Grecia, dar și în Danemarca, chiar dacă în acest caz gradul de ocupare este unul dintre cele mai ridicate, ca de altfel în toate țările nordice (de la 77,9% în 2008, la 72,8% în 2014).

- Scăderea gradului de ocupare a fost mai pronunțată în Zona euro decât la nivelul UE, ceea ce relevă faptul că zona euro nu este și "motorul ocupării" în UE.

- În consecință, cel puțin sub aspectul ratei de ocupare, nu țările est-europene sunt responsabile pentru valoarea scăzută a acesteia, cât mai degrabă țările din sudul Europei: Grecia, Italia, cu o rată de sub 60% în 2014.

- După integrarea în UE, rata de ocupare în țările foste comuniste a crescut. Dacă în 2004, ea era printre cele mai scăzute (între 50-60% cu unele excepții), în 2014 era de peste 60% în toate aceste țări.

- Se constată o creștere a ratei de ocupare în rândul femeilor (de la 55,8% în 2008, la 59,6% în 2014) și a persoanelor între 55-64 de ani. În cazul acestora din urmă, dacă în 2004, în 14 țări membre rata ocupării era între 20% și 40%, în 2014 acesta depășește 40% (cu excepția a 3 țări: Grecia, Malta și Slovenia) (Eurostat, 2015).

Implementarea libertății de mișcare a forței de muncă și a persoanelor în interiorul UE a generat valuri de migrație dinspre țările mai puțin dezvoltate, către cele mai dezvoltate din punct de vedere economic, cu consecințe majore asupra pieței muncii (Ștefănescu, 2005), piață care este, fără îndoială, cea mai sensibilă la aceste schimbări, fiind supusă la o serie de presiuni (organizatorice, tehnologice, sociale și politice) cu efecte în planul formării profesionale, a șomajului, a cheltuielilor cu forța de muncă, a mobilității acesteia.

În lucrarea "The Future of Europe: Reform or Decline?", autorii susțin că europenii lucrează mai puțin și au mai mult timp liber în raport cu americanii, apreciază stabilitatea și securitatea muncii mai mult ca orice, fapt care va aduce declinul economiei europene și influenței politice a UE. Pentru a preveni aceste efecte "Europa ar trebui să se ocupe de productivitatea muncii, reglementarea pieței forței de muncă, globalizarea, suport pentru învățământul superior și cercetare de tehnologie, politica fiscală și societățile sale multietnice ... și de moneda euro" (Alesina & Giavazzi, 2006). Unele dintre aceste idei le regăsim și în studiul lui Hall și Soskice (2001) care ajung la concluzia că țările vest-europene cu economie de piață coordonată sunt mai interesate de reducerea timpului de muncă în scopul creșterii gradului de ocupare și a reducerii decalajelor salariale (p.22). Într-adevăr, decalajul dintre gradul de ocupare în SUA și UE a scăzut de la 9% la 2% între 2004 și 2014.

Gestionarea acestor probleme reprezintă o prioritate pentru UE care stabilește prin Strategia UE 2020 trei obiective reciproc multiplicatoare:

» Creștere inteligentă, însemnând dezvoltarea unei economii bazată pe cunoaștere;

» Creștere sustenabilă, respectiv promovarea unei economii mai eficientă în folosirea resurselor, mai verde și mai competitivă;

» Creștere inclusivă, într-o economie cu un grad ridicat de ocupare a forței de muncă, care asigură coeziunea socială și teritorială.

Noile realități socio-economice cu care s-a confruntat Europa pe parcursul anului 2015 și care se prelungesc și în 2016 (criza refugiaților, prăbușirea prețului petrolului, criza grecească, fluctuațiile monedei europene, îndeosebi scăderea cursului de schimb în raport cu dolarul, chiar zorii unei noi crize economice) sunt tot atâtea provocări cărora Uniunea Europeană și fiecare stat membru trebuie să le facă față, prin politici și strategii coordonate și eficiente.

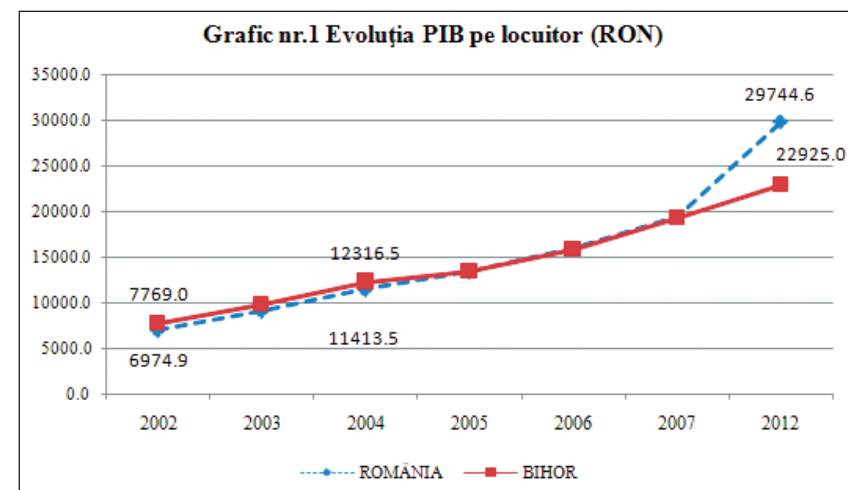
Ocupare-investiții-salarii-productivitate. Unde, cât și cum muncesc bihoreni?

Județul Bihor face parte din regiunea Nord-Vest a României alături de județele: Cluj, Satu-Mare, Maramureș, Sălaj și Bistrița Năsăud, fiind al doilea

județ ca mărime și dezvoltare economică din regiune, după județul Cluj.

În ciuda structurii teritoriale (24% din teritoriul județului este zonă de munte, 32% depresiuni, și 44% din teritoriul județului este zona de câmpie), a rețelei hidrografice, a resurselor naturale de subsol importante, a resurselor de muncă (90% din populația județului de peste 10 ani are studii medii sau superioare), a rețelelor de transport și comunicație (rutiere, feroviare și aeroportuare, telefonie), a poziției geografice (la frontiera de vest a țării), a resurselor turistice (îndeosebi apele termale), județul Bihor nu înregistrează o performanță economică și socială la nivelul resurselor de care dispune. Calitatea infrastructurii de transport este sub media națională, durata medie de viață a populației din județul Bihor este de 72,82 ani mai mică decât media națională (73,77 ani) sau regională (73,82 ani), salariul mediu se situează constant sub media națională din 1999 și până în prezent, productivitatea muncii este scăzută, îndeosebi în industrie, infrastructura și investițiile pentru cercetare-dezvoltare sunt reduse.

Conform Anuarului statistic pe 2014, Județul Bihor se află pe locuri fruntașe pe țară la o serie de indicatori: locul 7 la indicatorii populație ocupată civilă și număr mediu de salariați, locul 6 la întreprinderi active, locul 6 la suprafața agricolă și locul 1 la numărul de tractoare, are o contribuție importantă la exportul de mașini și aparate electrice și electronice, produse de încălțăminte, textile, produse alimentare. Cu toate acestea, începând cu 2006, PIB/locuitor a scăzut ca pondere în media națională, de la 99,76%, la 91,46% în 2011, iar după câștigul salarial lunar, județul Bihor se situa în 2013 pe locul 41 (Anuarul statistic al Județului Bihor, 2014).

Sursa: INSSE – Anuarul statistic al României 2010, 2012; Anuarul statistic al județului Bihor 2010, 2011, 2013; Comisia Națională de Prognoză – Evoluția principalilor indicatori economico-financiar

Ne-am propus să identificăm câteva caracteristici ale pieței muncii bihorene și să explicăm anumite fenomene și indicatori economici pe această piață prin prisma datelor statistice cuprinse în Anuarele statistice ale INSSE și în Buletinele statistice ale Direcției Județene de Statistică a județului Bihor.

Creșterea economică nu poate fi analizată prin prisma unui singur factor de producție, dat fiind faptul că factorii de producție au tendința de a se strânge laolaltă, determinând concentrarea activității economice (Easterly & Levine, 2001, p.3). Este, așadar, importantă corelarea capitalului tehnic și a celui uman, a investițiilor, productivității, salariilor și a politicilor naționale sau regionale pentru a înțelege realitățile economice și pentru a imprima un anumit trend al economiei.

Cei patru indicatori: ocupare, investiții, salarii și productivitate sunt nu doar elocvenți, în sine, pentru piața muncii, dar se află într-o strânsă interdependență. Investițiile sunt creatoare de noi locuri de muncă, dar pot uneori substitui locurile de muncă; ocuparea poate să susțină investițiile sau să le împiedice. Productivitatea muncii este influențată de investiții, mai ales în tehnologie, iar ea determină evoluția salariilor, dar și reducerea costurilor. Ocuparea se află într-o relație strânsă cu nivelul de salarizare, dar și cu productivitatea. Nivelul salariilor influențează gradul de ocupare, în sensul că un nivel ridicat al salariilor este atractiv pentru populația aptă de muncă. De asemenea, influențează consumul și, implicit, volumul producției, dar și investițiile, prin partea din salariu alocată economisirii.

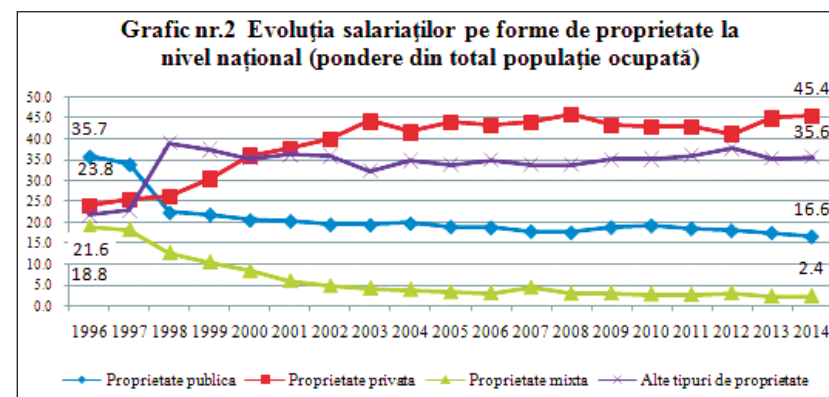
Surprinderea evoluției acestor indicatori în economia bihoreană și a factorilor care îi determină, ne va permite formularea unor concluzii referitoare la specificul pieței muncii în județul Bihor.

Întrebări de cercetare:

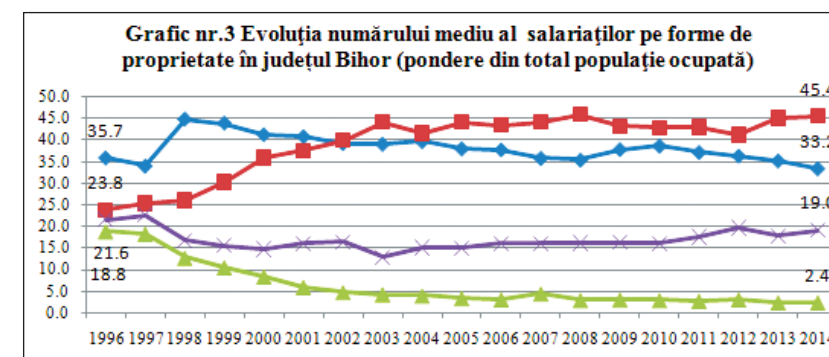
1. Care este structura specifică a pieței muncii bihorene?
2. În ce măsură au fost influențate ocuparea, șomajul și productivitatea de către investiții și tehnologie?
3. Cum se explică salariul mediu scăzut al bihorenilor raportat la ceilalți indicatori macroeconomici?

Care este structura specifică a pieței muncii bihorene (pe forme de proprietate; pe sectoare ale economiei)

Structura pieței muncii bihorene pe forme de proprietate

Sursa: INSSE, baza de date Tempo/ **Alte tipuri de proprietate** (Proprietate majoritar de stat, Proprietate majoritar private, Proprietate cooperatista, Proprietate obsteasca, Proprietate integral straina, Proprietate publica de interes national si local, Proprietate integral de stat)

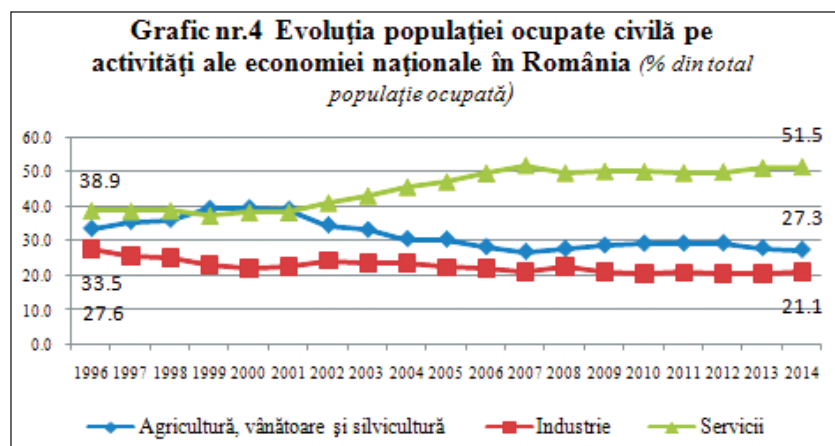

Sursa: INSSE, baza de date Tempo / **Alte tipuri de proprietate** (Proprietate majoritar de stat, Proprietate majoritar private, Proprietate cooperatista, Proprietate obsteasca, Proprietate integral straina)

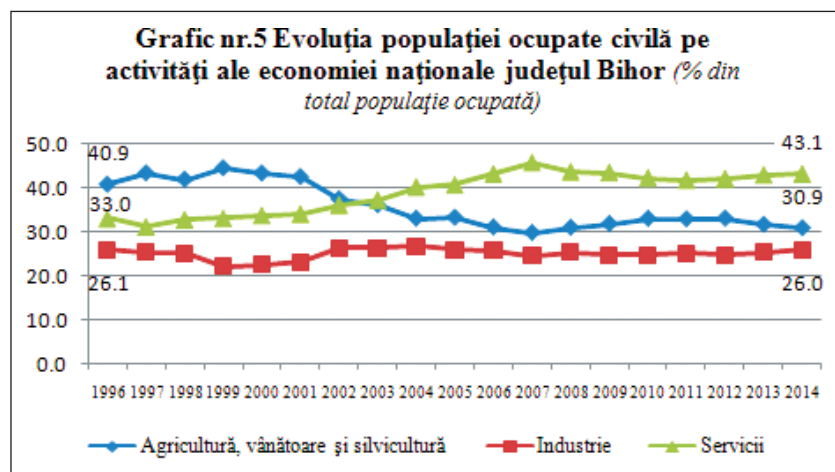
În raport cu situația existentă la nivel național, în județul Bihor se constată o pondere dublă a salariaților din sectorul public (33,2% față de doar 16,6%), ceea ce înseamnă că instituțiile publice din județul Bihor sunt mai numeroase decât media națională, fie că vorbim despre instituții administrative, școlare, sanitare, de siguranță publică sau de asistență socială. În același timp,

desprinderea celor angajați în sectorul privat, ca pondere mai mare decât a celor angajați în sectorul public, s-a făcut abia în 2002, spre deosebire de media națională, mai timpurie, în 1998. Explicația constă în faptul că privatizările fostelor întreprinderi de stat au fost relativ puține, iar investitorii străini, au fost la început investitori mici, cei mari stabilindu-se în județ, mai ales după construcția parcului industrial și a acordării de facilități.

Structura pieței muncii bihorene pe sectoare ale economiei

Sursa: INSSE, baza de date Tempo

Sursa: INSSE, baza de date Tempo

O primă constatare este aceea că, în județul Bihor, ponderea populației ocupate în agricultură, ramura cu cea mai mică productivitate, este cu 3%

peste media națională, în industrie, cu 5% peste media națională, iar în domeniul serviciilor, cu 8% mai puțin decât media națională. Această situație afectează, fără îndoială nivelul productivității muncii și, implicit al salariilor, productivității mici din agricultură adăugându-i-se productivitatea mare așteptată în sectorul serviciilor, sector mai slab reprezentat însă în județul Bihor.

Investiții, ocupare și șomaj în județul Bihor

Nivelul investițiilor

Clase de mărimi	Anul						% creștere față de 2012
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
0- 9 persoane	16949	16424	14489	12927	13763	14291 (87,66%)	3,84%
10 – 49 persoane	1541	1507	1510	1633	1657	1687 (10,34%)	1,81%
50 –249 persoane	308	257	235	274	269	275 (1,68%)	2,23%
250 persoane și peste	52	41	41	51	54	49 (0,30%)	-9,26%
TOTAL	18850	18229	16275	14885	15743	16302	3,55%

Tabel nr.2 Evoluția numărului unităților active din județul Bihor pe clase de mărime

Sursa: INSSE, baza de date Tempo

Ca peste tot în Uniunea Europeană, întreprinderile mici și mijlocii reprezintă majoritatea covârșitoare din numărul total de întreprinderi, dar și în privința numărului de salariați. Avantajul acestora constă în flexibilitatea mult mai mare în raport cu întreprinderile mari. În tabelul de mai sus se poate observa că, procentual, cel mai mult au avut de suferit în timpul crizei economice, întreprinderile mari, în timp ce pierderile în rândul restului întreprinderilor au fost mai mici și redresarea mai rapidă.

Dacă însă luăm în calcul numărul angajaților și investițiile, acestea înregistrează niveluri superioare în întreprinderile mari. Diferențele de productivitate explică într-o mare măsură variația veniturilor din diferite țări, iar tehnologia are un rol important în asigurarea unui nivel înalt al productivității. Dar tehnologia performantă este apanajul țărilor puternic dezvoltate sau al companiilor transnaționale, date fiind costurile mari pe care cercetarea și realizarea de noi tehnologii le presupune. În acest caz, șansa țărilor mici rezidă în difuziunea internațională a tehnologiei, fie prin intermediul comerțului exterior, fie prin investițiile străine, care ar putea duce la o convergență a nivelurilor sau ratelor de creștere a productivității și la creșterea gradului de integrare economică (Keller, 2004)

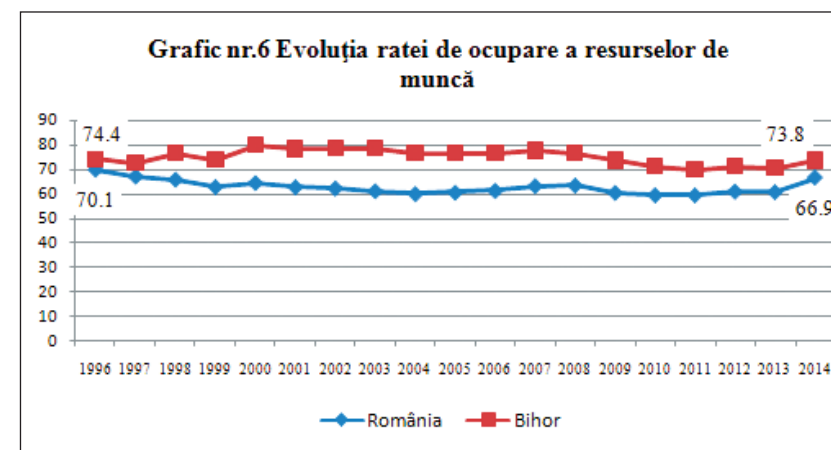
Anul	Total	din care: pe clase de mărime, după numărul mediu al salariaților			
		0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 și peste
2004	963,857	210,462	220,502	155,923	376,970
2005	1,317,685	352,917	295,080	292,329	377,359
2006	1,633,911	391,942	344,207	295,966	601,796
2007	2,158,111	697,303	514,991	410,289	535,528
2008	1,969,297	533,814	562,047	464,322	409,114
2009	2,021,924	455,989	537,894	319,762	708,279
2010	1,830,745	528,585	363,444	382,099	556,617
2011	2,202,429	489,522	522,939	571,207	618,761
2012	2,037,340	606,907	438,119	335,970	656,344
2013	2,206,858	796,994	467,613	244,161	698,090
	% față de total				
2004	100.0	21.8	22.9	16.2	39.1
2005	100.0	26.8	22.4	22.2	28.6
2006	100.0	24.0	21.1	18.1	36.8
2007	100.0	32.3	23.9	19.0	24.8
2008	100.0	27.1	28.5	23.6	20.8
2009	100.0	22.6	26.6	15.8	35.0
2010	100.0	28.9	19.8	20.9	30.4
2011	100.0	22.2	23.8	25.9	28.1
2012	100.0	29.8	21.5	16.5	32.2
2013	100.0	36.1	21.2	11.1	31.6

Tabel nr.3 Evoluția investițiilor nete pentru unitățile locale active, pe clase de mărime (mii lei prețuri curente)

Sursa: INSSE, baza de date Tempo

Ponderea cea mai mare a investițiilor se regăsește în întreprinderile mari, urmate de microîntreprinderi, întreprinderi mici și mijlocii. Pe de o parte, nevoile întreprinderilor mari în privința investițiilor sunt superioare în raport cu IMM-urile, iar pe de altă parte, întreprinderile mari au acces mult mai facil la finanțare. Alături de mărimea investițiilor trebuie avută însă în vedere și destinația lor, investițiile în tehnologie avansată fiind generatoare de valoare adăugată și, implicit de o creștere a productivității și a veniturilor. Astfel de investiții sunt însă, cel mai adesea, apanajul, întreprinderilor mari, dat fiind costul ridicat al tehnologiilor performante.

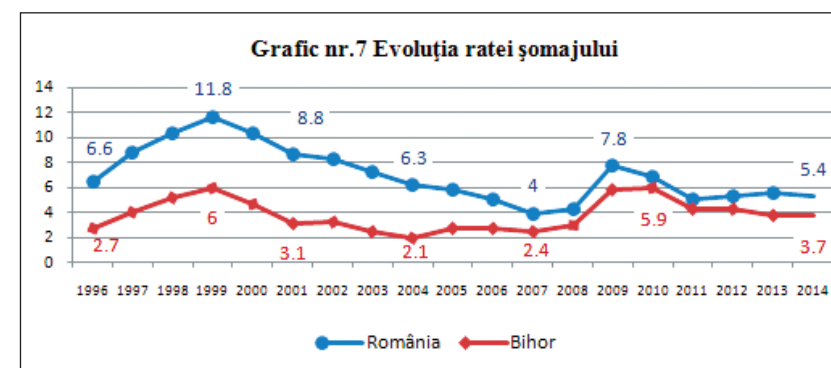
Gradul de ocupare

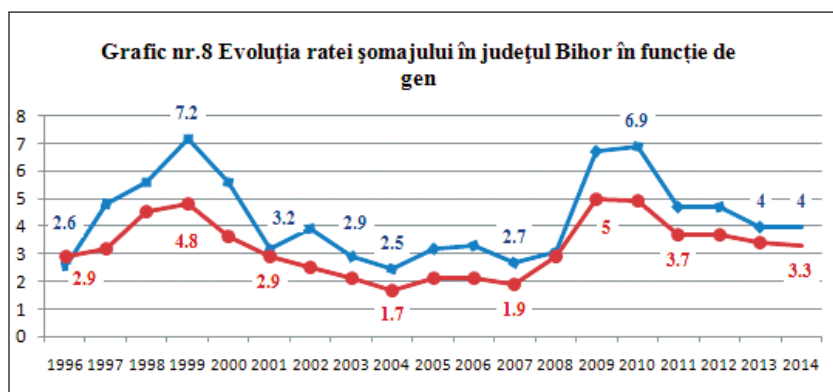
Sursa: INSSE, baza de date Tempo

Rata de ocupare în județul Bihor este peste nivelul național, similară cu media europeană, deci în consens cu obiectivele Strategiei UE 2020, chiar dacă structura economiei bihorene nu este favorabilă obținerii unei productivități mari sau unui nivel înalt al salariului mediu.

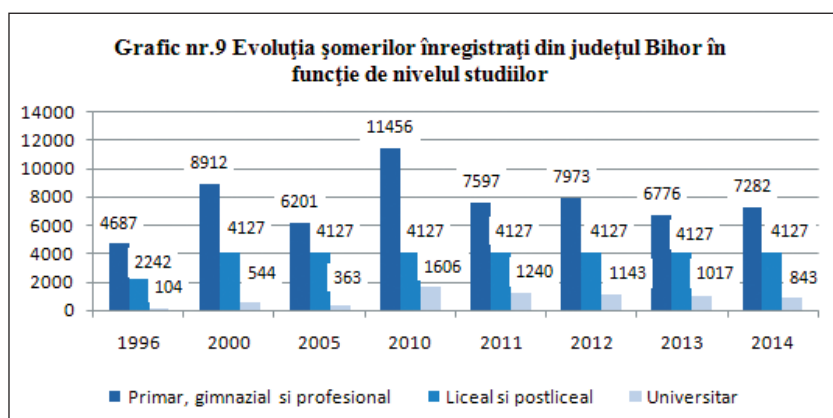
Nivelul șomajului

Sursa: INSSE, baza de date Tempo

Sursa: INSSE, baza de date Tempo

Sursa: INSSE, baza de date Tempo

Rata șomajului a fost constant mai mică în județul Bihor, la jumătate, practic, față de media națională, cu excepția perioadei de criză economică (2008-2012) când cele două niveluri s-au apropiat. Situația rezidă în faptul că industria prelucrătoare oferă un număr mare de locuri de muncă, la fel și activitățile comerciale, favorizate de poziționarea județului la granița de vest a țării, o parte a populației apte de muncă a emigrat, iar o altă parte (greu de estimat) se regăsește în economia informală.

Cei mai puțin afectați de șomaj sunt femeile (cu pondere mare în comerț și industria ușoară, dar și în sectoarele bugetare) și cei cu un nivel de educație ridicat. Chiar dacă nici cei cu un nivel de școlarizare scăzut nu par a fi expuși unui risc major de a deveni șomeri, de fapt, aceste categorii, în marea lor majoritate, se ocupă de agricultură în gospodăria proprie, o parte din ei lucrând și ca zilieri. Aceste categorii nu sunt înregistrate formal ca fiind șomeri, în

realitate ele reprezintă un șomaj ascuns.

Nivelul indemnizației de șomaj (75% din Indicatorul Social de Referință, care în prezent este de 500 de lei, la care se adaugă cote procentuale diferențiate în funcție de stagiul de cotizare), care este scăzut și se acordă pe o perioadă relativ scurtă (6-12 luni), corelat cu nivelul salariului minim, la care se adaugă creșterea și diversificarea economiei, precum și numeroase cursuri de pregătire profesională, determină opțiunea pentru ocupare.

Productivitatea muncii și salariile bihorenilor

Productivitatea muncii

Unul dintre indicatorii macroeconomici de eficiență cel mai utilizat în măsurarea performanței economice a unei țări, a unei regiuni, a unei ramuri economice sau a unei firme, este productivitatea muncii. Acest indicator se află într-o relație de strânsă interdependență cu alți indicatori precum: gradul de ocupare, nivelul salariilor, investițiile, structura economiei.

Complexitatea productivității muncii derivă și din multitudinea de factori care o influențează și care pot fi structurați pe mai multe categorii:

- Economici: investiții, structura economiei, organizarea muncii, gradul de ocupare
  - Tehnici și tehnologici: nivelul de tehnologizare a producției, ramuri economice de vârf
  - Demografici: structura pe vârste și sexe a populației
  - Sociali: calitatea forței de muncă, nivelul de educație, atitudinea față de muncă, calitatea mediului de muncă, relațiile de muncă, calitatea managementului
  - Naturali: relieful, clima, rețeaua hidrografică, fertilitatea solului, bogățiile subsolului
  - Biologici: starea de sănătate, calitatea hranei
  - Psihologici: motivație, interes, aptitudini
  - Fizico-chimici: temperatură, umiditate, zgomot, iluminat
- În egală măsură, productivitatea muncii este esențială prin prisma rezultatelor economice pe care le generează: creșterea producției, reducerea costurilor, creșterea profitului, creșterea salariilor, economisirea resurselor de muncă, creșterea competitivității economice.

Productivitatea muncii se calculează ca raport între produsul intern brut și populația ocupată, sau, pentru o mai mare relevanță a eficienței economice, ca raport între valoarea adăugată și numărul total de ore lucrate. În România, nu doar că productivitatea muncii este sub media UE, dar menținându-se relativ constantă, în condițiile creșterii nivelului mediu în UE, decalajele de

productivitate sunt în creștere.

Țară/an	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013/2008
UE 28	31,2	30,7	31,4	31,8	31,9	32,1	+0,9
UE 18	35,9	35,5	36,3	36,7	37	37,3	+1,4
România	5,6	5,4	5,3	5,4	5,4	5,6	0

Tabel nr. 4 Evoluția productivității muncii (euro/oră)

Sursa: Eurostat, 2014

În timp ce PIB-ul pe locuitor al României reprezintă aproximativ 27,5% din PIB-ul UE-28, productivitatea muncii (**calculată ca raport între valoarea adăugată și numărul total de ore lucrate**) este de aproximativ 18% din media înregistrată în UE, fapt ce poate fi explicat, pe de o parte, prin nivelul mai scăzut al prețurilor practicate în România, dar și prin numărul mai mare de ore de muncă (1 loc în UE în 2012, cu 41,2 ore, față de Italia (38 ore), Franța (37,9 ore) și Finlanda (37,6 ore), pe de altă parte (Eurofound, 2012), prin structura economiei și prin evoluția cursului de schimb. Dincolo de aceste aspecte obiective însă, România se confruntă cu probleme legate de eficiența muncii într-o serie de activități economice, fapt ce ar impune o mai mare atenție în privința măsurilor de stimulare a productivității.

O modalitate generică de creștere a productivității ar fi conceperea și implementarea unor politici economice care să combine locurile de muncă având o productivitate ridicată, cu o ocupare de nivel înalt, ceea ce ar însemna îmbunătățirea structurii economiei și investiții în tehnologie performantă. Altfel spus, s-ar impune dezvoltarea sectorului serviciilor, mai ales a celor cu valoare adăugată mare, îmbunătățirea tehnologiei utilizate în industrie și creșterea valorii exporturilor.

În prezent, cu un sector agricol cu productivitate mult sub media pe economie și cu o pondere mare a forței de muncă, cu o tehnologie modestă utilizată în industrie și cu un sector al serviciilor insuficient dezvoltat, productivitatea muncii, deși în creștere, rămâne sub nivelul care ar putea asigura o creștere mai consistentă a salariilor. Populația activă din România ocupă locuri de muncă slab productive, obținând venituri modeste.

În ceea ce privește județul Bihor, Produsul Intern Brut pe cap de locuitor în 2014 a fost de 6384 Euro (mult sub media națională de 7500 de euro) cu fluctuații semnificative în perioada 2008-2014, perioadă care include și criza economică.

Dacă avem în vedere că cea mai mare productivitate se înregistrează în sectorul financiar-bancar (în servicii, în general) și cea mai mică în agricultură, ramură în care populația ocupată reprezintă încă 30,9% (o scădere totuși cu 10% față de 1996), dar un procent mai mare decât la nivel național

(27,31%), este de înțeles că acesta este un factor major al nivelului scăzut al productivității muncii. Având în vedere că populația ocupată în sectorul terțiar a crescut în aceeași perioadă (1996-2014) cu 10%, cea ocupată în industrie a rămas relativ constantă, iar productivitatea în servicii ar trebui să fie mai mare decât în industrie, ar fi de așteptat ca productivitatea muncii pe ansamblul economiei bihorene să crească. Faptul că nu s-a întâmplat așa se poate explica prin lipsa efectului de antrenare a productivității sectorului financiar în restul economiei, constând în costuri mari ale intermediarilor financiare și prin productivitatea scăzută și ponderea economiei informale în domeniul serviciilor. Ar fi de adăugat și investițiile scăzute în domenii de vârf ale economiei și, posibil, o penurie de competențe pe anumite segmente ale economiei.

Dat fiind că în cadrul industriei prelucrătoare, cea mai mare productivitate se înregistrează în domeniile: cocserie, prelucrarea țigărilor, tutun, industria farmaceutică, metalurgie, industrie auto, iar cea mică în domenii precum: confecții, textile, pielărie, mobilă, primele mai puțin prezente în județul Bihor, cele din urmă, în schimb, preponderente, e de înțeles de ce productivitatea muncii este scăzută.

Cea mai mare pondere din totalul unităților locale active în județul Bihor o reprezintă comerțul cu ridicata și amănuntul, fiind urmat de industria prelucrătoare, transporturile, construcțiile și activitățile profesionale, științifice și tehnice. Majoritatea acestora sunt ramuri intensive în forță de muncă, deci mai slab productive.

Productivitatea muncii, separată de productivitatea celorlalți factori de producție ne dă doar o imagine parțială și, posibil, chiar deformată asupra eficienței activității economice. Doar un efort "de modelare și cuantificare a productivității totale a factorilor de producție" (Easterly & Levine, 2001, p.1) ar fi de natură să surprindă mai obiectiv cauzele, dar și soluțiile de creștere economică. Conceptul de "productivitate totală a factorilor" nu este însă riguros definit, unii cercetători văzând în el un "model de schimbări în tehnologie", alții evidențiază rolul factorilor externi, unii se concentrează pe schimbări în compoziția sectoarelor de producție, în timp ce alții vizează adoptarea unor metode de producție cu costuri mai mici" (ibidem).

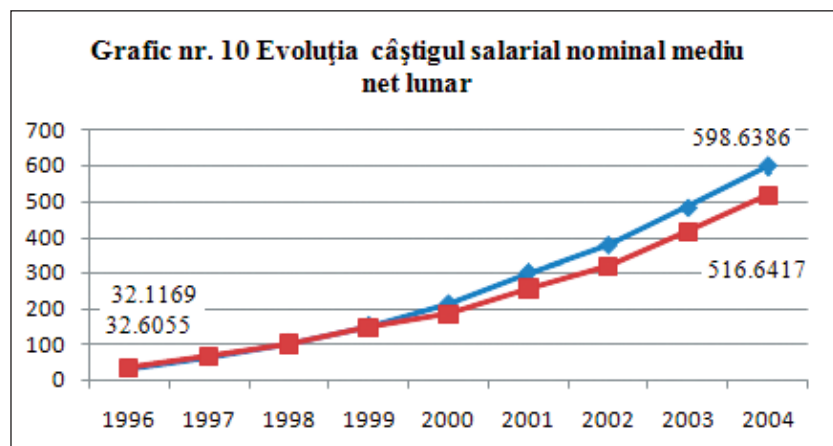
Salariile

Salariile reprezintă cea mai importantă formă de venit. Nivelul acestora influențează nu doar nivelul de trai al salariaților, fiind și principala motivație a muncii, dar influențează și producția și investițiile, prin partea din salariu alocată consumului, respectiv economisirii.

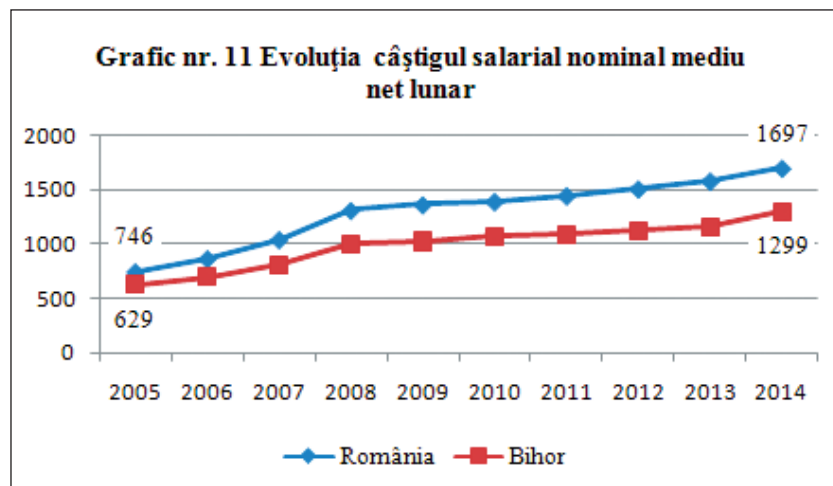
În cadrul Uniunii Europene, România ocupă penultimul loc atât în privința costului orar al forței de muncă (salariul brut plus contribuțiile anga-

jatorului), cât și în privința veniturilor salariale orare brute (Eurostat, 2015).

Adeșea costul orar scăzut al forței de muncă este considerat un element de competitivitate și de profitabilitate, determinând chiar relocarea unor activități economice către spații economice în care valoarea acestui indicator este scăzută. În fapt, competitivitatea și chiar profitabilitatea se asociază deopotrivă cu productivitatea muncii care depinde și de calitatea forței de muncă, nu doar de costul scăzut al acesteia.

Sursa: INSSE, baza de date Tempo

Sursa: INSSE, baza de date Tempo

Salariul mediu scăzut al bihorenilor este o constantă a ultimilor ani, din 1998 situându-se sub media națională, cu decaleje din ce în ce mai mari, mai ales după 2005, ceea ce a adus județul Bihor pe locul 41 în rândul județelor

României în 2014. O analiză, prin prisma indicatorilor care fac obiectul acestui studiu, relevă ca principale cauze ale acestei situații:

- Structura economiei bihorene. O economie în care ponderea agriculturii, a industriei ușoare, comerțului, devansează industria prelucrătoare cu productivitate înaltă și sectorul serviciilor, asigură salarii mici; la rândul lor, costurile scăzute cu forța de muncă atrag investitorii care desfășoară activități intensive în forța de muncă, activități de tip LOHN;

- O parte însemnată a întreprinderilor bihorene sunt purtătoare de cerere de forță de muncă modest calificată (absolvenți de școală profesională), care, prin prisma nivelului mai scăzut de educație, acceptă salarii mai mici;

- Productivitatea muncii este scăzută și din cauza investițiilor insuficiente în tehnologie performantă care, ea însăși, ar contribui la creșterea productivității și, implicit, a salariilor;

- Nivelul salariilor din sectorul bugetar este mai scăzut decât în alte județe în condițiile în care, în Bihor există puține instituții regionale, multe dintre ele în curs de relocare către alte județe, nu există instituții de interes național sau filiale ale acestora, iar unele salarii, mai ales din administrație, depind de mărimea structurii administrativ teritoriale, situație care dezavantajează ușor județul Bihor;

- Penuria de competențe și abilități în raport cu cererea din anumite domenii de înaltă calificare (IT, ingineri, medici);

- Distribuția teritorială inegală a unităților economice în județ, face ca în anumite zone, precum Oradea, să existe o mare concentrare a întreprinderilor și a forței de muncă, iar în alte zone, de exemplu Beiuș, numărul angajatorilor să fie mic, prin urmare oferta redusă de locuri de muncă și o cerere mare, care le permite angajatorilor să stabilească niveluri salariale scăzute;

- Rata scăzută a șomajului arată că bihorenii preferă să aibă un loc de muncă și sunt dispuși să accepte locuri de muncă prost plătite.

Concluzii

Și indicatorii economiei bihorene urmează aceeași logică precum cea de la nivel național: rata ocupării este mare, șomajul scăzut, salariul mediu printre cele mai mici și productivitatea scăzută, cu mențiunea că deși PIB-ul pe locuitor în județul Bihor, cel puțin până în 2007 a fost la nivelul sau chiar peste nivelul național, salariile s-au menținut constant sub această medie. Vinovată de această situație ar putea să fie și piața informală a muncii, mai degrabă piața gri, decât cea neagră, altfel spus, sustragerea doar a unei părți din venituri de la fiscalizare. Un studiu pertinent în acest sens ar putea argumenta necesitatea de politici publice pentru legalizarea pieței informale a muncii.

Schimbările demografice: reducerea natalității, îmbătrânirea populației, migrația forței de muncă au afectat și piața muncii din județul Bihor. Fiind un județ la granița de vest a țării, a fost mai de timpuriu și într-o măsură mai mare afectat de emigrație, ceea ce a dus la lipsa specialiștilor într-o serie de domenii de activitate.

Goana investitorilor după profit pe seama forței de muncă ieftine, ar putea fi contracarată de o mai bună selecție a investitorilor, ținând cont de forța de muncă superior calificată pe anumite domenii existente în județul Bihor, paralel cu oferirea de facilități, dar și impunerea unor condiții privind nivelul investițiilor în tehnologie performantă. Investițiile în tehnologie pot determina creșterea productivității și, implicit, a veniturilor, inclusiv a salariilor, dar influențând și ocuparea, cel mai adesea în sensul creșterii ei (veniturile mari și condițiile bune de muncă sunt atrăgătoare pentru salariați), dar ar putea și reduce rata ocupării (datorită disponibilizărilor impuse de introducerea tehnologiei, respectiv datorită reducerilor de personal în condițiile creșterii productivității). De altfel, un studiu privind rata ocupării în România surprinde faptul că "în județul Gorj se înregistrează o rată de ocupare scăzută, deși câștigurile sunt mari, iar, pe de altă parte, în Bihor, deși câștigurile sunt mici, rata ocupării este mare" (Aparaschivei, 2012, p.16), lucrarea concludând că asupra gradului de ocupare se exercită "un efect pozitiv ... dinspre câștigurile salariale și investițiile brute și unul negativ exercitat de productivitatea muncii" (ibidem, p.21).

Neajunsurile constatate pe piața muncii bihorene ar putea fi depășite printr-o strategie mai agresivă a autorităților locale, de atragere a investitorilor care ar putea îmbunătăți condițiile de creștere a salariilor, care ar putea valorifica mai bine forța de muncă superior calificată din județul Bihor, investitori interesați de dezvoltarea unor proiecte pe termen lung în județul Bihor. O altă soluție ar putea fi reprezentată de identificarea unor modalități concrete de distribuire optimă în teritoriu a unităților economice pentru a crea concurență, inclusiv în privința atragerii de forță de muncă.

O concluzie care vizează nu doar județul Bihor, ci fiecare unitate administrativ teritorială rezidă în nevoia de cunoaștere, anticipare și pregătire pentru a face față tendințelor la nivel global cu implicații asupra nivelului local pe piața muncii: riscurile generate de dezindustrializare, relocarea companiilor transnaționale pe considerentul costului cu forța de muncă, dispariția unor ocupații specifice erei industriale și apariția altora noi, specifice post industrialismului, trendul schimbării în privința timpului de muncă (scăderea, dar și flexibilizarea acestuia), nevoile de bunuri în societatea viitorului. Este importantă și construcția unui model de creștere pe termen lung și a unor politici locale adecvate "care să sporească eficiența capitalului și forței de muncă sau

să modifice rata endogenă a schimbărilor tehnologice, să stimuleze creșterea productivității și, astfel, să accelereze creșterea economică pe termen lung" (Easterly & Levine, 2001, p.4).

Bibliografie

- Albert, M. (1994). *Capitalism contra capitalism*. București: Editura Humanitas
- Alesina, A. & F. Giavazzi (2006). *The Future of Europe: Reform or Decline?*. Cambridge: MIT Press.
- Aparaschivei, L. (2012). "Rata ocupării în România. Analiză de tip panel". *Economie teoretică și aplicată*, Volumul XIX No. 7(572), pp. 11-22 disponibil la http://store.ectap.ro/articole/747_ro.pdf. Accesat la 8 Ianuarie 2016.
- Arries, A. & Duby, G. (1995). *Istoria vieții private*. București: Editura Meridiane
- Basu, S., Fernald, J. & Kimball, M., (2004) *Are technology improvements contractionary?*. Working Paper 10592.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage
- Becker, D., I., Robert J. & Gordon, R., J. (2008). *The role of labor market changes in the slowdown of european productivity growth* Working Paper 13840. Disponibil la [file:///C:/Users/Toshiba01/Downloads/BECKER%20%20GORDON%20\(2008\)%20The%20role%20of%20labor%20market%20changes%20in%20the%20slowdown%20of%20European%20Productivity%20growth.pdf](file:///C:/Users/Toshiba01/Downloads/BECKER%20%20GORDON%20(2008)%20The%20role%20of%20labor%20market%20changes%20in%20the%20slowdown%20of%20European%20Productivity%20growth.pdf). Accesat la 15 Ianuarie 2016
- Bertola, G., F. D. Blau & L. Kahn (2002). *Labor Market Institutions and Demographic Employment Pattern*, Discussion Paper no. 3448, Centre for Economic Policy Research, London.
- Botero, J., Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Sin角度s, F.& Shleifer, A. (2003). *The regulation of labor*. Disponibil la <http://www.nber.org/papers/w9756.pdf>. Accesat la 16 Ianuarie 2016
- Braudel, F. (1984). *Structurile cotidianului*. București: Editura Meridiane
- Chang, Y., Hong, J. H. (2006). *Do technological improvements in the manufacturing sector raise or lower employment?*. *American Economic Review*, Vol. 96, pp. 352-368
- Easterly, W. & Levine, R. (2001). *It's Not Factor Accumulation: Stylized Facts and Growth Models*. *World Bank Economic Review*, 15:2, pp. 177-219 Eurofound, 2012
- Eurostat, 2012, 2013, 2014, 2015. Disponibil la <http://ec.europa.eu/euro>

stat/statistics-explained. Accesat la 19 Ianuarie 2016

Eurostat, 2015. Statistici privind ocuparea forței de muncă. Disponibil la http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_statistics/ro. Accesat 22 Ianuarie 2016

Eurostat, 2015. Conturi naționale și PIB. Disponibil la http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/National_accounts_and_GDP/ro. Accesat la 20 Ianuarie 2016

Francis, N. & Ramey, V., (2002). Is The Technology-Driven Real Business Cycle Hypothesis Dead? Shocks and Aggregate Fluctuations Revisited. Discussion Paper

Fukuyama, F. (1992). Sfârșitul istoriei și ultimul om. București: Editura Paideia

Gali, J. (1999). Technology, Employment, and the Business Cycle: Do Technology Shocks Explain Aggregate Fluctuations?. *American Economic Review*, Vol. 89, pp. 249-271

Gordon, R.J. (1997). Is There a Tradeoff between Unemployment and Productivity Growth? in D. Snower and G. de la Dehasa, eds., *Unemployment Policy: Government Options for the Labor Market*. Cambridge U.K.: Cambridge University Press, 433-463

Hall, P.A. & Soskice, D. (2001). An Introduction to Varieties of Capitalism. Disponibil la <http://www.lse.ac.uk/government/whosWho/Academic%20profiles/dwsoskice@lse.ac.uk/Hall-Soskice-Intro-VoC-2001.pdf>. Accesat la 7 Ianuarie 2016

Heinz, F.F. & M. Ward-Warmedinger (2005). Cross-border Labor Mobility within an enlarged EU. ECB Occasional Paper, July.

Hofstede, G. (1996). *Managementul structurilor multiculturale*. București: Editura Economică. Disponibil la

https://williameasterly.files.wordpress.com/2010/08/33_easterly_levine_itsnotfactoraccumulation_prp.pdf. Accesat la 22 Decembrie 2015

Huntington, S., P. (1997). *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. București: Editura Antet

Wallerstein, I., Collins, R., Mann, M., Derluigan, G., Calhoun, C. (2015). *Are capitalismul un viitor?* București: Comunicare.ro

INSSE, Anuarul Statistic al județului Bihor, diverse ediții

INSSE, Baza de date Tempo on-line

Keller, W. (2004). International Technology Diffusion. *Journal of Economic Literature*, Vol. XLII (September 2004), pp. 752-782. Disponibil la <http://spot.colorado.edu/~kellerw/ITD.pdf>. Accesat la 15 Decembrie 2015

McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typo-*

graphical Man. Toronto: University of Toronto Press

Schrenk, J. (2010). *Arta exploatării de sine sau Minunata nouă lume a muncii*. București: Editura Humanitas

Ștefănescu, F. (2005). *Politici economice europene*. Oradea: Editura Universității din Oradea

Tarde, G. (1890). *Les lois de l'imitation*. Paris: Ed Felix Alcan

Wallerstein, I. (1974). *The Modern World System: Capitalism, Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, New York: Academic Press

IDENTITATE LOCALĂ, REGIONALĂ, NAȚIONALĂ ȘI EUROPEANĂ. ATITUDINI ÎN JUDEȚUL BIHOR

Zsolt Bottyan¹

Universitatea din Oradea

Sergiu Bălătescu

Universitatea din Oradea

***Abstract:** In this chapter we aimed to analyze the components of identity in Bihor County, a multicultural and multiethnic area. We started from the assumption that the multiethnic character can, on the one hand, strengthen ethnic identification within the Romanian majority and also within the Hungarian minority, but could also lead to greater tolerance for ethnic diversity. Using data collected at county-level (n=528) within the research project ENRI (European, National and Regional Identity – Theory and Practice), we performed an analysis of different levels of identity and of nationalistic attitudes using the Dekker-Malova scales. The results show that spatial identity is a moderate concern for the Bihor county residents, especially for the Romanians. We revealed a different distribution of Romanian respondents' identity attitudes compared to that of the Hungarian respondents. For the Romanians a greater importance is attached to national or local identity, however without a strong inclination towards nationalism or local exclusivity, while European identity is less valued. The respondents within the Hungarian minority have a logical inclination towards local and European identification and attachment in the detriment of national identification, but without exaggerated attitude of rejection towards the national identity.*

Keywords: identity, satisfaction, Bihor County, socio-economic context, post-comunism.

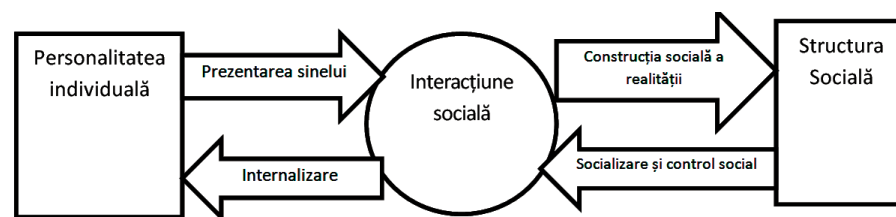
¹ Universitatea din Oradea, Str. Universității nr. 1-5, Oradea, Jud. Bihor, 410087, email: bottyan.zsolt@gmail.com

Introducere

Diversitatea etnică și religioasă, problemele sociale, istoria politică specifice Europei Centrale amplifică dinamica și complexitatea evoluției formelor identitare, cercetările sociale asupra fenomenului căpătând o importanță deosebită în contextul definirii unei noi identități europene. Analiza identității este importantă având în vedere contribuția explicativă a conceptului cu privire la o serie de procese sociale cum ar fi integrarea europeană, schimbările politice și sociale la nivelul statelor naționale, regionalizarea sau migrația.

În această lucrare ne propunem să analizăm componentele identității în județul Bihor. Situat în partea de Nord-Vest a României la granița cu Ungaria, județul are o populație de 575.398 de locuitori, distribuiți în proporție de 51,26% în mediul rural. Conform datelor ultimului recensământ, 68,7% dintre aceștia sunt români, 26,3% sunt maghiari, celelalte etnii alcătuind 5% din populație. Această distribuție multietnică implică un tablou complex al identității sociale. În analiza noastră am pornit de la premisa că acest caracter multietnic poate, pe de-o parte, întări identificarea etnică atât în cadrul majorității, cât și în cazul minorităților, însă poate determina și o mai mare toleranță față de diversitatea etnică. Utilizând datele proiectului de cercetare ENRI (*European, National and Regional Identity – Theory and Practice*), în cadrul căruia s-au cules 528 de chestionare pe un eșantion reprezentativ de adulți din județul Bihor, vom realiza o analiză a identității respondenților la nivel local, regional, național și european. În plus, vom folosi scale specifice pentru a măsura naționalismul (Dekker, Malova și Hoogendoorn, 2003).

Restul lucrării se prezintă după cum urmează. În primul capitol am abordat pe scurt problemele teoretice pe care le ridică conceptul de identitate. Astfel, după o prezentare a conceptului de identitate, vom trece în revistă modelele identității sociale și vom discuta conceptele de identitate locală, regională, națională și europeană. Vom fixa mai apoi contextul cercetării, prezentând câteva repere statistice și istorice privind județul Bihor. Apoi vom discuta metodologia cercetării, eșantionul și scalele folosite. Secțiunea următoare este destinată prezentării rezultatelor și discuției asupra acestora. Vom încheia trăgând câteva concluzii asupra identității bihorenilor.

Identitatea – aspecte teoretice

Conceptul de identitate

Termenul de „identitate” are mai multe interpretări semantice. În DEX, sensul cel mai apropiat de utilizarea conceptului în prezenta lucrare este cel de „ansamblu de date prin care se identifică o persoană” (Academia R.S.R., 1984). Datele de identificare pot fi unice sau *personale* (când identifică o singură persoană) sau *impersonale* (când pot fi regăsite la mulți indivizi în societate, deci delimitează grupuri sociale). În analiza de față ne vom referi la conceptul de identitate în sensul impersonal al termenului.

Datele de identificare pot avea un caracter biologic, psihologic sau social. Indiferent de natura acestora, individul va fi asociat prin intermediul lor unui grup pasiv (statistic) sau activ ce presupune o conștientizare din partea membrilor a unui scop comun care generează o organizare corespunzătoare.

Conceptul de identitate presupune relaționarea individului cu unul sau mai multe grupuri sociale, problema identității asimilându-se constituirii sinelui (*self*), teoretizată cu precădere în cadrul școlii de gândire cunoscute sub denumirea de interacționism simbolic, reprezentată de psihologi ca W. James, C. H. Cooley, W. I. Thomas sau G. H. Mead (Burke și Stets, 2009). În această abordare psihosocială fiecare individ prezintă o structură complexă identitară ce se formează în cursul procesului de socializare ca rezultat al interacțiunilor individului cu mediul său social.

Individualitatea unei persoane se construiește în plan psihosocial, fixându-se la nivel psihologic ca o structură ideatică stabilă ce permite individului integrarea în sistemul complex de statusuri și roluri din societate. În loc să vorbim de o identitate generică, utilizată pentru a identifica o anumită persoană, este mai corect să vorbim de mai multe identități la nivel individual în concordanță cu multiplele statusuri și roluri pe care acesta le ocupă în societate. Structura identitară este considerată de școala interacționismului simbolic ca o reflexie la nivel psihologic a structurii sociale în care funcționează individul.

Identitatea se constituie prin intervenția activă a individului și a grupurilor sociale existând o motivație integrativă în ambele sensuri (Cote și Levine,

2014). Grupurile integrative de tipul familiei, școlii sau chiar națiunii exercită o presiune în vederea internalizării de către individ a valorilor lor, asigurându-se de formarea la nivel individual a unei conștientizări a apartenenței la grup. Pe de altă parte individul caută să se integreze în grupuri ce îi asigură un status superior urmărind să-și însușească valorile și să fie recunoscut ca membru al acestor grupuri.

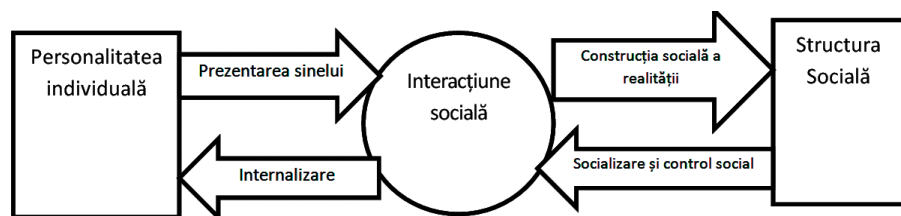

Figura 1: Relația dintre personalitate individuală și structură socială (adaptare după Cote și Levine, 2014).

Așa cum se poate observa în figura 1, procesul de constituire a structurii identitare are un caracter circular. Individul contribuie activ la menținerea structurii sociale fiind influențat la rândul său prin controlul social exercitat de grup. Pornind de la această realitate trebuie să clarificăm câteva aspecte privind natura conceptului de identitate. Mai precis, este aceasta un concept subiectiv, o măsurare a unei atitudini ce privește apartenența individului la un grup sau este un concept ce privește relația „obiectivă” dintre individ și grup, observabilă din exterior? Reformulând în termenii metodologiei de cercetare socială ne putem întreba dacă conceptul de identitate măsurat reprezintă o atitudine, o opinie, sau reprezintă o dată factuală.

O bună parte din literatura de specialitate psihologică consideră acceptabilă măsurarea atitudinii doar în complementaritate cu măsurarea comportamentului, acesta din urmă având un caracter obiectiv, factual (Pratkanis, Breckler și Greenwald, 1989). Din perspectivă teoretică trebuie să ne întrebăm dacă putem considera opinia respondentului despre identitatea proprie ca un predictor al comportamentului său social. Relația dintre atitudine și comportament, în cazul nostru între identitate ca idee exprimată de către individ (atitudine) și acțiune socială (comportament) izvorâtă din atitudinea enunțată, ridică probleme dificile din punct de vedere metodologic. Astfel, se pune în discuție relația dintre conceptul măsurat (atitudinea sau opinia) și teoria explicativă a relației dintre atitudine și comportament. Dacă pornim de la definirea propusă de Allport că atitudinea este o „stare de pregătire mentală, organizată prin experiență, ce exercită o influență dinamică și directivă asupra răspunsurilor individului cu privire la obiectele și situațiile cu care se relaționează” (apud Pratkanis, Breckler și Greenwald, 1989), măsurarea

atitudinii respondentului cu privire la identitate ar reprezenta un predictor viabil pentru acțiunile sociale viitoare. Studii ulterioare realizate de psihologi precum Fishben, Ajzen sau Fazio au arătat că atitudinea și comportamentul sunt puternic corelate. Pentru a se obține rezultate utile instrumentul de cercetare trebuie să distingă între poziționări efemere, fictive ale respondentului și structuri atitudinale cu valențe predictive. În acest sens, în literatura de specialitate se folosește conceptul de tărie a atitudinii (*atitudinal strength*) ce cuprinde stabilitatea atitudinii și gradul de fixare cognitivă (Petty și Krosnick, 1995). Conceptul de structură atitudinală presupune determinarea comportamentului de către un complex atitudinal dispus pe verticală și pe orizontală a cărui înțelegere poate îmbunătăți semnificativ eficiența instrumentelor de măsurare și în consecință predicțiile bazate pe datele obținute. Spre exemplu, simpla identificare a individului ca „bihorean”, „român” sau „patriot” nu este suficientă pentru a realiza o predicție acceptabilă asupra probabilității mobilității spațiale a acestuia.

Din aspectele mai sus menționate rezultă că identitatea trebuie tratată ca un concept multidimensional. Astfel, în conformitate cu modelul „personalitate și structura socială” (*PSSP – personality and social structure perspective*) conceptul de identitate cuprinde următoarele dimensiuni: identitatea socială (*social identity*) ce privește poziționarea individului în structura socială, identitatea personală (*personal identity*) ce se referă la experiențe individuale în urma interacțiunilor sociale și identitatea „eului” (*ego-identity*) ce surprinde continuitatea eului (Cote și Levine, 2014). Primele două dimensiuni sunt puternic condiționate de interacțiunea socială: prin intermediul identității sociale individul internalizează elemente ale structurii sociale (status, rol, națiune), grupurile secundare jucând un rol important în construirea acestei forme de identitate ce are un caracter abstract, pe când în cazul identității personale experiența interacțiunilor sociale ale individului este sursa principală a constituirii identității. Identitatea „eului” are un caracter preponderent psihologic. Aceste dimensiuni subliniază atât izvoarele sau determinanții principali ai structurii identitare (concepțe abstracte sociale, experiență personală, mecanisme psihologice), cât și diferitele forme identitare, pe care le-am putea reformula ca: identitate socială, istorică (experiențială) și psihologică.

Trebuie subliniată importanța coroborării analizei sociale cu cea psihologică asupra identității, având în vedere natura psihosocială a construirii identității. Separația netă între fenomenele psihologice și cele sociale propusă de E. Durkheim prin teoria faptului social (Durkheim, 2002) nu este aplicabilă în analiza identității la nivel individual. Pe de altă parte, în cadrul analizei sociologice a identității, cercetătorul este interesat de forme identitare comune (sociale), de așa-numita „identitate socială” în conformitate cu clasificarea de

mai sus. În acest caz, identitatea socială reprezintă un fapt social, fixat la nivel psihologic, independent însă de variațiile individuale influențate de factori psihologici. Astfel, identificarea individului cu un grup social are un caracter esențialmente sociologic deoarece presiunea de integrare (perspectiva grupului) sau aspirația de integrare (perspectiva individului) se creează în urma interacțiunii între individ și grup. Alegerea grupului de apartenență și tăria identității pot încorpora factori de ordin psihologic a căror influență însă este neglijabilă la nivelul unei analize sociologice, predominante din punct de vedere explicativ fiind variabile sociale precum prestigiul sau tradiția grupului. Există o categorie aparte de identități unde factorul psihologic (genetic) joacă un rol major precum în cazul identității sexuale.

Conținutul conceptului de identitate trece dincolo de simpla identificare a individului cu un grup social. Apartenența individului la un grup presupune asimilarea valorilor grupului respectiv, asumarea poziției sociale a acestuia etc. Identitatea etnică, spre exemplu, are o încărcătură culturală și axiologică deosebită, fiind un mijloc potent de difuziune și integrare culturală, dar și de discriminare și excludere socială. Identificatorul presupune un conținut atribuit de membrii grupului integrator (*autoidentificare*), precum și un conținut atribuit de alte grupuri (*heteroidentificare*). Același identificator poate avea semnificații diferite în funcție de perspectiva socială a grupului care face evaluarea. Având în vedere logica cercetării, a construcției și aplicării instrumentelor de cercetare, identitatea indivizilor este determinată prin autoidentificare. Atribuirea prin autoidentificare ridică problema eficienței explicative, în sensul calității predictive a datelor în plan social. În cazul în care un individ se autoidentifică ca aparținând unui grup ne putem aștepta că acesta își va regla comportamentul în conformitate cu sistemul de valori al grupului respectiv. Pe de altă parte, nu putem fi siguri de atitudinea și comportamentul membrilor grupului față de individul care se autoidentifică ca aparținând grupului respectiv, putând exista o discrepanță între evaluarea individului și evaluarea grupului de apartenență.

Grupurile sociale pot juca un rol activ sau pasiv în procesul de constituire a identității individuale. Din această perspectivă putem deosebi *grupuri integrative* (familia sau școala) care urmăresc activ integrarea individului, exercitând o presiune în acest sens. *Grupurile de referință* (sau de aspirație) reprezintă grupuri spre care individul aspiră să se integreze datorită prestigiului social superior asociat grupului respectiv.

Identitate socială

Cum am arătat în capitolul anterior, identitatea are o structură multidimensională. Identitatea socială formează o parte din această structură, repro-

ducând în esență poziționarea individului în structura socială. Mead afirmă că „organizarea sinelui reflectă organizarea societății” (apud Cote și Levine, 2014), iar acest sine, ce cuprinde structura internă identitară, poate suferi o schimbare în consonanță cu schimbarea socială.

Identitatea socială se construiește în decursul procesului de socializare prin faptul că individul ocupă pe perioada existenței sale varii poziții sociale și îndeplinește multiple roluri sociale, fiind membru succesiv sau simultan în mai multe grupuri sociale. Din perspectivă sociologică acest proces se poate explica apelând exclusiv la variabile sociale punând între paranteze factorii psihologici care se compensează ca influență, având în vedere dimensiunea sociologică a analizei.

Agentul activ în constituirea identității sociale este societatea prin grupurile sociale care integrează individul. Independența individului față de grupurile integratoare este limitată în etapele inițiale ale socializării, acesta formându-se în cadrul unor grupuri integrative gen familie, școală, comunitate, care produc o presiune integrativă transmițând valorile grupului spre individ și care se constituie într-o structură identitară la nivel psihologic. Individul participă la interacțiunea socială cu un profil identitar transmis în etapele anterioare de socializare.

Valorile sociale asociate identității reprezintă indicatori ai acesteia. Stabilirea identității presupune, pe lângă autoidentificarea cu un grup social a respondentului, observarea sistemului de valori asociat acesteia. Pe lângă elementele axiologice, identitatea poate fi susținută de o dimensiune experiențială a existenței ce evocă participarea respondentului la viața grupului cu care se identifică.

Complexitatea socială are o influență majoră asupra stabilității identității. Societățile simple, ce prezintă o omogenitate socială pronunțată, determină identități stabile. Societățile cu o structură socială complexă, eterogene din punct de vedere social determină o presiune asupra sistemului de valori și a identității individului. Pe de altă parte în orice tip de societate participarea la viața socială influențează profund identitatea individuală, cu efecte profunde asupra bunăstării lui percepute (Bălățescu, 2009).

Grupurile sociale cu care se identifică individul pot fi *formale* (administrative) sau *informale* (tradiționale, abstracte sau ideologice). Grupuri de apartenență formale sunt familia (formală), organizațiile teritorial-administrative (sat, comună, oraș, județ, țară, Uniunea Europeană), organizațiile politice, economice sau non-profit etc.

Grupurile de apartenență informale sunt grupul de rudenie, vecinătatea (cartierul), etnia, națiunea, regiunea istorică, grupul de opinie etc.

În cazul grupurilor formale apartenența respondentului la grup repre-

zintă o dată de tip factual, conceptul de identitate suprapunându-se aici cu cel de apartenență la un grup. Indiferent de tipul grupului, analiza nu poate viza simpla identificare cu grupul de apartenență al respondentului, demers fără o valoare euristică deosebită, ci presupune stabilirea importanței identității respective sau a altor conotații relevante sociologic.

Teoriile cu privire la identitate privesc cu precădere mecanismul de atribuire a identității. Una dintre cele mai influente a fost propusă de H. Tajfel sub denumirea de „teoria socială a identității” (Tajfel și Turner, 1974). Esența mecanismului de atribuire a identității sociale în teoria lui Tajfel o reprezintă stima de sine, prestigiul grupului, fiind vorba în esență de un mecanism de adaptare, de maximizare a succesului social. Spațiul social este divizat între interioritatea grupului de apartenență (in-group) și restul grupurilor sociale (out-group). Acest tip de divizare a spațiului social determină o atitudine de discriminare negativă față de restul grupurilor și de întărire a imaginii și relațiilor în interiorul grupului. Această evaluare a spațiului social este realizată prin intermediul a trei procese (Tajfel și Turner, 1974):

- *categorizarea*, ce reprezintă structurarea spațiului social realizată de către fiecare individ/grup;
- *identificarea socială*, ce reprezintă adoptarea de către individ a caracteristicilor grupului cu care se identifică;
- *comparația socială*, ce semnifică compararea atributelor grupului de apartenență cu cele ale altor grupuri;

Cu privire la identitatea socială se urmăresc de către cercetător nivelul identificării individului cu valorile și acțiunile grupului din care face parte. Alături de mecanismul experiențial de identificare, ce presupune evocarea unor evenimente petrecute în viața individului, cu semnificație pentru identificarea acestuia, structurarea, consolidarea identității se explică și prin ideologia grupului, ca formă specifică de cogniție socială. Procesul ideologic se pretează „teoriei sociale a identității” propusă de Tajfel, ce subliniază caracterul parțial al cunoașterii specifice grupului și caracterului relativ al identității sociale. Anumite forme de identitate socială, precum identitatea națională, au un caracter eminent ideologic, însă orice formă identitară conține aspecte ideologice ce privesc printre altele miturile specifice oricărui grup de apartenență.

Identitate locală, regională, națională și europeană

Identitatea locală, regională, națională sau europeană sunt în esență forme de identitate spațială ce asociază aspecte culturale și ideologice. Identitatea locală cuprinde spații sociale (sau „locuri”, cum le-am denumit în altă parte – Bălățescu, 2013) pornind de la vecinătatea habitatului individului,

la formele administrativ-teritoriale în care acesta locuiește (sat, comună, oraș). Criteriul de delimitare a spațiului local poate fi vecinătatea omogenă din punct de vedere socio-cultural a individului, în care acesta își desfășoară viața. Individul are două mari categorii de activități care se pot desfășura în spații sociale diferite: activitatea productivă (muncă, educație) și activitatea non-productivă (odihnă, petrecerea timpului liber etc.). În societatea modernă spațiile sociale mai sus amintite pot diferi semnificativ din punct de vedere socio-cultural. Spre exemplu, o persoană poate locui într-o comună și să facă naveta la un loc de muncă aflat în municipiul reședință de județ. În acest caz se pune problema identității multiple locale sau a identității dominante.

Identitatea locală are un caracter primordial experiențial, implică mai puțină ideologie, formându-se cu precădere în urma interacțiunii individului cu mediul său social. Ea poate fi stratificată, cuprinzând structurile formale sau informale ale spațiului social (vecinătate, cartier, zonă). Școala de la Chicago a teoretizat organizarea mediului urban în zone concentrice cu o utilitate socială și prestigiu habitațional specific (Bulmer, 1986). Organizarea habitațională a spațiului în funcție de prestigiul social apare și în cazul așezărilor urbane din România. Aici centrul administrativ și cultural al orașului a avut asociat un prestigiu ridicat atât în perioada comunistă, cât și în cea postrevoluționară, prestigiu care în anumite orașe se află în scădere din cauza degradării condițiilor de locuit cauzate de poluarea generată de traficul ridicat și de construirea la periferia orașului a unor spații de locuit ce asigură condiții superioare de habitat. Nu ne propunem să analizăm aici în detaliu complexitatea spațială a identității locale, ci vom încerca să relevăm atașamentul respondenților față de spațiul în care locuiesc și unde își desfășoară activitatea.

În cadrul analizei sociologice se mai iau în considerare și regiunile istorice, care au o semnificație culturală și ideologică importantă, ca de exemplu regiunea istorică Partium sau Crișana pentru zona județului Bihor. Având în vedere schimbările politice în istoria zonei putem găsi și alte regiuni cum ar fi comitatul Bihar din care a făcut parte județul Bihor împreună cu o parte din județul Hajdu Bihar din Ungaria, sau regiunea Crișana care a funcționat în perioada reorganizării administrative din anii 60 ai secolului trecut. Regiunile istorice sunt dificil de delimitat din punct de vedere istorico-geografic sau cultural-ideologic. Transilvania (sau Ardealul) istorico-geografic nu cuprinde județul Bihor, însă putem anticipa că mulți bihoreni se vor identifica ca „ardeleleni” sau „transilvăneni” în contrast cu alte regiuni istorice ale României cum ar fi Banatul, Oltenia, Moldova etc., în detrimentul unei identificări ca aparținând regiunii Crișana sau Partium mai puțin prezente în conștiința publică.

În contextul regionalizării europene dezvoltată pe criteriul regiuni-

lor de dezvoltare națională și de cooperare transfrontalieră la nivel național, județul Bihor face parte din regiunea Nord-Vest de dezvoltare a României, care mai cuprinde județele Bistrița-Năsăud, Cluj, Maramureș, Satu-Mare și Sălaj. Din punct de vedere istoric regiunea Nord-Vest este o regiune multietnică cu o istorie recentă zbuciumată, fiind disputată între România și Ungaria în cursul secolului XX. În plan politic această situație s-a reflectat în opoziția dintre reprezentanții politici ai minorității maghiare și partidele naționaliste române formate după 1990 (Roper, 2000). Dintr-o altă perspectivă ideologică, regiunea face parte din zona Central-Europeană a României, ce prezintă elemente culturale diferite față de „vechiul regat”. Aceasta este considerată a fi mai proeuropeană la nivelul gândirii sociale, adoptând mai repede formele de organizare democratice, aspect susținut de comportamentul electoral al zonei (Roper, 2003). Din acest punct de vedere putem analiza regiunea (județul Bihor) în contextul relației centru-periferie cu Bucureștiul, în care se relevă nivelul economic inferior al regiunii față de capitală dar și față de alte regiuni de dezvoltare ale României precum și caracterul provincial în relație cu nivelul intelectual și cultural al capitalei. Teoria centru-periferie, cum apare în opera lui Wallerstein (2011) sau Lipset (1967), poate explica configurarea unor identități sau conflicte identitare în contextul repartizării inegale a puterii politice, a resurselor economice și intelectuale într-un spațiu social.

Identitatea etnică presupune identificarea respondentului cu un grup etnic și are ca indicatori numele de familie, limba vorbită de respondent, religia sau obiceiurile și tradițiile pe care și le însușește. Astfel, dacă în județul Bihor o persoană se declară ca aparținând cultului protestant calvin, se va identifica cu mare probabilitate ca maghiar din punct de vedere etnic. Limba vorbită în familia de origine poate fi un indicator mai puternic pentru identificarea etnică decât religia respondentului. În acest sens amintim situația populației de origine română din estul Ungariei, care este de religie ortodoxă, însă o mare parte se identifică drept maghiari, situație ce poate fi explicată prin politicile de asimilare etnică promovate de statul maghiar.

Identitatea națională reprezintă identificarea respondentului cu națiunea din care face parte, aspect ce necesită o serie de clarificări conceptuale. Conceptul de națiune are un caracter ideologic reprezentând o politizare a celui de etnie. În anumite culturi politice conceptul de etnie se suprapune cu cel de națiune, ca în cazul tradiției maghiare care nu folosește conceptul de etnie în afara spațiului academic. Statele multietnice precum România promovează distincția etnie-națiune în discursul politic, urmărind incluziunea minorităților etnice în conceptul de națiune. Din acest punct de vedere putem diferenția conceptul de națiune-etnie de cel de națiune-cetățenie.

Dacă identitatea locală sau regională implică mai puțin aspecte afecti-

ve-ideologice reprezentând în primul rând o formă de identificare spațială, identitatea etnică sau națională are o încărcătură cultural-afectivă superioară, aspect surprins prin concepte asociate precum cel de naționalism. Conceptul de naționalism este esențial în analiza identității având în vedere că reprezintă un indicator al tăriei identității naționale. În literatura de specialitate conceptul este tratat preponderent ideologic și mai puțin din perspectivă empirică (Dekker, Malova și Hoogendoorn, 2003). Pe de o parte conceptul de naționalism caracterizează relația unui grup social cu conceptul națiune, iar în acest sens are un caracter universal, însă naționalismul se manifestă în forme specifice, fiind mai corect să vorbim de naționalisme specifice. Ca tipologie se poate diferenția între naționalismul pozitiv, care presupune accentuarea valențelor pozitive ale națiunii și cel negativ, ce reprezintă o formă de definire a identității naționale prin evaluarea negativă a altor grupuri etnice (naționale). În acest proces nu se pune accentul pe calitățile sau valorile propriei națiuni, ci pe relația conflictuală, pe amenințările pe care le reprezintă celelalte grupuri etnice sau naționale. Variabilele sociale care influențează poziționarea pe scala naționalismului sunt nivelul de instrucție, mobilitatea spațială (migrația la muncă în occident) sau conviețuirea cu minorități etnice.

Cea mai abstractă formă de identitate spațială luată în considerare în studiul de față este reprezentată de identitatea europeană. Aceasta reprezintă un construct de factură ideologică, fiind în același timp și cea mai recentă formă de identitate. La nivel cognitiv putem identifica câteva niveluri ale identificării europene:

- apartenența spațială la continentul european
- apartenența culturală la civilizație cu fundamente comune „iudeo-creștine”
- apartenența la un spațiu politic cu o istorie comună
- apartenența la o comunitate politică instituționalizată (UE) ce presupune conceptul de „cetățenie europeană”

Județul Bihor – repere statistice și istorice

În acest capitol prezentăm o serie de date statistice cu relevanță în constituirea identității sociale. Județul Bihor este așezat în partea de Nord-Vest a României la granița cu Ungaria. Județul are 4 municipii (Oradea, Salonta, Bieș și Marghita), 6 orașe și 91 de comune.

Anul	1930	1948	1956	1966	1977	1992	2002	2011
Nr. de locuitori	527216	531444	574488	586460	633094	633094	600246	575398

Tabel 1: Populația județului Bihor (date din recensăminte).

Sursa: INS.

Din tabelul de mai sus se observă o evoluție crescătoare a populației județului până în 1992 după care trendul devine descrescător. Pierderea de populație poate avea două surse teoretice: scăderea demografică, ca rezultat al dezechilibrului între natalitate și mortalitate și/sau migrație. În cazul migrației putem formula o ipoteză care să conțină conceptul de identitate: o mobilitate spațială crescută este într-o relație indirectă cu stabilitatea și tăria identității locale.

Anul	Masculin%	Feminin%	Urban%	Rural%
2006	52,24	47,76	48,74	51,26
2007	52,25	47,75	48,73	51,27
2008	52,17	47,83	48,74	51,26
2009	52,05	47,95	48,74	51,26
2010	52,02	47,98	48,75	51,25
2011	51,90	48,10	48,75	51,25
2012	51,81	48,19	48,74	51,26
2013	51,65	48,35	48,75	51,25
2014	51,61	48,39	48,75	51,25
2015	51,56	48,44	48,74	51,26

Tabel 2: Structura pe sexe, mediu de rezidență.

Sursa: INS.

Din tabelul 2 se observă nivelul scăzut de urbanizare al județului Bihor, ponderea populației rurale fiind de peste 50%.

Anul	Români	Maghiari	Romi	Slovaci	Alte etnii
2011	68,7%	26,3%	3,3%	1,1%	0,6%

Tabel 3: Structura pe grupuri etnice

Sursa: www.bnr.ro/files/d/Pubs_ro/Monografii/Monografie_Bihor.pdf

Județul Bihor este o zonă multiethnică, aspect ce poate influența identitatea etnică. Pe de o parte, prezența unor grupuri etnice importante minoritare poate întări identificarea etnică atât în cadrul majorității, cât și în cazul minoritarilor, însă poate determina, în prezența altor factori sociali, o atitudine de toleranță superioară față de diversitatea etnică, aspect ce poate diminua identificarea etnică a majorității (naționalismul).

PIB/loc. EUR	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total economie	4530	5788	6469	5509	5792	6152
Regiunea de Nord-Vest	4241	5577	5850	5026	5185	5342
Județul Bihor	4519	5656	6142	5074	5350	5627

Tabel 4: PIB pe locuitor.

Sursa: www.bnr.ro/files/d/Pubs_ro/Monografii/Monografie_Bihor.pdf

Din punct de vedere economic județul Bihor are un PNB/loc. mai scăzut decât media națională, populația salariată fiind pe un trend de descreștere începând cu anul 2007, cu o rată a șomajului de 11,6% în 2011 și cu un salariu mediu care se situează la 75% din salariul mediu la nivel național. Județul Bihor are un profil economic industrial-agrar dacă avem în vedere ponderea sectoarelor de producție în constituirea PIB-ului și în exporturile județului.

Județul Bihor face parte din Regiunea Nord-Vest de dezvoltare a României fiind situat la granița dintre România și Ungaria. Caracterul de județ de graniță a influențat atitudinea populației majoritare românești, atât cu privire la relația cu minoritarii maghiari, cât și cu țara vecină Ungaria. Schimburile comerciale, cooperarea transfrontalieră în contextul integrării europene au diminuat efectele retoricii naționaliste caracteristice perioadei comuniste și a primilor ani de după revoluție.

Aspecte metodologice

Studiul de față se bazează pe datele culese în cadrul proiectului de cercetare ENRI (*European, National and Regional Identity – Theory and Practice*, Grant de cercetare HURO 0801/180, 2009-2011). În lunile septembrie-noiembrie 2010 au fost intervievați la domiciliul lor 824 de subiecți din județele Bihor și Satu Mare pe baza unui eșantion stratificat ce a cuprins toate localitățile urbane (municipiul Oradea, Satu-Mare orașe mari și mici), localitățile rurale fiind selectate aleator (pentru mai multe detalii vezi Hatos, 2011). Aceleași întrebări au fost puse unui eșantion aleator din regiunile transfrontaliere corespundente din Ungaria (Murányi și Ábrahám, 2011). Din eșantionul românesc i-am selectat pe cei 528 de subiecți intervievați în județul Bihor, distribuția lor pe localități fiind înfățișată în tabelul 5.

Localitate	Frecvență	Procent
Oradea	191	36,2
Salonta	41	7,8
Marghita	37	7,0
Beiuș	20	3,8
Aleșd	30	5,7
Valea lui Mihai	29	5,5

Ștei	15	2,8
Oșorhei	12	2,3
Pietroasa	30	5,7
Avram Iancu	26	4,9
Aușeu	17	3,2
Mădăras	27	5,1
Curatele	28	5,3
Spinuș	25	4,7
Total răspunsuri valide	528	100

Tabel 5: Localitatea respondenților din județul Bihor

În tabelul 6 vom prezenta caracteristicile socio-demografice principale ale eșantionului pe județul Bihor.

		Procent
Genul	Masculin	46,2
	Feminin	53,8
Nivelul de instrucție	Primar (1-4 ani)	5,2
	Gimnaziu (5-8 ani)	13,7
	Școală profesională	20,2
	Liceu (9-12 ani)	27,4
	Postliceală, școală tehnică, colegiu	9,9
	Studii universitare	16,3
	Nu răspunde	7,3
Etnie	Română	70,4
	Maghiară	25,7
	Și română și maghiară	2,1
	Altă etnie mixtă	0,8
	Altă etnie unică	0,8
	Nu răspunde	0,2
Religie	Romano-catolică	9,8
	Ortodoxă	60,2
	Protestantă (luterană)	0,8
	Protestantă (calvinistă)	18,8
	Baptistă	4,4
	Penticostală	3,5
	Alte culte neo-protestante	0,6
	Alte religii	1,9
Ocupația subiectului	Muncă plătită	41,4
	La școală	5,3
	Șomer și în mod activ în căutarea unui loc de muncă	3,5
	Șomer, își dorește un loc de muncă, dar nu în mod activ	1,2
	Bolnav cronic sau cu handicap	0,6
	Pensionar	35,5
	În serviciu militar sau comunitar	0,6
	Menaj, îngrijirea copiilor sau a altor persoane	2,5
	Altă ocupație	2,2
	Nu răspunde	7,1
	Total răspunsuri valide	100

Chestionarul cuprinde itemi ce vizează analiza identității respondenților la nivel local, regional, etnic-național, religios și la nivel european. În plus am folosit modelul Dekker-Malova pentru a măsura naționalismul cu ajutorul unei scale ce cuprinde un item reprezentând atitudinea neutră și cinci itemi reprezentând atitudini pozitive față de națiune:

- „sentimentul național” ce exprimă o atitudine pozitivă față de propria națiune;
- „mândria națională” ce surprinde un nivel superior de asumare și promovare a apartenenței la o națiune;
- „preferința națională” ce reprezintă preferința față de propria națiune în comparație cu alte națiuni;
- „superioritatea națională” ce exprimă sentimentul că națiunea proprie este superioară altora;
- „naționalism”, termen ce acoperă ideea de a acționa politic în vederea menținerii statu-quo-ului național, a purității culturale naționale chiar apelând la mijloace ostile față de minorități sau alte națiuni (Dekker, Malova și Hoogendoorn, 2003).

Pentru a realiza o comparație între formele de identitate am folosit scale similare pentru identitatea locală (rezidențială) și pentru cea europeană.

Rezultate

În tabelul 7 se observă că preferința identificării regionale a respondentului este determinată de identitatea etnică. Datele confirmă caracterul ideologic-cultural al identificării regionale, unde factorul etnic are un rol semnificativ. Astfel, respondenții maghiari se identifică într-un procent de 22% cu regiunea Partium, comparativ cu 0,8% din români. Așa cum am arătat în capitolele teoretice de mai sus, regiunea Partium are un caracter istoric, aparținând structurării regionale specifice perioadelor de dominație maghiară politică, termenul fiind folosit cu precădere în cultura maghiară.

Regiunea	Total populație		Români	Maghiari
	Frecvență	Procent	Procent	Procent
Județul Bihor	394	75,9	82,5	62,7
Județul Satu Mare	5	1,0	0,8	1,7
Partium	29	5,6	0,8	22,0
Transilvania	41	7,9	7,7	9,3
Regiunea de NV a Transilvaniei	15	2,9	4,1	0,0
Regiunea de dezvoltare Nord-Vest	12	2,3	2,2	2,5
Altceva	10	1,9	1,9	1,7
Nu știu/Nu răspund	13	2,5	0	0
Total	519	100	100	100

Tabel 7: Preferința identificării regionale a respondentului.

Se observă o preferință spre identificarea cu Transilvania (7,9%), deși județul Bihor nu face cu adevărat parte din această regiune istorică. Acest fapt se explică prin caracterul ideologic al constituirii identității regionale în contextul utilizării dese a denumirii „Transilvania” în retorica naționalistă română sau maghiară.

Datele arată o identificare limitată a respondenților cu regiunea de dezvoltare Nord-Vest (2,3%), ce se explică prin caracterul nou al regiunii care nu a avut încă timpul necesar să devină un subiect relevant din punct de vedere politico-ideologic. Pe de altă parte, există un potențial de raportare negativă la regiune din partea locuitorilor județului Bihor și cu precădere din partea orădenilor, deoarece există impresia că structurarea administrativă a regiunii păstrează statutul periferic al județului Bihor și al Oradiei în raport cu județul Cluj și municipiul Cluj-Napoca.

În rest, se observă o identificare preferențială cu regiunea administrativă a județului Bihor. Meritând totuși să menționăm diferența semnificativă între identificarea celor de etnie română cu județul (82,5%) și a celor de etnie maghiară (62,7%), ceea ce confirmă teza influenței culturale a etnicității asupra constituirii identității.

În Tabelul 8 am prezentat o analiză comparativă a celor două subeșantioane din România (respondenții ce s-au declarat de etnie română, respectiv maghiară) cu privire la itemii cuprinși în modelul Dekker-Malova.

	Român		Maghiar	
	Medie	Abatere standard	Medie	Abatere standard
<i>Sentiment național/local/european</i>				
Mă simt român.	4,0	0,8	1,3	0,6
Mă simt X.	4,0	0,8	4,5	0,7
Mă simt european.	3,2	0,9	3,9	1,0
Simt că România este patria mea.	3,8	0,8	4,5	1,0
Simt că X este casa mea.	3,7	0,8	4,4	0,7
Simt că Europa este casa mea.	3,0	0,9	3,9	0,8
<i>Iubire națională/locală/europeană</i>				
Îmi place limba română.	3,9	0,8	2,9	0,9
Îmi place limba X (așa cum vorbesc aici)	3,8	0,8	3,8	0,8
Îmi plac limbile europene.	3,5	0,8	3,6	0,7
Îmi place România.	3,7	0,8	3,8	0,8
Îmi place X.	3,7	0,7	4,2	0,6

Îmi place Europa.	3,4	0,8	4,0	0,6
E bine să fii român.	3,4	0,8	1,7	0,7
E bine să fii X.	3,6	0,8	4,0	0,6
E bine să fii european.	3,2	0,7	3,6	0,7
În general, îmi place poporul român.	3,6	0,8	3,5	1,0
În general, îmi plac locuitorii Y.	3,7	0,8	4,2	0,5
În general îmi plac europenii.	3,4	0,8	3,8	0,5
<i>Mândrie națională/locală/europeană</i>				
Sunt mândru de România.	3,3	0,9	2,3	0,9
Sunt mândru de X.	3,7	0,8	3,7	1,0
Sunt mândru de Europa.	3,2	0,8	3,4	0,7
Sunt mândru că sunt român.	3,6	0,9	1,7	0,7
Sunt mândru că sunt X.	3,8	0,8	3,8	1,0
Sunt mândru că sunt european.	3,1	0,8	3,4	0,8
Sunt mândru de ce a realizat poporul român.	3,1	0,9	1,9	0,8
Sunt mândru de ce au realizat X.	3,4	0,8	3,5	0,9
Sunt mândru de ce au realizat europenii.	3,1	0,8	3,3	0,7
<i>Preferință națională/locală/europeană</i>				
În general, aș prefera să am relații cu români decât cu oameni din alte țări.	3,0	0,9	1,6	0,8
În general, aș prefera să am relații cu X decât cu locuitorii altor orașe/sate.	3,0	0,9	2,1	0,9
În general, aș prefera să am relații cu europeni decât cu locuitorii altor continente.	2,8	0,8	1,9	0,8
Prefer să trăiesc cea mai mare parte din viață în România decât în orice altă țară.	3,4	0,9	4,4	1,0
Prefer să trăiesc cea mai mare parte din viață în X decât în orice alt oraș/sat.	3,4	0,9	4,2	0,9
Prefer să trăiesc cea mai mare parte din viață în Europa decât în orice alt continent.	3,0	0,9	4,2	0,8
<i>Sentiment de superioritate națională/locală/europeană</i>				
În general românii sunt mai buni decât cei de alte naționalități.	3,0	0,9	1,5	0,7
În general X sunt mai buni decât locuitorii altor orașe/sate.	3,1	0,9	2,3	1,0
În general europenii sunt mai buni decât locuitorii altor continente.	2,8	0,8	1,9	0,8
România este cea mai bună țară în care se poate trăi.	2,7	1,0	2,3	1,1

Y este cel mai bun oraș/sat în care se poate locui.	3,0	0,9	3,5	1,0
Europa este cel mai bun continent în care se poate locui.	2,8	0,8	3,5	0,9
În general, îmi place poporul român mai mult decât alte popoare.	3,5	0,9	1,6	0,8
În general, îmi place populația din X mai mult decât populația altor orașe/sate.	3,6	0,9	2,3	1,1
În general, îmi plac europenii mai mult decât populația altor continente.	2,9	0,9	2,2	1,0
<i>Naționalism/localism/europenism</i>				
Simt că am rădăcini comune, origini comune cu ceilalți români.	3,5	0,9	2,3	0,9
Simt că am rădăcini comune, origini comune cu ceilalți X.	3,4	0,8	3,7	0,9
Simt că am rădăcini comune, origini comune cu ceilalți europeni.	3,0	0,8	3,6	0,7
Simt că toți românii sunt membri ai unei mari familii de care aparțin și eu.	3,2	0,9	2,6	1,4
Simt că toți X sunt membri ai unei mari familii de care aparțin și eu.	3,3	0,9	3,8	1,1
Simt că toți europenii sunt membri ai unei mari familii de care aparțin și eu.	2,9	1,1	3,6	0,9
Cred că toți românii ar trebui să trăiască în România.	2,8	1,1	1,5	0,9
Cred că toți X ar trebui să trăiască în Y.	2,8	1,0	2,0	0,7
Cred că toți europenii ar trebui să trăiască în Europa.	2,6	0,8	2,1	0,6
Românii nu ar trebui să se amestece cu alte națiuni.	2,6	1,0	1,5	1,2
X nu ar trebui să se amestece cu locuitorii altor orașe/sate.	2,5	1,0	1,9	0,7
Europenii nu ar trebui să se amestece cu locuitorii altor orașe/sate.	2,5	0,8	1,9	0,7
Oamenii de alte naționalități decât cea română ar trebui să părăsească țara.	2,3	1,0	1,4	0,8
Cei care nu sunt X ar trebui să plece din Y.	2,4	0,9	1,9	0,6
Non-europenii ar trebui să plece din Europa.	2,4	0,8	1,9	0,6

Tabel 8: Media și abaterea standard a itemilor modelului Dekker-Malova (scale de la 1 – nu sunt deloc de acord, 5 – sunt de acord în totalitate)

Primul nivel al scalei, denumit „sentiment național/local/european” reprezintă simpla identificare a persoanei cu spațiul social, fără o implicare afectivă sau cognitivă deosebită. Este surprinzător scorul între 3 și 4 (ce reprezintă acord sau un acord moderat) măsurat pentru respondenții de etnie ro-

mână, comparativ cu scorul consistent de peste 4 (acord puternic) obținut pe eșantionul aplicat în Ungaria (Murányi și Ábrahám, 2011). Acest aspect indică importanța mai mică a identificării spațiale în cazul respondenților de etnie română din eșantionul românesc, comparativ cu respondenții eșantionului aplicat în Ungaria.

Se observă de asemenea că identitatea națională este la fel de importantă ca cea locală iar identitatea europeană este mai puțin importantă pentru respondenții de etnie română. În cazul etnicilor maghiari se observă o identificare semnificativ mai mare cu spațiul local (oraș, comună) decât în cazul etnicilor români, o diferență și mai mare înregistrându-se în cazul identificării europene. Aceste diferențe între identificarea etnicilor români și cei maghiari, respectiv pro-localismul și pro-europenismul respondenților maghiari, se pot explica prin diferențele culturale în aprecierea identității spațiale, precum și prin statutul de minoritari al respondenților aparținând comunității maghiare.

Observațiile de mai sus se mențin și în cazul nivelului intitulat „iubire națională/ locală/europeană” ce presupune o manifestare de preferință în raport cu spațiul social (îmi place X/e bine să fii X).

Nivelul „mândrie națională/locală/europeană”, ce reprezintă în viziunea creatorilor scalei o asumare și mai puternică a identității în plan afectiv și cognitiv, arată o diminuare a scorurilor în cazul etnicilor români, acesta fiind sub 3,5 (acord moderat ori indiferență) pentru dimensiunea națională și europeană, fiind mai puternică pentru dimensiunea locală. La acest nivel al scalei se observă o diminuare considerabilă a scorurilor pentru etnicii maghiari pe dimensiunea națională română, aceștia manifestându-și dezacordul pentru itemi ce implică mândria față de a fi român. Etnicii maghiari sunt mândri în mod egal cu etnicii români de spațiul local și moderat mai mândri de identitatea europeană.

Nivelurile „preferință națională/locală/europeană” și „sentiment de superioritate națională/locală/europeană” arată un scor neutru în cazul etnicilor români, ce indică o propensiune scăzută spre naționalism sau localism. Și pentru aceste niveluri se observă scorurile mai mari obținute pe eșantionul aplicat în Ungaria, ce indică tendințe mai accentuate spre naționalism în țara vecină (Murányi și Ábrahám, 2011). Diferențele cu privire la atitudinea de preferință și de superioritate națională se pot explica prin „prejudicata Est-Vest” (cvasi-generală la nivel central european) conform căreia „spațiul așezat la vest este mai dezvoltat”, dar și prin particularitățile de structurare politice, sociale și culturale ale celor două țări. Astfel putem remarca faptul că Ungaria are o orientare politică naționalistă în ultimii 6 ani, pe când în România retorica naționalistă a avut un efect limitat în ultimele două decenii ale tranziției.

Și în cazul acestor ultime două niveluri ale scalei Dekker-Malova se păstrează diferențele între etnicii români și maghiari pe eșantionul aplicat în România, în sensul că respondenții de etnie maghiară arată o înclinație mai mare spre localism și europenism decât etnicii români.

	Atitudini naționale		Atitudini locale		Atitudini europene	
	Român	Maghiar	Român	Maghiar	Român	Maghiar
Sentiment național/local/european	3,9	2,9	3,9	4,5	3,1	3,9
Iubire națională/locală/europeană	3,7	3,0	3,7	4,1	3,4	3,8
Mândrie națională/locală/europeană	3,3	2,0	3,6	3,7	3,1	3,4
Preferință națională/locală/europeană	3,2	3,0	3,2	3,2	2,9	3,1
Sentiment de superioritate națională/locală/europeană	3,1	1,8	3,2	2,7	2,8	2,5
Naționalism/localism /europenism	2,9	1,9	2,9	2,7	2,7	2,6

Tablel 9: Structura atitudinilor locale/naționale/europene (mediile aritmetice ale itemilor care alcătuiesc dimensiunile modelului Dekker-Malova, pe scala de la 1 – nu sunt deloc de acord, 5 – sunt de acord în totalitate)

Concluzii

Situat în nord-vestul țării, la granița cu Ungaria, județul Bihor are un pronunțat caracter multicultural și multiethnic. În această lucrare ne-am propus să analizăm componentele identității locuitorilor acestui județ, pornind de la premisa că acest caracter multiethnic pe de-o parte stimulează identificarea etnică, atât în cadrul majorității etnice, cât și în cazul celei mai mari minorități, cea maghiară, dar poate determina și o mai mare toleranță față de diversitatea etnică. Pentru analiza identității la nivel local, regional, național și european am folosit datele culese pe un eșantion reprezentativ de adulți din județul Bihor (n = 528) în cadrul proiectului de cercetare ENRI (*European, National and Regional Identity – Theory and Practice*).

În această lucrare am prezentat mai întâi analize privind preferința identificării regionale a respondentului, găsind că cea mai mare parte a respondenților se identifică cu județul Bihor. Diferența semnificativă în minus între identificarea cu județul a respondenților celor de etnie maghiară (62,7%) în comparație cu cei de etnie română (82,5%) este compensată de identificarea maghiarilor cu regiunea Partium (22%) (regiune asociată cu perioadele de dominație politică maghiară). Am considerat că aceasta confirmă teza influenței culturale a etnicității asupra constituirii identității.

În cadrul chestionarului anchetei proiectului ENRI au fost adapta-

te și folosite scale specifice de măsurare a naționalismului (Dekker, Malova și Hoogendoorn, 2003), ce cuprind un item reprezentând atitudinea neutră și cinci itemi reprezentând atitudini pozitive față de națiune (sentimentul național, mândria națională, preferința națională, superioritatea națională și naționalism). Pentru comparație am folosit scale similare pentru identitatea locală (rezidențială) și pentru cea europeană. Am găsit diferențe între gradele de identificare locală, națională și europeană ale etnicilor români și minorităților maghiari (rezultate similare fiind găsite și în cazul nivelurilor sentiment național, mândrie națională și preferință națională). În vreme ce românii sunt mai pro-naționali, etnicii maghiari sunt mai pro-localiști și pro-europeni. Am explicat aceasta prin diferențele culturale în aprecierea identității spațiale precum și prin statutul de minoritari ai respondenților aparținând comunității maghiare. Comparând datele obținute pentru etnicii majoritari români cu cele pentru etnicii majoritari maghiari din regiunea corespondentă din Ungaria (Murányi și Ábrahám, 2011) am găsit că românii au o înclinație spre naționalism și se identifică spațial într-o măsură mai mică decât maghiarii din regiunea vecină, ceea ce pare să susțină teza influenței pozitive a locuirii în zone multietnice.

În concluzie putem afirma că identitatea spațială reprezintă o preocupare moderată a locuitorilor din județul Bihor, îndeosebi a celor de etnie română. În cazul etnicilor români se acordă o importanță mai mare și apropiată identității naționale sau locale fără o înclinație spre naționalism sau exclusivism local, identitatea europeană fiind mai puțin valorizată. În cazul etnicilor maghiari există o înclinație firească către identificarea locală și europeană în detrimentul identificării naționale române, dar fără accente exagerate de respingere a acestei identități.

Bibliografie

Academia R.S.R. (1984). *Dicționarul explicativ al Limbii Române*. București: Editura Academiei R. S. R.

Bălțătescu, S. (2009). National Identity and Happiness: A Quantitative Study with Romanian Data. În V. Boari și S. Gherghina (coord.) *Weighing the Difference: Romanian Identity in the Wider European Context* (pp. 184-209) Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Bălțătescu, S. (2013). Subjective Well-Being and Satisfaction with Places of Residence in the Counties at the Cross-Border between Hungary and Romania. În M. Brie, I. Horga și S. Șipoș (coord.) *Ethnicity and Intercultural Dialogue at the European Union Eastern Border* (pp. 403-411) Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Bulmer, M. (1986). *The Chicago school of sociology: Institutionalization, diversity, and the rise of sociological research*. Chicago: University of Chicago Press.

Burke, P. J. și Stets, J. E. (2009). *Identity theory*. Oxford: Oxford University Press.

Cote, J. E. și Levine, C. G. (2014). *Identity, formation, agency, and culture: A social psychological synthesis*. Locul??Psychology Press.

Dekker, H., Malova, D. și Hoogendoorn, S. (2003). Nationalism and its explanations, *Political Psychology*, 24 (2), pp. 345-376.

Durkheim, E. (2002). *Regulile metodei sociologice*. Iași: Editura Polirom

Hatos, A. (2011). Eșantionarea în sondajul ENRI. În B. Balogh, K. Bernáth, I. Bujalos, A. Hatos și I. Murányi (coord.), *Identitate europeană, națională și regională: teorie și practică* (pp. 209-211) Oradea: Editura Partium.

Lipset, S. M. și Rokkan, S. (1967). *Cleavage structures, party systems, and voter alignments: An introduction*. În: S. M. Lipset și S. Rokkan, Party systems and voter alignments: cross-national perspectives (pp. 1-64), New York: The Free Press.

Murányi, I. și Ábrahám, K. (2011). Nivelurile identității și prejudecata în Ungaria de Est. În: B. Balogh, K. Bernáth, I. Bujalos, A. Hatos și I. Murányi (coord.), *Identitate europeană, națională și regională: teorie și practică* (pp. 343-380) Oradea: Editura Partium. Petty, R. E. și Krosnick, J. A. (coord.) (1995). *Attitude strength: antecedents and consequences*. East Sussex: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Pratkanis, A. R., Breckler, S. J. și Greenwald, A. G. (1989). *Attitude structure and function*. East Sussex: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Roper, S. D. (2000). *Romania: the unfinished revolution*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Roper, S. D. (2003). Is There an Economic Basis for Post-Communist Voting? Evidence from Romanian Elections, 1992-2000, *East European Quarterly*, 37(1), pp. 85-101.

Tajfel, H. și Turner, J. C. (1974). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior, *Social Science Information*, 13(2), pp. 65-93.

Wallerstein, I. (2011). *The modern world-system I: Capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century, with a new prologue*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

ORAȘ, CAUT TURIȘTI! IMPLICAȚII ALE IMAGINII URABNE ÎN PROMOVAREA TURISTICĂ

Raluca Buhaș¹

Universitatea din Oradea

Sorana Săveanu

Universitatea din Oradea

Lucia Ștef

Universitatea din Oradea

Adrian Hatos

Universitatea din Oradea

Abstract: *The identification of elements that contribute to the construction of the City Image is an important step that involves the drawing of the urban development strategy. Promoting a city must start with the identification of its competitive values and must also take in consideration its representation in the vision of tourists and residents. The present study focuses on two aspects. First of all, we analyzed the main dimension that draw the Oradea City Image, based on both inhabitants' and tourists' opinions and secondly we developed the profile of tourists visiting this region. Our research is based on data collected within a survey conducted by the Department of Sociology and Social Work from University of Oradea, in collaboration with the Oradea City Hall, during August and September 2015. Based on tourists' and inhabitants' opinion, our research shows that Oradea is seen as an important touristic attraction and has a high potential in this sense, although subjects identify some lacunar aspects like infrastructure or lack of an efficient promotion strategy. Considering the fact that Oradea and the surrounding areas are attracting two different categories of tourists (visitors who come especially for the city and tourists who come for the thermal resorts – Băile Felix and 1 Mai), local and regional authorities can properly base the development of an appropriate city promotion strategy.*

Keywords: urban image, inhabitants, tourists, touristic promotion.

---

¹ Universitatea din Oradea, str. Universității nr. 1-5, Oradea, jud. Bihor, 410087, email: ralubahas@gmail.com

Introducere

Pentru rezidenții unui oraș, teritoriul locuit reprezintă mai mult decât spațiul fizico-geografic delimitat și gestionat în termeni administrativi. Spațiul urban contemporan este investit nu doar cu forță economică, administrativă și politică, dar și culturală, socială, turistică sau ecologică. Datorită acestei dinamici omniprezente, orașele se confruntă cu necesitatea de a fi competitive pentru a atrage în mod constant capital economic, politic, turistic și cultural (Smith, 2005), deoarece o reprezentare pozitivă a unui oraș în viziunea turiștilor se materializează într-o carte de vizită extrem de valoroasă pentru respectiva comunitate urbană. Prin urmare, ce reprezintă orașul?

Potrivit Legii nr. 351/2001 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a IV-a Rețeaua de localități, orașul reprezintă o „unitate administrativ-teritorială de bază alcătuită fie dintr-o singură localitate urbană, fie din mai multe localități, dintre care cel puțin una este localitate urbană. Ca unitate administrativ-teritorială de bază și ca sistem social-economic și geografic orașul are două componente:

a) componenta teritorială – intravilanul, care reprezintă suprafața de teren ocupată sau destinată construcțiilor și amenajărilor (de locuit, social-culturale, industriale, de depozitare, de producție, de circulație, de recreere, de comerț etc.) și extravilanul care reprezintă restul teritoriului administrativ al orașului;

b) componenta demografică socio-economică, care constă în grupurile de populație și activitățile economice, sociale și politico-administrative ce se desfășoară pe teritoriul localității. Dimensiunile, caracterul și funcțiile orașului prezintă mari variații, dezvoltarea sa fiind strâns corelată cu cea a teritoriului căruia îi aparține.

Orașele care prezintă o însemnătate deosebită în viața economică, social-politică și cultural-științifică a țării sau care au condiții de dezvoltare în aceste direcții sunt declarate municipii”.

Sintetizând informația menționată anterior, putem afirma că ideea de oraș înglobează în primul rând elemente fizico-teritoriale (zone de locuit, zone industriale, zone administrative etc.), dar și aspecte socio-demografice și culturale definite prin comportamentele, atitudinile și acțiunile locuitorilor săi.

Aspectele identificate în cadrul literaturii de specialitate au constituit bază pentru elaborarea designului cercetării empirice, și în special pentru construcția itemilor din instrumentul de culegere a datelor. Studiul are un caracter explorativ-descriptiv, urmărind identificarea principalelor elemente care contribuie la conturarea imaginii orașului Oradea. În acest sens, rezultatele acestor prime investigații pot fi privite ca punct de pornire pentru even-

tualele demersuri de analiză a reprezentărilor mentale ale spațiului urban.

Articolul de față își propune, în primul rând, să descrie imaginea municipiului Oradea din punct de vedere turistic prin prisma opiniilor vizitatorilor orașului și a regiunii aflate în imediata vecinătate. În completarea imaginii urbane, un rol deosebit îl deține surprinderea viziunii locuitorilor asupra municipiului prin evidențierea aspectelor pozitive, dar și a celor lacunare ale Oradei. Complementaritatea celor două tipuri de reprezentări urbane redă o imagine complexă a orașului, constituind în același timp un punct de plecare pentru strategiile de promovare turistică.

Imagine urbană și promovare turistică. Aspecte teoretice

Spațiul urban

Diversitatea abordărilor conceptului de spațiu urban generează dificultate în elaborarea unei definiții sintetice și exhaustive a termenului. În accepțiunea sociologică modernă spațiul urban este privit ca un cadru fix în interiorul căruia era plasată interacțiunea umană. În schimb, în termenii gândirii sociologice postmoderne spațiul devine un „construct social” complex, un produs social-cultural generat de actori multipli, format din imagini și simboluri (Werlen, 1993; Neacșu, 2010). Viziunea nouă asupra spațiului urban asociază acestuia caracteristici precum contextualitate și interpretabilitate, prezentându-l ca un „spațiu trăit” în care planul fizic se suprapune cu planul mental; este un spațiu al interacțiunii, vieții și reprezentărilor sociale (Soja, 1996). Spațiul urban contemporan, perceput atât obiectiv, cât și subiectiv este tri-dimensional. În reprezentarea sa, *spațiul perceput* – cel al formelor fizice măsurabile, *spațiul conceput* – cel al interpretărilor formelor concrete și *spațiul trăit* – cel al reprezentărilor simbolice devin elemente complementare și interrelaționate (Soja, 1996). Conform altor teoreticieni ai urbanismului modern, spațiul, devenit social, presupune simbioza a trei planuri: estetic, cognitiv și moral (Baumann, 1993 apud Bălățescu, 2000) sau „se constituie într-o memorie stratificată a tuturor grupurilor sociale” (Tudora, 2009, p. 112).

Construcția imaginii urbane

Imaginea urbană, un alt concept utilizat de analiștii cadrului urban în special în relație directă cu organizarea spațiului urban, a fost conturat ca termen de specialitate în anii '60 de către urbanistul american K. Lynch (1960). Complexitatea conceptualizării termenului presupune abordarea sa etapizată. La nivel general, imaginea presupune impactul vizual și de ansamblu al unui spațiu, completat de impresia indivizilor despre acel cadru (Cowan, 2005). Imaginea mentală, element în construcția imaginii urbane, reprezintă

totalitatea experiențelor cvasi-senzoriale percepute și conștientizate despre un anumit spațiu (Richardson, 1969 apud. Neacșu, 2010). Prin urmare, vorbim de construcția unor hărți mentale – reprezentări interioare ale cadrului fizic, ce constituie fundamentul delimitării orașului mental. Orașul este astfel definit și de proiecția mentală a spațiului. Lynch (1960) evidențiază principalele componente ale hărții mentale – repere, noduri, limite, căi, districte și asociază de asemenea imaginii urbane caracteristici precum *lizibilitatea și imaginabilitatea* spațiului. Prima trăsătură face referire la gradul de descifrare și de claritate al peisajului urban, o rezultată directă a modului de planificare și structurare a orașului. Un grad ridicat de lizibilitate a orașului generează un sentiment intens de apartenență a locuitorilor săi și creează o imagine pozitivă sau negativă a urbei. Imaginabilitatea peisajului urban vizează măsura în care un oraș poate genera imagini și reprezentări consistente la nivelul mentalului unui observator extern.

Prin urmare, imaginea urbană poate fi utilizată ca instrument de identificare a punctelor tari și a celor slabe ale unui oraș și poate fi definită ca reprezentând „o realitate esențializată la nivelul unui oraș, filtrată de un subiect și pusă în circulație sub formă de informație” (Ianoș, 2004, p. 185).

Construcția imaginii urbane este, de asemenea, un proces complex, care nu poate fi cristalizat fără interacțiunea a două elemente: spațiul urban – orașul și observatorul acestuia. Orașul presupune o interacțiune permanentă între varii forme urbane, elemente, procese și fenomene, iar indivizii receptează informația urbană în funcție de propriile obiective și necesități, încărcând-o cu semnificații diferite (Neacșu, 2010).

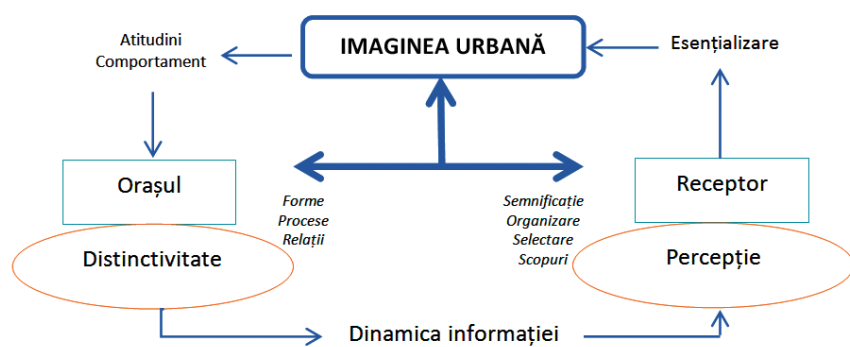

Figura 1: Construcția imaginii urbane (după Neacșu, 2010, p. 104)

Actorii sociali care participă la crearea imaginii urbane sunt, pe de o parte, rezidenții la nivelul cărora se evidențiază o evaluare directă a orașului, iar pe de altă parte non-rezidenții (vizitatorii, turiștii) care manifestă o percepție

indirectă și secvențială asupra orașului (Neacșu, 2010). Ambele categorii de actori percep diferit imaginea urbei, ca urmare a influenței background-ului socio-demografic. Imaginea creată de rezidenți, denumită și imagine endogenă, poate fi de cele mai multe ori supradimensionată, trăsătură regăsită în special în cazul locuitorilor care nu au ieșit din limitele teritoriale ale orașului (Ianoș, 2004). În schimb, imaginea exogenă – cea creată de non-rezidenți, este suprasimplificatoare și stereotipică, reducând imaginea orașului mai degrabă la o singură trăsătură (Shields, 1991 apud. Neacșu, 2010).

Branding urban

Imaginea urbană a fost abordată de o serie de autori prin relaționarea directă cu brandingul și marketingul urban (Ashworth, 2005; Kavartzis și Ashworth, 2005; Risa, Doratli și Fasli, 2012). Imaginea urbană construită prin intermediul tehnicilor de marketing, imaginea „artificială”, este relaționată în mod direct cu conceptul de brand. Astfel, imaginea urbană poate să devină marcă a unui oraș transformat în produs urban (Neacșu, 2010). Procesul de branding urban este unul extrem de complex, angrenează imagini mentale ale orașului și înglobează atribute și comportamente fizice, sociale și psihice asociate urbei (Kavartzis și Ashworth, 2005), ceea ce crește gradul de atractivitate al orașului atât pentru turiști, cât și pentru rezidenți (Neacșu, 2010). Având un puternic caracter identitar, brandingul urban este un proces multidimensional ce poate fi creat prin raportare la o serie variată de elemente, de la clădiri reprezentative (Risa, Doratli și Fasli, 2012), la numele unor artiști celebri (Smith, 2005).

Strategii de promovare la nivel local

Dezvoltarea durabilă a comunităților reprezintă un obiectiv cu implicații asupra îmbunătățirii calității vieții tuturor membrilor acestora, iar dezvoltarea sectorului turistic contribuie, în mod direct, la atingerea acestui obiectiv. În acest context, la nivelul comunităților există o competiție acerbă în ceea ce privește atragerea de turiști, atât în sensul promovării turistice, cât și pentru îmbunătățirea atractivității turistice (restaurarea și conservarea obiectivelor de interes turistic, îmbunătățirea calității serviciilor turistice și a serviciilor complementare). În marketing-ul turistic un rol determinant îl are crearea unui brand turistic, instrument care facilitează creșterea atractivității turistice; realizarea brand-ului turistic implică o analiză orientată înspre identificarea particularităților comunității sau a ariei geografice căreia i se adresează.

Așa cum reiese din analizele care stau la baza instrumentelor de programare strategică care vizează perioada 2014-2020, turismul și eco-turismul au fost identificate ca sectoare de specializare inteligentă cu rol economic im-

portant și influență asupra ocupării (Strategia Națională de Competitivitate 2015-2020). Promovarea turistică este o componentă relevantă a dezvoltării sectorului turistic, competiția pentru atragerea turiștilor migrează dinspre costul asociat pachetelor turistice, înspre captarea atenției prin unicitatea conceptului de ofertă turistică, capabilă să cucerească „mintea și inima” acestora (Stăncioiu et al., 2011, p. 140).

În vederea dezvoltării și promovării potențialului turistic și cultural al municipiului Oradea, la inițiativa administrației locale, au fost realizate analize pe baza cărora au fost dezvoltate instrumente de promovare strategică, menite să contribuie la creșterea atractivității turistice a localității. Unul din factorii care sprijină implementarea Viziunii Oradea 2030 (MASTERPLAN Oradea 2030, 2013) este economia inovativă și antreprenorială – dezvoltarea resurselor umane și a infrastructurii economice de producție, servicii și turism. Planul Integrat de Dezvoltare al Municipiului Oradea prezintă relevanța resurselor culturale și de patrimoniu cu referire în special la centrul istoric și Cetatea Oradea, și identifică necesitatea desfășurării unui program de „dezvoltare a serviciilor de turism cultural prin valorificarea potențialului pe care îl au edificiile monument religioase și Cetatea Oradea” (Primăria Oradea, PIDU, 2014, p. 137). În plus, Strategia de marketing turistic Centrul Istoric Oradea – realizată în acord cu documentele strategice de referință din domeniul turistic regional și local, vizează creșterea atractivității turistice a orașului, mai ales prin obiectivul strategic IV care își propune „promovarea orașului ca destinație de turism cultural” (Racoviceanu și Țarălungă, 2008, p. 52). De asemenea, din setul de politici formulate pentru atingerea celor patru obiective strategice, strategia de marketing turistic urmărește „poziționarea Oradei pe piața turismului cultural și realizarea unui proiect de imagine” – crearea unui concept de imagine și a unui mesaj de promovare a centrului istoric (Racoviceanu și Țarălungă, p. 53).

Sintetizând informațiile cuprinse în principalele planuri strategice locale și regionale, reiese necesitatea identificării particularităților care constituie materia primă pentru realizarea identității turistice a municipiului Oradea.

Imaginea municipiului Oradea și profilul turiștilor din regiune.

Anchetă explorativă

Aspecte metodologice

Prezentul studiu se bazează pe datele obținute în cadrul unei anchete derulate de către Facultatea de Științe Socio-Umane, Departamentul de Sociologie și Asistență socială și Centrul de Studii asupra Transformărilor Sociale,

în colaborare cu Primăria Oradea, în perioada august-septembrie 2015. Ancheta s-a desfășurat sub coordonarea domnului Prof. univ. dr. Adrian Hatos și a avut ca obiectiv principal investigarea elementelor care contribuie la crearea imaginii municipiului Oradea din perspectiva rezidenților și evaluarea impresiilor turiștilor cazați în Oradea și Sânmartin despre Oradea și serviciile turistice din localitate și din regiune. Cu alte cuvinte, cercetarea și-a propus realizarea unei descrieri a municipiului Oradea ca obiectiv turistic, din perspectiva turiștilor și a locuitorilor orașului.

Ancheta a presupus culegerea datelor pe trei eșantioane. Un eșantion a fost constituit la nivelul rezidenților din Oradea, cu un total de 400 de subiecți, selectați pe cote (ținând cont de distribuția în funcție de gen, etnie, nivel de instrucție și statusul ocupațional). Celelalte două eșantioane au fost unele de tip oportunist, unul a vizat populația turiștilor din Oradea (151 de subiecți, din care 28 de turiști străini), iar unul a vizat turiștii din Sânmartin (Băile Felix și Băile 1 Mai, în total 200 de subiecți). Instrumentele de cercetare folosite au fost chestionarele, culegerea datelor fiind realizată prin interviuri față-în-față. În cazul eșantioanelor cu turiști din Oradea și Sânmartin, chestionarele au fost aplicate persoanelor cazate în hoteluri și pensiuni și celor aflate în puncte de vizitare turistică (Cetatea Oradea).

Descrierea eșantionului cu rezidenții din Oradea

În privința distribuției în funcție de gen, în cadrul eșantionului au fost incluși 49.4% bărbați și 50.6% femei. Vârsta medie a subiecților este 43,7 ani, cu abaterea standard de 18.6. Cei mai mulți dintre ei (85,7%) sunt de etnie română, iar 13% sunt maghiari. În privința nivelului de instrucție: 5% au absolvit maxim 8 clase, 17,3% au școala profesională (10 clase), 44,3% au absolvit 12 clase, 26,7% au studii superioare și 6,6% au studii postuniversitare. Referitor la ocupația actuală a rezidenților, cea mai mare parte sunt pensionari (26%), funcționari cu studii superioare (15,3%) sau muncitori calificați (14,5%).

Descrierea eșantioanelor cu turiștii

Distribuția în funcție de gen în cazul eșantionului cu turiștii din Oradea se prezintă astfel: 49% sunt femei, iar 51% sunt bărbați. Vârsta medie este de 38,3 de ani, cu abaterea standard de 13,4. 77,4% sunt cetățeni de etnie română, 10,2% sunt maghiari, iar 11,7% declară că au altă etnie. Cea mai mare parte dintre subiecți au studii superioare universitare sau postuniversitare (66%), 23% au absolvit 12 clase. În privința statusului ocupațional, 27% sunt încadrați ca personal cu studii superioare, 16,3% sunt manageri/întreprinzători, 10% muncitori calificați, 8% funcționari/tehnicieni cu studii medii.

În cazul eșantionului din Sânmartin, au fost înregistrați 50% bărbați.

Vârsta medie pe eșantion este de 45,8 de ani, cu abaterea standard de 17,4. Ca și în cazul celorlalte două eșantioane, avem o populație majoritară de etnie română (97%). Subiecții care au absolvit 12 clase sunt în proporție de 50,5%, 28% au studii superioare, 15% au absolvit 10 clase/școala profesională, iar 6% au până la 8 clase și 0,5% până la 4 clase absolvite. În privința statusului ocupațional, 27% sunt pensionari, 18,5% sunt muncitori calificați, 9,5% sunt studenți sau elevi, tot 9,5% sunt încadrați ca personal cu studii superioare, 6,5 sunt funcționari cu studii medii.

Lucrarea de față reprezintă o analiză descriptivă care aduce clarificări cu privire la imaginea municipiului Oradea, pornind de la aprecierile rezidenților și ale turiștilor. Studiul este structurat în conformitate cu următoarele obiective de cercetare:

- analiza profilurilor turiștilor din Oradea și Băile Felix
- studiul imaginii urbane din perspectiva turiștilor din regiune
- analiza dimensiunilor imaginii locale a municipiului Oradea din perspectiva rezidenților, cu implicații asupra promovării turistice

Cine sunt turiștii noștri?

Analiza profilului turiștilor din Oradea și regiune

Analiza descriptivă a profilului turiștilor care vizitează municipiul Oradea, dar și împrejurimile, cu referire directă la stațiunile termale, Băile Felix și 1 Mai, este realizată la nivel comparativ. Abordarea comparativă permite o mai clară evidențiere a similitudinilor, dar și a diferențelor înregistrate între eșantionul turiștilor cazați în Oradea și cel al vizitatorilor cazați în zona Sânmartin.

Profil socio-demografic

Analiza profilului socio-demografic al vizitatorilor pe cele două eșantioane evidențiază un grad ridicat de similaritate în ceea ce privește anumite variabile, precum genul, cetățenia și etnia respondenților. Diferențe între cele două categorii de turiști intervin în cazul unor caracteristici socio-demografice precum vârsta, nivelul de instrucție sau ocupația. *Nivelul de instrucție* se constituie în factor diferențiator al celor două eșantioane. Astfel, nivelul educațional al turiștilor cazați în Sânmartin este mai scăzut decât cel al turiștilor care își propun să viziteze municipiul Oradea, vizitatorii orașului fiind în cea mai mare parte absolvenți de studii superioare de licență, urmași de absolvenții de studii medii. O diferențiere bine definită a celor două

eșantioane reiese și prin analiza *ocupației* respondenților. În cazul turiștilor cazați în Sânmartin procentul pensionarilor este unul ridicat, iar ocupațiile acestora, în principal, nu necesită calificări profesionale superioare, în timp ce în eșantionul cuprinzând vizitatorii municipiului Oradea, cei mai mulți respondenți sunt funcționari cu studii superioare sau manageri/întreprinzători.

Prin urmare, categoriile de turiști care vizitează municipiul Oradea și împrejurimile sunt diferențiate la nivel socio-demografic prin influența anumitor variabile determinante, precum educația sau ocupația.

Proveniență

Cea mai mare parte a turiștilor din municipiul Oradea și regiune au reședința în România, urmași de cei care provin din Ungaria. Deși în număr mai mic, Oradea și zonele din împrejurimi atrag turiști străini proveniți și din alte țări europene precum Germania, Franța, Italia, UK, Austria, Polonia, Spania, Ucraina, dar și din țări din afara Europei (USA, Israel). La nivel intern, majoritatea vizitatorilor provin din regiunea de Vest sau Nord-Vest a țării, având ca localități de reședință orașe precum Timișoara, Cluj-Napoca, Alba Iulia, Baia Mare, Arad, Sibiu, Zalău. Totuși, un număr ridicat al turiștilor provin și din zona de Sud a României: București, Ploiești, Pitești.

Durata vizitei în municipiul Oradea

Numărul de zile alocat de către turiști vizitei municipiului Oradea, cu excepția împrejurimilor (cu referire directă la stațiunile termale de lângă Oradea), reprezintă un indicator al interesului acordat orașului nostru de către vizitatori, dar și al nivelului de atracție turistică exercitată de Oradea. Raportat la sejurul care vizează exclusiv orașul Oradea (Figura 2), cei mai mulți respondenți estimează că vor petrece/au petrecut în Oradea între 2-3 zile (32%) și peste 5 zile (aproximativ 30%). Totuși, conform graficului de mai jos un procent ridicat a fost obținut, la nivelul ambelor eșantioane de turiști și în cazul celor care declară că petrec/au petrecut mai puțin de o zi vizitând orașul. Important de subliniat este și faptul că doar 38% dintre turiștii cazați în Sânmartin declară că au vizitat Oradea în timpul actualului sejur, iar mai mult de jumătate dintre cei care nu au vizitat Oradea declară că nu au vizitat niciodată orașul. Pe baza acestor date, am putea lansa ipoteza conform căreia turiștii care sunt cazați în Sânmartin vin în regiune doar pentru a beneficia de procedurile și tratamentele specifice stațiunilor termale.

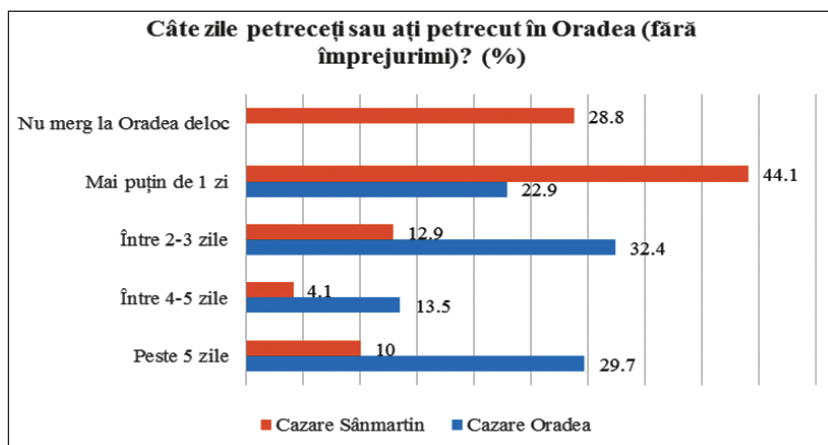

Figura 2: Durata vizitei în municipiul Oradea

Scopul vizitei

Atât turiștii care sunt cazați în municipiul Oradea, cât și cei care se cazează în afara orașului declară că motivația principală a vizitei lor este de natură turistică, aceștia vizitând orașul și împrejurimile pentru a-și petrece într-un mod cât mai plăcut timpul liber (Figura 3). Un aspect important de remarcat este în cazul turiștilor cazați în Sânmartin, care, într-un procent de 42,5% declară că principalul scop al vizitei lor este acela de a urma un tratament medical. Procentul relativ ridicat de 24% al celor care motivează prezența lor în Oradea prin interes profesional, poate indica o bună dinamică a orașului în sectorul economic.

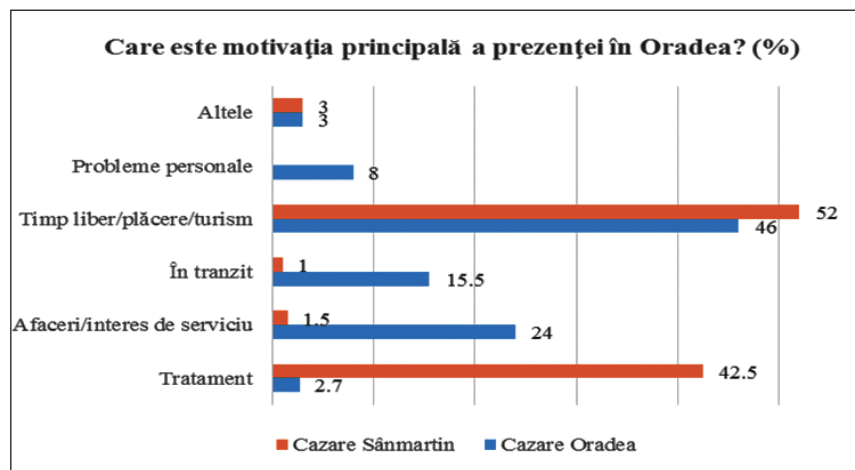

Figura 3: Motivația vizitei în municipiul Oradea

Datele evidențiate în Figura 4 întăresc afirmațiile de mai sus: subiecții cazați în Sânmartin vin în regiune pentru a-și petrece timpul liber și a se relaxa sau pentru a urma procedurile și tratamentele medicale, și mai puțin pentru a vizita obiective turistice locale sau alte destinații din Bihor sau Ungaria.

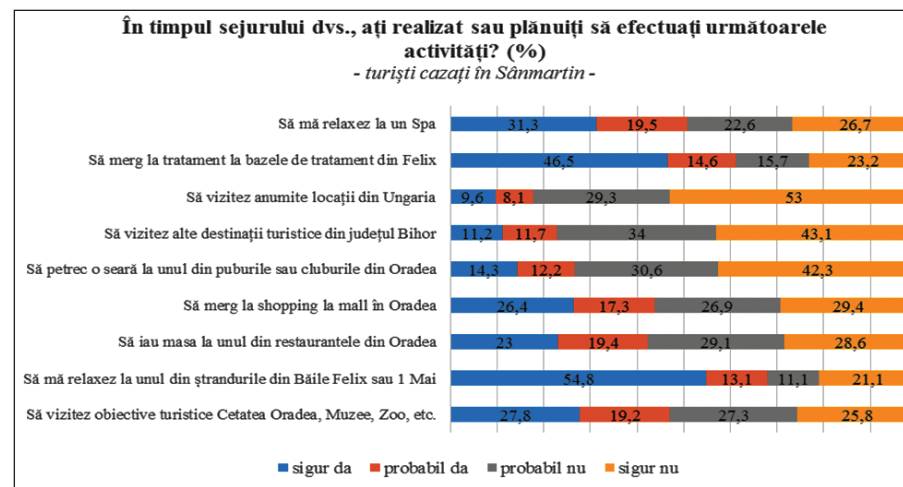

Figura 4: Activități desfășurate în Oradea de către turiștii cazați în Sânmartin

Motivația vizitei orașului este diferită în cazul turiștilor cazați în Oradea. Activitățile planificate de către aceștia pentru perioada în care se află în Oradea fac referire în primul rând la vizitarea obiectivelor turistice și delectare la nivel gastronomic, urmate de relaxare în strandurile din stațiunile termale și tratamente/proceduri medicale. De asemenea, turiștii sunt interesați în măsură relativ ridicată și de desfășurarea altor activități precum shopping în mall-urile din oraș, petrecerea unei seri în cluburile din Oradea sau vizitarea altor destinații turistice din Bihor sau chiar Ungaria.

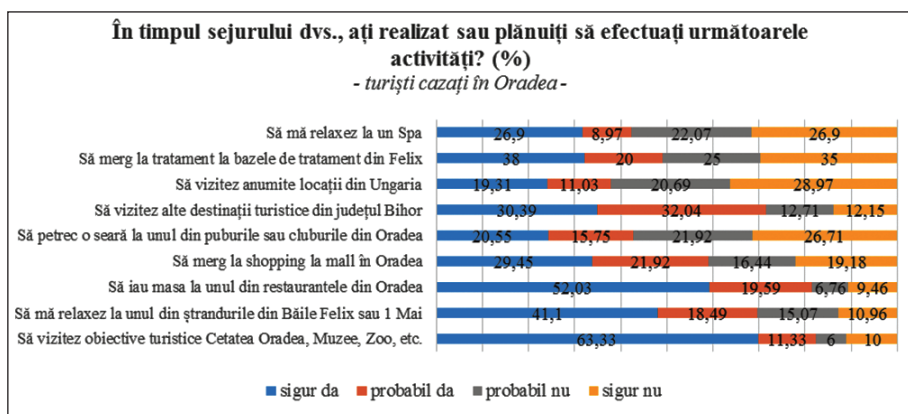

Figura 5: Activități desfășurate în Oradea de către turiștii cazați în oraș

Buget alocat

Diferențe între cele două categorii de turiști analizate se evidențiază și în ceea ce privește bugetul alocat pentru sejur. Conform graficului de mai jos (Figura 6) turiștii cazați în Sânmartin înregistrează cheltuieli medii pe zi/persoană mai scăzute comparativ cu turiștii cazați în Oradea. Astfel, în timp ce vizitatorii orașului alocă activităților desfășurate în timpul sejurului sume care ajung și la peste 500 lei/zi, cea mai mare parte a turiștilor cazați în Sânmartin cheltuie maximum 300 lei/zi. Eterogenitatea sumelor alocate sejurului în Oradea și regiune poate fi explicată, în mare parte, prin motivația care stă la baza vizitei; fiind prezenți în regiune în principal pentru urmarea unui tratament medical, turiștii cazați în Sânmartin sunt mai puțin interesați în a cheltui bani pentru alte activități turistice în zonă.

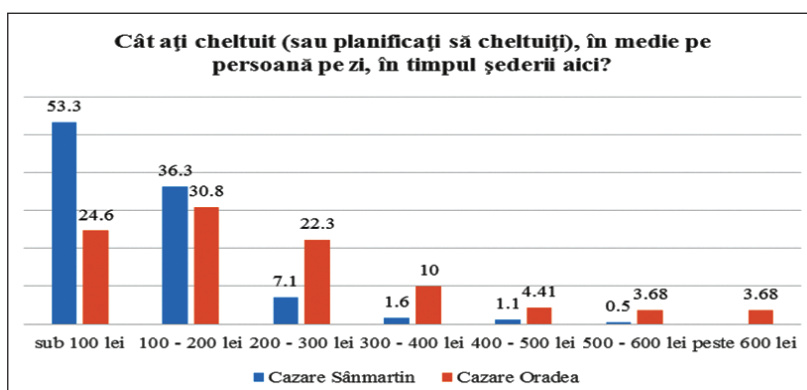

Figura 6: Buget alocat în medie/zi/persoană vizitei în Oradea și regiune

Suma estimată pentru cheltuielile individuale zilnice pe care o alocă respondenții pentru concediile sau activitățile de petrecere a timpului liber,

în general (cu excepția transportului și cazării) este similară cu suma individuală zilnică asociată vizitei în Oradea. Totodată, raportul între cele două eșantioane se păstrează, turiștii cazați în Oradea declarând că, în general, alocă sume mai mari pentru concedii comparativ cu cea de-a doua categorie de turiști analizați.

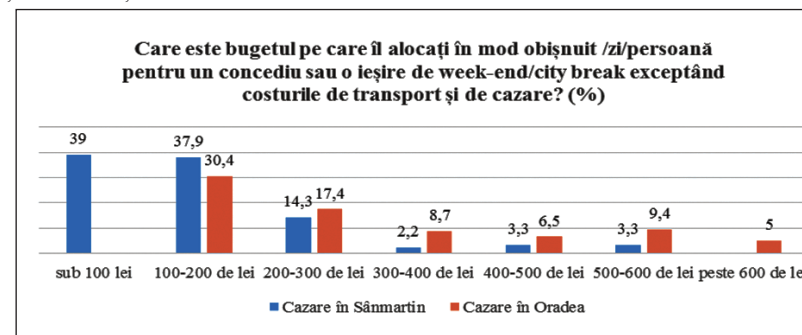

Figura 7: Buget alocat în medie/zi/persoană în concediu

Grad de cunoaștere a obiectivelor turistice și locațiilor

Cele două categorii de turiști luate în discuție sunt diferențiate și în ceea ce privește gradul de cunoaștere a obiectivelor turistice și al locațiilor din Oradea. Analizele sugerează faptul că turiștii cazați în Sânmartin cunosc foarte puțin sau chiar deloc principalele obiective turistice (clădiri, împrejurimi) ale orașului Oradea, cele mai puțin cunoscute fiind Palatul Belvedere și Dealul Ciuperca. Turiștii cazați în Oradea înregistrează procente mult mai ridicate cu privire la gradul de familiarizare cu principalele obiective din oraș. Astfel, cele mai cunoscute locații din Oradea sunt Strada Republicii, Cetatea Oradea, clădirea și turnul Primăriei, Pasajul Vulturul Negru, Biserica cu Lună, Teatrul Oradea sau Palatul Baroc.

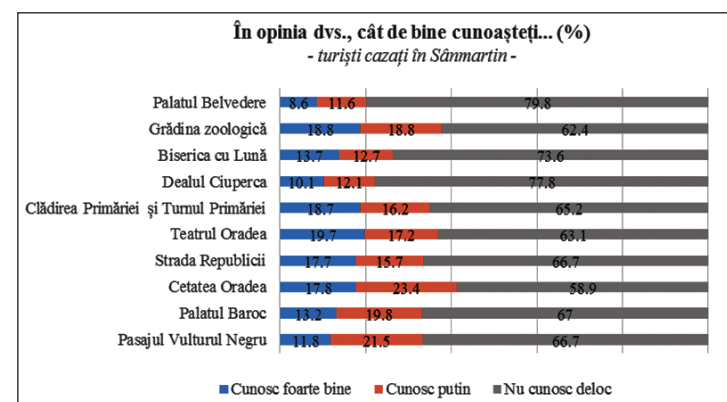

Figura 8: Gradul de cunoaștere a obiectivelor turistice (turiști Sânmartin)

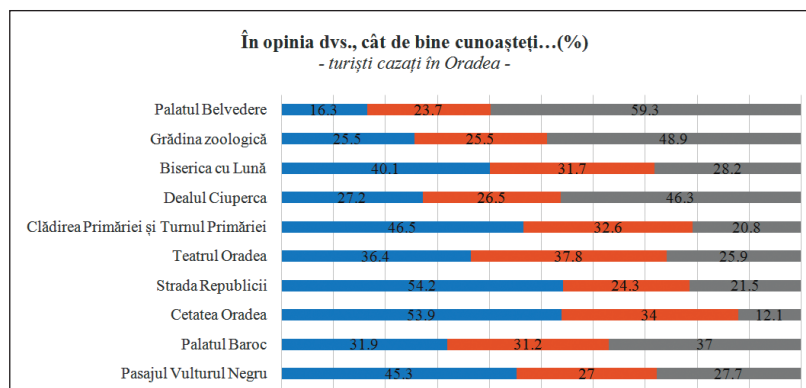

Figura 9: Gradul de cunoaștere a obiectivelor turistice (turiști Oradea)

Alte locații cunoscute în Oradea de către vizitatori fac parte din categoriile obiective turistice sau de interes cultural, hoteluri/restaurante, spații verzi sau de petrecere a timpului liber: centrul comercial Lotus, hotel Internațional Continental, hotel Ramada, Universitatea din Oradea etc.

Cine suntem? Conturarea imaginii urbane a municipiului Oradea la nivelul mentalului turiștilor

Evaluarea generală a imaginii orașului

O primă evaluare generală a imaginii municipiului Oradea de către ambele categorii de turiști relevă o opinie pozitivă a acestora despre oraș. Cuvintele care sunt cel mai des asociate cu imaginea municipiului Oradea fac referire la stațiunile turistice, Băile Felix și Băile 1 Mai, urmate de anumite atribute pozitive asociate orașului, precum: „oraș frumos”, „oraș curat”, „liniște”, „interesant”, „minunat”. Totodată, vizitatorii ar include în descrierea orașului Oradea și anumite particularități cu privire la mediu și la locuitorii regiunii: „oameni buni”, „mediu primitiv”. Datele prezentate în graficele de mai jos susțin rezultatele obținute anterior. Oradea este văzută de către turiști ca un oraș curat, îngrijit, cu multe spații verzi, cu multe locuri și monumente istorice, spațios și liniștit, fiind apreciată, de asemenea, și gastronomia locală.

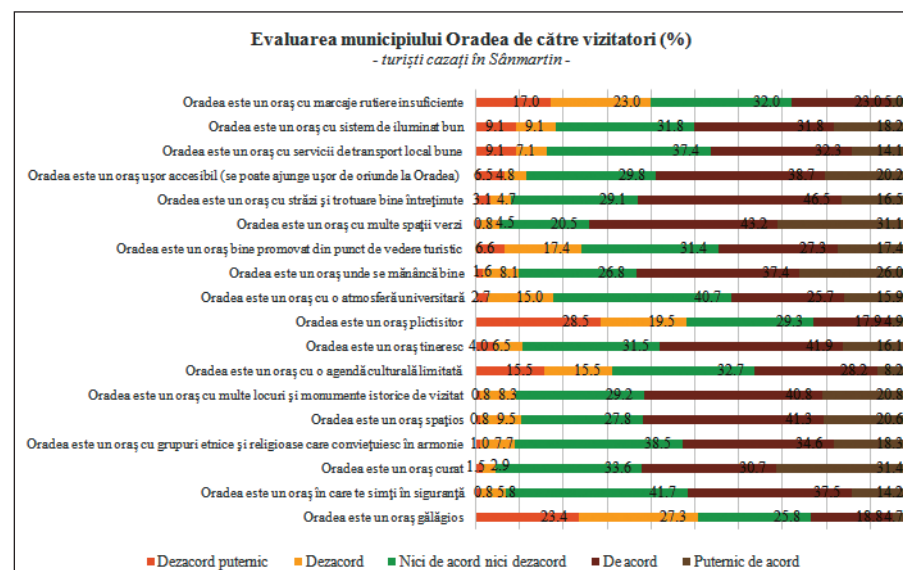

Figura 10: Evaluarea imaginii municipiului Oradea (turiști Sânmartin)

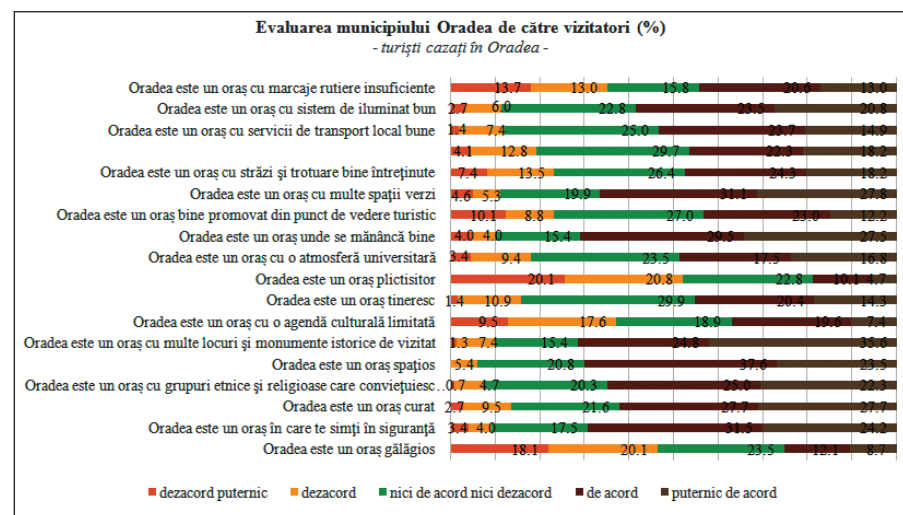

Figura 11: Evaluarea imaginii municipiului Oradea (turiști Oradea)

Conform analizelor realizate la nivelul ambelor eșantioane, majoritatea turiștilor (peste 70%) ar recomanda un sejur turistic în Oradea de minimum 2 zile, ceea ce sugerează faptul că orașul are potențial turistic ridicat și este apreciat la nivel național ca fiind ofertant din punct de vedere social, cultural și turistic.

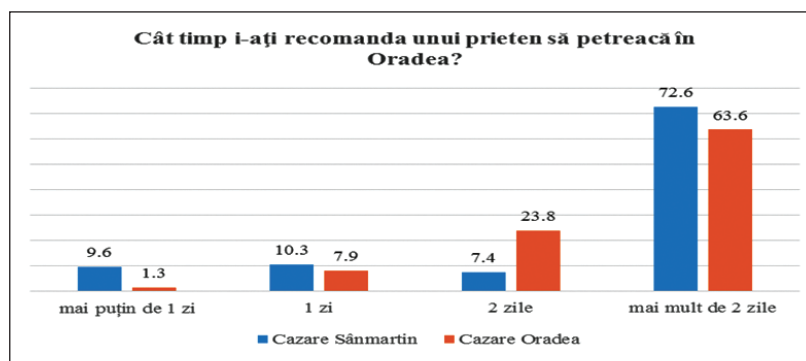

Figura 12: Recomandare sejur Oradea

Elemente pozitive în imaginea orașului

Printre elementele pozitive asociate de ambele categorii de turiști imaginii orașului Oradea, se enumeră: anumite obiective de interes turistic din zonă precum Cetatea Oradea, Băile Felix, zona centrală a orașului, clădirile. Pe lângă aceste elemente de spațialitate ale orașului, în aprecierile turiștilor se regăsesc menționate anumite particularități ale mediului („curățenie”, „progres”, „liniște”, „oamenii locului”).

Elemente negative în imaginea orașului

La conturarea imaginii urbane a municipiului Oradea contribuie și elementele negative sau lacunare identificate de către turiști. În viziunea acestora, printre elementele neplăcute asociate orașului se evidențiază cel mai adesea aspecte legate de infrastructura rutieră și de transport, dar și de salubritate. De asemenea, orașul este asociat cu o agendă culturală limitată, dar și cu lipsa unei promovări turistice adecvate, ceea ce predispune municipiul și regiunea la un nivel destul de ridicat de stagnare multidimensională (social, cultural, economic etc.).

Evaluare comparativă a imaginilor urbane

Evaluarea comparativă a imaginii municipiului Oradea cu alte orașe din țară, dar nu numai, situează orașul în oglindă cu alte municipii recunoscute ca centre turistice semnificative, precum Cluj-Napoca, Arad, Sibiu, Timișoara, Brașov și chiar Debrecen. Obiectivele turistice, prin prezența stațiunilor cu ape termale în principal, condițiile de mediu, dar și stilul arhitectural deosebit diferențiază Oradea de orașele de referință la nivel național.

Oradea mea! Reprezentări spațiale și socio-culturale în opinia rezidenților

Indivizii asociază spațiului în care trăiesc diverse reprezentări, prin prisma unor atribute care fac referire la cele mai semnificative structuri ale spațiului (clădiri cu funcțiuni culturalo-istorice sau care permit diferențierea de un alt spațiu) și/sau aspecte socio-culturale (spre exemplu însușiri estetic-afective). Analiza realizată urmărește identificarea reprezentării orașului, din interior, din perspectiva rezidenților și conturarea elementelor esențiale care compun imaginea urbană.

În urma analizei agregate a răspunsurilor rezidenților cu privire la primul cuvânt asociat municipiului Oradea, se conturează o imagine estetic-afectivă a orașului având următoarele elemente definitorii:

- **caracteristici care fac referire la origine (23,14%)** - cele mai des menționate cuvinte asociate orașului: casă, natal, familie, prieteni
- **locații cu funcțiuni arhitecturale/ culturale/ turistice și atribute asimilate (21%)** - cele mai des menționate cuvinte asociate orașului: Cetatea Oradea, Băile Felix, Centrul, Muzeul Țării Crișurilor, Pasajul Vulturul Negru, Turnul Primăriei, arhitectură;
- **însușire estetice (20,4%)** - cele mai des menționate cuvinte asociate orașului: frumos, superb;
- **aspecte care țin de calitatea mediului (9%)** - cele mai des menționate cuvinte asociate orașului: Crișul Repede, capitala verde, aer curat, curățenie;
- **sentimente pozitive (7,4%)** - cele mai des menționate cuvinte asociate orașului: bucurie, bine, plăcut, dragoste, distracție, tineret, viața, muzică;
- **atribute urbane sau de localizare (5,8%)** - cele mai des menționate cuvinte asociate orașului: Bihor, oraș, Oradea, infrastructură, civilizație;
- **activități/acțiuni (5,5%)** - cele mai des menționate cuvinte asociate orașului: muncă, organizare, modernizare, progres, șantier;
- **sentimente negative (4,5%)** - cele mai des menționate cuvinte asociate orașului: mizerie, sărăcie, țiğănie, aglomerație, izolat, plictisală;
- **învățământ (1,8%)** - cele mai des menționate cuvinte asociate orașului: facultate, școală.

Așa cum poate fi observat din prezentările anterioare, cei mai mulți dintre orădeni au asociat orașului atribute care țin de raportarea afectivă la contextul geografic în care trăiesc, respectiv elemente care definesc spațiul

prin funcțiunile lor culturale, istorice, arhitecturale sau turistice. A treia categorie de răspunsuri face referire la însușirea estetică generală a spațiului.

Locațiile reprezentative ale spațiului urban sunt elemente componente ale imaginii urbane. În general, locațiile cu funcționalitate culturală și turistică sunt, în opinia respondenților, esențiale în reprezentările spațiului. Cetatea Oradea, Pasajul Vulturul Negru, Dealul Ciuperca, Strada Republicii, Clădirea Primăriei și Turnul Primăriei, Platul Baroc, Teatrul Regina Maria sau Teatrul Oradea sunt cele mai reprezentative locații ale orașului Oradea în opinia rezidenților. Locațiile menționate sunt repere istorice și culturale ale orașului, Cetatea Oradea fiind cel mai reprezentativ element istoric al orașului – iar această reprezentativitate crescută în mentalul colectiv ne conduce către ideea de element central al imaginii urbane.

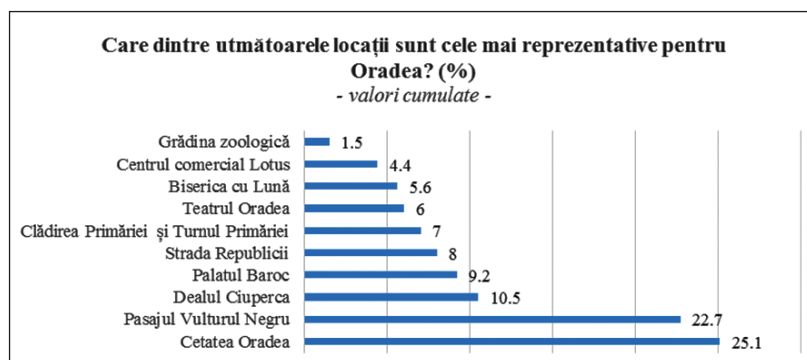

Figura 13: Cele mai reprezentative locații ale mun. Oradea în opinia rezidenților

În opinia rezidenților, imaginea orașului Oradea este una pozitivă. Municipiul este caracterizat, în principal, de multe spații verzi, orientat spre activități sportive, sigur, curat, spațios, tineresc, animat, multiethnic și religios, accesibil, cu locuri și monumente istorice de vizitat, atmosferă universitară și servicii de transport calitative. Orădenii consideră că cele mai mari deficiențe sau nevoi ale orașului sunt legate de gradul de dezvoltare economică, insuficiența campaniilor/activităților de promovare și servicii medicale necorespunzătoare așteptărilor. Un procent semnificativ al orădenilor au avut opinii neutre față de itemii incluși în analiză (aproximativ 30% dintre respondenți optând pentru categorii de răspuns „nici de acord, nici dezacord”), cu excepția itemului care vizează orientarea spre activități sportive.

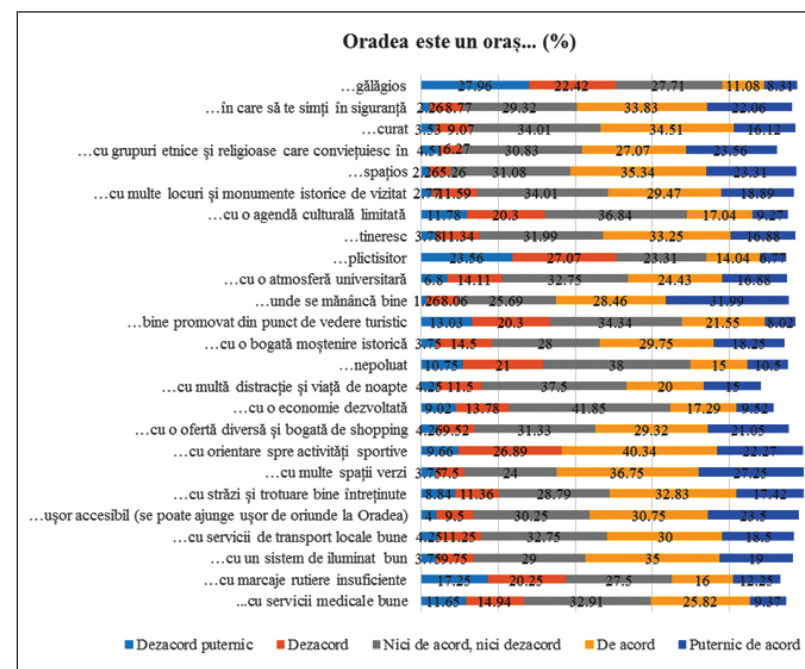

Figura 14: Principalele caracteristici ale orașului în opinia rezidenților

În opinia rezidenților, Oradea este similară orașelor reprezentative ale regiunii Nord-Vest, Centru și Vest din România. În acest sens, cel mai des menționate sunt municipiile Arad, Cluj, Timișoara, Sibiu și Brașov. Asemănările cu orașe din afara României prezintă ponderi mai scăzute – peste 8% dintre rezidenți consideră că Oradea se aseamănă cu Debrecen și peste 1,7% îl compară cu Viena. Orașe cu mențiuni mai scăzute sunt Salzburg sau Dresda.

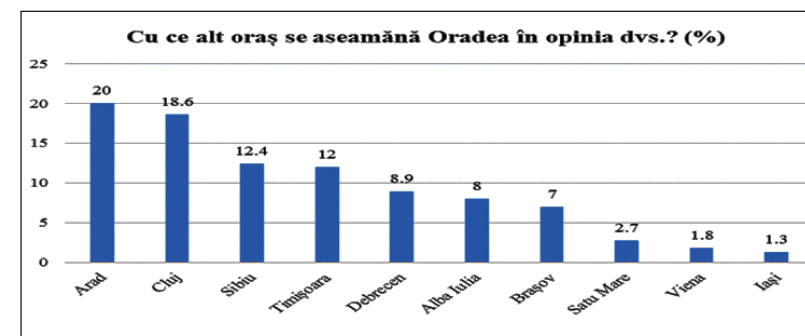

Figura 15: Asemănarea mun. Oradea cu alte orașe în opinia rezidenților

Identificarea aspectelor specifice municipiului Oradea, prin raportare la cele mai importante orașe din aria geografică (Cluj-Napoca, Timișoara, Debrecen, Arad sau Sibiu) corespunde următoarei structuri de categorii:

- **obiective turistice antropice, naturale, culturale și așezare geografică (33.4%)** - cele mai des menționate: apă termală, Băile Felix, așezare geografică, arhitectură, Cetatea Oradea, Crișul Repede, obiective turistice, modernitate, clădiri istorice, istorie, moștenire culturală, ștrand cu apă termală, oraș renașcentist, climă;
- **calitatea mediului (28.2%)** - cele mai des menționate: liniște, curățenie, spații verzi;
- **însușiri estetice (8.9%)** - cele mai des menționate: frumos, unicat;
- **aspecte negative (8.9%)** - cele mai des menționate: mic, salarii mici, mai puțin dezvoltat, puțini studenți, răutate, mizerie, șantier;
- **elemente cu referire la origine (5%)** - cele mai des menționate: acasă, natal, prieteni, al nostru, dragoste;
- **locuitorii orașului (4%)** - cele mai des menționate: oameni primitivi, comportamentul oamenilor;
- **infrastructura și vecinătatea (4%)** - cele mai des menționate: drumuri, granița cu Ungaria, heliport, infrastructură, oraș de frontieră, vamă;
- **atribute urbane (2%)** - cele mai des menționate: civilizație, cultură.

Din rezultatele prezentate, reiese o corespondență între elementele de reprezentativitate urbană și elementele care diferențiază municipiul Oradea de cele mai importante orașe din aria geografică (care concurează din punct de vedere socio-economic în contextul de referință). Astfel, sunt aduse în discuție elemente culturale, arhitecturale istorice și turistice, respectiv însușiri estetice sau calitatea mediului. Corespondența dintre cele două raportări, la contextul urban efectiv și la diferențierea față de alte contexte, indică faptul că imaginea mentală a orașului are un corespondent în realitatea spațială a acestuia.

Concluzii și discuții

În conformitate cu rezultatele obținute, Oradea și zonele din împrejurimi, cu referire directă la stațiunile cu ape termale, Băile Felix și Băile 1 Mai, se conturează ca destinație turistică cu potențial ridicat la nivelul regiunii de Nord-Vest a României. Din punct de vedere socio-demografic, potențialii turiști care sunt atrași în zonă sunt diferențiați pe două categorii: pe de o parte, subiecți care au ca obiectiv vizitarea orașului Oradea ca destinație cultural-turistică, iar pe de altă parte, subiecți al căror obiectiv de vizitare este

relaționat cu turismul balneo-medical. Aspectele care diferențiază cele două categorii de turiști privesc anumite caracteristici socio-demografice precum vârsta, nivelul de instrucție sau ocupația. „Turistul de Oradea” este tânăr, educat, cu o poziție profesională medie-ridică ce presupune o calificare superioară, având ca scop principal vizitarea obiectivelor turistice și culturale din Oradea și regiune. „Turistul de Felix” are o vârstă mai înaintată, poziție educațională și ocupațională medie, ce nu necesită un nivel de instrucție superior și este interesat, în special, de petrecerea timpului liber sau de urmarea unor proceduri medicale în cadrul stațiunilor cu ape termale din regiune.

În ceea ce privește construcția imaginii urbane, rezultatele cercetării de față se înscriu pe direcțiile de abordare prezente la nivelul literaturii de specialitate. Oradea, ca spațiu urban, este privit ca un construct social complex (Neacșu, 2010), în cadrul căruia nivelul senzorial, reprezentat prin interacțiuni și relaționări sociale, devine complementar celui fizico-teritorial, evidențiat prin prezența unor clădiri sau locații reprezentative pentru oraș. Totodată, imaginea urbană a municipiului Oradea este creată prin îmbinarea reprezentărilor acestuia la nivelul mentalului rezidenților și turiștilor, identificați ca observatori interni și externi ai orașului. Confirmând aspectele teoretice, o imagine complexă a orașului nu poate fi creată în lipsa elementelor de reprezentare endogenă sau exogenă (Ianoș, 2004; Neacșu, 2010).

La nivel general, imaginea exogenă a orașului Oradea este apreciativă, turiștii asociind localității, de altfel ca și locuitorilor săi, atribute pozitive. Cu toate că Oradea este privită ca ofertantă din punct de vedere social, cultural și turistic, aspectele deficitare ale orașului se evidențiază din descrierile vizitatorilor, în special în ceea ce privește salubritatea sau infrastructura rutieră și de transport. Totodată, Oradea este considerată a fi un oraș cu o agendă culturală restrictivă, aspect ce se asociază cu lipsa unei strategii de promovare turistică adecvată.

Se conturează o similaritate între reprezentarea orașului Oradea la nivelul mentalului turiștilor cu cea creată în conștiința rezidenților. Deși orădenii punctează aspectele lacunare ale orașului, mai ales cu privire la nivelul de dezvoltare economică comparativ cu alte orașe din regiune, infrastructură sau lipsa unei promovări turistice, în opinia acestora, imaginea orașului este una pozitivă. Gradul de lizibilitate al orașului, prezent la nivelul mentalului rezidenților, este ridicat, locuitorii menționând ca reprezentative pentru Oradea clădiri renumite sau repere istorice și culturale cunoscute. Clădirile și locațiile menționate de rezidenți pot fi recunoscute și promovate ca elemente de branding local, cu atât mai mult cu cât turiștii asociază, de asemenea, mare parte a acestora municipiului Oradea. Prin urmare, imaginabilitatea orașului, caracteristică urbană definită ca fiind importantă în literatura de specialitate,

este bine creionată. Aceste elemente de interes central pot fi utilizate cu succes în dezvoltarea unei strategii de promovare turistică eficiente a municipiului Oradea, dar și a regiunilor din imediata vecinătate. Totodată, ar fi util ca programul de promovare să ia în considerare aspecte de definire și delimitare a nevoilor turistice ale fiecărei categorii de vizitatori în parte, urmând o strategie diferențiată în funcție de necesități și preferințe turistice. Având un caracter multidimensional (Risa, Doratli și Fasli, 2012), procesul de branding al orașului Oradea poate fi elaborat și implementat prin raportare la un spectru larg de elemente fizico-spațiale, dar și comportamentale și senzoriale.

Bibliografie:

Ashworth, G. J. (2005). Place Branding: A Useful Approach to Place Management?. *The Romanian Economic Journal*, 8 (16), pp. 45-56. Disponibil la <http://www.rejournal.eu/sites/rejournal.versatech.ro/files/issues/2005-06-01/581/rej16-ashworth.pdf>. Accesat la data de 23 Ianuarie 2016.

Balțătescu, S. (2000). Spațiul orașului și subculturile urbane. Un îndrumar pentru cercetările calitativiste. *Revista Română de Geografie Politică*, 2 (2), pp. 136-142.

Cowan, R. (2005). *The Dictionary of Urbanism*. London: Streetwise Press.

Kavaratzis, M. și Ashworth, G. J. (2005). City Branding: An Effective Assertion of Identity or a Transitory Marketing Trick?. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 96 (5), pp. 506-514 (republicat în *Place Branding and Public Diplomacy*, 3(2), pp. 183-194).

Ministerul Economiei (2015). Strategia Națională pentru Competitivitate 2015-2020. Disponibil la http://www.minind.ro/%5C/strategie_competitivitate/SNC%20aprobata%20prin%20HG-1.pdf. Accesat la data de 6 Februarie 2016.

Neacșu, M. (2010). *Imaginea urbană. Element essential în organizarea spațiului*. București: Editura Pro Universitaria.

Primăria Municipiului Oradea (2013). Planul Urbanistic General Oradea, etapa 2, Concept General de Dezvoltare Urbană. MASTERPLAN Oradea 2030, Martie 2013. Disponibil la <http://cdn1.bihon.ro/2013/07/Masterplan-Oradea-2030.pdf>. Accesat la data de 5 Februarie 2016.

Primăria Municipiului Oradea (2014). *PIDU- Planul Integrat de Dezvoltare al Municipiului Oradea*. Disponibil la http://www.oradea.ro/fisiere/module_fisiere/20681/PIDU%20FINAL%20FINAL%20cu%20complete.pdf. Accesat la data de 5 Februarie 2016.

Racoviceanu, S. și Țărălungă, N. (2008). Oradea „Arhitectură și legendă”. Strategia de marketing turistic Centrul Istoric Oradea, Editor: Primăria Municipiului Oradea. Disponibil la http://www.oradea.ro/fisiere/module_fisiere/8724/strategi.pdf. Accesat la data de 11 Februarie 2016.

Riza, M., Doratli, N. și Fasli, M. (2012). City Branding and Identity. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 35, pp. 293-300.

Smith, A. (2005). Conceptualizing City Image Change: The ‚Re-imagining’ of Barcelona. *Tourism Geographies*, 7 (4), pp. 398-423.

Soja, E. (1996). *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined spaces*. Malden: Blackwell Publishers Inc.

Stăncioiu, A.F., Teodorescu, N., Pârgaru, I., Vlădoi, A.D. și Băltescu, C. (2011). Imaginea destinației turistice – element de susținere în construcția brandului turistic regional. Studiu de caz: Muntenia. *Economie teoretică și aplicată*, vol. XVIII, 2(555), pp. 139-152. Disponibil la http://store.ectap.ro/articole/563_ro.pdf. Accesat la data de 20 Februarie 2016.

Tudora, I. (2009). *Teoria peisajului. Definierea interdisciplinară a peisajului*. București: Editura USAMV.

Werlen, B. (1993). *Society, Action and Space. An alternative human geography*. London: Routledge.

SATUL TRADIȚIONAL DIN APUSENI VS. CORPORAȚIA. OPOZIȚIA RURALĂ FAȚĂ DE PROIECTUL UNUI PARC EOLIAN ÎN ZONA ALUNU-BRAD¹

Adrian Hatos²

Universitatea din Oradea

Abstract: *Although public attitudes are generally overwhelmingly in favor of green energy very often opposition is encountered when green energy projects attempt to hold ground in specific locations. This was the situation too in the case of a wind farm project located in two isolated villages at the border of Bihor and Sălaj counties from North-Western Romania which started in 2009. Upon the request of the Company developing the project I have researched between 2010-2011 the nature of attitudes of locals regarding the wind farm in the two communes as well as in other two neighboring communes. After extensive qualitative investigation on the field, in which data were collected using informal and formal interviews and focus groups I concluded that negative attitudes were justified primarily by judgements of fairness concerning the distribution of costs and benefits, both individual and collective. Opposition to the project was stimulated in specific contexts by geographic and cultural isolation which helped mobilization of dissatisfied locals by resourceful leaders. Knowledge and prior experience of wind farms, as well as beliefs about them seem to have been employed as pieces from a cultural toolbox in an argumentative conflict while not playing an important role on their own in determining one's stance regarding the project. Finally, there is no case for the NIMBY (Not in My Backyard) kind of interpretation since attitudes regarding environment and social and environmental responsibility were of no concern in this remote and traditional area.*

Keywords: attitudes towards green energy, attitudes towards wind farms, fairness.

¹ Deși avem permisiunea Companiei pentru publicarea acestui articol am anonimizat informațiile de aici modificând denumirile localităților. Localităților ficționale Alunu, Fragu, Șercani etc. le corespund comune și sate din Bihor și Sălaj.

² Universitatea din Oradea, str. Universității nr. 1-5, Oradea, jud. Bihor, 410087, email: ahatos@gmail.com

Introducere. Contextul cercetării: Parcul Eolian Alunu-Brad

În 2010 o companie românească (denumită de acum înainte Compania) intenționa să realizeze un parc eolian alcătuit din 36 de turbine plasate în mai multe localități din regiunea aflată la limita județelor Bihor și Sălaj³. Proiectul a fost bineînțeles elaborat într-o perioadă de avânt a investițiilor în producție de energie „verde”, stimulată și de subvențiile guvernamentale acordate sub forma așa-ziselor „certIFICATE VERZI”, dar și de prețurile relativ mari ale energiilor produse prin arderea combustibililor convenționali precum și de o atitudine în general favorabilă față de tematica conservării mediului. Întrucât pe parcursul elaborării proiectului și al dezbaterii acestuia în comunitățile afectate s-a manifestat o oarecare ostilitate față de întregul demers din partea localnicilor, dar și la solicitarea unuia dintre creditorii potențiali ai proiectului am realizat la solicitarea Companiei o analiză a percepției în comunitate a proiectului parcului eolian.

Parcul eolian avea impact direct așteptat asupra locuitorilor din 4 comune. Cele 36 de turbine planificate inițial urmau a fi instalate pe terenuri aflate pe raza comunelor Brad (19 turbine) și Alunu (17 turbine), ambele din județul Bihor. În raza de efect a turbinelor urmau să intre, datorită proximității, și locuitori din comunele Șercani (jud. Bihor) și Papura (județul Sălaj).

Din punct de vedere socio-economic, toate cele patru comune incluse în analiza noastră au niveluri de dezvoltare reduse, sub media națională. Folosind IDC (Indicele Dezvoltării Comunelor), indice multicriterial calculat de prof. Dumitru Sandu (Univ. București) ierarhia dezvoltării comunelor afectate de proiectul parcului eolian este (de la cea mai puțin dezvoltată localitate la cea mai dezvoltată): Papura, Brad, Șercani, Alunu⁴. Diferențele dintre comune sunt însă mici, toate fiind cu grad redus de dezvoltare, situație asociată cu izolarea geografică, lipsa resurselor naturale și îmbătrânirea populației. Șanse de viață și oportunități diferite transpar la comparațiile de dinamică demografică unde constatăm o pierdere mult mai accentuată de populație în Brad și în Șercani decât în Alunu.

În paginile care urmează detaliez într-un format academic rezultatele investigației realizate în acel moment în scop aplicativ. Voi începe prin a prezenta o trecere în revistă a literaturii referitoare la atitudinile față de parcurile eoliene ale celor aflați în proximitatea acestora, contextul socio-econo-

³ Ulterior proiectul a fost vândut și a pierdut din mărime, fiind redus la 26 de turbine eoliene. Modificarea condițiilor legislative și de pe piața energiei a dus la întârzierea implementării astfel că nici în acest moment parcul nu este operațional.

⁴ Baza de date completă cu IDC (Indicele Dezvoltării Comunelor) calculate cu valori valabile în perioada 2006-2007 se găsește pe pagina web a profesorului Dumitru Sandu: <https://sites.google.com/site/dumitrusandu/bazededate> accesată în ianuarie 2016.

mic al proiectului, beneficiile și costurile colective și individuale așteptate ale proiectului. Segmentul cel mai consistent al lucrării este dedicat rezultatelor investigațiilor calitative de pe teren și concluziilor. Acestea subliniază importanța calculelor de tip economic și a judecăților de echitate în determinarea pozițiilor față de proiectul parcului eolian, importanța resurselor și specificităților comunitare pentru mobilizarea unei eventuale opoziții precum și relația dintre resursele culturale și cognitive și articularea discursivă a unei anumite poziții.

Rezistența socială împotriva parcurilor eoliene. Analiza literaturii

La nivel internațional, rezistența socială la parcurile eoliene este recunoscută ca fiind o barieră semnificativă împotriva înființării unor asemenea surse de energie regenerabilă (Eltham, Harrison și Allen, 2008; Möller, 2006; Wolsink, 2007). În acest paragraf voi trece în revistă, pe baza literaturii internaționale disponibile, atitudinile înregistrate în raport cu parcurile eoliene, factorii care au fost înregistrați ca fiind corelați cu o anumită orientare a opiniei față de parcurile eoliene, regularitățile generale constatate și soluțiile propuse de cercetători pentru atenuarea opoziției față de instalarea parcurilor eoliene. Din investigarea literaturii am constatat că studiile relevante referitoare la atitudinile față de parcurile eoliene în România sunt rare (Šantrůčková, Pákozdiová și Hamanová, 2014) chiar dacă anumite referiri generale la atitudinile față de energiile regenerabile pot fi întâlnite (Ciobanu, Băncescu, Aldea și Kagitci, 2009; Ozil, Ugursal, Akbulut și Ozpinar, 2008).

Ce cred oamenii despre parcurile eoliene?

Acest pesimism este legat de următoarele anticipații negative, consecințe așteptate ale instalării turbinelor în proximitatea⁵ zonelor rezidențiale:

1. Afectarea negativă a peisajului zonei
2. Creșterea traficului în zonă în timpul construcției parcului
3. Poluare fonică și alte surse de disconfort în timpul construcției parcului
4. Afectarea negativă a faunei și a florei
5. Gălăgie produsă de turbine

⁵ Proximitatea desemnează o suprafață cu o variabilitate destul de mare. În studiul MORI din Scoția, zona de proximitate desemnează aria aflată la max. 20 km de o turbină. Studiul lui Graham, Sephenson și Smith din Noua Zeelandă (2009) definește proximitatea parcului ca fiind zona aflată pe o rază de 15 km în jurul turbinei. Argumentul este că, peste 15 km, vizibilitatea turbinei scade semnificativ.

6. Scăderea prețurilor proprietăților
7. Interferențe cu recepția programelor Radio-TV
8. Afectarea negativă a întreprinderilor locale

În studiul MORI (Scotland, 2003), cele mai frecvent amintite probleme reale de către rezidenții din zonele parcurilor eoliene din Scoția au fost: urâtirea zonei (12%), trafic sporit în timpul construcției (5%) și poluarea fonică din timpul construcției (4%). Potențialul de afectare a peisajelor și disconfortul din perioada de construcție sunt principalele surse de atitudine negativă față de parcurile eoliene. Cu toate acestea, ponderea rezidenților scoțieni investigați care au o apreciere în general pozitivă asupra efectelor parcurilor eoliene este mult mai mare decât cea a celor cu atitudine negativă (21% față de 7%).

Un studiu similar din Marea Britanie (Damborg și Krohn, 1998) a arătat că principalele motive pentru rezistența împotriva parcurilor eoliene au fost: gălăgia, urâtirea zonei și interferențele electromagnetice. În studiul lui Graham și colab. (2009) dimensiunile atitudinale cele mai frecvente relative la cele trei parcuri eoliene evaluate au fost: impactul local al construcției, peisajul, percepția dezvoltatorului și mediul local. Este de remarcat însă faptul că studiul respectiv nu este bazat pe o descriere reprezentativă a opiniilor cetățenilor, ci pe analiza opiniilor transmise voluntar de către cetățeni în cadrul unei proceduri de consultare publică.

Covariate ale anticipațiilor negative

Realizând o trecere în revistă a literaturii internaționale despre parcurile eoliene, Devine-Wright (2005) a concluzionat că percepția acestora poate fi bazată pe o largă varietate de caracteristici ale parcurilor însele, precum și pe caracteristici care sunt independente de parcurile în sine. Analizând diferitele direcții de cercetare, el a clasificat factorii care influențează percepțiile publice ale parcurilor eoliene în opt (8) categorii: fizice, contextuale, politice și instituționale, socio-economice, sociale și comunicaționale, simbolice și ideologice, locale și personale.

Dimensiuni	Factori
Fizice	Culoarea turbinelor Mărimea turbinelor Acustica turbinelor Mărimea și forma parcului eolian
Contextuale	Proximitatea față de turbine Peisajul

Politic și instituțional	Susținere din partea politicilor energetice Eficacitate de sine politică Capacitate instituțională Participare publică și consultate
Socio-economic	Participare la proprietate (co-proprietate)
Social și comunicative	Procese de influență socială
Simbolic și ideologică	Semnificații sociale ale turbinelor
Local	Procese locale și identitare Beneficii și control local și comunicare Atitudini de genul „Nu în grădina mea” (Not in my backyard)
Personale	Cunoștințe și experiențe personale

Table 10. Covariate ale anticipațiilor negative față de parcurile eoliene (Devine Wright, 2005)

În ceea ce privește efectele proximității față de atitudinile față de proiectele propuse, recenzia lui Van der Horst (2007) concluzionează că atitudinile negative sunt corelate cu distanța față de turbine, în timp ce această relație nu este adevărată în cazul parcurilor existente. Testarea acestei relații în cazul a trei parcuri eoliene din Noua Zeelandă nu a confirmat însă existența unei corelații semnificative între atitudini, pe de o parte, și distanța față de parcul eolian, pe de altă parte (Graham et al., 2009).

Alte corelate ale atitudinilor față de parcurile eoliene

Una dintre cele mai interesante și studiate regularități în ceea ce privește atitudinea față de parcurile eoliene este faptul că multe persoane care sunt favorabile energiei eoliene refuză parcuri eoliene în apropierea rezidențelor lor (atitudine denumită în limba engleză *Not in my backyard*) (Wolsink, 2007). Acest aparent paradox este intitulat în literatura de limba engleză atitudinea de tip „Not in my backyard” (NIMBY – Nu și în curtea mea).

Pe de altă parte, cu cât **cunoștințele** despre turbine sunt mai avansate, cu atât opoziția tinde să scadă și datorită faptului că opoziția față de turbine derivă din credințele greșite (prejudcăți) despre acestea. Astfel, cei care nu au **experiență** specifică – nu au văzut turbine – tind să creadă că acestea sunt mai gălăgioase decât în realitate. De altfel cercetările arată că atitudinile negative se estompează după instalarea turbinelor (Damborg și Krohn, 1998). Pe de altă parte, studii mai sofisticate au arătat că percepția gălăgiei produse de turbine este prea puțin legată de nivelul real de zgomot, ci mediată de **atitudinea generală** față de turbine: cei care se opun turbinelor tind să perceapă un nivel de zgomot mai mare decât cei care sunt în favoarea lor sau sunt neutri. Mai mult, oamenii acceptă mai degrabă turbine funcționale decât turbine oprite.

Nu lipsesc din cercetări nici rezultate care relevă corelații cu variabile socio-demografice. Bărbații tind mai mult decât femeile să creadă că turbinele sunt gălăgioase. În plus, persoanele adulte, aflate la mijlocul ciclului vieții au poziții îndeobște mai critice decât cei din alte grupuri de vârstă. Persoanele

de la oraș tind să aibă percepții mai negative decât cele din mediul rural, probabil pentru că locuitorii urbani tind să aibă o viziune mai romantică despre peisajele rurale în timp ce locuitorii din mediul rural au o relație mai practică cu natura (Bell, Gray și Haggett, 2005; Van der Horst, 2007; Wolsink, 2007).

Numeroase studii sugerează importanța raționamentelor egoiste în fundamentarea atitudinilor față de parcurile eoliene. Persoanele care au interese economice în realizarea parcului eolian au atitudini semnificativ mai pozitive decât cei fără asemenea interese (Andersen et al. 1997 apud Damborg și Krohn, 1998) (Bell et al., 2005).

Wolsink (2007) consideră că oamenii din zonele cu o rezistență publică semnificativă împotriva proiectelor eoliene nu sunt împotriva turbinelor în sine, ci mai ales împotriva oamenilor care vor să construiască turbinele. O concluzie similară a produs și un alt studiu, din Germania (Erp, 1997): nu atât mărimea parcului eolian sau consecințele asupra peisajului contează pentru atitudinea față de turbinele eoliene, cât relația cu cei care propun proiectul: firma dezvoltatoare, politicienii locali care o promovează sau alți actori importanți care susțin proiectul și modul în care cetățenii sunt implicați în procesele decizionale legate de realizarea și implementarea proiectului.

Context. Costuri și beneficii preconizate ale proiectului Parcului Eolian Alunu-Brad

Deosebit de relevant este faptul că satele pe teritoriile cărora vor fi amplasate turbinele eoliene sunt printre cele mai sărace din comunele investigate. Potrivit datelor de la recensământul din 2002 (ultimele informații defalcate la nivel de sate) agregate în Indicele Nivelului de Dezvoltare al Satului, calculat de prof. Dumitru Sandu (Univ. București) atât Codrișorul, cât și Șuraul și Fragul sunt sate foarte sărace, caracterizate prin: izolare geografică, stoc de educație precar (instrucție relativ redusă a populației) și îmbătrânire a populației (pondere mare a populației cu vârsta mai mare de 65 de ani).

Investițiile preconizate a fi realizate de către Compania urmau a avea un impact semnificativ asupra economiei locale și, implicit, și asupra nivelului de trai, cu efect de atenuare a problemelor sociale identificate, pe de o parte, și de atenuare a opoziției față de proiectul parcului eolian, pe de alta. Din perspectiva documentației proiectului era certă amenajarea a 25 de km de drumuri secundare în Șura, Fragu și Codrișor (localitățile cu cele mai grave probleme de accesibilitate), cât și crearea a 15 locuri de muncă pe termen scurt și a altor 5 locuri de muncă pe termen lung. Efectul pozitiv al investițiilor în infrastructură, în locuri de muncă, asupra economiei locale trebuia să

contribuie la atenuarea, pe termen mediu și lung, a principalelor probleme sociale care afectează comunitatea, la dinamizarea economiei locale prin atragerea de noi investitori sau de turiști, la creșterea veniturilor populației, la scăderea ritmului de pierdere a populației și la reducerea ritmului de îmbătrânire a populației.

Proiectul efectiv, precum și restricțiile legale de securitate au permis împărțirea populației din cele 4 comune în mai multe categorii, în funcție în primul rând de distanța față de turbinele eoliene:

1. Persoane din gospodării pe al căror teren urmau să se instaleze turbinele eoliene. Aceste gospodării beneficiau de contracte de închiriere consistente pe termen lung.
2. Persoane din gospodării ale căror case se află la mai puțin de 150 de metri de turbine (așa zisa zonă de siguranță) și în care există interdicții severe de construcție. Aceste gospodării beneficiau de o compensație financiară de aproximativ 10 ori mai mică decât cea a celor din categoria anterioară.
3. Persoane din gospodării afectate de zona de siguranță a turbinelor, unde se aplicau de asemenea interdicții de construcție și care nu beneficiau de nici un fel de compensație financiară.

Cele trei categorii de actori relevă și clase de costuri incumbate de proiect – pentru fiecare dintre acestea contând fie imobilizarea terenurilor (în cazul celor care au închiriat suprafețe pentru instalarea turbinei), fie în restricțiile de construcție, fie în costuri determinate de alte efecte negative ale turbinelor asupra animalelor, asupra esteticii peisajului etc.

Principala ipoteză a cercetării mele a fost că opoziția față de instalarea turbinelor eoliene a fost determinată de judecăți de echitate ale diverselor categorii de persoane afectate de proiect, judecăți al căror rezultat depinde de comparațiile pe care le fac în termeni de beneficii și costuri relative. Consider că locuitorii din zonele afectate au comparat beneficiile individuale și cele colective – unde au intrat și compensațiile financiare stabilite prin contract cu Compania, alături de costurile individuale și și-au stabilit poziția în funcție de bilanțul costuri-beneficii astfel stabilit. În aceste ecuații subiective au intervenit în mod evident și influența socială, prin rețelele informale precum și diversele credințe sau experiențe legate de parcurile eoliene.

Metodologia cercetării

Investigarea atitudinilor rezidenților din regiunea investigată față de parcul eolian a fost abordată prin tehnici calitative. Mai precis, am realizat în perioada decembrie 2010-februarie 2011 4 interviuri de grup focalizate cu locuitori din 3 din localitățile incluse în proiectul parcului eolian. Plecând de

la ipoteza principală a acestui studiu, că determinantul cel mai important al poziției față de proiectul parcului eolian este existența motivației financiare (a contractului) din partea companiei care a implementat proiectul, am realizat 2 interviuri de grup cu reprezentanți ai familiilor deținătoare de contract – de închiriere sau pentru zona de risc (10 persoane din Șura și 7 persoane din Alunu) - și alte 2 interviuri de grup cu reprezentanți ai gospodăriilor care nu dețineau astfel de contracte (10 persoane din Șura și 30 de cetățeni din Fragu). Aceste interviuri de grup au fost înregistrate cu mijloace electronice și transcrise.

În afara acestor interviuri de grup am realizat interviuri individuale semi-structurate cu primarii din Alunu, Brad și Șercani, cu consilieri locali din Alunu și Brad, precum și interviuri informale cu cetățeni din Alunu, Brad și Fragu. Răspunsurile obținute în cadrul acestor interviuri au fost înregistrate prin notițe scrise. Rezultatele din paginile care urmează au fost obținute prin inducție analitică aplicată transcrierilor și notițelor de interviu, inclusiv comparațiilor sistematice dintre diversele categorii de respondenți, comparații corespunzătoare ipotezelor ce reies din situația de pe teren și din teoria referențială.

Rezultate

Cele 4 discuții de grup, alături de interviurile individuale realizate în Alunu, Brad și Papura au permis identificarea atitudinilor și punerea lor în relație fără pretenția reprezentativității descrierii distribuțiilor.

Costuri și beneficii colective ale proiectului parcului eolian

Judecarea oportunității instalării turbinelor eoliene se face cel mai adesea prin raționamente de tip cost-beneficiu, în care costurile și beneficiile pot să fie atât individuale (familiale de fapt), cât și colective. Puțini sunt cei care, în discuțiile de grup, solicită avantaje individuale sau familiale, precum unul dintre participanții la întâlnirea de la Șura a celor fără contract:

Vecinii primesc bani pe 25 de ani – să primim și noi măcar pe 10 ani. (Șura, fără contract).

Dacă oamenii se feresc, din motive de imagine probabil, să facă apel la argumente strict egoiste în discuțiile publice, se referă pe larg, în schimb, la efectele pozitive sau negative pe care parcul eolian le poate avea asupra membrilor colectivității. Aceste argumente validează, în general rezultatele analizelor pe date statistice, care au identificat satele din regiune ca fiind cu grad redus de dezvoltare, foarte sărace și izolate.

Avantajele așteptate amintite constant, atât de susținători, cât și de

contestatari au fost, într-o ordine aproximativă a priorităților: îmbunătățirea infrastructurii, crearea de locuri de muncă, creșterea veniturilor administrației locale, acces ieftin la electricitate și dinamizarea generală a economiei locale. Ameliorarea infrastructurii rutiere și crearea de locuri de muncă apar cel mai adesea în lista de așteptări, fiind clar că reflectă problemele resimțite ca fiind cele mai grave în comunitățile investigate.

Ceea ce așteaptă în mod evident locuitorii tuturor comunităților din zona parcului eolian în primul rând este îmbunătățirea infrastructurii de transport. Am văzut deja că principala problemă a satelor Șura sau Fragu este cea a accesibilității, cu consecința izolării geografice, cu efecte sociale și economice grave. Locuitorii și administratorii acestor comunități înțeleg foarte bine că amenajarea drumurilor de acces (Brad-Șura de exemplu, Șercani-Fragu etc.) ar reprezenta un câștig foarte important pentru întreaga comunitate.

Un beneficiu pentru comunitate ar fi investiții în infrastructură (primar Alunu)

Interesul nostru este să se pietruiască drumul. Am avea acces mai facil la case (primar Șercani)

Avantaj: drumuri locale (Fragu)

Se va face drumul – dacă nu se face nu avem niciun beneficiu. (Șura, fără contract)

Drumul de la Șinteu până la ultima turbină (Șura, fără contract)

Nu suntem siguri că se face drumul, ar trebui să fim siguri că măcar drumul se face (Șura, fără contract)

Nu sunt de acord doar cu amenajarea drumului...Nu suntem de acord, drumul ne afectează cel mai mult, trebuie să fie asfaltat (Șura, fără contract)

Mașina te ține maxim un an. Foarte rău e drumul. Și vârstnicii sunt interesați de drum. (Șura, fără contract)

Drumul ar fi mai important (Șura, fără contract)

...normal, se fac drumuri de care avem nevoie... (Alunu cu contract)

...accesul va fi mai ușor la terenurile agricole... (Alunu cu contract)

Se face drumul de lângă pădure – 1000 ha de pădure care se exploatează (Alunu cu contract)

...24 km de drum asfaltat, drumuri vicinale, 2 coborâri,... (Alunu, Nicu Botici, consilier local)

Un alt important câștig pe care îl așteaptă atât locuitorii din regiune, cât și reprezentanții autorităților locale constă în suplimentarea numărului de locuri de muncă. Pe lângă repararea sau amenajarea unor drumuri, această expectație este menționată cel mai frecvent.

[Avantaj așteptat]: *continuitatea acestei investiții care atrage după sine și o relativă bunăstare a locuitorilor din zonă în mod direct și indirect – locuri de muncă, chirii (primar Brad)*

[Interes relativ la proiect]: *crearea de locuri de muncă (primar Șercani) ...o fabrică, pentru locuri de muncă, ceva care să țină tineretul în localitate, să se angajeze localnici în timpul construcțiilor...* (Șura, fără contract)

Trebuie să mergem mii de km să lucrăm, în Austria, Slovacia. Dacă ar fi o fabrică, m-aș duce la lucru. (Șura, fără contract)

...măcar de ar face o fabrică pentru locuri de muncă, pt copii noștri... (Fragu)

[parcul] *nu va deranja, va avea efect pozitiv – poate creează locuri de muncă* (Șura cu contract)

O pretenție oarecum insolită, amintită în aproape toate grupurile de discuție este ieftinirea curentului electric sau furnizarea de curent electric pentru utilitățile publice (de pildă pentru iluminatul public). Unii dintre cetățeni au credința, eronată din punctul de vedere al specificațiilor tehnice, că Compania poate furniza curent electric direct din instalațiile sale pentru utilizare casnică.

...să fie curentul mai ieftin – dar astea sunt doar vorbe... (Șura, fără contract)

Alte avantaje preconizate de sătenii intervievați sau de către membrii administrației locale sunt: îmbunătățirea bugetului local datorită unor taxe și chirii plătite de companie direct primăriilor, pe de o parte, și dinamizarea economiei locale datorită influxului de bani pe care realizarea investiției îl va produce (prin salariile plătite în zonă, prin sporirea fluxului de turiști, datorită îmbunătățirii infrastructurii, prin folosirea de materii prime locale etc.).

Riscuri și costuri

Dincolo de avantaje, locuitorii zonei, chiar și dintre cei care au fost de acord cu semnarea contractelor sau acordurilor cu compania, iau în calcul și anumite costuri colective pe care investiția le poate produce. Cel mai frecvent se amintește despre riscul deteriorării drumurilor și al altor surse de disconfort produse de construcția parcului eolian. Deținătorii de contracte din Șura și-au exprimat îndoiala că, din acest punct de vedere, investiția companiei va compensa pagubele produse:

Vor veni cu mașini de tonaj mare – au reparat 3 km și vor strica 10. (Șura cu contract)

Poate vor lăsa drumul cu gropi. (Șura cu contract)

Alții consideră că efectele asupra peisajului sau asupra mediului pot fi semnificative. Astfel, primarul din Șercani, care are în program dezvoltarea turistică a localității sale, se teme că alterarea peisajului datorită turbinelor eoliene va afecta atractivitatea turistică a zonei. Unul dintre cetățenii din Șura semnatar al unui contract cu Compania este îngrijorat de efectele de mediu ale turbinelor eoliene:

...asupra satului va avea un impact negativ, cred că va deranja și natura... (Șura, cu contract)

Argumente împotriva instalării parcului eolian

În discuțiile purtate cu grupurile de cetățeni, cât și cu unii reprezentanți ai autorităților au fost invocate mai multe motive pentru a pune la îndoială oportunitatea instalării parcului eolian. Marea majoritate a argumentelor trimis la posibile efecte negative, pe termen lung sau scurt, pentru locuitorii regiunii, ale parcului eolian sau ale demersurilor necesare pentru instalarea lor. Ele reproduc opinii identificate de către specialiștii care au investigat atitudinile despre turbinele eoliene în alte țări, neînregistrându-se, din acest punct de vedere surprize semnificative.

Argumente egoiste/de tip calcul cost-beneficii

Unul din argumentele care s-a auzit destul de frecvent în cazul întâlnirii de la Fragu a fost acela al distribuției neavantajoase la nivel colectiv a beneficiilor instalării turbinelor eoliene.

Noi nu avem nici un folos, doar primăriile din BH. (Fragu)

Într-adevăr, în timp ce în comunele din Bihor există beneficii monetare colective directe – rezultat al unor tranzacții dintre Compania și primăriile respective, în Fragu o asemenea înțelegere lipsește, iar singurii posibili câștigători ai apariției parcului eolian sunt cetățenii care semnează contracte individuale cu compania. Tema este folosită de cei care, situați fiind în zona de siguranță sau de risc, se îndoiesc să semneze acordurile de montare a turbinelor, și care vor să arate că argumentul altruismului comunitar, al interesului public nu poate fi folosit pentru a-i convinge să ofere acordul.

Un alt motiv de nemulțumire auzit tot la Fragu exprimă temerea privind efectele pe termen lung ale semnării acordurilor de montare a turbinelor eoliene asupra utilității economice a proprietăților funciare din zonă, sugerându-se, cred eu, necesitatea despăgubirii mai substanțiale a proprietarilor împlicinați pentru acest presupus cost de oportunitate.

cum putem construi pe acele terenuri? Ne mai dă cineva autorizație pentru construcție? (Fragu)

Tot la Fragu s-a reproșat că prețul terenurilor aflate în zona de siguranță va scădea, iar posibilitatea vânzării lui se va reduce.

Disconfort

În imaginarul locuitorilor zonei turbinele constituie o importantă sursă de disconfort.

Nu semnează, pentru că zic ei că îi va deranja turbina (Șura, fără contract, despre cei care nu semnează acceptul de instalare a turbinei)

Cea mai frecvent menționată problemă pe care o aduce, în concepția localnicilor, parcul eolian, este cea a zgomotului.

Mulți dintre săteni se plâng că vor face gălăgie (Șura, fără contracte)

*Argumentele lor împotriva sunt: zgomotul emis de turbine... (Alunu, cu contracte, despre cei care se opun proiectului)
fac zgomot (Fragu)*

Un alt neajuns presupus este cel al efectelor negative asupra plantelor și animalelor, fie ele domestice, fie sălbatice.

Nu vor putea crește animalele. (Șura, fără contracte)

se culcă plantațiile, pleacă păsările (Șura, fără contracte)

Deranjează păsările (Șura, cu contracte)

Mulți săteni cu care am discutat se tem de posibile efecte negative asupra sănătății ale turbinelor eoliene:

Dacă ar fi să afecteze sănătatea ar fi grav (Șura, fără contracte)

curentul produce boli de inimă (Fragu)

eolienele afectează sănătatea – probleme cardiace (Fragu)

Motivații pentru opoziție dintre cele mai frecvent regăsite în cercetările din alte țări: efectul negativ asupra peisajului sau disconfortul produs de activitățile de instalare ale parcului eolian apar rar în conversațiile purtate de noi cu locuitorii zonei. Efectul asupra peisajului este relevant doar din punct de vedere economic – alterarea peisajului original putând duce la scăderea apetitului potențialilor turiști pentru vizite în regiune, motiv invocat, de altfel, și de primarul din Șercani, care întrevede o dezvoltare turistică a localității sale.

Am fost în Austria și unii mi-au zis că nu afectează deloc, dar peste un timp,

zona ar putea fi turistică, și din cauza turbinelor nu ar mai fi. În Austria sunt foarte multe turbine și nu îi afectează pe oameni, dar se pot pierde turiști". (Șura fără contracte)

Mă deranjează că drumul trece pe lângă casa mea și va fi zgomot pe timpul construcțiilor și amenajărilor de drum (Fragu)

Uneori, argumentele vădesc o simplă teamă de efectele, necunoscute, dar posibil negative, ale turbinelor pe care, din acest motiv, unii oameni le-ar dori cât mai departe.

O doamnă din sat e contra, zice că o afectează că e prea aproape. (Șura, fără contracte)

În Slovacia nu îi lasă să facă între oameni. (Fragu)

Am fost în Austria și Slovacia, acolo le-au făcut la 5-10 km de sat. (Fragu)

Turbinele sunt prea aproape de case. (Fragu)

Argumentele lor împotriva sunt: ... faptul că sunt prea aproape de casele lor. (Alunu, despre nemulțumirile „slovacilor”)

În Austria și Germania nu sunt așa de aproape casele de parcuri. (Șura, fără contracte)

Angoasa produsă de proximitatea turbinelor este potențată și de experiența internațională, precum se vede din cele de mai sus, din care cetățenii din zona investigată au învățat că în țările de referință pentru ei, din Europa Centrală și Occidentală (Slovacia, Austria, Germania) există norme care impun instalarea turbinelor la distanțe mai mari față de zonele rezidențiale.

Motivațiile opoziției relevă probleme de informare

Lectura argumentelor localnicilor care sunt împotriva turbinelor indică o gravă lipsă a informațiilor corecte cu privire la turbinele eoliene. Lipsesc, pe de o parte, informațiile corecte la nivel tehnic – referitoare la principiile de funcționare ale turbinelor, efectele de sănătate, fizice etc., dar și informațiile extrem de valoroase cu privire la consecințele economice și juridice, individuale și colective ale instalării parcului eolian.

Precum reiese din paragrafele de mai sus, o parte a neîncrederii sau a ostilității față de proiectul parcului eolian este corelativă unor credințe eronate cu privire la efectele turbinelor. Despre acestea se zvoneste că ar fi gălăgioase, că ar afecta viețuitoarele din zonă, că ar produce boli cardiace, până la acceptarea unor presupuziții fanteziste precum acelea că elicele turbinelor pot lovi oamenii sau că produc curenți puternici de aer.

Pe de altă parte, reclamațiile unor cetățeni din Fragu cu privire la relațiile cu Compania indică deficiențe evidente în comunicarea către cetățenii

afecțați a costurilor și beneficiilor individuale și colective ale instalării parcului eolian. Chiar dacă istorisirile celor din Fragu ar fi mare măsură exagerate, nu se poate nega faptul că munca de informare a cetățenilor din Fragu din partea Companiei a lipsit cu desăvârșire, la fel de altfel cum s-a întâmplat și în celelalte localități, unde comunicarea cu publicul a fost lăsată pe seama unor persoane fără calificarea necesară, pe de o parte, sau pe seama unor lideri locali care, măcar în ceea ce privește tema acestui studiu, și-au putut pierde repede credibilitatea datorită situației de conflict de interese evident (au ei înșiși contracte cu Compania).

Cum se explică atitudinile negative?

Din datele noastre – prin compararea sistematică a opiniilor exprimate în cadrul discuțiilor de grup sau din validarea unora dintre explicațiile formulate chiar de către localnici putem stabili câteva corelații între acceptarea proiectului parcului eolian Alunu/Brad și caracteristici ale purtătorilor acestor atitudini: distanța față de turbine și compensația primită pentru acceptul instalării turbinelor eoliene.

Distanța față de turbine

Literatura empirică internațională sugerează că ostilitatea față de turbine este corelată cu distanța față de turbinele eoliene. Datele noastre calitative nu permit testarea acestei relații, dar sugerează că distanța influențează acceptarea turbinelor indirect, prin reglementările care acordă un cuvânt mai mare de spus deținătorilor de proprietăți aflate la distanțe mai mici de 300 și, respectiv, 150 de m. de turbine.

În afară de acceptare efectivă și respingere, majoritatea localnicilor din localitățile investigate sunt, probabil, indiferenți, sau puțin sensibili față de proiectul parcului eolian. Atitudinile pregnante apar în cazul celor a căror părere contează datorită obligațiilor de consultare care îi revin, legal, Companiei.

Totuși, majoritatea cvasi-indiferentă poate fi sensibilă la beneficiile colective, pe de o parte, și, pe de alta, poate fi mobilizată într-o direcție sau alta prin apartenența la rețelele sau colectivitățile cu identități distincte de la nivelul comunităților.

Calcul de echitate

Existența unei recompense financiare pentru acceptarea instalării turbinelor modifică situația personală (de fapt a întregii familii) față de problema instalării turbinelor. Efectul depinde însă, se pare, de atingerea „prețului de echilibru” pentru obținerea acceptului. Astfel, persoanele care au contracte de

chirie pentru instalarea de turbine pe terenurile lor sunt în marea majoritatea susținători deschiși ai proiectului. Se pare însă că opoziția cea mai puternică provine nu din partea celor care nu au nici un fel de relație contractuală cu compania, ci din partea celor care au terenuri în zona de siguranță și cărora li se cere acceptul instalării turbinelor contra unei sume fixe, mult mai mici decât suma totală plătită pentru contractele de închiriere pe 25 de ani cu proprietarii terenurilor pe care se montează turbinele. Această judecată de echitate este denumită de către cei care au contracte și care sunt, în mod evident, mulțumiți, invidie.

Întotdeauna au fost invidioși din cauza banilor. (Alunu, cu contracte)

Invidia e mare. (Alunu)

Din aceste comparații, pe care deținătorii de contracte de închiriere a terenurilor le denumesc invidioase, reiese că proprietarilor de terenuri aflați în zona de siguranță sumele propuse li se par prea mici. Cetățenii din Fragu au arătat chiar care sunt costurile de oportunitate ale situării în proximitate a unei turbine eoliene, amintind de modul în care situarea în zona de risc sau de siguranță afectează utilitatea terenurilor aflate în proprietate.

Deficiențe de informare

Calculul rațional al locuitorilor din localitățile afectate sunt distorsionate de informațiile eronate pe care le au în ceea ce privește efectele turbinelor eoliene sau practicile și intențiile Companiei. Am arătat mai sus că discuțiile noastre relevă serioase probleme relative la corectitudinea informațiilor care circulă în zonă. Acestea sunt de natură a genera anxietate cu privire la perspectiva unei conviețuirii îndelungate alături de parcul eolian, dar și în ceea ce privește onestitatea companiei și a colaboratorilor ei.

Alte caracteristici covariate ale opiniilor negative

Pe lângă factorii amintiți mai sus, și care descriu acceptarea turbinelor, ca fiind în principiu rezultatul unui calcul rațional, în argumentația cetățenilor din localitățile investigate intervin anumite accente care sugerează influența altor doi factori asupra percepției proiectului parcului eolian: 1) competițiile locale și suprapunerea diferențelor sociale, economice și culturale cu interesele divergente relative la instalarea turbinelor eoliene; 2) experiența internațională și; 3) erori în comunicarea publică a Companiei.

Eterogenitate, identitate și atitudine față de parcul eolian

Faptul că o mare parte dintre proprietățile situate în apropierea parcului eolian aparțin unor persoane de etnie slovacă – populație bine reprezen-

tată în satele izolate din comunele Alunu, Brad și Papura este văzut de către unii ca fiind în legătură cu distribuția atitudinilor față de parc. Unii dintre deținătorii de contracte din Alunu cu care am discutat în decembrie 2010 au opinat că opoziția unora din Fragu are legătură și cu faptul că sunt de altă etnie decât deținătorii de contracte, din Alunu. Același tip de argument este folosit și de slovacii din Fragu pentru a explica modul prezumat incorect în care li s-a solicitat acordul pentru instalarea turbinelor:

Au crezut că noi suntem mai proști, pentru că suntem slovaci. (Fragu)

Este clar că apartenența etnică joacă un rol minor în determinarea atitudinii față de instalarea turbinelor, comparativ cu factorii amintiți mai sus. Este evident, pe de altă parte, că identitatea și solidaritatea de grup pot determina, pe de o parte, polarizarea atitudinilor, în funcție de apartenență și, pe de altă parte, mobilizarea în cazul în care se preconizează o mișcare/acțiune colectivă. Este cazul mai ales al celor din Fragu, în care se suprapun interesele economice (solicitarea unei despăgubiri mai mari pentru acordul celor din zona de risc și de siguranță) cu identitatea de grup (toți sunt slovaci) și mai ales cu puternica închidere a comunității, atât din cauza apartenenței etnice, cât și din cauza izolării geografice.

Relevanța experienței internaționale

Apartenența etnică are însă o legătură puternică cu un alt instrument argumentativ utilizat atât de susținătorii, cât și de oponenții proiectului parcului eolian: experiența internațională. Din narațiunile celor din comunitățile slovace din Brad și din Fragu, experiența internațională, prilejuită de vizite la rudele din străinătate, de migrația circulatorie pentru muncă, de vizite ale unor rude din străinătate sau de simplul acces la televiziuni din alte țări (mai ales din Slovacia) este foarte frecventă.

Am fost în Austria și unii mi-au zis că nu afectează deloc, dar peste un timp, zona ar putea fi turistică, și din cauza turbinelor nu ar mai fi. În Austria sunt foarte multe turbine și nu îi afectează pe oameni, dar se pot pierde turiști. (Șura, fără contracte)

Le-am văzut în Ungaria, nu fac probleme. (Șura, cu contracte)

Toți avem pe cineva în străinătate – nora mea a fost în Germania – a cules căpșuni de sub ele. (Șura, cu contracte)

Am nepot în Italia și stă chiar lângă turbină și nu face zgomot – are vitează constantă. (Șura, cu contracte)

Am fost în Austria și Slovacia, acolo le-au făcut la 5-10 km de sat. (Fragu)

Distribuția opiniilor relevate de cele câteva scurte citate de mai sus ara-

tă însă că experiența internațională nu influențează atitudinea față de turbinele eoliene, cele cunoscute din străinătate fiind folosite doar ca argumente în favoarea uneia sau alteia dintre poziții.

Concluzii. Comunitățile tradiționale față în față cu noua economie globală

Așa cum am arătat, din start am pornit în elaborarea analizelor noastre de la ipoteza că gradul de acceptare a turbinelor este corelat cu motivarea economică, presupunând în mod logic faptul că cei care au acorduri semnate cu Compania, fie de închiriere a terenurilor pentru instalarea turbinelor, fie acorduri necesare din partea celor aflați în zona de risc și în cea de siguranță, cărora li se plătește, de asemenea, o sumă fixă, vor fi susținătorii proiectului, în timp ce oponenții proiectului fac parte dintre persoanele din proximitate fără astfel de contracte sau înțelegeri. Chiar dacă această ipoteză nu a fost infirmată, am constatat pe teren că atitudinea cea mai ostilă față de turbine o au persoanele care au acorduri pentru zona de siguranță și cea de risc, dar care sunt nemulțumite de sumele oferite de Companie. Cu alte cuvinte simplele judecăți de tip cost-beneficiu sunt excedate ca relevanță de cele de echitate, rezultate din compararea compensațiilor proprii cu cele ale altor categorii de persoane afectate. În cazul nostru persoanele care beneficiau de sume fixe, fiind în zona de siguranță a turbinelor, au considerat că sumele alocate sunt prea mici în comparație cu cele atribuite prin contract proprietarilor terenurilor pe care urmau să fie instalate turbinele: imposibilitatea construirii, care afecta ambele categorii de terenuri, a fost considerată un cost mult mai mare decât imobilizarea unei suprafețe pentru instalarea turbinei. Având în vedere această evaluare, diferența de ordin de mărime dintre chirii plătite proprietarilor terenurilor unde se instalau turbinele și suma fixă stabilită celor din zona de siguranță era într-adevăr incorectă.

Pe de altă parte, mobilizarea opoziției poate fi mai eficientă, în funcție de resursele comunitare, culturale și de rețea existente. Potrivit observațiilor noastre, opoziția față de proiect este cea mai puternică în satul Fragu din comuna Papura (Sălaj) unde locuiesc mai mult de 15 proprietari a căror aprobare este solicitată datorită situării proprietăților lor în zona de risc sau în zona de siguranță. Situația acestor proprietari ne îndreptățește să luăm în considerare o agravare a opoziției față de proiect în viitor: identitate comună (toți sunt slovaci, sunt din alt județ și din altă localitate decât cea în care vor fi instalate turbinele), distanță mică față de turbine (sunt situați în zona de siguranță sau de risc), bine organizați (anumiți lideri locali par a susține opoziția locală) și

fără motivații comunitare (nu se poate vorbi de beneficii colective importante cu excepția prezumtivă a amenajării unor drumuri locale). Condiții similare se regăsesc în Șura (Brad) cu excepția faptului că un număr destul de important de localnici beneficiază de contracte de închiriere aici. Datorită legăturilor culturale și familiale cu Fragul, în Șura se manifestă însă un semnificativ curent sceptic relativ la proiectul parcului eolian.

În cazul locuitorilor tradiționali ai acestor comune izolate de la periferiile județelor Bihor și Sălaj nu regăsim elemente de NIMBY (Not in My Backyard – Nu în curtea mea!) în forma în care ea a fost relevată în studiile occidentale, ci o poziționare eminentemente pragmatică, rezultată din calcule economice față de proiectului parcului eolian. În primul rând este de semnalat faptul că considerațiile ecologiste nu intervin defel în dările de seamă ale locuitorilor cu care am purtat conversații: responsabilitatea față de mediu, nevoia de a reduce consumul de combustibil fosil nu apare ca fiind o preocupare. Constatarea era de așteptat având în vedere caracterul tradițional al comunităților din aria de acoperire a proiectului. Prin urmare nu poate fi vorba de nici un fel de paradox atitudinal. Poziționarea membrilor localității față de proiect este rezultatul unor calcule de tip cost-beneficiu destul de precise, care iau în calcul impactul economic pe termen lung al prezenței turbinelor în proximitatea gospodăriei sau al terenurilor agricole. În anumite situații, precum cea din Fragu, nemulțumirea difuză generalizată astfel a fost mobilizată într-o veritabilă acțiune colectivă folosind infrastructura de rețea a comunității bazată pe omogenitate etnică și izolare, pentru a asocia mișcării numeroși membri ai comunității practic neafecțați de proiect și pentru a negocia beneficii suplimentare din partea Companiei.

În plus, este remarcabil modul instrumental în care elementele de cogniție și cele atitudinale sunt folosite pentru a susține un punct de vedere sau altul. Conversațiile individuale și cele de grup arată că experiența directă a turbinelor eoliene (de obicei un efect al experienței internaționale, prin migrație circulatorie de cele mai multe ori), cunoștințele și credințele despre acestea apar în argumentațiile enunțate, dar oportunistic, în funcție de poziția la care subiectul a aderat. Pe scurt, cunoștințele sau credințele, prejudecățile despre turbinele eoliene sau despre Companie sunt utilizate ca parte a unui inventar de instrumente culturale în beneficiul poziției rezultate din calculele cost-beneficiu și din plasarea într-un anumit sistem de influență socială.

Din cele expuse în paginile anterioare reiese că la îndemâna Companiei se aflau câteva decizii și orientări strategice care puteau contribui la atenuarea opoziției față de proiectul parcului eolian printr-o comunicare mai bună, mai ales printr-o implicare mai puternică a membrilor comunităților afectate în

procesele decizionale cât și printr-o distribuție mai echitabilă a beneficiilor viitorului parc eolian. Din punct de vedere practic aceasta înseamnă:

1. O comunicare intensă cu locuitorii din zona afectată adică: a) Organizarea mai multor întâlniri publice în care compania să prezinte proiectul în spiritul unei mari deschideri față de public, expunând atât costurile, cât și beneficiile pentru localnici; b) Organizarea de activități de consultare publică prin care să fie identificate nevoile comunităților afectate; c) Implicarea membrilor comunităților afectate în procesele de decizie pe care le presupune căutarea soluțiilor la problemele comunităților;
2. Un angajament puternic și public din partea Companiei în ceea ce privește contribuția semnificativă la rezolvarea problemelor principale ale regiunii: calitatea infrastructurii de transport, existența locurilor de muncă;
3. Evaluarea oportunității sporirii plăților compensatorii pentru proprietarii terenurilor aflate în zona de risc și cea de siguranță – care primesc în jur de o sutime din sumele plătite proprietarilor terenurilor pe care se construiesc turbinele eoliene – și a extinderii parcului eolian și a beneficiilor colective în satul Fragu din comuna Papura (Sălaj).

Bibliografie

- Bell, D., Gray, T. și Haggett, C. (2005). The 'social gap' in wind farm siting decisions: explanations and policy responses. *Environmental Politics*, 14 (4), pp. 460-477.
- Ciobanu, A., Băncescu, M., Aldea, A. și Kagitci, M. (2009). Public Attitudes Towards Advantages And Disadvantages Of Renewable Energy Exploitation. *Finance and economic stability in the context of financial crisis*, 468.
- Damborg, S. și Krohn, S. (1998). Public attitudes towards wind power. *Danish Wind Turbine Manufacturers Association*.
- Devine Wright, P. (2005). Beyond NIMBYism: towards an integrated framework for understanding public perceptions of wind energy. *Wind Energy*, 8 (2), pp. 125-139.
- Eltham, D., Harrison, G. și Allen, S. (2008). Change in public attitudes towards a Cornish wind farm: Implications for planning. *Energy Policy*, 36 (1), pp. 23-33.
- Erp, F. (1997). Siting processes for wind energy projects in Germany. *Eindhoven University of Technology*.
- Graham, J., Stephenson, J. și Smith, I. (2009). Public perceptions of wind energy developments: Case studies from New Zealand. *Energy Policy*, 37 (9), pp. 3348-3357.
- Möller, B. (2006). Changing wind-power landscapes: regional assessment of visual impact on land use and population in Northern Jutland, Denmark. *Applied Energy*, 83 (5), pp. 477-494.
- Ozil, E., Ugursal, V. I., Akbulut, U. și Ozpinar, A. (2008). Renewable energy and environmental awareness and opinions: A survey of university students in Canada, Romania, and Turkey. *International Journal of Green Energy*, 5 (3), pp. 174-188.
- Šantrůčková, M., Pákozdiová, M. și Hamanová, M. (2014). Local Community Versus Globalization Tendencies: Case Study of Czech Villages in Romanian Banat Region. *Journal of Landscape Ecology*, 7 (2), pp. 73-89.
- Scotland, M. (2003). Public Attitudes to Windfarms: a Survey of Local Residents in Scotland: Report for Scottish Executive. Edinburgh.
- Van der Horst, D. (2007). NIMBY or not? Exploring the relevance of location and the politics of voiced opinions in renewable energy siting controversies. *Energy Policy*, 35 (5), pp. 2705-2714.
- Wolsink, M. (2007). Wind power implementation: The nature of public attitudes: Equity and fairness instead of backyard motives'. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 11 (6), pp. 1188-1207.

RELIGIA CA PIAȚĂ. UN STUDIU CANTITATIV DESPRE VIAȚA RELIGIOASĂ DIN ORADEA

Șerban Olah¹
Universitatea din Oradea

Abstract: The paper analyzes the religious life of the city of Oradea using the economic model for explaining the religious behavior. The first part is dedicated to the discussion of the alternative theories which explain the religious behavior and the religious giving. In the second part I analyze the quantitative data both from the 2011 Census and a survey done on a probabilistic sample. I use a binary logistic regression model to explain the predictors of religious giving. The last part is dedicated to conclusions.

Keywords: religious market, financial contributions for church, Oradea

Introducere

De ce dau oamenii bani bisericii? Iată o întrebare foarte provocatoare pentru sociologi și economiști deopotrivă. Probabil că prima explicație care ne vine în minte este legată de credința în viața de apoi. Oamenii foarte credincioși consideră că banii dați bisericii reprezintă o bună investiție economică pentru asigurarea unui loc în rai. Dar oamenii oferă bani bisericii și din dorința de a le merge mai bine în viața de pe pământ. Pentru unii dintre ei probabil că există credința conform căreia banii dați bisericii reprezintă ceva asemănător investiției în acțiuni. Iar profitul pe care îl vor primi în viața de pe pământ nu înseamnă probabil doar bani, ci și noroc, sănătate pentru ei și familia lor, succes în viața profesională și în cea relațională. Se poate face analogie cu un cumpărător de acțiuni pe piața de capital care speră la faptul că va avea profit pe termen lung. Totodată alți credincioși probabil au nevoie de a fi bine văzuți în rândul comunității sau congregației de care aparțin. Contează și imaginea în rândul comunității. Iată că și dacă nu ne bazăm pe vreun studiu științific și

¹ Universitatea din Oradea, Str. Universității nr. 1-5, Oradea, Jud. Bihor, 410087, email: serbanolah2000@yahoo.com

apelăm doar la cunoașterea comună putem găsi cel puțin câteva motive pentru contribuțiile financiare către biserică.

Este curios faptul că un astfel de fenomen atât de complex a fost relativ puțin studiat până în prezent. Și mai ales dacă ne referim la viața religioasă din România. S-au studiat multe aspecte precum participarea religioasă, credința în Dumnezeu, credința în viața de apoi, legătura dintre biserică și stat, participarea minorităților etnice la viața religioasă, confesiunile neo-protestante, dar la o primă căutare pe internet nu există nici un articol despre oferirea de bani bisericii în România.

Pe de altă parte, studiile pe această temă sunt circumscrise în mare parte spațiului nord-american. De unde vine și această paradigmă foarte interesantă, dar care însă a fost supusă la numeroase contestări critice, abordarea economică a fenomenului religios. Este și ceea ce eu personal m-am întrebat când am luat contact pentru prima dată cu această paradigmă a analizei fenomenului religios bazată pe cerere și ofertă. Chiar este posibil așa ceva? Poate fi considerat omul religios un actor rațional egoist orientat spre profit? Care este profitul credinciosului?

Pe de altă parte, m-am întrebat deseori dacă toți oamenii care participă la serviciul religios pot fi considerați credincioși. Dacă nu sunt credincioși, care ar fi motivul pentru care participă? Oare toți oamenii care oferă bani bisericii sunt credincioși? Ce înseamnă cu adevărat un om credincios? Iată câteva întrebări provocatoare pentru oricine își propune să studieze științific viața religioasă.

Înainte de a pătrunde mai profund în analiză trebuie să definim ce este religia făcând apel la câteva opinii ale măștrilor științei sociale. Emile Durkheim, unul dintre fondatorii sociologiei religiei, afirmă în binecunoscuta sa lucrare *Formele elementare ale vieții religioase* că atunci „când un ansamblu de lucruri sacre susțin între ele raporturi de coordonare și subordonare, astfel încât să formeze un sistem cu o oarecare unitate și care nu intră la rândul său în nici un alt sistem de același tip, ansamblul de credințe și rituri corespunzătoare constituie o religie” (Durkheim, 1995, apud Șișeștean, 2002, p. 17).

Pentru Max Weber, care are un capitol distinct despre religie în voluminosul său tratat *Economie și societate* „ordonarea relațiilor acestora (suflet, zei, demoni) cu oamenii constituie câmpul activității religioase” (Weber, 1998, p.197). În același capitol, Weber face o observație foarte interesantă care mi-a atras atenția, dat fiind tema articolului meu: „o acțiune motivată magic sau religios este orientată în constituția sa primitivă spre această lume. Acțiunile motivate magic sau religios trebuie să fie îndeplinite ca să îți meargă bine și să trăiești mult pe pământ” (Weber, 1998, p. 9).

Conform opiniei lui Laurence Ianacone, unul din principalii exponenți

ai modelului economic de analiză a fenomenului religios, definirea acestuia merge înspre înțelegerea religiei în sensul de „orice set împărtășit de credințe, activități și instituții fundamentate pe încrederea în forțe supranaturale” (Ianacone, 1998, apud Colbu și Volacu, în Ungureanu, 2014, p. 249).

Articolul prezent este undeva la granița dintre sociologia religiilor și sociologia economică, iar dacă vrem să fim mai preciși, chiar în zona sociologiei banilor, un subcapitol important al analizei socio-economice.

Este foarte curios, observă sociologul american Viviana Zelizer, că știm foarte puțin despre viața socială a banilor. Deși banii reprezintă un element de bază al societății moderne, ei reprezintă o categorie socială prea puțin analizată. „Există eseuri despre efectul economic al banilor, teoria cantității și vitezei de circulație a banilor, despre reforma monetară, dar nimic despre bani ca realitate socială” (Zelizer, 1994, p. 4). Din păcate instrumentele cantitative utilizate în cercetarea mea cu privire la viața religioasă din Oradea nu mi-au permis să analizez din ce surse provin banii dați bisericii. Sunt ei bani onești, bani cinstiți? Sunt bani care provin din salariu? Sau din alte surse? Așa cum remarca Viviana Zelizer în lucrarea menționată anterior, Marty, un mafiot american din Philadelphia anilor 1950 nu punea niciodată la cutia milei bani proveniți din activități ilegale, ci întotdeauna bani onești primiți de la mama sa, bani care putea fi oferii lui Dumnezeu (Zelizer, 1994).

Obiectivul principal al articolului meu este să construiesc un model explicativ al oferirii de bani în scop religios. Studiul meu este realizat pe un eșantion probabilist din Oradea. În primăvara anului 2011 am condus personal o activitate de cercetare cu studenții de la sociologie și asistență socială, colectând răspunsuri de la un eșantion reprezentativ de subiecți din Oradea. De asemenea, utilizez și datele recensământului din 2011 pentru a analiza piața religioasă din același oraș.

Fundamentele economice al analizei vieții religioase

În introducere m-am referit la conceptul de *om economic*, de *actor rațional*. Înțelegerea omului economic ca actor rațional este foarte importantă în studiul meu. Acest concept apare în zona de gândire economică liberală britanică și se referă la omul egoist care își planifică acțiunea în vederea obținerii de profit. Este foarte adevărat că dacă analizăm în detaliu ideea de om economic putem găsi multe aspecte cu care sociologii nu sunt de acord. Și mă refer în primul rând aici la Amitai Etzioni, care într-o lucrare foarte importantă critică acest concept considerat un element cheie al analizei economice (Etzioni, 1990). Dar poate că ceea ce omite Etzioni este faptul că omul economic este de fapt un

construct pe care analiza economică îl folosește pentru simplificarea realității, pentru posibilitatea de matematizare, care mi se pare extrem de importantă în știință. Și mai cred că și dacă dorim să fim foarte exigenți din punct de vedere psihologic și sociologic, rareori omul economic este non-rațional sau irațional. Deci această simplificare a realității nu este deloc departe de adevărul a ceea ce se întâmplă în viața economică. Eu cred că mergând pe acest fir se poate considera că omul religios care oferă bani bisericii poate fi privit din perspectiva actorului rațional și egoist. Probabil că uneori altruismul poate fi la baza acestui comportament, alături și solidaritatea socială, un concept foarte uzitat de Durkheim (Durkheim, 1995). Dar eu cred că de regulă cei care dau bani bisericii se gândesc mai degrabă la profitabilitatea unui loc mai bun pe pământ sau a unuia în rai, la evitarea unui loc în iad, la iertarea de păcate și că de regulă se gândesc la ei și la familia lor mai mult decât la ceilalți semeni ai lor.

Continuând acest fir de analiză doresc să menționez că Laurence Iannaccone, unul dintre cei mai importanți analiști economici ai fenomenului religios consideră că „teoria economică pare a fi potrivită pentru analiza comportamentului religios și prin prisma a două considerente ce țin chiar de logica internă a discursului religios. Pe de o parte se poate observa o compatibilitate lingvistică între vocabularul biblic (poruncile din Vechiul Testament, îndemnul utilitariste care împânzesc Biblia, metaforele economice sau abordarea credinței ca o investiție în viața de apoi) și terminologia economică (analiza cost-beneficiu); iar pe de altă parte, oamenii obișnuiți folosesc concepte compatibile cu cele economice atunci când descriu credințele și comportamentul religios: când vorbesc despre adevăr se referă la probabilități ridicate; binecuvântarea face referire la beneficii, iar blestemul la costuri: ispitirea poate fi înțeleasă ca o analiză a costului de oportunitate, iar păcătuirea ca o scădere a certitudinii” (Iannaccone, 1995, apud Colbu și Volacu în Ungureanu, 2014, p. 250).

Un alt concept cu care lucrez în acest articol este cel de *pieță religioasă*. Ne putem pune firesc întrebarea ce poate însemna acest concept. Într-un articol din 2009, sociologul american Anthony Blasi consideră că dacă în economie jocul dintre cerere și ofertă stabilește prețul pe o piață, piața religioasă ar fi „un sistem de interacțiuni sociale prin intermediul cărora o persoană sau grup plătește un preț pentru mărfurile religioase pe care le selectează dintr-un grup de alternative (atât religioase, cât și nereligioase), unele la un preț mai mare decât altele” (Blasi, 2009, p. 264). Blasi mai adaugă faptul că „mărfurile religioase pot fi de o calitate superioară în anumite privințe sau pot fi la un cost redus, comparativ cu producția religioasă non-marfă produsă acasă. Conceptualizarea diferă de cea a economiei religioase care exclude alternativele non-religioase din competiție și tinde să limiteze competiția la cea din

spațiul religiilor organizate” (Blasi, 2009, p. 264). Prețurile pe piața religioasă, consideră Blasi, pot fi doar minimal monetare întrucât ele pot fi sub forma dificultăților pe care le implică participarea în cadrul organizației religioase și a programului religios, cu alte cuvinte timp și energie consumate. Dar cea mai mare parte a prețurilor de pe piața religioasă par a fi „credințele, valorile și auto-critica pentru obediența comportamentului care poate fi tensionat de aceste credințe” (Blasi, 2009, p. 265).

La fel ca în cazul altor piețe economice, piața religioasă poate avea grade diferite de reglementare. Reglementarea pieței conform lui Stark și Iannaccone are două efecte principale: „statul poate forța apariția unei situații de monopol, existența unei singure firme religioase fiind favorizată; situația de monopol va conduce la sacralizarea societății în sensul în care principalele aspecte ale vieții de la familie la politică sunt impregnate de simboluri, retorică și ritualuri religioase. Prin contrast liberalizarea economiei religioase conduce la apariția unei piețe pluraliste, cu firme specializate, aceasta fiind starea naturală a lucrurilor în condițiile variațiilor de clasă socială, vârstă, gen, experiențe de viață și socializare tipice tuturor societăților” (Iannaccone și Stark, 1994, apud Colbu și Volacu, în Ungureanu, 2014, p. 261).

De ce este importantă teoria economică a pieței religioase? Această teorie oferă o explicație alternativă foarte competitivă pentru teoria secularizării, foarte uzitată în sociologia religiosului. Astfel se poate considera că „declinul religiozității în țările europene nu este rezultatul acțiunii forțelor modernizatoare, ci al faptului că în multe societăți europene, mai ales în cele nordice, în care Biserica Protestantă este biserică națională și deține monopolul, nu există competiție pe piața bunurilor religioase, indivizii având o singură opțiune în domeniul religios. Atunci când pe piață există mai mulți competitori, aceștia se vor specializa oferind servicii diferite și fiind capabili să satisfacă o paletă mai largă de nevoi de tip religios” (Voicu, 2007, p. 18).

Un alt concept important al analizei economice a comportamentului religios este cel de *capital religios*. Conform definiției date de Iannaccone „Capitalul religios este atât o cauză, cât și o consecință a celor mai multe activități religioase. Capitalul religios – familiarizarea cu doctrinele, ritualurile, tradițiile și membrii organizației religioase – crește satisfacția primită prin participarea religioasă și crește probabilitatea participării religioase. Participarea religioasă este singurul mijloc important pentru creșterea stocului de capital uman religios... Din acest punct de vedere, religia este ca multe alte activități gospodărești care implică învățarea prin acțiune” (Iannaccone, 1990, p. 302). Acest model de analiză bazat pe capitalul uman religios oferă câteva predicții.

1. Pe măsură ce copiii se maturizează și iau propriile decizii religio-

se, vor gravita spre credințele părinților, alegând confesiuni similare cu cele în care au crescut.

2. Schimbarea religiei tinde să aibă loc în prima parte a vieții deoarece costul convertirii crește pe măsură ce individul acumulează mai mult capital religios specific unui context.
3. Aceleași motive care îi determină pe indivizi să adopte credințe similare celor ale părinților îi vor influența să se căsătorească cu o persoană din propria confesiune.
4. Indivizii care au parteneri de viață din aceeași confesiune vor tinde să participe mai mult la activități religioase decât cei căsătoriți interconfesional.
5. În sfârșit, dat fiind că participarea religioasă necesită timp, iar timpul e un cost de oportunitate, deoarece înlocuiește alte activități, indivizii care câștigă mai mult vor tinde să sprijine mai mult financiar activitățile religioase, iar cei care câștigă mai puțin vor tinde să participe mai mult (Iannacone, 1990, apud Colbu și Volacu, în Ungureanu, 2014).

Cercetarea anterioară a contribuției financiare către biserică

Comparativ cu alte domenii ale sociologiei religiosului nu există foarte multe cercetări despre oferirea de bani bisericii, și exemplele pe care le-am găsit sunt circumscrise spațiului nord-american. Într-un articol publicat în 2007, sociologul american Jared Peifer face o trecere în revistă a studiilor cantitative care au ca variabilă dependentă ceea ce el numește „religious giving” sau „contribuțiile financiare către biserică”.

Astfel Ronsvalle și Ronsvalle (2006) ajung la concluzia că membrii a 40 de denominații religioase dau în medie 2.6% din venitul lor bisericii (Ronsvalle și Ronsvalle, 2006, apud Peifer, 2007).

O altă cercetare, cea a lui Iannacone (1994), a condus la formularea „modelului stricteții” care consideră că strictețea (cum ar fi prohibiția alcoolului, tutunului, purtarea hainelor distinctive) fac bisericile mai puternice eliminând actorii de tip „free-riders”. Pe de altă parte bisericile stricte colectează mai multe contribuții.

Într-o manieră similară, Finke, Bahr și Scheitle (2005) consideră că congregațiile exclusive generează niveluri mai înalte de contribuții bănești prin credință, cerințe și rețele de monitorizare (Finke, Bahr și Scheitle, 2005, apud Peifer, 2007).

În adăugare la abordarea economică și cea a stricteții, cercetarea sociolo-

gică a descoperit și alți factori care au un impact asupra contribuțiilor bănești. Hoge et al. (1996) afirmă că venitul familial ridicat, nivelul ridicat de implicare în biserică, teologia evanghelică, planificarea contribuției anuale și mărirea redusă a congregației influențează pozitiv contribuția absolută. Miller (1999) descoperă că cei care vorbesc despre contribuții dincolo de sentimentul de responsabilitate sau obligație față de biserică contribuie mai puțin decât cei care oferă dragostea pentru Dumnezeu, dincolo de obediență și scriptură sau să împlinescă nevoile altora. În sfârșit, Chaves (1999) și alții (Hoge, 1994; Hoge și Yang, 1994; Hoge et al., 1996) sugerează că practicile de contribuție religioasă sunt legate de tradițiile denominației religioase (Miller, 1999; Chaves, 1999; Hoge, 1994; Hoge și Yang, 1994; Hoge et al., 1996, apud Peifer, 2007).

În studiul său intitulat *Religious Giving as a Response to Community*, Peifer (2007) descoperă, făcând o analiză secundară pe date de sondaj nord-americane, că nivelurile mai ridicate de religiozitate au un impact mai puternic asupra contribuțiilor bănești, modelul alegerii raționale producând rezultate mixte, iar impactul solidarității este confirmat. Ceea ce îl interesează în special pe Peifer este efectul acestei solidarități de grup întrucât studiile anterioare sunt axate așa cum se poate ușor observa pe analiza la nivel individual. Or, experimentele din psihologia socială au dovedit că subiecții care realizează cu succes sarcini împreună este mai probabil să facă sacrificii monetare pentru grup (Peifer, 2007). Concluziile modelului testat de Peifer sunt foarte importante și pentru organizațiile non-profit întrucât „multe organizații non-profit sunt asemănătoare bisericilor întrucât depind de contribuțiile voluntare ale donatorilor” (Peifer, 2007, p. 22). Evident că sociologul american se referă la bisericile din Statele Unite și nu din Europa, unde banii pentru biserică provin atât de la donatorii individuali, cât mai ales de la stat. Această diferență consider că este extrem de importantă și e posibil să fi influențat în multe cazuri aplicarea modelului economic de studiere a fenomenului religios în spațiul european, dincolo de influența altor variabile.

Ca o concluzie la literatura de specialitate se poate afirma că oferirea de bani bisericii poate fi explicată cu ajutorul unor modele care se focalizează la nivel individual, precum și explicații care fac apel la contexte sociale mai largi precum strictețea congregației, afilierea denominațională și rolul jucat de solidaritatea socială.

Metodologia cercetării

Sondajul la care mă voi referi în continuare s-a desfășurat în perioada 15 mai-15 iunie 2011 în municipiul Oradea, și au fost chestionați 1100 de

orădeni cu vârsta peste 18 ani. După curățarea bazei de date au fost reținute un total de 841 de chestionare. Intervalul de eroare al sondajului este de +/- 3,5% la un nivel de încredere de 95%. Eșantionul este unul de tip stratificat, iar metoda de eșantionare utilizată este metoda rutelor aleatoare, studenții participanți la sondaj ca operatori de interviu provenind de la specializările sociologie și asistență socială din cadrul Universității din Oradea.

Chestionarul utilizat este de tip omnibus și cuprinde un număr total de 67 de întrebări închise corespunzător la trei teme principale: calitatea vieții, capitalul social și religiozitatea. Din aceste teme ceea ce ne interesează pe noi este studiul religiozității și, mai precis, cel al contribuțiilor financiare către biserică.

Înainte de a trece la analiza contribuțiilor financiare către biserică aș dori să prezint un calcul foarte important al pieței religioase din Oradea, pornind de la datele Recensământului populației din 2011, anul în care s-a desfășurat și sondajul nostru. Potrivit datelor din recensământ, în 2011 locuiau în Oradea un număr total de 196.367 de cetățeni, din care 55,79% ortodocși, 2,99% greco-catolici, 9,16% romano-catolici, 7,4% reformați, 0,12% luterani, 4,76% penticostali, 3,48% baptiști, 15,93% alte confesiuni religioase, 0,2% atei și 0,1% care au declarat că nu au religie.

Pe baza acestor date noi am reușit să calculăm indicele Herfindahl-Hirschman (HHI) al concentrării pieței religioase din Oradea. Acesta poate fi calculat prin însumarea pătratelor procentelor membrilor confesiunilor religioase din Oradea și este în valoare de 0,348. Trebuie menționat că pentru România anului 2011 același indice a fost mult mai mare (chiar de două ori mai mare ca cel din Oradea), respectiv 0,7462. Acest indice ia valori între 0 și 1 și cu cât indicele se apropie de 0, cu atât piața religioasă este mai liberă, iar cu cât acesta tinde către 1, cu atât concurența pe piață este mai redusă (Colbu și Volacu, în Ungureanu, 2014).

O primă concluzie a studiului nostru este că, dacă analizăm comparativ valoarea celor două valori ale indicelui HHI la nivelul orașului Oradea și la cel al României, se poate afirma că piața religioasă din Oradea este mai liberă și mai concurențială comparativ cu cea românească, care tinde să fie una monopolistă, monopolul fiind deținut de Biserica Ortodoxă. Observăm că istoria și geografia orașului nostru au condus spre o pondere a ortodocșilor de aproximativ 56%, în vreme ce la nivelul României ponderea este de aproximativ 86% (Voicu, 2007). Alături de ortodocși în Oradea trăiesc un procent semnificativ de romano-catolici, reformați și greco-catolici și de asemenea un număr deloc de neglijat de neo-protestanți. Ateii și cei care declară că nu aparțin vreunei religii se ridică la aproximativ 763 de persoane, adică un procent de 0,3% din totalul populației, ceea ce pare a fi un procentaj foarte redus. Valoarea indi-

celui HHI (de două ori mai redusă comparativ cu cea de la nivelul României) poate fi interpretată și prin prisma faptului că avem de-a face cu mediul urban și un oraș mare comparativ cu dimensiunile orașelor din România. Pe de altă parte, ponderea mare a populației maghiare de religie romano-catolică și reformată, precum și cea a unei comunități neo-protestante numeroase și care are inclusiv un sistem educațional confesional (care ajunge până la nivel de studii superioare) explică de asemenea valoarea indicelui. Să nu uităm de comunitatea greco-catolică (aproximativ 3%) care are de asemenea liceu confesional și chiar o secție de Teologie la Oradea, în cadrul Universității Babeș-Bolyai. Toate acestea conduc la o piață religioasă relativ liberă și concurențială în municipiul Oradea.

Obiectivul principal al studiului meu este analiza contribuțiilor financiare ale orădenilor pentru biserică. Pentru a realiza această analiză mi-am propus testarea mai multor ipoteze utilizând un model de regresie logistică binomială. Ipotezele sunt următoarele.

H1. Există o asociere pozitivă semnificativă între venitul individual și contribuția față de biserică.

H2. Există o asociere pozitivă semnificativă între importanța pe care Dumnezeu o are în viața omului și contribuția bănească față de biserică.

H3. Există o asociere pozitivă semnificativă între strictetea denominației religioase și biserică.

H4. Există o asociere pozitivă semnificativă între credința în viața de apoi și contribuția bănească față de biserică.

H5. Există o asociere pozitivă semnificativă între vârstă și contribuția bănească față de biserică.

H6. Există o asociere negativă semnificativă între numărul de ani de școală și contribuția bănească față de biserică.

Variabile	Răspunsuri	
	Participarea religioasă	Variabilă ordinală
Credința în iad	Variabilă categorială	Două categorii
Confesiunea religioasă	Variabilă categorială	Nouă categorii
Aprecierea veniturilor gospodăriei	Variabilă categorială	Cinci categorii
Sex	Variabilă categorială	Două categorii
Oferirea de bani bisericii	Variabilă categorială	Șase categorii

Tabel 1. Modalități de răspuns pentru itemii care măsoară variabilele din studiu

În continuare am efectuat analiza de regresie logistică binomială a variabilei. Din tabelul de mai jos rezultă că doar venitul are o asociere semnificativă cu contribuția financiară pentru biserică, dar observăm că este o corelație puternic negativă între venit și contribuția bănească. Modelul de regresie

dovedește că pentru cazul municipiului Oradea nu există o asociere semnificativă între participarea religioasă și contribuția financiară pentru biserică și nici între gen și contribuția financiară pentru biserică.

	B	SE	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Participarea religioasă	0,151	0,647	0,055	1	0,815	1,163
Aprecierea veniturilor subiective	-0,869	0,369	5,546	1	0,019	0,420
Sex	0,303	0,366	0,683	1	0,409	1,354
Constant	2,313	0,320	52,363	1	0,000	10,102

Tabel 2: Variabilele predictorii ai modelului de regresie logistică binomială

În tabelul următor este reprezentat calculul varianței din modelul de regresie logistică binomială și se dovedește o putere slabă de explicație a acestui model. Se poate observa că R Square Cox&Snell are valoarea de 0,020, iar Nagelkerke R Square are valoarea 0,039.

-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
211,190a	0,020	0,039

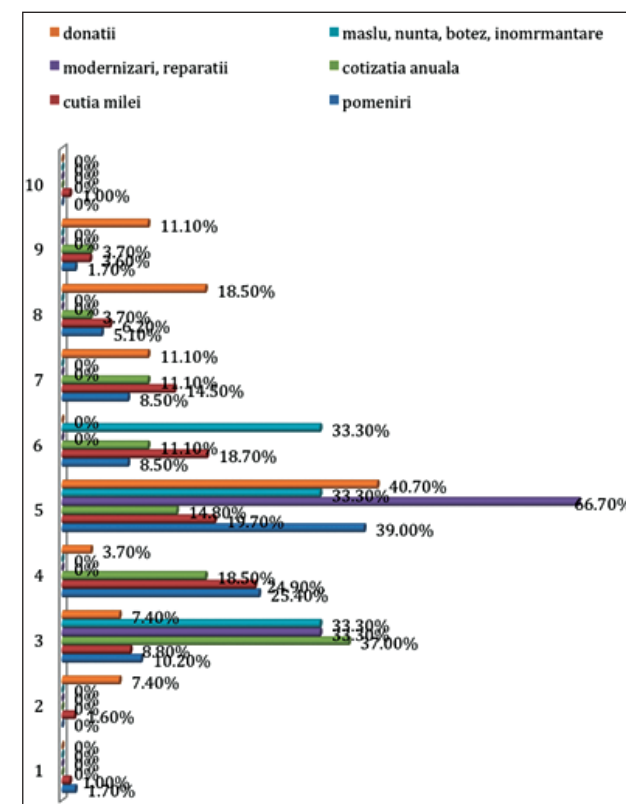
Tabel 3: Puterea explicativă a modelului de regresie

Firește că am avut curiozitatea să realizez o asociere a celor două variabile corelate semnificativ, venitul și contribuția financiară pentru biserică. Observăm în tabelul nr. 4 și figura 1 că persoanele aflate în decilele 3, 4, 5 și 6, dar în special cei din decila 5 sunt cei mai mari contribuitori față de biserică, în vreme ce persoanele sărace (decilele 1 și 2) respectiv înstărite (decilele 9 și 10) sunt cel mai slab reprezentate în ceea ce privește contribuțiile financiare către biserică. Calculele personale indică faptul că aproximativ 22,34% din orădeni participă prin contribuții financiare către organizațiile religioase. Conform analizei pe baza datelor de sondaj, tipul cel mai reprezentativ în ceea ce privește participarea religioasă și contribuția financiară către biserică în Oradea este caracterizat prin următoarele caracteristici: religia ortodoxă, studii medii, gen feminin, venit mediu.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pomeniri	1,70%	0%	10,20%	25,40%	39,00%	8,50%	8,50%	5,10%	1,70%	0%
Cutia milei	1,00%	1,60%	8,80%	24,90%	19,70%	18,70%	14,50%	6,20%	3,60%	1,00%
Cotizația anuală	0%	0%	37,00%	18,50%	14,80%	11,10%	11,10%	3,70%	3,70%	0%
Modernizări, reparații	0%	0%	33,30%	0%	66,70%	0%	0%	0%	0%	0%

Maslu, nunta, botez, înmormântare	0%	0%	33,30%	0%	33,30%	33,30%	0%	0%	0%	0%
Donații	0%	7,40%	7,40%	3,70%	40,70%	0%	11,10%	18,50%	11,10%	0%

Tabel 4: Relația dintre veniturile individuale și contribuțiile financiare către biserică (de la 1 la 10 sunt reprezentate decilele de venit)

Figura 1: Legătura dintre venitul individual și contribuția financiară către biserică (de la 1 la 10 sunt reprezentate decilele de venit)

Concluzii

Câteva concluzii se pot deriva din analiza datelor din sondajul realizat în anul 2011, precum și din datele de recensământ culese în același an.

În primul rând că nici o ipoteză nu este confirmată de analizele efectuate. Practic singura asociere semnificativă este între predictorul venituri și variabila dependentă contribuții financiare către biserică, dar corelația este

puternic negativă. Practic se poate vorbi de o curbă în formă de U a contribuției către biserică raportată la venituri, întrucât cei din decilele 3-6 contribuie în cea mai mare măsură, în vreme ce persoanele aflate în decilele 1 și 2 (relativ sărace), respectiv 9 și 10 (cei înstăriți) contribuie cel mai puțin.

Aproximativ 22,34% din orădeni participă prin contribuții financiare către organizațiile religioase, iar tipul cel mai întâlnit de contribuitor față de biserică are caracteristicile: religia ortodoxă, studii medii, gen feminin, venit mediu.

Piața religioasă orădeană se caracterizează printr-un grad mai mare de libertate și concurență comparativ cu cea românească, ponderea Bisericii Ortodoxe fiind de aproximativ 56% din total.

Modelul economic al vieții religioase pare a fi un bun model explicativ ca alternativă la cel al secularizării și socializării religioase. Omul religios poate fi interpretat pornind de la modelul omului economic și totodată piața religioasă este un element real al vieții religioase, putând fi mai mult sau mai puțin concurențială. Trebuie să menționăm că acest model economic are sens și în ideea că o funcție cheie a oricărei organizații religioase este cea de supraviețuire. Iar unei organizații religioase îi este greu să supraviețuiască în lipsa banilor care în România provin din două surse, și anume de la bugetul de stat și de la credincioșii care doresc să contribuie financiar.

Bibliografie

- Blasi, A. (2009). A Market Theory of Religion, *Social Compass*, 56 (2).
- Durkheim, E. (1995). *Formele elementare ale vieții religioase*, Iași: Editura Polirom.
- Etzioni, A. (1988). *The Moral Dimension. Toward a New Economics*, New York: Free Press.
- Iannacone, L. (1990). Religious Practice: A Human Capital Approach, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29 (3).
- Iannacone, L. (1994). Why Strict Churches are Strong, *The American Journal of Sociology*, 99 (5).
- Peifer, J. (2007). *Religious Giving as a Response to Community*, CSES Working Paper Series, Paper#41, Center for the Study of Economy&Society, Cornell University.
- Șișeștean, G. (2002). *Antropologia și sociologia sacrului și profanului*, Zalău: Editura Limes.
- Ungureanu, M. (2014). *Instituții, alegeri individuale și acțiune colectivă*, Iași: Editura Polirom.
- Voicu, M. (2007). *România religioasă*, Iași: Institutul European.
- Weber, M. (1998). *Sociologia religiei*, București: Editura Teora.
- Zelizer, V. (1994). *The Social Meaning of Money*. New York: Basic Books.

**ROLUL SONDAJELOR DE OPINIE
ÎN EVOLUȚIA SOCIALĂ.
INTERPRETĂRI ȘI ANALIZE
LA NIVEL INTERNAȚIONAL, NAȚIONAL ȘI REGIONAL**

Dragoș Dărăbăneanu¹
Universitatea din Oradea

***Abstract:** The process of reestablishment of sociology as university specialization and profession in Romania was linked to the concerns and efforts to define democracy. After 1990 this phenomenon was released of the false meanings of the old political system. The new political and administrative structures needed to communicate with society and public legitimacy became an increasingly pressant obligation. In this context public opinion polling represent a necessary practice, but manifestations of this phenomenon are diverse and sometimes obscure. This material aims to describe what was in time the role of public opinion polls regarding the dynamics of society. We try to make a comparative analysis between regions, nation states and international environments. Western European countries, with advanced democracies, used for a long time the surveys and developed specialized institutional spaces in this area. The survey are required by operational issues in relation with society. Final objectives of this material are to consider a social diagnostic from the perspective of public opinion poll in a democratic space.*

Keywords: public opinion, polls, democracy, political power.

Opinie publică și societate

Înainte de orice încercare de a explica opinia publică poate că ar fi util să amintim un lucru care apare ca certitudine în legătura cu realitatea socială, și trebuie să spunem că nu foarte multe lucruri cu grad înalt de generalitate pot fi considerate ca certe în ceea ce privește ansamblul social. Astfel, credem

---

¹ Universitatea din Oradea, str. Universității nr. 1-5, Oradea, jud. Bihor, 410087, email: darabaneanu@gmail.com

că este bine să înțelegem de la început că realitatea socială prezintă două caracteristici care o fac să fie un subiect de cunoaștere nu tocmai comod. Pe de o parte, este vorba de faptul că obiectul social, ca entitate posibilă, se poate prezenta într-o varietate neînchipuit de mare de fapte, fenomene și procese, care se manifestă diferit într-un mediu social sau în altul. Pe de altă parte, fenomenele sociale se află într-o continuă devenire, făcând cunoștințele acumulate să își piardă repede actualitatea. Acesta este de fapt motivul pentru care preocupările pentru domeniul social sunt extrem de variate, atât din punct de vedere conceptual, cât și metodologic.

O poziție asemănătoare, în peisajul cunoașterii științifice, o ocupă și dezbaterile despre opinia publică. Fiind în fapt un produs social, o caracteristică reprezentativă la nivelul unei întregi societăți, apare ca necesitate prioritară, cunoașterea și respectarea ei. Chiar dacă încă din antichitate s-a vorbit despre voința poporului și despre importanța unui echilibru social, abia începând cu perioada industrializării, când activitățile de muncă au început să se realizeze în grupuri din ce în ce mai mari de indivizi, care nu erau uniți doar prin activitatea desfășurată și prin poziția socială, ci și prin conștiința importanței și a potențialului lor, opinia publică a devenit o evidență socială greu de ignorat. Din acest punct de vedere, opinia publică ca generatoare de atitudini și comportamente individuale, dar și ca generatoare de solidaritate între indivizi, a fost tot mai puternic asociată cu mediul politic și economic al unei societăți.

Abordând într-o manieră tradițională înțelesul termenului de „opinie publică”, vom porni de la sensurile sale etimologice, astfel că termenul este împrumutat din limba engleză (*public opinion*), dar își are sorgintea în limba latină, fiind derivat din *opinio*, *opinari* cu înțelesul de „a exprima o părere, gând, presupunere”, asociat cu *publicus*, derivat din *populus*, care semnifică „popor” (Chelcea, 2002). Așa cum o sugerează foarte elocvent abordarea etimologică, prin *opinie publică desemnăm un ansamblu de aprecieri, păreri, judecăți sau sentimente, care animă la un moment dat un număr suficient de indivizi, astfel ca aceste aprecieri să se impună reprezentativ la nivelul întregii populații, nu neapărat ca lucruri împărtășite, cât mai cu seamă ca fapte cunoscute*. În definiția propusă se menționează că subiectul de opinie nu trebuie neapărat să fie împărtășit, dar el trebuie să fie cunoscut. Credem că acesta este un aspect sugestiv din perspectiva faptului că în cele mai multe probleme care fac obiectul opiniei publice, gradul de implicare a indivizilor nu este uniform sau omogen. Astfel că există în multe cazuri o categorie destul de însemnată ca pondere din populație, care, chiar dacă cunoaște problema în cauză, o plasează pe o treaptă inferioară a agendei de opinie individuală (desemnând, de această dată, un clasament al faptelor cu semnificație socială realizat în conștiința fiecărui membru al unei societăți, luat ca personalitate individuală). Este sugestivă

prezentarea pentru ceea ce am numit opinie publică latentă. Bunăoară, pentru o parte însemnată a populației, alianțele politice, în general, nu au o semnificație deosebită. În campaniile electorale însă, această problemă revine în prim-planul agendei de opinie individuală, la foarte mulți dintre ei, căpătând o altă semnificație decât până atunci. Desigur că în acest proces intervin tot felul de factori externi conștiinței individuale, care ajută la formarea și conturarea opiniei, dar tratarea acestui lucru este o acțiune prea vastă ca să poată fi dezbătută în prezentarea de față. E bine însă să se rețină faptul că opinia publică poate să fie manifestă, prin intermediul atitudinilor, sau poate, așa cum am arătat, să se păstreze sub formă latentă. Diferența dintre o cunoștință care poate purta atributul de opinie publică și una care nu poate purta acest atribut este făcută de societate, astfel încât un fapt sau proces de interes colectiv care a fost în agenda de opinie colectivă va rămâne ca subiect de opinie publică, chiar dacă nu se mai vorbește despre el. Unul care nu a făcut încă obiectul opiniei publice, rămâne doar ca fapt de opinie publică intuit, cu potențialitate de manifestare. Nu există prototip de fapt social care să poată cuprinde obiectul de interes al conștiinței generale. Există totuși caracteristici care pot identifica un fapt social cu potențialitate de manifestare. Faptul social trebuie să fie destul de general încât la un moment dat să permită unui număr suficient de mare de indivizi identificarea cu acesta. În al doilea rând faptul social trebuie să corespundă unei dispoziții colective (socială, istorică, culturală, sentimentală etc.) pentru a se materializa în agenda de opinie colectivă. Este adevărat că sunt mijloace care pot să influențeze agenda de opinie individuală, și cel mai cunoscut dintre acestea este propaganda prin intermediul diferitelor căi comunicaționale. Se poate spune însă că „fabrica” de opinie publică este spațiul public, pe care îl înțelegem ca un teritoriu fizic și simbolic, accesibil în egală măsură tuturor membrilor unei societăți și care are rolul de a asigura intențiile de dezbateră publică la orice nivel.

Frecvent însă termenul de opinie publică este folosit în accepțiuni improprii comparativ cu înțelesul său științific. Astfel că opinia publică fie este personificată, atribuindu-se tot felul de fapte și acțiuni („opinia publică acuză”, „opinia publică se îngrijorează” etc.), fie este folosită eronat, prin extrapolarea nefundamentată a unor opinii personale la ansamblul unei societăți. Această din urmă procedură a fost denumită de Allport „confuzie jurnalistică”, înțelegând prin aceasta „identificarea ilegală a opiniei publice cu pozițiile adoptate de editorialiștii și comentarii informației colective, în numele unui public inaccesibil” (Allport, 1947).

Iată deci că termenul de opinie publică stârnește rezonanțe care par să aibă calitatea de a impresiona masele, pentru că acesta este motivul pentru care este atât de des invocat și folosit în diferite genuri de discurs. Problema

care se ridică este legată de slaba cunoaștere a acestui fenomen, care la nivelul simțului comun este doar intuit, iar asemenea intuiții, după cum am văzut, conduc la erori serioase, menite să compromită discursul, cel puțin în ochii unor specialiști în domeniul social.

Modele de interpretare a opiniei publice

Bernard Hennessy definea opinia publică ca fiind un complex de preferințe exprimat de un număr semnificativ de persoane cu privire la o problemă de importanță generală. Din definiția lui Hennessy se desprind câteva chestiuni care ar putea constitui un reper în strategia de cunoaștere a opiniei publice. În acest fel, cei care vor dori un studiu complet al fenomenului amintit își pot orienta atenția asupra problemei care reprezintă, la un moment dat, subiectul opiniei, asupra naturii publicurilor, a modalităților de exprimare a opiniei, a numărului persoanelor implicate și a gradului de penetrare a acestora în conștiința socială (Hennessy, 1981). Condiția ca o problemă sau un fenomen să alcătuiască la un moment dat subiectul opiniei publice este ca acesta să aibă un efect direct sau indirect asupra majorității membrilor care alcătuiesc o societate. Acest efect poate fi unul nemijlocit sau poate fi simbolic, manifest sau doar potențial. În general problematicile care devin obiectul dezbaterilor de opinie au drept caracteristică principală aspecte potențial negative la nivelul ansamblului social, ceea ce determină o sensibilizare a membrilor comunității, astfel încât evoluția legată de aceste obiecte ale opiniei colective nu este indiferentă din perspectiva membrilor societății. Cu cât eficacitatea intervenției colective, prin exprimarea și dezbaterile publice, este mai eficientă, cu atât mai numeroase vor fi problemele ce vor constitui subiecte de opinie publică. Acesta este mecanismul reglării sociale a problemelor comune, promovat de ideologia democrației contemporane introdusă prin modelul organizării sociale din Statele Unite ale Americii și din Europa Occidentală.

Pe de altă parte, publicul reprezintă portanța opiniei publice. Noțiunea de public a avut și cunoaște și astăzi accepțiuni diferite. Astfel că, în trecutul nu prea îndepărtat, noțiunea de public reprezenta un adjectiv atribuit unor grupuri umane care aveau un comportament similar în anumite situații, din perspectiva reacțiilor asemănătoare pe care la manifestau la exercitarea asupra lor a unor stimuli de diferite forme. Ulterior, odată cu dezvoltarea mijloacelor de comunicare în masă, ideea de public s-a transformat mai degrabă într-un subiect, atâta vreme cât calitatea de public a devenit ceva permanent, dobândind o consistență unitară. Astăzi publicurile sunt înțelese ca agregate sociale, cu caracteristici și nevoi proprii. Interesul pentru studiul publicurilor

a fost motivat în principal de dorința de controlare și influențare a acestora. Această nevoie de control s-a regăsit în tot mai multe domenii. Astfel că primele instituții care au folosit publicurile au fost cele economice, care prin noile ideologii financiare aplicate încă de la sfârșitul secolului 19 și care se bazau în principal pe ideea rentabilității prin consum de masă. S-a creat astfel o clasă de mijloc din ce în ce mai puternică financiar, dezvoltată dinspre țările industrializate. Poate că nu este prea hazardat să spunem că forța de consum a avut răsfângeri puternice asupra relației maselor cu structurile politice și administrative. Este, dacă vrem, un model de relaționare asemănător cu ceea ce s-a întâmplat în Franța secolului 18, o dată cu apariția clasei burgheziei, din ce în ce mai puternică financiar, care a sfârșit prin a strivi autoritatea, necontestată până atunci, a aristocrației franceze. Astfel că astăzi legitimitatea politică în raportarea cu masele este o condiție absolut necesară pentru eficiența activităților politice și pentru existența unei autorități suficiente în conducerea societăților contemporane. Este o realitate faptul că nu peste tot acest mecanism funcționează cu destulă eficacitate pentru a își face vizibile efectele pozitive la nivelul calității vieții publice, dar direcția de dezvoltare socială majoritară este cea amintită anterior.

Diferiți oameni de știință au studiat publicurile și au încercat să le descrie. Astfel că Robert E. Parck, reprezentant al Școlii de la Chicago, înțelege publicurile ca reprezentând o fază preliminară a constituirii grupurilor formale. Îi sunt specifice discursul rațional și opoziția punctelor de vedere. Natura publicurilor solicită abilitatea de a gândi a membrilor care le alcătuiesc, precum și abilitatea de a intra în rezonanță cu ceilalți (Kemper, 2006).

Herbert Blumer prezintă publicul ca fiind o categorie amorfă de indivizi și care este angajat într-un efort de a ajunge la o acțiune. De aceea este obligat să își creeze propriile acțiuni. Numărul indivizilor care alcătuiesc un public variază în funcție de problema care reprezintă motivul constituirii grupului (Blumer, 1951). De aici putem trage concluzia că existența publicurilor este benefică nu numai intereselor externe acestuia, dar inclusiv din punctul de vedere al individului, apartenența la un public răspunde câtorva nevoi care sunt legate de specificul ființei umane. Am putea aminti aici satisfacerea nevoii de apartenență, înlesnirea procesului de comunicare interumană, problemele împărtășite reprezentând un excelent liant social, precum și nevoia de informare, astfel încât o problemă cu cât cunoaște o mai mare amploare din perspectiva dezbaterii publice, cu atât este mai complet prezentată, prin diferitele mijloace disponibile. Acesta este motivul creării acțiunilor proprii, menite să mențină coeziunea grupului și deci starea de public.

Vincent Price face distincția între opinia maselor ca stare de fapt generală și opinia publică caracterizată în primul rând prin dezbateri interesate pe

o problemă. Bunăoară putem vorbi despre o deosebire clară între electorat și ansamblul cetățenilor cu drept de vot. În același timp, vorbind despre electorat, putem face distincția între publicul interesat, care reprezintă aproximativ jumătate din electorat și publicul activ, care este angajat politic. Se aproximează că electoratul reprezintă aproximativ 70% din populația cu drept de vot din America (Almond, 2002). Aceasta reprezintă desigur o abordare a diferitelor categorii de publicuri din punctul de vedere al participării politice. În afară de domeniul politic există mulți factori de coeziune care determină apariția publicurilor. În același timp una și aceeași persoană aparține de regulă unei multitudini de publicuri, în funcție de domeniul și de natura problemei în jurul căreia se constituie (Dărăbăneanu, 2015).

Exprimarea opiniei publice

Exprimarea opiniei reprezintă o altă modalitate de raportare la înțelegerea aspectelor legate de opinia publică. Aceasta se poate manifesta sub diferite modalități. Printre cei care au studiat această problemă se află Leonard W. Doob, care aduce în discuție caracteristicile opiniei publice latente. Septimiu Chelcea consideră opinia publică latentă „o contradicție în termeni”, considerând că opinia publică în general apare în urma disputelor publice și reprezintă o formă de exprimare socială. Cu alte cuvinte, dacă o problemă este dezbătută, cum poate să fie în același timp și latentă (Chelcea, 2002)? Nu suntem de acord cu autorul citat, pentru că o problemă socială poate constitui la un moment dat un subiect de larg și intens interes, dar la un moment dat atenția publică poate fi deturnată spre anumite evenimente mai spectaculoase și mai incitante (cum ar fi de pildă un război în Golf). După ce aceste evenimente incitante nu mai reprezintă o actualitate pe agenda opiniei publice, atenția dezbaterilor colective se poate îndrepta din nou spre problema anterioară, care de fapt este mai aproape de realitatea cotidiană a oamenilor și le influențează mai direct viața. Această problemă a existat în conștiința colectivă pe toată perioada în care evenimentele incitante acaparau spațiul dezbaterilor publice, dar sub o formă latentă. Este doar una dintre modalitățile în care o opinie se poate prezenta într-o stare latentă. Există cazuri în care, mai mult sau mai puțin forțat, o problemă publică stă sub formă de latență perioade de timp de ordinul anilor.

O problemă foarte interesantă din acest punct de vedere o constituie întrebarea dacă există la nivel de colectivitate un spațiu limitat de manifestare a problemelor de interes general, așa încât nu este posibilă existența unui număr prea mare de probleme care să facă subiectul dezbaterilor publice. Depinde oare acest număr de natura publicului sau de dimensiunile sale? Iată

niște probleme ale căror răspunsuri complete ar contribui cu siguranță la cunoașterea domeniului de care ne ocupăm.

Ferdinand Tonnies prezintă opinia publică prin antiteză cu cele trei forme în care se găsește apa în natură, adică gazoasă, fluidă sau solidă. Opinia în stare gazoasă corespunde momentului în care aceasta nu este suficient cristalizată, având o existență incertă din punctul de vedere al adoptării ei de un număr suficient de indivizi și considerată ca subiect de dezbateri publice. Opinia publică lichidă corespunde latenței acesteia, situației în care este ascunsă, tănuțită sau uitată pentru o perioadă de timp, ca după aceasta să revină sub starea solidă care presupune manifestarea pleneră a acesteia la nivelul dezbaterilor publice și al spațiilor de exprimare publică (Tonnies, 2001).

Din perspectiva semnificației pe care o are numărul de persoane implicate în dezbaterile asupra unei probleme de interes general, forța de penetrare a opiniei nu decurge atât din acest număr al indivizilor care alcătuiesc publicul, ci în principal din intensitatea cu care opinia se manifestă. În primul rând trebuie precizat faptul că prin raportare la diferitele domenii de activitate pe care viața socială le implică, există grupuri de autoritate specifice și individualizate prin recunoașterea de care se bucură din perspectiva reprezentărilor sociale legate de domeniul în cauză. Ca să fiu mai clar, bunăoară în domeniul afacerilor o autoritate pronunțată vor avea acei patroni și manageri care au reușit, prin mijloace acceptate de lege și societate, să prospere și să se dezvolte semnificativ. Desigur că părerea acestora despre o anumită problemă legată de acest domeniu de activitate va avea o putere de penetrare publică mult mai mare decât părerea unui simplu cetățean. La fel stau lucrurile și din punctul de vedere al atenției acordate anumitor fapte sau fenomene. Personajele cu autoritate au șanse mult mai mari de a impune o problemă în agenda opiniei publice. Prin aceasta vreau să arăt că anumite grupuri restrânse, în multe situații, au posibilitatea să impună un subiect în atenția mijloacelor de exprimare a informațiilor, ceea ce înseamnă că opinia publică poate fi indusă de grupuri restrânse de persoane care se bucură de autoritate și încredere într-un domeniu dat. Desigur că punctul de vedere susținut și natura problematicii supusă discuției trebuie să se mențină în limitele rezonabilului, adică să nu distoneze foarte puternic cu convingerile și sistemul valoric al membrilor societății.

Opinia publică înțeleasă ca miză politică

Punctul generic al dezbaterii e reprezentat de însuși termenul de societate democratică, care oarecum ocolește înțelesul pe care Grecia antică l-a impus, nefăcând referire la faptul că majoritatea hotărăște evoluția societății.

Înțelesul modern al societății democratice, care se regăsește în modelul impus istoric prin superioritatea sa față de alternativele care au existat în ultimul veac, se bazează pe modelul antic, dar numai până la un punct. Relația dintre democrația modernă și expresia ei antică este în speță o relație de natură ideologică, asemănătoare cu legătura dintre filosofia marxistă și sistemele socio-comuniste, sau cu orice alt sistem social justificat prin varii teorii sociale. Diferența este că modelele moderne de societăți democratice nu sunt argumentate prin factorii ideologici ai acestora, decât poate în subsidiar. Argumentele sociale sunt astăzi în principal de natură funcțională în contextul dorinței de ameliorare a condițiilor de trai și în condițiile politicilor de globalizare, argumentate la rândul lor tocmai prin această ameliorare a vieții cotidiene.

Democrația modernă urmărește, de fapt, asigurarea legitimității politice, în sensul că puterea acestor tipuri de societăți este obligată să țină cont și să respecte tipul ideal al imaginii pe care puterea unui stat democratic trebuie să o exprime. Această imagine trebuie să respecte câteva condiții legate în principal de legitimarea interioară a puterii, adică acea legitimitate care se află în relație cu indivizii ce alcătuiesc respectiva societate. În societățile moderne, membrii unei comunități nu au la îndemână decizia politică sau socială, ei nu iau hotărâri legislative conforme cu nevoile lor. Rolul acestor societăți este acela de a permite unor grupuri politice sau economico-politice de a conduce. În schimb aceste grupuri de putere au obligația de a consilia personalitatea colectivă, de a-i oferi un statut în schema puterii, chiar dacă este vorba de un statut simbolic. Această consiliere colectivă, pe care o putem numi consiliere socială, are rolul de a asigura o relație echilibrată între puterea politică și societate pe de o parte și, pe de altă parte, ea conferă un soi de confort social prin posibilul control pe care masele îl pot exercita la un moment dat asupra puterii. Acest control este posibil tocmai datorită nevoii de menținere a unei relații echilibrate cu ansamblul social, pe care puterea o resimte. De ce resimte puterea politică o asemenea nevoie? Pentru că o relație echilibrată cu ansamblul social presupune de fapt că structurile de putere respective beneficiază de o legitimitate internă. Legitimitatea internă este fundamentală, dar nu suficientă, pentru ca o structură de putere să beneficieze și de o legitimitate externă. Acest ultim tip de legitimitate este definit prin recunoașterea de care un sistem de putere specific unei societăți statale se bucură în raportarea acestuia cu alte sisteme de putere de care este dependent din perspective economice, de politică globală, strategico-militare etc. O bună legitimitate externă presupune relații economice, politice, sociale de bună calitate în condițiile în care bunăstarea societăților contemporane este condiționată de aderarea la strategiile comune de dezvoltare. O legitimitate externă scăzută aduce după sine desconsiderarea potențialului societății respective în relația cu marile corpo-

rații politice, care duce la izolarea politică și economică a societății respective și în cele din urmă la alterarea nivelului de trai. Acest fenomen este evitat de orice regim politic care dorește integrarea în sistemele politice euro-americeane. Schematic cele spuse mai sus pot fi prezentate astfel:

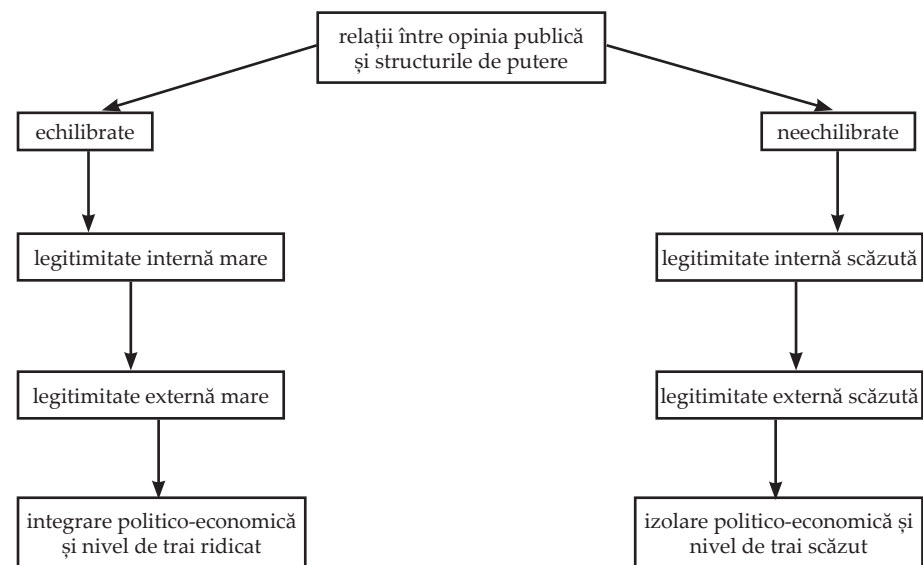

Figura 1. Efectele relațiilor dintre opinia publică și structurile de putere

Desigur că relațiile și legitimitatea externă nu depind numai de natura legăturilor dintre opinia publică și structurile de putere. În discursul politic legitimarea puterii se face pe baza realizărilor economice, administrative, financiare ca niște realități rupte de autoritatea publică, de multe ori impuse acesteia. Mai cu seamă în societățile aflate într-un proces de tranziție înspre modelul social occidental, aceste realități economice, administrative și financiare rămân încă apanajul puterii, instrumente lipsite de controlul public, manipulate prin legi și ordonanțe inventate de multe ori pentru acoperirea unor interese particulare sau a unor grupuri de privilegiați. Această stare exercită o influență categorică asupra conștiinței publice și asupra trăsăturilor atitudinale a majorității.

Dincolo însă de tragediile societăților neconsolidate din perspectiva modelului occidental, chiar și în societățile avansate regulile și decizia aparțin unei clase sociale nu prea numeroasă în raport cu majoritatea. Trebuie însă specificat că, în ciuda unor disfuncții sporadice, contractul social al acestor colectivități presupune o bunăstare garantată indivizilor care respectă normativitatea socială experimentată și perfecționată de câteva sute de ani. Acordul maselor și legitimitatea pe care o oferă politicului prin mecanismele participării sunt prețul pe care indivizii îl plătesc în schimbul garantării unui

stil de viață care asigură năzuințele cotidiene prin trepte de efort constante și tratamente cvasimeritocratice. Puterea politică, la fel ca și în cazul societăților comuniste și postcomuniste, determină menținerea, transformarea sau devenirea socială dintr-o perspectivă ruptă de motivarea binelui colectiv. Diferența constă în nevoia efectivă pe care personajele politice o resimt înspre a conferi publicului senzația de putere. De fapt acesta este idealul democrațiilor moderne și caracteristica lor definitorie, adică climatul pe care o guvernare îl impune. Idealul oricărei puteri politice nu este acela de a-i face pe oameni bogați, ci de a-i face fericiți, de a le induce mulțumirea în raport cu sistemele de care depind și pe care în același timp le susțin și perpetuează. Societățile occidentale nu creează oameni bogați, ele îmbogățesc doar potențialul uman. Dincolo de resurse oferă modele de investire a acestora, resursele nu se depozitează, ele se deplasează continuu. Acesta este de fapt principiul societății de consum, care are calitatea de a asigura perpetuarea unui sistem care se bazează pe bunăstarea generală, dar este dependent de investirea continuă a resurselor. Acest lucru se realizează pe baza unor politici educaționale stricte, menite să condiționeze individul înspre ideea conform căreia doar investirea resurselor poate să aducă bunăstarea individuală. Aceasta este o altă perspectivă importantă prin care puterea politică datorită dependenței de funcționarea economiei este din nou dependentă de atitudinile și comportamentul maselor în această chestiune. Funcționarea economiei de consum se bazează pe cooperarea membrilor respectivei societăți în vederea investirii resurselor furnizate prin rolul funcțional al fiecăruia în ansamblul social.

Importanța opiniei publice din perspectivele amintite explică interesul susținut al cercetătorilor asupra acestui domeniu. Dincolo de principalele demersuri de cercetare legate de modalitățile de manifestare a opiniei publice și de factorii determinanți ai acesteia cred că este esențială prezentarea acestei problematice în contextele ei de desfășurare. Pentru aceasta, dincolo de considerentele menite să definească opinia publică ca fenomen social, atenția discursului acestei lucrări se va îndrepta asupra campaniei electorale și a discursului electoral. Am considerat interesantă această abordare din perspectiva faptului că opinia politică reprezintă în fapt scopul structurilor de putere la un moment dat, deci dincolo de felul în care membrii unei societăți judecă sau simt în legătură cu fapte și fenomene sociale diferite, interesul structurilor de putere se concentrează în special asupra opiniei politice. Punctul culminant al acestui interes îl reprezintă campania electorală. În această perioadă structurile politice caută prin diferite mijloace, care țin de tatonări, de încercări mai mult sau mai puțin reușite, să găsească acele elemente cauzale care pot la un moment dat să influențeze opinia indivizilor care alcătuiesc o societate. Dincolo de mijloacele specifice cercetării științifice, care vor fi prezentate ulterior

sub forma unor modele și studii celebre, cunoașterea factorilor care determină opinia publică poate să fie condusă pe un nivel indirect de abordare. Propunem așadar o posibilă metodologie de înțelegere a naturii și specificului opiniei publice printr-o abordare indirectă, mediată de interacțiunea dintre structurile politice și opinia publică în campania electorală.

Caracteristici ale sondajului de opinie

Pornim de la considerentul unanim acceptat că sondajul de opinie este o formă de anchetă pe bază de chestionar. Prin urmare definim sondajul de opinie ca fiind o tehnică de anchetă, care are câteva caracteristici definitorii. În această idee vom încerca prezentarea caracteristicilor esențiale care deosebesc sondajul de opinie de ancheta pe bază de chestionar, pornind de la prezentarea lui Traian Rotariu. Considerăm importantă această delimitare a sondajului de opinie, mai ales în condițiile în care sondajul de opinie rămâne cam singura tehnică de cercetare socială ce poate fi considerată în totalitate ca fiind proprie sociologilor (Rotariu și Iluț, 1997).

- Astfel, sondajele de opinie sunt centrate pe aspectul subiectiv al realității sociale. Este o diferențiere care ține în principal de specificul obiectului de studiu. Realitatea studiată, așa cum am descris-o la definirea sondajului de opinie, are o natură simbolică, reprezentând opțiunile, sentimentele și considerațiile subiecților față de fapte, persoane sau procese de interes colectiv.
- Sondajele de opinie sunt orientate pe probleme de larg interes public. Chiar dacă acest lucru pare redundant în raport cu ceea ce am prezentat la punctul 1, acest lucru este aparent. Aici se pune problema unui public larg care trebuie să fie familiarizat cu subiectele de opinie. Deci este vorba de dezbateri mediatizate sau probleme care suscită un interes larg.
- Sondajele de opinie sunt anchete sociologice cu caracter descriptiv. În general sondajele de opinie nu au obiective explicative în legătură cu realitatea studiată. Nu mai puțin adevărat este însă că de regulă analiza politică folosește ca argument important sondajul de opinie sau mai precis rezultatele acestuia.
- Sondajele de opinie sunt anchete realizate de regulă într-un timp foarte scurt. Se folosesc instrumente de cercetare simple, clar structurate, care pot fi aplicate într-un timp scurt, la eșantioane reprezentative pe niveluri largi de populație.
- Rezultatele sondajelor de opinie sunt prezentate într-o formă con-

cisă, inteligibilă la nivelul cunoașterii comunie. Nu sunt folosite forme sofisticate de prelucrare și interpretare a informației, deoarece obiectivele de diseminare a informațiilor sunt centrate pe categorii sociale largi. De asemenea beneficiarii sondajelor de opinie, de regulă, nu sunt specialiști în statistică socială. Ei utilizează informația imediat, în scopuri prestabilite, deci nu trebuie să întâmpine dificultăți de înțelegere și interpretare a datelor.

- Sunt cercetări aplicative, cu scop imediat. Nu îmbogățesc cunoașterea în domenii științifice sau culturale, deci nu sunt cercetări fundamentale. Ele se realizează de regulă la comanda unui beneficiar care pe baza rezultatelor obținute își coordonează activitatea și politica în raport cu problemele discutate în sondaj.
- Sondajele de opinie sunt o componentă de bază a peisajului social democratic. Este forma fundamentală de exprimare a populației în afara perioadelor electorale. Unele interpretări ale funcțiilor sociale pe care sondajul de opinie le are vorbesc despre o funcție de decongestionare a frustrărilor colective, un factor de echilibrare a tensiunilor sociale. O importantă funcție a sondajelor de opinie rămâne reglarea comportamentului politic. Structurile politice testează diferite strategii de captare a electoratului, în raport cu care sondajul de opinie constituie un barometru al eficienței acțiunilor acestora.
- Din perspectiva instrumentului de cercetare, acesta este similar chestionarului, cel puțin în ceea ce privește tehnicile de construcție, dar din punctul de vedere al conținutului majoritatea întrebărilor sunt întrebări de opinie. Ele vizează aspecte care țin de universul interior al individului, cum ar fi părerile, atitudinile, credințele, convingerile, așteptările, proiectarea în viitor, evaluările, atașamentul față de valori, explicațiile fenomenelor din jur, justificările și motivațiile acțiunilor.

Centre de sondare a opiniei publice în Romania

Sondajele de opinie sunt studii sociologice cu un puternic impact social. Acest fapt se datorează obiectului de studiu, pe de o parte, dar mai cu seamă implicațiilor pe care deținerea acestui tip de informații le generează. Donsbah și Traugott susțin legătura indiscutabilă dintre opinia publică și fenomenul propagandei sau a relațiilor publice. De altfel ei asociază propaganda cu managementul opiniei publice. Cele mai importante domenii ale realității sociale sunt astăzi dependente de public. Membrii spațiilor sociale sunt cei care oferă o direcție precum și suport financiar activităților economice, politice sau

administrative. Studiarea opiniei publice este utilizată în propagandă și în relațiile publice pentru a asigura eficiența și atingerea scopurilor ce țin de managementul public. Astfel că sondajele de opinie îndeplinesc trei funcții: 1. Sondajele de opinie permit specialiștilor în propagandă să-și pregătească și să-și planifice activitățile de persuadare și campaniile într-un mod sistematic și precis. 2. Sondajele de opinie permit determinarea atitudinilor, scopurilor și nevoilor unor categorii semnificative de public. Acest lucru constituie fundamentul elaborărilor conceptuale și a țarghetării mesajelor propagandistice în scopul schimbarilor de opinie și construcției imaginii publice. 3. Sondajele de opinie constituie totodată o sursă de legitimitate publică, de justificare a deciziilor politice. În comunicarea politică sondajele de opinie asigură stabilitatea ierarhiilor de putere (Donsbach, Traugott, 2008, pp. 497-498).

Imediat după căderea regimului comunist au apărut primele institute de sondare a opiniei publice. Motivul apariției acestora a fost în principal funcționalitatea de natură politică, surprinsă concis de Donsbach și Traugott prin cele trei funcții enumerate. În ultimii 25 de ani piața sondajelor de opinie românești s-a dezvoltat considerabil, iar legătura institutelor cu organizațiile politice este chiar mai profundă decât ne așteptam. De aceea în cele ce urmează vom prezenta principalele institute de sondare a opiniei publice, dar și câteva date despre cei care conduc aceste institute, în concordanță cu informațiile apărute în mass-media (Ziare.com, 2014), în principal fiind folosite informații oferite de site-ul Alianței pentru o Românie Curată (Busneag, Popescu, 2015):

În graficul de mai jos redăm cotele de piață a principalelor institute de sondare a opiniei publice:

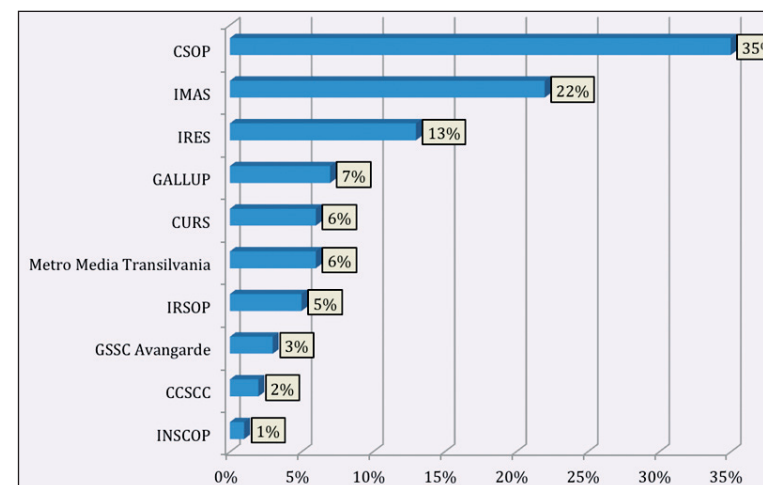

Figura 2: Cota de piață a firmelor de sondaje în 2013.

Sursa: Calcul făcut de Alianța pentru o Românie Curată pe baza datelor de la Registrul Comerțului

Constatăm o interdependență între instituțiile politice și cele de sondare a opiniei publice. Acesta este motivul pentru care sondajele de opinie contribuie la evoluția socială, iar acest fenomen poate fi subliniat printr-o prezentare a calităților sale funcționale. Putem concluziona din cele prezentate mai sus că funcționalitatea sondajelor de opinie are o puternică incidență asupra realității politice, caracteristice diferitelor sisteme sociale. Acesta a fost un motiv suficient pentru regimul comunist din România să controleze amănunțit modalitățile de desfășurare a sondajelor de opinie înainte de 1989. De asemenea poate că nu este inutil să precizăm că, în perioada amintită, orice încercare de analiză a opiniei publice, care nu se afla sub supravegherea regimului, era considerată un act de agresiune și sancționată ca atare. Este adevărat că disidența sociologică nu a reprezentat un fenomen de îngrijorare înainte de 1989, sau cel puțin nu am auzit de un astfel de fenomen.

În primul rând, sondajul de opinie are un rol informativ, reprezentând principalul instrument de cunoaștere al publicului în general și al electoratului în particular. Domeniul politic este cel care utilizează sondajul de opinie cu o frecvență mai mare, deoarece informațiile legate de aprecierile și nevoile electoratului, de imaginea publică de care un candidat sau o formațiune politică se bucură la un moment dat, sunt lucruri de care depinde succesul campaniilor electorale.

Sondajele de opinie oferă posibilitatea elaborării unor strategii de acțiune și activitate care să vină în întâmpinarea nevoilor și dorințelor manifestate la nivel social. Acestea reprezintă singura modalitate de cunoaștere holistică a societății, care oferă în același timp garanții legate de valabilitatea datelor și realismul predicțiilor.

Sondajele de opinie oferă adesea suport pentru discursul public, în situația în care anumite informații de interes general trebuie probate sau argumentate. Părerile politicianilor sau ale jurnaliștilor sunt deseori subiective, impulsionate de interese personale sau de grup, animate de dorința de dominare a cadrului discursiv sau de dorința unor demonstrații publice legate de superioritatea în raport cu contracandidații. Toate aceste lucruri fac ca unele idei și argumente legate de societate, de nevoile și părerile colective, transmise de către jurnaliști sau de către politicieni, să fie puse la îndoială pe bună dreptate. Sondajul de opinie este menit să ofere perspective obiective datorită caracterului științific de care acest demers se bucură.

Sondajul de opinie și societatea globală

Observăm că societatea globală poate fi înțeleasă ca formă evoluată a societății umane. În fapt, istoria omenirii, indiferent de zonă geografică sau de epocă, este marcată de conflicte între medii sociale. Întotdeauna unul dintre motivele principale ale conflictelor intersociale l-a reprezentat și îl reprezintă accesul la resurse, pentru că resursele reprezintă factorul coeziv al armatelor. Ideologia vine în completarea motivațiilor pecuniare, asigurând convingerea și justificând eventualele compromisuri pe care individul este în situația de a le face în contexte specifice. Conflictele intersociale au evoluat și formele confruntărilor s-au schimbat de-a lungul timpurilor, dar întotdeauna pentru victorie a fost nevoie de putere, chiar dacă însăși puterea reprezintă o noțiune variabilă în funcție de momente și context. Puterea este condiționată de resurse materiale și umane și cu cât spațiile sociale sunt mai vaste, cu atât aceste resurse sunt mai bogate. Acest mecanism poate explica într-o manieră rezonabilă instinctul social al umanității de creștere a spațiilor geografice și comunitare. Imperiile au reprezentat fenomene sociale care s-au format după aceste tipare, dar pretențiile de extindere a spațiilor socio-geografice le întâlnim peste tot și în toate timpurile. Astăzi societățile globale au găsit forme de construcție socială care se bazează pe convingere și nu pe constrângere. Spațiile sociale extinse se construiesc din interior, prin voința majorității și pe baza principiilor democratice. În acest fel se așteaptă ca spațiile sociale globale moderne să fie mai durabile decât vechile imperii, ca forme de construcție a unor spații sociale extinse. Voința majorității și principiile democrației implică un dialog continuu între structurile politice ale societății globale și opinia publică. În acest context rolul opiniei publice și a sondajelor de opinie crește semnificativ.

Luând în discuție exemplul Uniunii Europene, preocupările legate de sondajul de opinie s-au manifestat încă din primele etape de construcție a spațiului comunitar. Eurobarometrul reprezintă o serie de sondaje de opinie publică derulate frecvent de Comisia Europeană, începând cu anul 1970. Aceste sondaje studiază o gamă largă de probleme legate de Uniunea Europeană și de statele membre ale acesteia. Primele sondaje de opinie comandate de către Comisia Europeană au studiat cele șase țări care alcătuiau la vremea respectivă „Comunitatea Europeană”, acestea fiind Belgia, Franța, Germania de Vest, Italia, Luxemburg și Olanda. Aceste sondaje de opinie publică urmăreau atât problemele individuale ale societăților membre (prioritățile naționale), cât și integrarea organismelor și mecanismelor necesare construcției spațiului global și a pieței comune (European Economic Community). În septembrie 1973 a apărut eurobarometrul periodic, care se aplică țărilor membre o dată

la jumătate de an, incluzând pe lângă țările menționate Danemarca, Irlanda și Marea Britanie. Practic, numele de „eurobarometru” apare în 1974 în urma sondajului de opinie desfășurat în lunile aprilie și mai, rezultatele fiind făcute publice în luna iulie a aceluiași an. Conform enciclopediei Wikipedia, astăzi se poate vorbi despre patru tipuri de eurobarometru:

1. Eurobarometrul Standard, care este alcătuit dintr-o serie de sondaje de opinie elaborate ca studii longitudinale transnaționale, menite să compare și să măsoare tendințele și opiniile sociale în țările membre. Aceste sondaje se desfășoară în fiecare primăvară și toamnă. Pentru ca datele să poată fi comparate de-a lungul anilor, conținutul chestionarelor este constant. Începând cu eurobarometrul 34, realizat în 1990, au fost introduse în cadrul eurobarometrelor sondaje de opinie suplimentare, care urmăresc probleme specifice ale momentului. Astfel de-a lungul anilor s-au realizat studii suplimentare despre agricultură, biotehnologie, comportament de consum, oameni în vârstă, energie, mediu înconjurător, familie, probleme de gen, sănătate, imigrație, sărăcie, identitate regională, știință și tehnologie, trafic urban, condiții de muncă, probleme ale tinerilor etc. Toate aceste lucruri au fost abordate din „perspectivă europeană”, perspectivă care se traduce prin studierea unor aspecte ce conduc la relevarea caracteristicilor comune ale diferitelor aspecte de viață socială.
2. Eurobarometrul *Flash* a fost introdus în 1990 și se realizează prin intermediul aplicării anchetelor telefonice și au ca obiectiv principal producerea unor rezultate aproape instantanee. Deseori aceste sondaje sunt destinate unor grupuri sociale particulare și sunt necesare pentru intervenții imediate asupra unor situații care cer implicare politică la nivel global.
3. Eurobarometrele Centrale și de Est sunt o serie de sondaje menite să monitorizeze schimbările economice și politice, dar și atitudinile oamenilor față de Europa și de Uniunea Europeană. Au fost desfășurate în 20 de țări din Europa Centrală și de Est și au reprezentat practic un fond al cunoașterii sociale, necesar perioadei de preaderare a statelor din fostul bloc comunist la structura socială globală din Europa.
4. Eurobarometrele Candidaților reprezintă o serie de sondaje lansate de către Comisia Europeană în 2001 în 13 țări care se aflau în stadiul preaderării la Uniunea Europeană (Bulgaria, Cipru, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, România, Slovacia, Slovenia și Turcia). Monitorizarea formelor de manifestare a

democrației considerăm că a reprezentat o miză a acestei perioade. Aceste eurobarometre au fost aplicate între anii 2001-2007 (Wikipedia, 2013).

Se poate așadar concluziona că Uniunea Europeană, ca formă de manifestare a societății globale, depinde într-o mare măsură de crearea unui spațiu european compatibil cu toate formele de organizare socială cu particularități naționale. Barometrele de opinie publică oferă informații indispensabile despre domeniile sociale asupra cărora trebuie să se acționeze în vederea compatibilizărilor, dar și asupra zonelor geo-sociale care necesită politici publice speciale în acest sens. De asemenea barometrele de opinie identifică probleme, oferă soluții și orientează strategii de acțiune în vederea păstrării unor reprezentări sociale pozitive legate de societatea globală. Mai mult decât atât, în lipsa barometrelor de opinie, problemele sociale ajung să fie descoperite când practic este târziu, deoarece aceste probleme pot mobiliza forțe sociale și pot genera frământări sau chiar schimbări nedorite din perspectiva spațiului social global, care poate fi pus în pericol. Realitatea ne arată că societatea globală este o construcție vulnerabilă, care se confruntă periodic cu amenințări, iar barometrele de opinie au un rol previzionar, în încercarea de a preîntâmpina situații și contexte nefavorabile funcționării și evoluției Uniunii Europene.

Bibliografie

Allport, G. și Postman, L. (1947). *The Psychology of Rumor. How a Rumor Starts, Travels and can be Recognized*, New York: Holt.

Almond, A. G. și Weissberg, R. (2002). *Polling, Policy, and Public Opinion: The Case Against Heeding the „Voice of the People“*, New York: Palgrave Macmillan.

Blumer, H. (1951). *New Outline of the Principles of Sociology*. New York: Barnes & Noble.

Busneag, Rși Popescu, A. (2015). *Alegeri în întuneric. Cine controlează sondarea opiniei publice (acționari, cotă de piață, analiză)*, <http://www.ro-maniacurata.ro/exclusiv-alegeri-in-intuneric-cine-controleaza-sondarea-opinii-publice-actionari-cota-de-piata-analiza/> accesat la data de 1 mai 2016.

Dărăbăneanu, D. (2015). Collective Expressing and Role of Public Opinion in European Society Development. *Analele Universității din Oradea. Relații Internaționale și Studii Europene*, VII, Editura Universității din Oradea, pp. 280 – 288

Donsbach, W.și Traugott, M. W. (2008). *The SAGE Handbook of Public Opinion Research*, London: SAGE Publications Ltd.

Hennessy, B. (1975). *Public Opinion* (ediția a III-a), CA: Duxbury Press, Pacific Grove.

Kemper, R. V. (2006). „Robert Ezra Park”, în *Encyclopedia of Anthropology*, London: H. James Birx, SAGE Publications

Rotariu, Tși Iluț, P. (1997). *Ancheta Sociologică și Sondajul de Opinie*, Iași: Editura Polirom.

Tönnies, F. (2001). *Community and Civil Society*, Cambridge: Cambridge University Press.

Ziare.com, *Alegeri prezidentiale 2014: Cine face sondajele de opinie* (2014). Disponibil la <http://m.ziare.com/alegeri/alegeri-prezidentiale-2014-cine-face-sondajele-de-opinie-1326022>. Accesată la data de 10 aprilie 2016.

Wikipedia. The Free Encyclopedia. (2013), Eurobarometer, <https://en.wikipedia.org/wiki/Eurobarometer>. Accesat la data de 10 aprilie 2016.

PROTECȚIA COPILULUI ÎN ROMÂNIA: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII

Cristiana Marc¹

Universitatea din Oradea

Claudia Bacter

Universitatea din Oradea

Abstract: *The theoretical part of the paper presents the main factors that significantly influence the lives of children and problematic aspects of the Romanian child protection system. In our quantitative research we analyze the evolution between 2008 and 2014, at national as well as local (Bihor county) levels of the number of children in several risk situations. The survey results indicate the high number of children abandoned in hospitals, those with parents abroad for work and abused and neglected children, the low number of adopted children. Recommendations include: adequate social support for families, development of services and prevention programs, increasing the number of specialists, reducing the length of children's stay in protection system.*

Keywords: children, family environment, risk, social services, prevention

Introducere

Importanța copiilor într-o societate, precum și a mediului familial stabil în creșterea și educarea copiilor nu pot fi puse la îndoială. Problemele cu care se confruntă familiile afectează, în mod firesc, copiii din cadrul acestora și aduc în atenția profesioniștilor situațiile de risc în care se găsesc copiii, determinându-i să identifice soluții și să ia măsuri care să le asigure protecția.

Începând cu anul 1997, sistemul românesc de protecție a copilului s-a reformat pentru a fi în conformitate cu standardele internaționale și a răspunde nevoilor copiilor și familiilor acestora, sarcină care a fost extrem de dificilă (Roth-Szamoskozi, 1999; Zanca, 2010). Restructurarea centrelor rezidențiale, oferirea de alternative la instituționalizarea copilului, centrarea pe protecția

¹ Universitatea din Oradea, str. Universității nr. 1-5, Oradea, jud. Bihor, 410087, email: marc.cristiana@gmail.com

copilului în mediul familial, descentralizarea instituțiilor de protecție a copilului, dezvoltarea și implicarea organizațiilor neguvernamentale, reglementarea procedurilor privind adopția, a beneficiilor de asistență socială pentru susținerea copilului și familiei, diversificarea și dezvoltarea serviciilor sociale reprezintă pași importanți în construcția sistemului actual, fără însă ca procesul de schimbare să fie finalizat.

Respectarea, promovarea și garantarea drepturilor copilului și primordialitatea interesului superior al copilului sunt stipulate în Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului (cu completările ulterioare). Actul normativ respectiv prevede răspunderea, în primul rând a părinților pentru creșterea și asigurarea dezvoltării copilului și încurajează menținerea copilului în familie. Finalitățile planului individualizat de protecție (PIP) urmăresc integrarea copilului separat de familia sa într-un mediu familial stabil permanent, iar măsurile de protecție specială au caracter temporar.

După prezentarea câtorva factori care influențează semnificativ viața copiilor (sărăcia, violența, monoparentalitatea, migrația părintelui) și a unor aspecte critice din sistemul de protecție, lucrarea se concentrează în jurul unor analize cantitative, urmărind evoluția unor indicatori specifici în domeniul protecției copilului în perioada 2008-2014, la nivel național și la nivelul județului Bihor.

Context național

În România și nu numai, există numeroase provocări și crize în viața familiilor și implicit în dezvoltarea copiilor, și frecvent, cauzele invocate sunt, în mare măsură, aceleași: sărăcia, educația parentală precară, consumul de alcool, lipsa controlului parental ori insuficienta implicare a părinților, inexistența suportului din partea familiei ori a comunității.

Sărăcia reprezintă una din marile probleme sociale, puternic corelată cu nivelul de instrucție al capului familiei (Hatos, 2009). Copiii se află în situație de vulnerabilitate din cauza vârstei și dependenței lor față de adulți. Considerată fie cel mai frecvent invocată cauză a abandonului copilului (Muntean, 2013), fie un factor favorizant, dar nu principalul factor declanșator al abandonului (Alexiu, 2010), sărăcia are un impact semnificativ asupra creșterii și evoluției copiilor pe tot parcursul vieții (Bădescu, Petre și Anghel, 2014). Potrivit unei analize privind evaluarea impactului crizei economice (Crai et al., 2009), comparativ cu alte grupe de vârstă, copiii (0-14 ani) și tinerii (15-24 ani) se confruntă cu cel mai mare risc de sărăcie, reprezentând, în anii 2008-2009, 43% din populația afectată de sărăcie. Datele oficiale (MMFSPV, 2015) indică următoarele: în România 1,4 milioane de copii sunt afectați de sărăcie; unul

din doi copii din mediul rural, respectiv unul din trei copii la nivel național trăiește în sărăcie relativă; aproape o treime dintre copii trăiesc în sărăcie persistentă și riscul la care sunt expuși copiii de a trăi în sărăcie persistentă a crescut cu aproape 3 procente între anii 2008 și 2012; în 2012, peste 50% dintre copiii din zonele rurale trăiau în sărăcie, prin comparație cu doar 17% dintre copiii din localitățile urbane; copiii sunt afectați de deprivare materială severă într-o măsură mai mare decât restul populației (38,1%).

Categoriile de copii expuși la sărăcie sunt: copilul din familii numeroase, copilul cu handicap și cu grave probleme de sănătate, copilul abandonat/instituționalizat beneficiar al unei forme de protecție specială, copiii seropozitivi, copiii străzii, copiii delincvenți, copiii exploatați prin muncă, copiii traficați, copiii abuzați, copiii consumatori de tutun și droguri, copiii proveniți din mediul rural (Stanciu et al., 2008; Mihalache, 2013).

Un raport realizat pentru UNICEF (Stănculescu, Marin și Popp, 2012) evidențiază următoarele aspecte: copiii din gospodăriile extrem de sărace acumulează dezavantaje multiple în ceea ce privește condițiile de locuit, nutriție, sănătate, educație, dezvoltare etc. și au mai puține șanse la viață; actualul sistem nu protejează eficient copiii împotriva sărăciei; copiii din gospodăriile mai sărace riscă să perpetueze cercul vicios al sărăciei de la o generație la alta.

Violența asupra copilului cunoaște mai multe forme de manifestare și are consecințe semnificative asupra dezvoltării copilului. Datele furnizate de Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție indică faptul că în anul 2014, din totalul de 12.542 copii abuzați sau neglijăți, în peste 93% (11.721 cazuri) violența s-a produs în familie, urmată de violența exercitată în unități de învățământ – 73 de copii, în servicii rezidențiale – 46 copii, respectiv în rândul copiilor aflați în îngrijirea asistenței maternale profesioniști – 23 cazuri (ANPDCA, 2014).

Proiectul „Sprijinirea copiilor invizibili” implementat în România de UNICEF în perioada iunie 2011-septembrie 2014 demonstrează că problema copiilor „invizibili” (copii săraci și excluși din punct de vedere social) are o mare relevanță pentru comunitățile rurale și susține faptul că dezvoltarea serviciilor preventive comunitare este posibilă în pofida resurselor umane limitate și a insuficienței bugetelor locale. Dintre cei 5.758 copii „invizibili” (din 95 de comune) identificați în cadrul proiectului: 40% se confruntă cu vulnerabilități multiple; toți trăiesc în familii sărace și 80% trăiesc în sărăcie absolută; abuzul și neglijarea este cea mai răspândită vulnerabilitate și afectează peste 50% din copiii respectivi; riscul abuzului și neglijării este puternic influențat de alcoolism; 24% sunt copii neșcolarizați sau cu risc de abandon școlar; copiii abandonați sau cu risc de abandon reprezintă 7,9 % din totalul copiilor „invizibili” (Stănculescu et al., 2013, pp. 9-11). Situația este confirmată și de

rezultatele altor studii, care evidențiază faptul că apariția formelor de violență în familie este datorată în principal sărăciei, nivelului scăzut de educație al părinților, problemelor de sănătate mentală, consumului de alcool, lipsei locului de muncă (Dâmboeanu, 2009; Pirneci, 2014).

Abuzul și neglijarea copiilor rămân două dintre problemele pentru care se încearcă sistematic identificarea de soluții viabile din partea factorilor implicați, având în vedere efectele negative pe termen lung asupra dezvoltării viitoare și a comportamentului de adult. Studiul la nivel național realizat de Organizația „Salvați Copiii”, în scopul propunerii de măsuri privind îmbunătățirea sistemului de prevenire, intervenție și combatere a abuzului și neglijării copilului, relevă faptul că în familii, copiii se confruntă cu toate tipurile de violență, unul dintre principalii factori de risc identificați fiind nivelul ridicat de stres al părinților datorat contextului socio-economic (Grădinaru și Stănculeanu, 2013). De asemenea, dintre factorii care pot induce stres părinților și care sporesc riscul comportamentului abuziv asupra copilului au fost identificați: „greutatea scăzută la naștere, prematuritatea, un anume handicap sau o boală cronică a copilului, temperamentul irascibil, neliniștit al acestuia” (Roth, 2011, p. 738). Rezultatele unui alt studiu relevă faptul că copiii cu probleme de sănătate mentală se confruntă cu un risc mai mare de a fi abuzați și neglijăți comparativ cu ceilalți copii, iar în familiile monoparentale „asocierea este semnificativă cu abuzul psihologic și neglijarea” (Iovu, 2011, p. 139). În lucrare sa „Violența în familie și maltratarea copilului”, Ana Muntean (2011) subliniază faptul că copiii care cresc în familii violente prezintă probleme fizice, emoționale, mentale și psihice, probleme de comportament, probleme școlare.

Monoparentalitatea, des întâlnită în societatea actuală, induce o problemă „foarte complexă, greutatea fiind cu atât mai mare, cu cât vârsta părinților este mai mică” (Ciupercă, 2012). Copiii din familiile monoparentale sunt adesea asociați cu situații de abuz, dificultăți de integrare școlară și eșec școlar, devianță, problemele fiind date de absența unui model patern/matern, lipsa suportului emoțional-afectiv, dificultățile material-financiare, lipsa controlului parental, investirea copiilor cu sarcini (Scutaru, 2006; Cioflică, 2009, Crișan, 2012; Ștefan, 2013).

Potrivit primului studiu-recensământ al sistemului instituțional public, al serviciilor pentru protecția copilului din România, în cazul copiilor aflați în evidența serviciilor publice de asistență socială (SPAS) din comune, orașe și municipii, principalii factori de risc de separare a copilului de părinți sunt proveniența din familii cu venituri foarte mici, care beneficiază de ajutoare sociale, urmată de proveniența din familii monoparentale și mai apoi din familii în care unul sau ambii părinți muncesc în străinătate (MMFSPV, 2013).

Migrația părinților la muncă în străinătate are, de asemenea, efecte importante asupra copiilor rămași acasă. La sfârșitul anului 2014, în România se înregistrau 62.057 familii plecate la muncă în străinătate și un număr de 82.339 copii ai căror părinți erau plecați. Din numărul total de familii în această situație, în 15.956 cazuri ambii părinți erau plecați, în 37.733 era plecat un singur părinte și 8.368 erau familii cu părintele unic susținător plecat la muncă în străinătate (ANPDCA, 2014). Datele provenite din diverse studii indică însă un număr mult mai mare de copii aflați în această situație, comparativ cu datele oficiale. De exemplu, potrivit unei cercetări naționale (UNICEF România, 2008) datele erau de aproape patru ori mai mari decât cele oferite de ANPDCA, fiind afectați 350.000 de copii, din care 126.000 aveau ambii părinți migranți.

Manifestările crizei familiale în situația plecării părinților la muncă în străinătate sunt: supraîncărcarea copiilor cu responsabilități parentale, rezultate școlare slabe și absenteism, abandonul familial, separarea copilului de părinți, divorțul, neglijarea copiilor, comportamente deviate ale copiilor (Bulai, 2006; Chipea și Bălătescu, 2010; Cruceru, 2010). De asemenea, un aspect care atrage atenția este acela că, deși despărțirea de părinți este temporară, efectele asupra copiilor se consideră că pot fi similare cu cele ale despărțirii pe termen lung sau definitive, cu implicații asupra dezvoltării ulterioare a copilului (Toth et al., 2007).

Aspecte critice ale sistemului de protecție a copilului

Sistemul de protecție a copilului a cunoscut o îmbunătățire semnificativă, dar analizele specialiștilor indică și diverse neajunsuri care afectează funcționarea sistemului și, mai ales, beneficiarii acestuia – copiii și familiile vulnerabile.

Referindu-se la reforma sistemului, Elena Zamfir arată că dezinstituționalizarea copilului s-a realizat în grabă, forțat, iar alternativele de protecție de tip familial au adus în timp și practici de asistență socială nedorite, abuzive uneori, cu urmări grave asupra copilului (Zamfir, 2011). Cazurile de copii abuzați de asistenții maternali ori în centrele de plasament au ridicat suspiciuni asupra modului în care se face evaluarea și selecția persoanelor din sistem.

O problemă gravă a sistemului, frecvent semnalată în studiile de specialitate, o constituie deficitul de specialiști, resursele umane insuficiente și, uneori, subcalificate. Un studiu realizat în anul 2010, care a vizat identificarea neajunsurilor care caracterizează sistemul de protecție a copilului, la care

au participat experți implicați în domeniul protecției copilului și specialiști care instrumentează în mod direct cazuri de abuz săvârșite în familii asupra copiilor, a indicat numărul mic de specialiști care își desfășoară activitatea în domeniu și insuficiența pregătire a acestora cu privire la această problematică. Una dintre recomandările participanților la studiu a fost aceea de suplimentare a numărului de specialiști care își desfășoară activitatea în cadrul serviciilor DGASPC și formarea profesioniștilor (polițiști, procurori, judecători, asistenți sociali din cadrul primăriilor) pentru a lucra cu copii victime ale abuzului (Dâmboeanu, 2010). Resursele umane insuficiente și ponderea redusă a personalului calificat atât la nivelul serviciilor primare, cât și al serviciilor specializate sunt invocate și de Florin Lazăr și Vlad Grigoraș, care au constatat că peste 60% dintre angajații care ar trebui să desfășoare programe de prevenire nu au studii de specialitate (Lazăr și Grigoraș, 2013). De asemenea, Doru Buzducea consideră că lipsa alocării de resurse financiare și umane necesare creării serviciilor de prevenire a determinat aplicarea inegală a legislației din 2004 la nivelul comunităților (Buzducea, 2013).

Studiul-recensământ din anul 2013, realizat în cadrul proiectului „Îmbunătățirea eficacității organizaționale a sistemului de protecție a copilului în România”, desfășurat de MMFPSPV în parteneriat cu Fundația SERA România a evidențiat următoarele, pentru perioada 2010-2012: la nivelul DGASPC, s-a constatat un număr insuficient de specialiști desemnați să desfășoare management de caz și o medie a cazurilor/manager de caz de două ori și jumătate mai mare decât cea stabilită prin Ordinul nr. 288/2006; CMTIS-ului era utilizat discreționar de către DGASPC, iar specialiștii implicați în introducerea datelor în CMTIS erau insuficient instruiți; în 80% din DGASPC-uri asistenții sociali monitorizau mai mult de 30 de cazuri de asistenți maternali; subocuparea posturilor față de numărul normat și în consecință supraîncărcarea cu sarcini a personalului; îndeplinirea atribuțiilor de asistență socială, în majoritatea comunelor, se făcea de către diverse categorii de angajați (viceprimar, referent agricol, secretar etc.); copiii și familiile vulnerabile erau susținuți mai ales prin beneficii și mai puțin de servicii acordate de Serviciul Public de Asistență Socială; asistenții sociali din SPAS dedicau cea mai mare parte a timpului de lucru acordării de beneficii, în defavoarea managementului de caz, a prevenirii, evaluării și monitorizării copiilor în dificultate.

Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului 2014-2020 (Anexa 1 a H.G. nr. 1.113/2014) enumeră principalele dificultăți identificate în funcționarea instituțiilor, dintre care menționăm: alocarea de către asistenții sociali din SPAS a celei mai mari părți din timp pentru acordarea de beneficii, concentrarea la nivelul DGASPC a majorității serviciilor de prevenire a separării copilului, dezvoltarea slabă a SPAS la nivel rural,

deficitul de personal de specialitate, supraîncărcarea specialiștilor, insuficiența dezvoltare a sistemului de asistență socială la nivel național astfel încât să asigure identificarea tuturor cazurilor vulnerabile.

Insuficiența dezvoltare a serviciilor de prevenire a separării copilului de familie este indicată și în Raportul de Activitate din 2014 al ANPDCA în care se arată că „în ciuda faptului că înființarea acestui tip de serviciu este în sarcina autorităților administrației publice locale de la nivelul comunelor, orașelor și municipiilor, la nivelul acestor autorități funcționează doar 43 % din numărul total al serviciilor destinate prevenirii separării copilului de familie” (ANPDCA, 2015, p. 5).

Un alt aspect critic al sistemului a fost semnalat de Ștefan Cojocaru și Daniela Cojocaru, aceștia remarcând faptul că „sistemul de protecție are tendința de a conserva numărul de beneficiari, în diferite forme de protecție” (Cojocaru și Cojocaru, 2008, p. 202). Ieșirea copiilor din sistem este considerată a fi „foarte greoaie” (Muntean, 2013, p. 208). Raportul de activitate al ANPDCA pentru anul 2014 constată faptul că durata de ședere în sistemul de protecție specială, pentru o parte din copii, depășește cu mult media de aproximativ șase ani. Pentru copiii respectivi, reintegrarea în familie sau adopția nu reprezintă soluții, iar durata mare de ședere în sistem îi expune riscului de dependență socială la ieșire (ANPDCA, 2015). Situația este evidențiată și în studiile de specialitate, care arată că menținerea îndelungată a copilului în plasament la asistentul maternal profesionist însoțită frecvent de dezvoltarea unei puternice relații de atașament reprezintă o piedică în atingerea finalității planului individualizat de protecție a copilului (Cojocaru și Cojocaru, 2008; Zanca, 2010; Oșvat și Marc, 2013).

Ana Muntean consideră că, în anumite situații, sistemul de protecție a copilului menajează drepturile părinților în defavoarea interesului superior al copilului, iar pentru copiii care beneficiază de măsuri de protecție specială „se urmărește mai degrabă reîntoarcerea în familia biologică decât căutarea unei familii adoptive care să-i asigure permanența, continuitate și dragoste” (Muntean, 2013, p. 34). Referitor la adopție, au fost invocate și procedura greoaie, cu termene relativ mari (Buzducea și Lazăr, 2011; ANPDCA, 2015) precum și absența serviciilor postadopție și a specialiștilor în domeniu (Muntean, 2013).

În pofida importanței lor pentru viața copiilor cu dizabilități, numărul și disponibilitatea centrelor de zi și de recuperare sunt limitate, serviciile oferite fiind subdimensionate față de nevoile reale ale comunităților (Oșvat, 2012; Buzducea, 2013). Într-un raport din septembrie 2013, UNICEF recomandă „alocarea de resurse și crearea de servicii integrate, accesibile pe scară largă, de identificare și intervenție timpurie, de recuperare, terapie, consiliere, sprijin pentru integrarea copiilor cu dizabilități, precum și de asistență pentru

părinții acestora” (UNICEF, 2013, p. 54).

Strategia județeană de dezvoltare a serviciilor sociale în domeniul asistenței sociale și protecției copilului 2012-2016 a indicat drept puncte slabe la nivelul DGASPC Bihor următoarele: numărul mare de asistenți maternali profesioniști, dificil de monitorizat; numărul mare de asistenți maternali profesioniști care revin unui manager de caz/asistent social; numărul mare de copii aflați în asistență maternală ce revine unui asistent social; insuficiente locuri disponibile în centrele de plasament pentru copiii fără dizabilități; insuficiente locuri disponibile în centrele de plasament pentru copiii cu dizabilități cu probleme grave de sănătate. Referitor la serviciile publice de asistență socială de la nivelul comunităților locale, Strategia menționează: servicii de prevenire a separării copilului de familii insuficiente și numărul redus al centrelor de zi pentru copii; diferențe între mediul urban și rural, cu o pondere mai mare în urban a serviciilor sociale, mai ales pentru copiii cu dizabilități (DGASPC Bihor, Strategia județeană 2012-2016).

Lipsa de personal calificat, și aici ne referim la asistenții sociali din cadrul primăriilor, a fost identificată și într-un studiu realizat la nivelul județului Bihor, care a vizat problematica migrației și impactul absenței părinților plecați la muncă în străinătate asupra copiilor rămași acasă. De asemenea, absența practicii monitorizării familiilor de către asistenții sociali constituie un neajuns al funcționării sistemului de protecție (Chipea și Bălțătescu, 2010).

Reducerea numărului de angajați ai DGASPC (inclusiv asistenți maternali) este confirmată de analiza datelor oficiale. Datele din statisticile ANPDCA și cele din rapoartele de activitate ale DGASPC Bihor indică scăderea, după anul 2008, a numărului angajaților din cadrul DGASPC, atât la nivel național, cât și la nivelul județului Bihor, cu excepția anului 2014, în care, la nivel național, numărul total de angajați a crescut cu 130 față de anul precedent. În anul 2014 numărul asistenților maternali era semnificativ mai scăzut față de anul 2008 (cu 2.944 la nivel național și cu 48 în județul Bihor), ajungând la 12.079 AMP la nivel național și 375 AMP în județul Bihor.

Copii în situații de risc

În cadrul familiei ori în afara acesteia, copiii pot fi expuși la diverse riscuri. Copiii separați de familie, copiii cu dizabilități, cei abuzați ori neglijăți, copiii cu părinți plecați la muncă în străinătate fac parte din categoriile de copii care se află în situații de vulnerabilitate extremă. În cele ce urmează, vom prezenta evoluția în perioada 2008-2014 a numărului de copii aflați în situațiile de risc anterior menționate, analizând datele statistice oferite de Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție și Direc-

ția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Bihor.

La nivel național, numărul copiilor părăsiți în unități sanitare (maternități, secții de pediatrie și alte secții de spital) între anii 2008-2014 continuă să rămână crescut, cu o medie de peste 1.370 cazuri în perioada analizată, așa cum se poate observa în tabelul 1. Cei mai mulți dintre aceștia provin din mediul rural (ANPDCA, 2015).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. copii părăsiți	1.317	1.400	1.315	1.432	1.474	1.449	1.213

Tabel 1. Numărul de copii părăsiți în unități sanitare 2008-2014

Sursa: ANPDCA, Situații copii părăsiți în unități sanitare, la 31 decembrie a fiecărui an

Potrivit datelor oficiale (tabelul 2), în România, se înregistrează anual, un număr mare de copii în situații de abuz ori neglijare, numărul copiilor neglijăți fiind semnificativ mai mare decât al celor abuzați. Totodată, datele prezentate arată că în anul 2014, comparativ cu anul 2008, a scăzut numărul cazurilor de abuz fizic și exploatare prin muncă înregistrate la nivel național, dar a crescut cel al cazurilor de abuz emoțional, abuz sexual și exploatare prin comitere de infracțiuni. Numărul total al cazurilor de copii maltratați a crescut, exceptând anii 2010 și 2011, când numărul acestora a scăzut ușor. În anul 2014, 12.542 de copii au fost abuzați, neglijăți, exploatați, cu 901 copii (7,7%) mai mult față de debutul perioadei de referință. În pofida acestei realități, numărul de servicii de prevenire și protecție a copilului împotriva abuzului și neglijării copilului este redus (Constantin, 2008).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Abuz fizic	1.632	1.326	1.254	1.087	1.049	1.133	1.049
Abuz emoțional	1.309	1.151	1.218	1.201	1.486	1.558	1.680
Abuz sexual	439	572	623	512	564	688	562
Neglijare	7.613	8.101	7.642	7.919	8.648	8.403	8.817
Exploatare prin muncă	477	412	370	198	205	260	236
Exploatare sexuală	38	35	59	48	40	42	28
Exploatare prin comitere de infracțiuni	133	89	66	71	82	108	170
Total	11.641	11.686	11.232	11.036	12.074	12.192	12.542

Tabel 2. Numărul de copii maltratați în perioada 2008-2014

Sursa: ANPDCA, Situații de abuz, neglijare, exploatare a copilului, la 31 decembrie a fiecărui an

La sfârșitul anului 2014, numărul copiilor cu dizabilități, potrivit ANPDCA, era de 70.493, cu peste 20.200 mai puțini comparativ cu decembrie 2008. Dintre aceștia, cei mai mulți – 70,6% erau încadrați în grade de handi-

cap accentuat și grav (tabelul 3). În statisticile Autorității Naționale pentru Persoanele cu Dizabilități și în Raportul de activitate pe anul 2014 al MMFPSPV, numărul copiilor cu dizabilități² diferă față de statisticile ANPDCA, și anume 59.775 copii.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. copii cu dizabilități	90.697	91.107	90.829	87.815	73.216	70.647	70.493
- în grad de handicap ușor	2.129	2.689	2.799	2.554	2.331	1.760	1.553
- în grad de handicap mediu	23.152	22.215	21.549	20.800	21.342	20.121	19.128
- în grad de handicap accentuat	16.049	15.367	15.033	14.740	14.814	13.861	14.267
- în grad de handicap grav	34.135	34.352	34.030	33.682	34.729	34.905	35.545

Tabel 3. Numărul de copii cu dizabilități și pe categorii de handicap în perioada 2008-2014
Sursa: ANPDCA, Situații copii cu dizabilități aflați în evidențele Serviciului de Evaluare Complexă ale DGASPC, la 31 decembrie a fiecărui an

Așa cum se poate observa din tabelul 4, în perioada de referință, scade constant numărul copiilor care provin din familii cu ambii părinți plecați la muncă în străinătate (cu 6.745 mai puțini în 2014 comparativ cu anul 2008), respectiv a copiilor cu un singur părinte plecat (cu 3.270 mai puțini în 2014 comparativ cu anul 2008). Referitor la situația copiilor din familii cu părintele unic susținător plecat, se observă o creștere ușoară în anul 2014, cu 26 copii față de debutul perioadei și cu 121 față de anul 2013. Din numărul total de copii cu părinți plecați la muncă în străinătate – 82.339, înregistrat la sfârșitul anului 2014, 3.753 copii se aflau în sistemul de protecție specială, din care 549 în îngrijirea asistenților maternali, 902 copii în centre de plasament, 2.061 copii la rude până la gradul IV și 241 copii la alte familii/persoane (ANPDCA, 2014).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. copii cu ambii părinți plecați	28.795	26.472	25.567	23.924	22.993	22.239	22.050
- copii rămași la rude până la gradul IV, fără măsură de protecție	27.360	24.969	24.208	22.679	21.911	21.161	20.783
- copii care se află în sistemul de protecție specială	1.084	1.205	1.040	1.020	976	1.060	1.061
Nr. copii cu un părinte plecat	53.125	48.665	48.037	49.470	46.917	47.394	49.855
- copii rămași la rude până la gradul IV, fără măsură de protecție	50.604	46.748	45.883	47.334	44.734	45.040	47.347
- copii care se află în sistemul de protecție specială	1.378	1.421	1.386	1.499	1.324	1.451	1.521

² Cuprinde doar copiii care primesc alocația de stat dublă (neinstituționalizați) la care se adaugă copiii aflați în instituțiile publice de protecție socială pentru persoanele adulte cu dizabilități coordonate metodologic de Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice – Direcția Protecția Persoanelor cu Dizabilități (instituționalizați) prin DGASPC județene și ale sectoarelor municipiului București.

Nr. copii cu părintele unic susținător plecat	10.408	10.468	10.480	10.264	9.991	10.313	10.434
- copii rămași la rude până la gradul IV, fără măsură de protecție	9.186	9.330	9.247	8.985	8.808	9.068	9.090
- copii care se află în sistemul de protecție specială	1.086	997	1.118	1.135	1.146	1.163	1.171

Tabel 4. Numărul de copii cu părinți plecați la muncă în străinătate 2008-2014
Sursa: ANPDCA, Situații copii cu părinți plecați la muncă în străinătate, la 31 decembrie a fiecărui an

Numărul total al copiilor care au beneficiat de servicii de prevenire a separării de părinți (în centre de zi, centre de consiliere și sprijin pentru părinți, servicii de prevenire a abandonului prin planning familial, monitorizare a femeii gravide etc., în subordinea consiliilor locale, DGASPC și OPA) a crescut în perioada de referință cu peste 46%, de la 38.136 la 31.12.2008, la 55.833 la 31.12.2014 (tabelul 5). Dezvoltarea serviciilor de prevenire a separării copiilor de părinți a redus intrările copiilor în sistemul de protecție specială (ANPDCA, 2014).

Datele prezentate în tabelul 5 indică faptul că, în perioada 2008-2014, numărul copiilor protejați în servicii de tip rezidențial a scăzut, cu excepția anului 2011 când la 31.12.2011 s-a înregistrat o creștere cu 137 copii față de 31.12.2010. Scăderea, în timp (cu 11,8% în anul 2014 în comparație cu 2008) a numărului de copii protejați aflați în servicii de tip rezidențial publice și private, a fost urmarea aplicării politicii de dezinstituționalizare a copiilor.

Potrivit statisticilor ANPDCA, din punctul de vedere al grupei de vârstă, cea mai mare pondere în totalul copiilor protejați în servicii de tip rezidențial o au cei din categoria de vârstă 14-17 ani (32,6% la 31.12.2014), urmați de copiii din categoria 10-13 ani (27,2% la 31.12.2014). Numărul copiilor sub 2 ani aflați în centre de plasament era de 716 copii la sfârșitul anului 2014, comparativ cu 634 la finele anului 2008.

Numărul copiilor în îngrijire de tip familial înregistrează aceeași tendință, de scădere (cu 18,67% în 2014 comparativ cu 2008). În perioada supusă analizei scade numărul copiilor plasați la asistenți maternali profesioniști și la rude până la gradul IV. Numărul copiilor în plasament la familii/persoane înregistrează o creștere constantă, cu excepția anului 2012.

Numărul copiilor îngrijiți de asistenții maternali se apropie semnificativ de numărul copiilor beneficiari de servicii de tip rezidențial, situație semnalată și în analiza din anul 2005 (Cojocaru și Cojocaru, 2008), în perioada de extindere continuă a rețelei de asistență maternală. La sfârșitul anului 2014, numărul copiilor la asistenți maternali a fost de 18.698, iar cel al copiilor din centre rezidențiale era de 21.540 (tabelul 5).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. total copii beneficiari ai serviciilor de prevenire a separării de părinți	38.136	41.537	46.613	43.114	45.790	48.130	55.833
Nr. copii beneficiari servicii de tip familial	45.052	43.485	41.775	40.449	38.858	37.889	36.638
- la asistenți maternali angajați ai DGASPC	20.642	20.498	19.811	19.376	19.046	18.947	18.626
- la asistenți maternali angajați ai organismelor private autorizate	138	116	88	88	84	73	72
- la asistenți maternali angajați ai consiliilor locale	21	21	18	12	13	-	-
- la rude până la gradul IV inclusiv	20.513	19.067	17.969	17.006	15.857	14.899	13.819
- la alte familii/persoane	3.738	3.783	3.889	3.967	3.858	3.970	4.021
Nr. copii beneficiari servicii de tip rezidențial	24.427	23.696	23.103	23.240	22.798	22.189	21.540
- publice	20.033	19.525	19.126	19.215	18.793	18.148	17.453
- private	4.394	4.171	3.977	4.025	4.005	4.041	4.087

Tabel 5. Numărul copiilor beneficiari ai sistemului de protecție 2008-2014
Sursa: ANPDCA, Situații Protecția Drepturilor Copilului,
la 31 decembrie a fiecărui an

La 31 decembrie 2014, în Registrul Național pentru Adopții erau înregistrați 4.060 copii adoptabili, din care 3.439 erau eligibili pentru adopție națională și 621 pentru adopție internațională. Din cele 1.766 familii atestate pentru adopție, 1.714 familii erau atestate pentru adopție națională și alte 52 pentru adopție internațională (ANPDCA, 2014, Statistică adopții). Din tabelul 6 se observă că, în perioada 2008-2014, numărul adopțiilor încuviințate este mic. La nivelul anului 2014, numărul copiilor adoptați (1.055) este de aproape patru ori mai mic în comparație cu numărul copiilor adoptabili și este cu 711 mai mic față de numărul familiilor atestate pentru adopție.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Nr. adopții naționale	995	884	1.052	1.041	892	752	1.041
Nr. adopții internaționale	0	0	0	0	0	7	14

* date parțiale, sentințe definitive înregistrate în R.N.A până la data de 30.06.2015

Tabel 6. Adopții încuviințate în perioada 2008-2014

Sursa: ANPDCA, Statistică Adopții date existente în Registrul Național pentru Adopții la data de 30.06.2015

La nivelul județului Bihor, numărul copiilor părăsiți în unități sanitare (tabelul 7) reprezintă, în perioada de analiză, între 5,8% (anul 2012) și 9,1% (anul 2008) din totalul copiilor părăsiți în unități sanitare din România. Numărul mare de copii părăsiți (cu o medie de 98,7 pentru perioada 2008-2014) susține importanța activității asistenților sociali angajați în unitățile spitali-

cești, dar și necesitatea dezvoltării serviciilor locale de prevenire, în vederea identificării și sprijinirii gravidei și mamei în risc de părăsire a copilului. Serviciile alternative, destinate prevenirii abandonului sunt oferite de Centrul Maternal „Phoenix” Oradea (9 copii și 9 mame internate în anul 2014) și Centrul de Consiliere și Sprijin pentru părinți și copii (cu 661 beneficiari în anul 2014, în conformitate cu Raportul de activitate 2014 al DGASPC Bihor).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. copii părăsiți	120	101	94	103	86	94	93

Tabel 7. Numărul de copii părăsiți în unități sanitare din județul Bihor 2008-2014

Sursa: DGASPC Bihor, Rapoarte anuale de activitate

Similar situației naționale, și în județul Bihor, analiza datelor statistice (tabelul 8) indică un număr mai mare de copii neglijăți, comparativ cu cel al copiilor abuzați. Chiar dacă numărul copiilor abuzați, neglijăți, exploatați în anul 2014 (77 copii) este mai mic decât cel înregistrat în anul 2008 (92 copii), în ultimii doi ani ai perioadei la care ne referim se înregistrează o tendință crescătoare. Menționăm că în cadrul Complexului de Servicii Comunitare „Plopii fără Soț” funcționează Centrul de Primire în Regim de Urgență pentru Copilul Abuzat, Neglijat și Exploatat (39 beneficiari din care 28 copii reprezintă cazuri admise în 2014, potrivit Raportului de activitate 2014 al DGASPC Bihor)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Abuz fizic	8	13	6	13	9	20	8
Abuz emoțional	0	12	1	9	6	8	5
Abuz sexual	0	3	4	1	4	6	1
Neglijare	84	59	60	67	47	31	62
Exploatare prin muncă	0	0	0	6	1	3	1
Exploatare sexuală	0	0	0	0	0	0	0
Exploatare prin comitere de infracțiuni	0	0	0	0	0	0	0
Total	92	87	71	96	67	68	77

Tabel 8. Numărul de copii maltratați în județul Bihor în perioada 2008-2014

Sursa: ANPDCA, Situații defalcate pe județe, la 31 decembrie a fiecărui an

Analiza datelor statistice furnizate de DGASPC Bihor arată că în perioada 2008-2014, numărul copiilor cu dizabilități a scăzut semnificativ, cu aproape 70% (1.336 copii în anul 2014, față de 4.287 în anul 2008), ponderea copiilor cu handicap grav și accentuat reprezentând, în anul 2014, peste 75% din totalul copiilor cu dizabilități din județul Bihor (tabelul 9).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. copii cu dizabilități	4.287	3104	2.542	1.627	1.674	1.443	1.336
-în grad de handicap accentuat	918	327	267	223	243	203	176
-în grad de handicap grav	1.168	1.116	1.029	771	920	875	832

Tabel 9. Numărul de copii cu dizabilități din județul Bihor în perioada 2008-2014

Sursa: DGASPC Bihor, 2016, Adresă comunicare date solicitate

Potrivit Rapoartelor de activitate ale DGASPC Bihor, în anul 2014, numărul de beneficiari de asistență socială la domiciliu (Centrul de servicii de îngrijire și asistență la domiciliu pentru copii cu dizabilități – Echipa Mobilă) a fost de 39 copii, în scădere față de numărul din anul 2013 – 52 copii. De asemenea, în anul 2014, 173 de copii au beneficiat de servicii de recuperare în Centrul de Recuperare pentru Copiii cu Dizabilități Oradea și Centrul de Recuperare pentru Copiii cu Dizabilități Tinca (49 copii din familia naturală și 124 copii din sistemul de protecție – centre de plasament și asistență maternă), cu 8 copii mai puțin decât anul anterior (tabelul 11), diferența referindu-se la copii din familia naturală.

Așa cum se poate observa din datele prezentate în tabelul 10, numărul copiilor din județul Bihor cu părinții plecați la muncă în străinătate a fost de 1.017 în anul 2014, cu 126 mai mare față de debutul perioadei analizate și cu 25 mai mic față de anul 2009, când s-a înregistrat cel mai mare număr de copii din perioada de referință. Îngrijitor este faptul că a crescut în ultimii ani numărul copiilor cu ambii părinți plecați, respectiv cu părintele unic susținător plecat.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. copii cu ambii părinți plecați	259	322	78	211	259	284	320
Nr. copii cu un părinte plecat	555	603	180	370	472	545	519
Nr. copii cu părintele unic susținător plecat	77	117	33	99	140	121	178
Total	891	1042	291	680	871	950	1017

Tabel 10. Numărul de copii din județul Bihor cu părinții plecați în străinătate 2008-2014

Sursa: ANPDCA, Situații defalcate pe județe, la 31 decembrie a fiecărui an

În perioada supusă analizei, situația copiilor din sistemul de protecție la nivelul județului Bihor nu diferă de cea de la nivel național: numărul copiilor din centrele rezidențiale, respectiv din servicii de tip familial a scăzut (tabelul 11), iar numărul copiilor adoptați se menține scăzut (tabelul 13).

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Servicii oferite de DGASPC Bihor:						
Nr. copii beneficiari de servicii de tip rezidențial	512	453	502	346	345	321

Nr. copii beneficiari de servicii de tip familial	1.228	1.197	1.189	1.183	1.184	1.165
Nr. copii beneficiari de servicii de recuperare și reabilitare (în centre de recuperare)	191	163	173	157	181	173
Servicii oferite de organisme private acreditate:						
Nr. copii beneficiari de servicii de tip rezidențial	363	365	349	325	321	359
Nr. copii beneficiari de servicii de tip familial	119	120	126	107	109	114

Tabel 11. Numărul copiilor în sistemul de protecție din județul Bihor 2009-2014

Sursa: DGASPC Bihor, Rapoarte anuale de activitate

La sfârșitul anului 2008, 167 de copii se aflau în centre de plasament de tip clasic în subordinea DGASPC, 319 în centre de plasament de tip familial, 639 erau în plasament la asistenți maternali profesioniști. La aceeași dată, 374 de copii erau beneficiari în centre de plasament gestionate de organisme private autorizate (DGASPC Bihor, Raport de activitate pe anul 2008).

La 31 decembrie 2014, din totalul de 316 copiii aflați în centre rezidențiale ale DGASPC Bihor, 90 de copii erau îngrijiți în centre de plasament, 203 copii în centre de plasament pentru copii cu dizabilități, 6 erau în Centrul de primire în regim de urgență pentru copilul abuzat, neglijat și exploatat, 13 în Adăpostul de zi și noapte pentru copiii străzii și 4 copii în Centrul maternal (alături de 4 mame și o gravidă). Din totalul de 1.165 copii beneficiari de servicii de tip familial oferite de DGASPC Bihor, la aceeași dată, 676 copii erau în plasament la AMP, 440 la familii substitutive/persoană și 49 copii în tutelă (DGASPC Bihor, Raport de activitate pe anul 2014).

Analiza datelor statistice furnizate de DGASPC Bihor arată că în perioada 2008-2014, numărul copiilor reintegrați în familia naturală este scăzut (tabelul 12).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Număr copii reintegrați în familia naturală	29	35	44	28	34	27	21

Tabel 12. Numărul de copii reintegrați în familia naturală în județul Bihor 2008-2014

Sursa: DGASPC Bihor, 2016, Adresă comunicare date solicitate

Datele din Rapoartele de activitate ale DGASPC arată că de serviciile de consiliere oferite de Centrul de consiliere și sprijin pentru părinți și copii, au beneficiat în anul 2014, 174 copii și adulți, semnificativ mai puțini față de anul anterior, când numărul total al beneficiarilor a fost de 326, dar cu 81 mai mulți decât la debutul perioadei de analiză – anul 2008, când s-au înregistrat 93 de copii și adulți.

Așa cum se observă din tabelul 13, numărul atestatelor eliberate și numărul copiilor adoptați se menține scăzut în toată perioada de referință.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nr. copii adoptați	40	23	31	40	26	37	32
Nr. atestate eliberate	29	28	45	45	56	37	42

Tabel 13. Numărul adopțiilor încuviințate și a atestatelor eliberate în perioada 2008-2014
Sursa: DGASPC Bihor, Rapoarte anuale de activitate

Concluzii

Informațiile expuse în lucrare susțin importanța sprijinului acordat familiei (ca sursă a problemelor copilului), precum și necesitatea continuării procesului de schimbare în sistemul de protecție a copilului, bazat pe o evaluare obiectivă a situației, a deficiențelor și a nevoilor reale. Numărul mare de copii părăsiți în unitățile sanitare, respectiv al celor cu părinți migranți pentru muncă, creșterea numărului copiilor abuzați și neglijăți, numărul scăzut de copii adoptați trebuie să constituie motive, puncte de plecare ale unor măsuri, programe, politici care să îmbunătățească situația actuală. De asemenea, trebuie acordată atenție și resursei umane din sistem, în sensul profesionalizării, prin creșterea angajării de specialiști și formarea continuă a angajaților, dar și evitarea supraîncărcării cu sarcini (Marc și Oșvat, 2013).

Chiar dacă s-au înregistrat progrese, asistența socială preventivă este în continuare insuficient dezvoltată. Acoperirea cu servicii de prevenție este foarte slabă în mediul rural, cu toate că un număr mare de copii din acest mediu se află în situații de risc, acest fapt confirmând necesitatea serviciilor sociale comunitare care să identifice și să sprijine copiii vulnerabili și familiile lor.

În centrul preocupărilor asistenței sociale preventive trebuie să se afle copilul împreună cu familia sa. Suportul social adecvat acordat familiei are ca efect reducerea numărului copiilor care intră în sistemul de protecție. Fără să ometem importanța sprijinului material și financiar acordat familiei în dificultate, considerăm că asigurarea accesului familiei la măsuri și servicii de suport la nivel local, la centre de zi, centre de consiliere și sprijin pentru părinți și la programe de educație parentală este de mare ajutor, în special pentru familiile sărace, cu probleme, familiile monoparentale, dar nu numai.

În pofida numărului mare al cazurilor de abuz și neglijare a copilului, lipsesc sau sunt insuficiente serviciile de asistență socială pentru aceste situații, și anume servicii de prevenire a violenței asupra copilului, de asistare și recuperare a victimelor.

Copiii cu dizabilități constituie una din cele mai vulnerabile categorii. Prin urmare, sunt foarte importante sprijinul acordat familiilor cu copii cu dizabilități, continuarea dezvoltării serviciilor specializate pentru acești copii și creșterea accesibilității acestora la nivel local, obiective propuse în „Mani-

festul pentru Copii” (2012) elaborat de UNICEF și Organizația Salvați Copiii.

Monitorizarea copiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate este un alt aspect care trebuie tratat cu mare responsabilitate de instituțiile implicate. De la 1 septembrie 2015 a intrat în vigoare Hotărârea Guvernului nr. 691/2015, care reglementează procedura prin care Serviciul public de asistență socială monitorizează creșterea și îngrijirea copiilor care au părinții plecați la muncă în străinătate, metodologia de lucru privind colaborarea dintre direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului și serviciile publice de asistență socială de care copiii pot beneficia.

În situația copilului protejat în sistem, intervenția trebuie să se facă individualizat, cu o abordare integrată a dimensiunilor ce privesc bunăstarea copilului, ținând cont de caracteristicile și nevoile de dezvoltare personale ale acestuia. Îmbunătățirea calității serviciilor pentru copil și reducerea numărului de copii din sistem și a perioadei de ședere în sistemul de protecție sunt esențiale. Reintegrarea în familie a copilului trebuie făcută după o evaluare reală a posibilităților familiei de a asigura creșterea și dezvoltarea copilului, evitându-se expunerea copilului la neglijare, abuz, nerespectarea drepturilor fundamentale.

Adopția oferă copilului un mediu de viață stabil permanent. Din păcate, numărul actual al copiilor care ies din sistem prin adopție este mic și rămâne de văzut dacă, în urma modificării Legii nr. 273/2004 privind procedura adopției, numărul adopțiilor va crește.

Pentru copiii de vârste mari, aflați în centre rezidențiale, sunt necesare încurajarea menținerii legăturii cu familia, pregătirea profesională și dezvoltarea abilităților de viață independentă în scopul integrării socio-profesionale a acestora, după ieșirea din sistemul de protecție.

Bibliografie

- Alexiu, M. (2010). Protecția și ocrotirea copiilor abandonati. În D. Buzducea (coord.) *Asistența socială a grupurilor de risc* (pp.157-180) Iași: Editura Polirom.
- Bădescu, G., Petre, N., Angi, D. (2014). *Bunăstarea copilului din mediul rural*. Cluj-Napoca: Editura Risoprint.
- Bulai, T. (2006). *Fenomenul migrației și criza familială*. Iași: Editura Lumen.
- Buzducea, D. (2013). Copii și tineri în diverse situații de vulnerabilitate. În D. Buzducea (coord.), *Economia socială a grupurilor vulnerabile* (pp. 245-266) Iași: Editura Polirom.
- Buzducea, D., Lazăr, F. (2011). Profilul părinților adoptivi din România și motivația adopției copiilor greu adoptabili. *Calitatea Vieții*, XXII (3), pp. 313–334.
- Chipea, F., Bălățescu, S. (2010). Copiii lăsați acasă de emigranți. Studiu în județul Bihor. *Sociologie Românească*, VIII (4), pp. 104-126.
- Cioflică, V. (2011). Aspecte relaționale în familiile monoparentale – o abordare calitativă. În P. Iluț (coord.). *Familia monoparentală în România și fenomene conexe* (pp. 37-48) Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Ciupercă, C. (2012). *Tratat de psihosociologia familiei*. Craiova: Editura Sitech.
- Cojocaru, Ș. și Cojocaru, D. (2008). *Managementul de caz în protecția copilului: evaluarea serviciilor și practicilor din România*. Iași: Editura Polirom.
- Constantin, M. (2008). *Maltratarea copilului – între cunoaștere și intervenție*. Iași: Editura Lumen.
- Crai, E., Grigoraș, V., Păuna, C., Pop, L., Stănculescu, M. (2009). *România – O evaluare rapidă a impactului crizei economice asupra sărăciei. Notă comună a UNICEF și Băncii Mondiale*, http://www.unicef.org/romania/ro/Impactul_crizei_2009.pdf. Accesat la data de 7.01.2016
- Crișan, R. (2012). *Relația părinte-copil în contextul separării partenerilor conjugali*. Cluj- Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Cruceru, A. (2010). Analiza statistică a fenomenului migrației românilor. *Revista Română de Statistică*, 11. Disponibilă la http://www.revistadestatistica.ro/Articole/2010/A2ro_11_2010.pdf. Accesat la data de 17.01.2016.
- Dâmboeanu, C. (2009). Forme și particularități ale abuzului fizic săvârșit de părinți asupra copiilor. *Revista Română de Sociologie*, 5–6, pp. 424–443.

- Dâmboeanu, C. (2010). Deficiențe care caracterizează sistemul de protecție a copilului în România. *Revista Română de Sociologie*. 3–4, pp. 206–219.
- Grădinaru, C., Stănculeanu, D. (2013). *Abuzul și neglijarea copiilor. Studiu sociologic la nivel național*. Organizația „Salvați Copiii” București. Disponibil la http://www.salvaticopiii.ro/upload/p0002000100000002_Studiu%20-%20abuzul%20si%20neglijarea%20copiilor.pdf. Accesat la data de 16.01.2016.
- Hatos, A. (2009). Educația și excluziune socială în România. În A. Hatos, S. Săveanu (coord). *Educația și excluziunea socială a adolescenților din România* (pp. 11-36) Oradea: Editura Universității din Oradea.
- Iovu, M-B. (2011). *Maltratarea copilului în familia românească. De la teorie la practică*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Lazăr, F., Grigoraș, V. (2013). Protecție socială. În M. Preda (coord.), D. Buzducea, D. Fărcășanu, V. Grigoraș, F. Lazăr, G.-C. Rentea. *Analiza situației copiilor din România* (pp. 55-92) UNICEF, București: Vanemonde. Disponibil la <https://florinlazar.files.wordpress.com/2014/04/unicef-an-sit-copii-v7.pdf>
- Marc, C., Oșvat, C. (2013). Stress and Burnout Among Social Workers. *Revista de Asistență Socială*, 3, pp. 113-124.
- Mihalache, N., M.. (2013). *Sărăcia. Responsabilitate individuală și nivel de trai*. Iași: Institutul European.
- Muntean, A. (2011). Violența în familie și maltratarea copilului. În G. Neamțu, (coord.). *Tratat de Asistență Socială* ediția a II-a (pp. 659-734). Iași: Editura Polirom.
- Muntean, A. (2013). *Adopția și atașamentul copiilor separați de părinții biologici*. Iași: Editura Polirom.
- Oșvat, C. (2012). *Aspecte privind calitatea vieții în familiile copiilor cu dizabilități*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Oșvat, C., Marc, C. (2013). Placement at Professional Foster Caregiver – Protection Measure for the Child in Difficulty. *Revista de Asistență Socială*, 2, pp. 59-68.
- Pirneci, O. (2014). Is Romania a Child-Centered society? The Attitude of Social Workers to Family Violence Exerted on children. *Revista de Asistență Socială*, 4, pp.73-84.
- Roth-Szamoskozi, M. (1999). *Protecția copilului. Dileme și concepții*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Roth, M. (2011). Aspecte istorice asupra concepțiilor privind maltratarea copiilor. În Neamțu, G. (coord.). *Tratat de Asistență Socială* ediția a II-a (pp. 735-762). Iași: Editura Polirom.

Scutaru, A. (2006). *Familia monoparentală: de la vulnerabilitate la autocontrol*. Iași: Editura Lumen.

Stanciu, M., Urse, L., Mihăilescu, A., Preotesi, M., Tudor, C. (2008). *Condiții de viață ale familiilor cu copii din România*. București: Editura Expert.

Stănculescu, M. S. (coord.), Marin, M., Popp, A. (2012). *Copil în România. O diagnoză multidimensională*, raport realizat pentru UNICEF. <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Copil-in-Romania-O-diagnoza-multidimensională-2012.pdf>. Accesat la data de 7.01.2016.

Stănculescu, M. S. (coord.), Anton, S., Iamandi-Cioinaru, C., Neculau, G., Corad, B., Trocea, A. (2013), *Sprijinirea copiilor „invizibili”*. Al doilea raport de evaluare, UNICEF. Disponibil la <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Sprijinirea-copiilor-invizibili-Al-doilea-raport-de-evaluare-2013.pdf>. Accesat la data de 8.01.2016.

Ștefan, M.. (2013). *Familii monoparentale*. În D. Buzducea (coord.), *Economia socială a grupurilor vulnerabile* (pp. 199-218). Iași: Editura Polirom.

Toth, G., Toth, A., Voicu, O., Ștefănescu, M. (2007). Efectele migrației: copiii rămași acasă, Fundația Soros România, București. Disponibil la http://copiisinguriacasă.ro/wp-content/themes/csa/doc/Efectele%20migrației_copiii%20ramasi%20acasa_Fundatia%20Soros.pdf. Accesat la data de 16.01.2016.

Zamfir, E. (2011). Asistența socială pentru familie și copil în perioada de austeritate. În S. Popoviciu (coord.), *Perspective teoretice și practice asupra asistenței sociale a familiei și copilului*: lucrările Conferinței Naționale cu participare internațională ediția a-II-a (pp. 9-25) Oradea: Editura Universității Emanuel.

Zanca, R. (2010). Protecția copilului în România: servicii, dileme și probleme specifice. În D. Buzducea (coord.) *Asistența socială a grupurilor de risc* (pp. 81-114). Iași: Editura Polirom.

Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Dizabilități, *Buletin Statistic DPPD*, TRIM.IV/2014. Disponibil la <http://anpd.gov.ro/web/statistici/trimestriale/>. Accesat la data de 16.01.2016.

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, *Situații Protecția Drepturilor Copilului la 31 decembrie 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014* Disponibil la <http://www.copii.ro/statistici/>. Accesat la data de 8.01.2016.

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, *Situații copii părăsiți în unități sanitare la 31 decembrie 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014*. Disponibil la <http://www.copii.ro/statistici/>. Accesat la data de 10.01.2016.

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, *Situații de abuz, neglijare, exploatare a copilului la 31 decembrie 2008,*

2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014. Disponibil la <http://www.copii.ro/statistici/>. Accesat la data de 10.01.2016.

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, *Situații copii cu părinți plecați la muncă în străinătate la 31 decembrie 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014*. Disponibil la <http://www.copii.ro/statistici/>. Accesat la data de 13.01.2016.

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, *Situații defalcate pe județe la 31 decembrie 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014*. Disponibil la <http://www.copii.ro/statistici/>. Accesat la data de 13.01.2016.

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, *Statistică Adopții date existente în Registrul Național pentru Adopții la data de 31.12.2014*. Disponibil la <http://www.copii.ro/statistici/>. Accesat la data de 10.01.2016.

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, *Statistică Adopții date existente în Registrul Național pentru Adopții la data de 30.06.2015*. Disponibil la <http://www.copii.ro/statistici/>. Accesat la data de 10.01.2016.

Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție, 2015, *Raport de activitate 2014*. Disponibil la <http://www.copii.ro/anpdca-content/uploads/2015/03/Raport-de-activitate-2014-ANPDCA-final-pentru-publicat-in-MOf.pdf>. Accesat la data de 8.01.2016.

Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Bihor, *Rapoarte de activitate, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014*. Disponibil la http://www.dgaspbihor.ro/dgaspbihor.ro/informatii_publice.html. Accesat la data de 13.01.2016.

Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Bihor, *Strategia județeană de dezvoltare a serviciilor sociale în domeniul asistenței sociale și protecției copilului 2012-2016*. Disponibil la http://www.dgaspbihor.ro/dgaspbihor.ro/informatii_publice/strategie_2012-2016.pdf. Accesat la data de 17.01.2016.

Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Bihor, 2016, Adresa nr.1834/19.01.2016/29.01.2016, Comunicarea datelor statistice solicitate.

Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice (2013). *Studiu conclusiv, bazat pe evaluarea la nivel național a DGASPC, SPAS și a altor instituții și organizații implicate în sistemul de protecție a copilului*, vol. I. Disponibil la <http://www.sera.ro/seraromania/images/Raport-final-studiu-conclusiv.pdf>. Accesat la data de 15.01.2016.

Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. (2015). *Raportul Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice pentru anul 2014*. Disponibil la [220](http://www.mmun-</p></div><div data-bbox=)

cii.ro/j33/images/Documente/Transparenta/MMFPSPV_Raport_activitate_2014.pdf. Accesat la data de 22.01.2016.

UNICEF-Reprezentanța în România. (2008). *Analiză la nivel național asupra părinților rămași acasă prin plecarea părinților la muncă în străinătate*. Buzău: Alpha MDN. Disponibil la http://www.unicef.org/romania/ro/Raport_final_HAC.pdf. Accesat la data de 18.01.2016.

UNICEF România. (2013). *Copiii cu dizabilități*. Disponibil la <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Raport-Copiii-cu-dizabilitati.pdf>. Accesat la data de 24.01.2016.

UNICEF și Organizația Salvați Copiii. (2012). *Manifestul pentru Copii. 10 angajamente pentru copiii din România*. Disponibil la <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Manifest-pentru-copii-Unicef-Salvati-Copiii.pdf>. Accesat la data de 4.02.2016.

*** Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 159 din 5 martie 2014.

*** **Legea nr. 273 din 21 iunie 2004** privind regimul juridic al adopției, republicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 259 din 19 aprilie 2012, cu modificările și completările ulterioare

*** Hotărârea Guvernului nr. 1.113 din 12 decembrie 2014 privind aprobarea Strategiei naționale pentru protecția și promovarea drepturilor copilului pentru perioada 2014-2020 și a Planului operațional pentru implementarea Strategiei naționale pentru protecția și promovarea drepturilor copilului 2014-2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 33 din 15 ianuarie 2015, http://www.prostemcell.ro/images/stories/download/anexa_1_strategia_nationala_drepturile_copilului_2014-2020.pdf.

*** Hotărârea Guvernului nr. 691 din 19 august 2015 pentru aprobarea Procedurii de monitorizare a modului de creștere și îngrijire a copilului cu părinți plecați la muncă în străinătate și a serviciilor de care aceștia pot beneficia, precum și pentru aprobarea Metodologiei de lucru privind colaborarea dintre direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului și serviciile publice de asistență socială și a modelului standard al documentelor elaborate de către acestea, publicată în Monitorul Oficial nr. 663 din 1 septembrie 2015.

COMBATEREA TRAFICULUI DE PERSOANE ACTORI ÎN LUPTA ANTITRAFIC LA NIVELUL JUDEȚULUI BIHOR

Gavriș Aurora¹

Universitatea din Oradea

Abstract: *Incidence of human trafficking has been recorded in Bihor county with a rather high incidence. This happens primarily because of the geographical location of the region. In time, the authorities have been confronting with a multitude of methods used to recruit people with the aim of trafficking and have annihilated numerous human trafficking or human exploiting networks. An important role in preventing and combating the phenomenon is held by NGOs which are involved in numerous local and regional activities: the People to People Foundation, the Lampas Foundation and the Abolition Foundation. The article aims to provide a general description of the concerted fight against human trafficking of both public and private organizations. Also, over the time Generatie Tanara Association from Timis county was an important collaborator and co-worker with Oradea Regional Centre against human trafficking of ANITP – Romanian Agency Against Trafficking in Persons and in comparison I considered it appropriate to analyze Timis County too, as a innate continuation of a long collaboration and by conducting over time an extensive sociological research (Gavris, 2013) about the phenomenon of human trafficking and victims' assistance – Generatie Tanara Association.*

Paper achieving an overall image to reveal the concerted fight against human trafficking carried out by actors belonging to the private sector.

Keywords: non-profit organizations, human trafficking

¹ Universitatea din Oradea, Str. Universității nr. 1-5, Oradea, Jud. Bihor, 410087, email: auroragavris@yahoo.com

Introducere

Ațiunea umană/acțiunea socială este dirijată, ordonată, organizată și funcționează prin intermediul instituțiilor sociale; acestea angrenează actorii sociali determinându-le competențele prin existența unei dinamici a condiționării acțiunii în raport cu instituțiile și, respectiv, relațiile sociale care, la rândul lor, se dezvoltă în jurul instituțiilor, fiind necesare și conforme prescripțiilor formale (Păunescu, 2006).

Combaterea traficului de ființe umane este prin complexitatea sa o activitate ce presupune abordarea din perspectiva numeroaselor câmpuri organizaționale, prin intersectarea de acțiuni legitimate de puterea statală cu acțiuni ale administrației publice locale, impunându-se și o dezvoltare participativă în vederea soluționării problematicei sociale identificate.

Conform actului normativ-cadru în materie, respectiv Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane², pentru o luptă eficientă autoritățile și instituțiile publice, organizațiile neguvernamentale și reprezentanții ai societății civile vor desfășura, separat sau, după caz, în cooperare, o activitate susținută de prevenire a traficului de persoane, în special de femei și copii. Astfel, se încurajează conlucrarea sectorului public cu cel privat ca intervenient în funcționarea și dezvoltarea sistemului antitrafic, certificând ce se susține într-o accepțiune din literatura de specialitate: actorii sociali locali cu rol în dezvoltarea comunitară pot interacționa la modul cooperării, competiției sau controlului reciproc și „își pot spori șansele de reușită în condițiile unor resurse limitate” (Sandu, 2005, 18).

Cadru teoretic – asociații și fundații

Dintre categoriile de actori sociali certificate a se implica în activitatea de prevenire și combatere a traficului de persoane, importanță și prezență majoră o au organizațiile neguvernamentale. Competențele acestora sunt expuse în numeroase acte normative, studii ori prognoze cu valoare de *recomandare* elaborate de foruri îndrituite. În acest sens, argumentăm prin *Studiul de fundamentare pentru Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015-2020* (Abels et al., 2015), care la Capitolul *Organizarea și tipurile de servicii adresate victimelor traficului de persoane din România* precizează: „Conform legislației și politicii naționale, victimele traficului de persoane au dreptul la servicii gratuite furnizate în primul rând prin: (i) centre de asistență a victimelor; (ii) servicii de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor;

² Publicată în M. Of. al României, P. I. nr. 783/11.12.2001 modificată prin Legea nr. 230/2010, publicată în M. Of. al României, P. I. nr. 812/09.12.2010.

(iii) ONG-uri” (Abels et al., 2015, p. 398). De asemenea, victimele traficului de persoane pot beneficia din partea O.N.G.-urilor de: distribuire de materiale informative, asistență psihologică (evaluare psihologică, psihoterapie individuală, psihoterapie de grup, terapie de cuplu sau de familie, terapie artistică), asistență socială (sprijin pentru dobândirea actelor de identitate, medierea relațiilor victimelor cu autoritățile, cu familiile lor și cu alte servicii de asistență socială, consiliere în scopul integrării sociale și profesionale a victimelor); ca ajutor material victimele pot beneficia de furnizarea de suplimente alimentare, produse de igienă și de curățenie, îmbrăcăminte și încălțăminte, iar ca asistență locativă – de cazare temporară (de la 10 zile până la 3 luni) într-un centru de primire a victimelor ori de asistență pentru găsirea unei locuințe permanente; de asemenea, victimelor traficului de persoane li se poate acorda consiliere juridică, îngrijire medicală, respectiv îndrumare către servicii medicale specializate; când este cazul li se poate acorda asistență pentru reintegrarea școlară – asistență furnizată în cooperare cu Inspectoratul Școlar Județean, respectiv asistență pentru reintegrarea profesională, în speță consiliere și îndrumare profesională (conform Legii nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane³, victimele traficului de persoane beneficiază de servicii acordate cu prioritate de către agențiile județene de ocupare a forței de muncă și formare profesională).

Capitolul IV, *Măsuri integrate de asistență socială*, Secțiunea 1: *Prevenirea și combaterea sărăciei și a riscului de excluziune socială* din Legea nr. 292/2011 a asistenței sociale⁴, prevede la art. 56 alin. (1): principalele categorii de servicii sociale ce au ca scop exclusiv prevenirea și combaterea sărăciei și riscului de excluziune socială sunt adresate persoanelor și familiilor fără venituri sau cu venituri reduse, persoanelor fără adăpost, *victimelor traficului de persoane* și persoanelor private de libertate, iar art. 8 din Legea 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane prevede că Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului realizează, cu sprijinul celorlalte ministere implicate și în colaborare cu organizațiile neguvernamentale cu activitate în domeniu, programe educative pentru părinți și copii, în special pentru grupurile cu risc crescut de a fi victime, în vederea prevenirii traficului de persoane.

Nu se poate nega din cele anterior menționate, legitimitatea funcționării organizațiilor neguvernamentale, ele urmărind conform O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații⁵ desfășurarea unor activități de interes general sau în interes comunitar ori, după caz, în interesul lor personal nepatrimonial,

³ Publicată în M.Of. al României, P. I. nr. 783/11.12.2001, cu modificări, la zi prin Legea nr. 230/30.11.2010.

⁴ Publicată în M.Of. al României, P. I. nr. 905/20.12.2011.

⁵ Modificată prin Legea nr. 22/2014, publicată în M.Of. al României, P. I. nr. 188/17.03.2014.

activitatea prevenirii și combaterii traficului de ființe umane încadrându-se în domeniul precum: promovarea și apărarea drepturilor și libertăților omului, asistența socială, ajutorarea defavorizaților după cum sunt enumerate în actul normativ anterior menționat.

Cadru metodologic

Am supus analizei asociațiile și fundațiile care desfășoară activități în sfera prevenției și combaterii traficului de persoane, ce ființează la nivelul județului Bihor și în municipiul reședință de județ Oradea – Fundația People to People, Fundația Lampas, Asociația Abolition – cu expunerea acțiunilor derulate de-a lungul timpului, inclusiv conturarea proiectelor de viitor pe care acestea le au în vedere pentru combaterea traficului de persoane, recuperarea și reintegrarea socială a victimelor. Ne-a interesat și nominalizarea activităților specifice domeniului, precum acordarea asistenței specializate în cazul victimelor traficate, cu anume rezerve, în sensul că nu am dezavuat, din motive preventive și de securitate, asociațiile sau fundațiile care acordă asistență în regim securizat victimelor traficului.

Precizăm că totalitatea informațiilor privind organizațiile neguvernamentale de la nivelul județului Bihor le-am obținut exclusiv chiar de la autoritățile executive ale acestora, având beneficiul furnizării lor într-un asemenea studiu evaluativ.

De asemenea, am efectuat demersul descriptiv și relativ la județul Timiș, respectiv municipiul Timișoara, prin prezentarea sectorului O.N.G. cu implicații în combaterea fenomenului traficului de persoane, respectiv acordarea de asistență și protecție victimelor de către Asociația Generație Tânără (Unga Liv) România, Fundația Pro Prietenia Arad – Filiala Timișoara, AIDROM Timișoara, Salvați Copiii – Filiala Timiș, Fundația Filantropia, Fundația Missio Link International, Societatea pentru Copii și Părinți SCOP Timișoara.

Abordarea comparativă este motivată și justificată întrucât, de-a lungul timpului, Asociația Generație Tânără din Timișoara a avut numeroase intervenții în a acorda asistență și protecție victimelor traficului de persoane, cu atât mai mult, cu cât la nivelul județului Bihor nu a existat o astfel de entitate care să asigure integral serviciile de care o victimă a traficului ar fi avut nevoie. Consider că activitatea Asociației Generație Tânără Timișoara a fost un promotor și exemplu de excelență practică pentru ceea ce s-a inițiat și dezvoltat până în prezent la nivelul județului Bihor; și în cazul Asociației Generație Tânără (Unga Liv) Romania am beneficiat de furnizarea datelor în mod direct, de către reprezentantul executiv.

Ca instrumente metodologice am folosit analiza documentară și metoda interviului.

Actori în lupta antitraficului de persoane la nivelul județului Bihor

Fundația People to People Oradea a luat ființă în anul 1999 având ca domeniu de interes general promovarea și apărarea drepturilor și libertăților omului, promovarea sănătății, ajutorarea săracilor și defavorizaților, asistența socială, asistența oamenilor dezavantajați fizic și a copiilor.

În materia antitraficului de persoane, *Fundația People to People* Oradea desfășoară activități care au ca scop prevenirea traficului de persoane, respectiv activități de informare și conștientizare, activități de conștientizare selectivă – orientată către persoanele și comunitățile cu risc ridicat de victimizare, activități de informare în vederea prevenirii retrafficării – vizând persoanele care au supraviețuit unei situații de trafic, precum și organizarea de cursuri/seminarii pentru categorii de specialiști, profesioniști cu atribuții specifice sau în contact cu victimele traficului de persoane. Grupul țintă căruia i se adresează *People to People* Oradea sunt victimele traficului de persoane și familiile acestora, precum și diverse categorii supuse riscului de a fi traficate, indiferent de tipul de exploatare: prin muncă, sexuală, constrângere la săvârșirea de infracțiuni (cerșetorie, furt etc.). *Fundația People to People* Oradea a început cooperarea cu Centrul Regional Oradea al Agenției Naționale Împotriva Traficului de Persoane în anul 2009.

Fundația People to People Oradea oferă servicii persoanelor victime sau susceptibile de a deveni victime ale traficului de persoane, indiferent de vârstă, sex, nivel de educație, etnie, rasă, religie sau scop pentru care au fost traficate, identificate la nivel intern sau internațional și referite de organisme competente. Minorii pot beneficia de servicii cu acordul părinților ori reprezentanților legali.

În cadrul *Fundației People to People* Oradea funcționează *Centrul de Consiliere, Informare și Sprijin pentru Victimele Traficului de Persoane*, prin intermediul căruia sunt oferite și servicii alternative de reintegrare pentru victime; în ultimele 6 luni ale anului 2015 *Centrul de Consiliere, Informare și Sprijin pentru Victimele Traficului de Persoane* a acordat servicii pentru 11 cazuri nou referite și a menținut ori dezvoltat servicii pentru alte 7 cazuri din evidență.

Precizăm că nu a existat niciun caz de trafic de persoane referit *Fundației People to People* Oradea care să nu fi beneficiat de vreun serviciu.

În decursul anului 2015, *Fundația People to People* Oradea a integrat pro-

fesional un număr de 3 persoane, prin găsirea de locuri de muncă; tot în anul 2015, un număr de 2 persoane au beneficiat de sprijin pentru soluționarea de probleme medicale grave, precum operații pentru protezarea șoldului. De asemenea, toate victimele ori familiile acestora au beneficiat de sprijin material sau financiar în funcție de nevoi, inclusiv asigurarea cheltuielilor de transport și facilitarea participării la audieri, ședințe de judecată ș.a.

De asemenea, victimele traficului de persoane au beneficiat de servicii de consiliere și terapie, precum și informare și consiliere în vederea evitării retrafficării, oferite și puse la dispoziție de *Fundația People to People* Oradea prin intermediul resursei umane proprii: asistent social, psiholog, psihoterapeut, pedagog social și consilier juridic, o atenție particulară acordându-se actualmente participării specialiștilor proprii la cursuri, seminarii, schimburi de experiență în țară și străinătate, cu tema reintegrării socio-profesionale a persoanelor traficate.

Metoda utilizată de specialiștii *Fundației People to People* Oradea în vederea acordării asistenței și suportului necesar este cea a managementului de caz, fiecare situație fiind analizată și evaluată individual, serviciile acordate fiind și ele individualizate: în funcție de istoricul de trafic, nevoile personale, rețeaua de suport, capacitățile și abilitățile persoanei, ținând cont și de dorințele și motivațiile acesteia.

Asistența acordată de *Fundația People to People* Oradea este sub formă de *servicii de asistență socială*, respectiv: evaluare primară și detaliată a cazului, întocmirea documentației și *Planului de intervenție*, medierea relației cu autoritățile, cu familia, cu alte servicii de asistență socială, obținerea documentelor temporare sau a actelor de identitate, a actelor de stare civilă, mediere și reintegrare familială, crearea de rețele de suport ori de sprijin comunitar, obținere de drepturi și facilități – alocații de stat pentru copii, alocații pentru șomaj, obținere locuință socială sau *asistență materială* sub formă de suplimente de alimente, produse de igienă și curățenie, îmbrăcăminte, încălțăminte; sprijin financiar, transport la instanțele de judecată etc., realizarea actelor de identitate, medierea relației cu autoritățile, cu familia, cu alte servicii de asistență socială, asistență psihologică ce include evaluare, psihoterapie individuală, psihoterapie de grup, suport psihologic pentru realizarea diverselor demersuri de reintegrare, evaluări solicitate de organele de cercetare penală, terapie de cuplu sau familie, consultanță juridică, *asistență medicală*: evaluări imediate, tratamente specifice și uzuale, inclusiv prin colaborare cu alți specialiști, sprijin financiar pentru soluționarea diverselor situații: transport, deplasări la organele de cercetare/urmărire penală sau instanța de judecată, dar și facilitarea cazării de tranzit.

Asistența educațională acordată constă în reinsertie școlară, organizare

de cursuri de calificare/recalificare profesională, acordarea de instrumentar de lucru, rechizite, uniforme, manuale – în parteneriat cu alte instituții.

La nivel instituțional, *Fundația People to People* Oradea desfășoară activități și deține parteneriate cu diferiți alți actori sociali: Agenția Județeană pentru Ocuparea Forței de Muncă Bihor, Inspectoratul Școlar Județean Bihor, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Bihor, Administrația Social Comunitară Oradea și derulează colaborări cu cabinete medicale și birouri de avocatură.

În cadrul *Fundației People to People* Oradea funcționează și *Centrul de psihologie Metanoia*, care oferă servicii de consiliere psihologică și psihoterapie, atât pentru beneficiari ai serviciilor *Fundației People to People* Oradea, cât pentru alte persoane, în mod gratuit sau cu contribuție în funcție de situația solicitanților; serviciile se adresează adulților și copiilor, putând fi acordate în limba română și maghiară.

Fundația People to People Oradea dezvoltă și programe educaționale în centrele deținute în localitățile Urvid și Oșorhei (jud. Bihor), organizează tabere de vară, acțiuni festive și caritabile, precum și servicii sociale adresate tinerilor cu dizabilități prin Centrul de zi „Amicii” pe care îl deține.

Fundația Lampas este o organizație neguvernamentală cu domeniu de interes general asistența socială, precum și apărarea și promovarea drepturilor și libertăților omului – având ca deziderat îmbunătățirea calității vieții persoanelor și comunităților dezavantajate social, indiferent de etnie, religie, gen, prin realizarea de programe și servicii sociale. *Fundația Lampas* funcționează sub egida Eparhiei Reformate de pe lângă Piatra Craiului, județul Bihor.

Începând cu anul 2010, *Fundația Lampas* oferă informații, sprijin și asistență în privința mobilității cetățenilor români în spațiul european, dreptului la muncă și riscurilor pe care le ridică migrația, precum și informații în vederea prevenirii traficului de persoane. Sfera de activitate a *Fundației Lampas* s-a mărit, din 2014 operând și în domeniul creșterii gradului de informare a publicului larg și a specialiștilor din diverse domenii privind prevenirea și combaterea violenței în familie; începând cu anul 2014, *Fundația Lampas* oferă și servicii sociale pentru victimele violenței în familie.

Grupurile țintă ale *Fundației Lampas* sunt persoanele cu un grad ridicat de a deveni victime ale traficului de persoane sau ale violenței domestice, respectiv: persoane cu risc de exploatare prin muncă, persoane cu intenția de emigrare în străinătate – potențiale victime ale traficului de persoane, victime și potențiale victime ale violenței domestice (femei cu copii, tineri, vârstnici).

Grupurile cărora li se adresează sunt: profesori, lideri de tineret, asistenți sociali, polițiști, furnizori de servicii medicale, reprezentanți ai bisericii, angajatori, lucrători mass-media, părinți ai absolvenților, reprezentanților

instituțiilor locale, autorităților locale, sindicatelor precum și organizațiilor neguvernamentale.

Obiectivele *Fundației Lampas* sunt: protejarea persoanelor (studenți, angajați, șomeri) care au intenția de a munci/călători/studia în străinătate, informarea despre drepturile cetățenilor în U.E. și în afara spațiului U.E. asupra condițiilor de muncă, riscurilor muncii ilegale, exploatarei prin muncă ori altor forme de exploatare. De asemenea, *Fundația Lampas* și-a propus creșterea capacității instituțiilor și organizațiilor implicate în prevenirea exploatarei prin muncă și în apărarea drepturilor angajatului de a aborda acest fenomen, contribuind activ la dezvoltarea rețelelor locale, naționale și internaționale.

Activitățile pe care le desfășoară *Fundația Lampas* sunt: consilierea și informarea absolvenților, angajaților, șomerilor cu privire la condițiile adecvate de muncă, medierea către centre de consiliere și alte organizații care pot oferi sprijin și informații suplimentare; organizarea de sesiuni educative în licee și școli profesionale despre riscurile migrației și modalitățile de prevenire a situațiilor de risc, în special cele prezentând risc de traficare; organizarea de campanii de informare și distribuirea de materiale informative adresate tinerilor; organizarea de grupuri de lucru, ateliere și seminarii adresate reprezentanților bisericii, O.N.G-urilor, sindicatelor, instituțiilor de învățământ, dar și instituțiilor de stat, pentru schimb de experiență în domeniul mobilității, cu scopul de a identifica metode eficiente pentru reducerea vulnerabilității grupurilor de risc.

Un alt domeniu în care *Fundația Lampas* desfășoară activități este cel privind prevenirea și combaterea violenței în familie.

Fundația Lampas are numeroase proiecte în derulare: „Open” (Orientation, Perspectives and European Network for Young Women) – având la bază și ca parteneri o rețea transfrontalieră de centre de consiliere în Ucraina și Germania, dar și în România. Scopul proiectului este informarea și consilierea persoanelor care doresc să lucreze sau să participe la diferite programe în Germania despre riscurile migrației, drepturile și responsabilitățile pe piața muncii, consiliere și suport în timpul șederii în Germania, inclusiv în cazul ivirii unor situații de criză, precum și îndrumare la întoarcerea în țara de origine.

Proiectul oferă și informare și protecție față de diferite situații de risc asociate emigrării, cum este traficul de persoane, perioada de implementare fiind: iunie 2011-mai 2017 (www.open-for-young-women.org).

Un alt proiect derulat de *Fundația Lampas* vizează sensibilizarea față de violența domestică și consilierea victimelor. Scopul proiectului este prevenirea și combaterea violenței domestice și este finanțat de *Fundația HEKS* din Elveția. Perioada de implementare: iulie 2014-decembrie 2016.

De asemenea, menționăm proiectele derulate și încheiate de către *Fundația Lampas*: „Training pentru conștientizarea și înțelegerea traficului de persoane în Europa”, ce a cuprins adaptarea și implementarea unui curs european on-line „Human Traffic Uncovered”, finanțat prin Programul Leonardo da Vinci, Transfer of Innovation implementat de Sheffield College (www.sheffcol.ac.uk), având ca parteneri *Fundația Lampas* (www.lampas.ro), Frontida Zois (www.frontidazois.gr), Regione Emilia-Romagna Bologna (www.Regione.emilia-romagna.it). Scopul proiectului a fost instruirea specialiștilor din cadrul organizațiilor neguvernamentale și instituțiilor administrației publice cu rol în prevenirea și combaterea traficului de persoane, printr-un pachet unic și adaptat de învățare, cuprinzând noțiuni introductive despre traficul de persoane, modalități de identificare a potențialelor victime și infractorilor, cu evidențierea cauzele și efectelor fenomenului în Europa.

Un alt proiect a fost cel privind transferarea, adaptarea și implementarea unui curs paneuropean online: „Human Traffic Uncovered” în România, Italia și Grecia pentru sensibilizarea specialiștilor din sectorul social cu sprijinirea organizațiilor europene în formarea de specialiști în domeniul prevenirii traficului de persoane. Perioada de implementare a proiectului: octombrie 2013-septembrie 2015.

„O persoană informată este o persoană protejată” a fost un alt proiect derulat în perioada 07.06.2011-06.06.2013, având ca partener de diseminare Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane, prin Centrele Regionale Iași și Oradea, și a avut ca scop promovarea bunelor practici din materia traficului de persoane, manifestat prin exploatare prin muncă: s-a derulat cu sprijinul financiar al Programului „Prevenirea și lupta împotriva Criminalității” al Uniunii Europene, Comisia Europeană – Directoratul General Afaceri Interne. Proiectul a fost implementat de Asociația Ecumenică a Bisericilor din România – AIDRom, *Fundația Lampas* Oradea, Verein für Internationale Jugendarbeit Landesverein Württemberg – Stuttgart, Diakonisches Werk – Bremen. Rezultatele obținute au privit ridicarea gradului de conștientizare în rândurile lucrătorilor și angajatorilor, în special asupra statutului angajatului și a riscurilor muncii la negru, consilierea potențialelor victime provenite din domenii predispuse exploatarei, elaborarea unei broșuri informative pentru angajatori și agențiile de recrutare a forței de muncă destinate prevenirii fenomenului în rândurile lucrătorilor din agricultură/construcții/muncă la domiciliu, fortificarea celor 4 centre de informare asupra migrației forței de muncă și prevenirii traficului de persoane prin muncă forțată, elaborarea unui ghid multilingv privind promovarea bunelor practici în prevenirea traficului de persoane prin muncă forțată și identificarea și asistența victimelor.

Asociația Abolishion a luat ființă în Australia în anul 2012 la inițiativa

Președintei fondatoare, doamna Leanne Rhodes, cu activitate și în Oradea din anul 2015. Este o organizație nonprofit, direcțiile de interes ale *Asociației Abolishion* manifestându-se în domeniul combaterii traficului de persoane. Deși este nou-înființată în România, *Asociația Abolishion* este activă la nivel social și comunitar, derulând în școli, universități și comunități rome din țară și din Republica Moldova numeroase programe de prevenție și campanii de conștientizare a pericolozității traficului de persoane. De asemenea, *Asociația Abolishion* a organizat și un curs on-line, gratuit, disponibil în mai multe limbi de circulație internațională, cu o durată de 30 zile, despre traficul de ființe umane, inclusiv în limba română.

Asociația Abolishion organizează cursuri pentru profesioniștii care lucrează în diferite sectoare de activitate, având ca subiecte abordate problematice precum: identificarea victimelor traficului de persoane sau cum se poate oferi asistență victimelor traficului de persoane ori cum se poate proteja comunitatea față de pericolul pe care îl reprezintă traficul de ființe umane.

Un alt obiectiv important al *Asociației Abolishion* este consolidarea rețelelor antitrafic, realizarea unei colaborări eficiente între organizațiile nonprofit, instituțiile și actorii guvernamentali, existând numeroase acțiuni comune în diferite direcții. *Asociația Abolishion* urmărește să își dezvolte activitatea și să își diversifice domeniile de interes.

Colaborarea sectorului O.N.G. la nivelul județelor Bihor și Timiș în vederea asistării victimelor traficului de persoane

Asociația Generație Tânără (Unga Liv) România are statutul de persoană juridică neguvernamentală, nonprofit și este neimplicată din punct de vedere politic sau religios. Asociația are ca principal scop promovarea drepturilor copilului în baza Convenției O.N.U. privind drepturile copilului, din 20 noiembrie 1989⁶. Dintre obiectivele *Asociației Generație Tânără* enumerăm: implementarea și monitorizarea aplicării Convenției ONU privind drepturile copilului, sensibilizarea și educarea opiniei publice, reintegrarea socială a copiilor (care nu beneficiază de o susținere morală sau materială, provenind din familii cu risc social, orfani, abandonați, maltratați), persoanelor cu handicap, refugiaților, dar și asistarea copiilor și adolescenților repatriați din țările U.E. în care viețuiesc fără un tutore; schimbarea mentalității privind familia și copilul; susținerea interesului primordial al copilului; susținerea autorităților în stabilirea programelor și implementarea acestora în favoarea copiilor și a

⁶ Ratificată de România prin Legea nr. 18/1990, publicată în .Of., P. I, nr. 109 din 28 septembrie 1990.

famiilor acestora, asistarea solicitanților de azil, a refugiaților și a beneficiarilor cu o formă de protecție ș.a. În realizarea acestor obiective *Asociația Generație Tânără (Unga Liv)*-România sprijină și promovează înființarea serviciilor și instituțiilor necesare asigurării drepturilor copilului și familiei aflate în nevoie, prin colaborare cu instituții centrale și locale de specialitate, precum și cu organizații guvernamentale românești și străine. De asemenea, *Asociația Generație Tânără* promovează și susține respectarea dreptului la educație, cultură, sănătate, familie, nediscriminare, identitate, dezvoltare a personalității și militează pentru integrarea socio-educativă, profesională și comunitară, inclusiv prin oferirea de ajutor material a copiilor din pătura de risc. *Asociația Generație Tânără (Unga Liv)* România editează buletine informative, reviste, broșuri și alte publicații potrivit scopurilor statutare.

Ca urmare a interviului pe care Președinta *Asociației Generație Tânără (Unga Liv)* România, doamna Mariana Petersel, ni l-a acordat, am aflat cele cinci programe pe care le desfășoară în prezent asociația dumneaei, respectiv:

- asistență socială pentru familiile în situație de risc și asistarea acestora cu scopul de a se reabilita economic și social;
- resocializarea și reintegrarea copiilor străzii, a copiilor abandonați, a copiilor cu comportament antisocial;
- asistarea minorilor neacompaniați găsiți în țările UE (și nu numai) și reintegrarea acestora în familia de origine sau, dacă aceasta nu este posibil, găsirea unei familii de plasament;
- acordarea de ajutoare umanitare către spitale, pe bază de convenții de colaborare, creând servicii de medicină socială de îngrijire, ai cărei beneficiari sunt familiile în situație de risc, persoanele asistate, refugiații și solicitanții de azil, copiii străzii și persoanele vârstnice din pătura de risc;
- asistența refugiaților care se află în Centrul de Tranzit în Regim de Urgență din Timișoara în colaborare cu *Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR)* și *Organizația Internațională pentru Migrație (IOM)*, *Asociația Generație Tânără (Unga Liv) România* având rolul de partener de implementare a activităților socio-educative, culturale și medicale.

Referitor la această din urmă activitate, cel mai important proiect al *Asociației Generație Tânără (Unga Liv)* România a fost *Operațiunea Umanitară de Evacuare a Uzbekilor din Andijan*, derulată în perioada iulie 2005-iulie 2006, asociația fiind partener de implementare al UNHCR. Grupul format din 440 de persoane a fost acomodat în Centrul de Tranzit în Regim de Urgență din Timișoara, iar activitățile asociației de strângere de fonduri în favoarea uzbekilor au contribuit decisiv la acoperirea „golurilor” din finanțarea proiectului.

Pe de altă parte, *Asociația Generație Tânără (Unga Liv)* România a semnat un *Acord* cu Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare (OFII), prin care se urmărește rezolvarea problemelor de reinserție a populației de etnie romă, acces la educație, programe de sănătate și integrare pe piața muncii. Începând cu anul 2008, sute de etnici romi cu cetățenie română au fost repatriați în cadrul unui program de repatriere voluntară. Cu sprijinul statului francez, unele dintre persoanele repatriate voluntar sunt selectate pentru derularea unor microproiecte finanțate de către OFII, care oferă prin intermediul *Asociației Generație Tânără* fonduri pentru deschiderea unei mici afaceri (creștere de animale, construcții și amenajări interioare, magazine, spălătorii etc).

Din cuprinsul temelor abordate în dialogul purtat cu Doamna Președintă Mariana Petersel remarcăm numărul semnificativ de parteneri pe care *Asociația Generație Tânără (Unga Liv)* România îi are pentru implementarea proiectelor, respectiv: *Organizația „Unga Liv”* Suedia, *Seviciul Social Internațional*, cu sediul la Geneva, *Fundația Regele Baudoin* Belgia, *Village of Hope USA*, *Asociația Papa Giovanni XXIII Rimini* Italia, *Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare (OFII)*, *Not For Sale USA*, *Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR)*, *Organizația Internațională pentru Migrație (IOM)*.

Dintre colaboratorii *Asociației Generație Tânără* *Asociației Generație Tânără (Unga Liv)* România menționăm: Ministerul Administrației și Internelor, Inspectoratul General pentru Imigrări, Inspectoratul Teritorial al Poliției de Frontieră Timișoara, Inspectoratul de Jandarmi Județean Timiș, Inspectoratul General pentru Imigrări, Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane, Prefectura Timiș, Consiliul Județean Timiș, Primăria Timișoara, Inspectoratul Școlar Județean Timiș, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului din județele Timiș, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Bihor, Primăria Recaș, Primăria Orțișoara, Primăria Margina, Asociația Speranța – Timișoara, centre profesionale de instruire ș.a.

În ceea ce privește numeroasele programe, proiecte, acțiuni și activități desfășurate de *Asociația Generație Tânără (Unga Liv)* România, apreciem că relevă un înalt profesionalism și constituie un reper și model de excelență în materie; afirmăm toate acestea în baza unui amplu studiu realizat în perioada 2002-2010 (Gavriș, 2013), cu suportul și beneficiind de expertiza Doamnei Președintă a *Asociației Generație Tânără – Mariana Petersel*.

AIDRom Timișoara – *Asociația Ecumenică a Bisericilor din România* este localizată prin sediul central la București, dar și prin centrele de consiliere și informare de la Timișoara și Iași. *AIDRom* s-a înființat în anul 1991, denumirea provenindu-i dintr-o asociere de prescurtări și abrevieri ale „Ajutorului Interbisericesc – Departamentul România”. *AIDRom* a început activitatea în cadrul unei colaborări între Biserica Ortodoxă, Biserica Reformată Calvină și Biserica

Lutherană din România, sub coordonarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, facilitând conlucrarea la nivel teologic și social. *AIDRom* atrage fonduri, monitorizează și auditează implementarea diferitelor proiecte și își desfășoară activitatea prin departamente specializate în programe educaționale, formare ecumenică, dezvoltare și cooperare, având ca grupuri țintă: copii în situații de risc, persoane cu dizabilități, victime ale violenței domestice, victime ale traficului de ființe umane, șomeri, persoane vârstnice, persoane dezavantajate economic, migranți, persoane infectate HIV. În decursul anilor *AIDRom* a contribuit, prin lobby și advocacy, la îmbunătățirea unor inițiative legislative (în domeniul egalității de șanse, în prevenirea violenței domestice, în prevenirea și eradicarea traficului de ființe umane, în ceea ce privește cultele religioase). Dintre numeroasele proiecte derulate sau aflate în curs de implementare/desfășurare menționăm: „Asistență și servicii complexe pentru solicitanții de azil din România” (11.12.2015–10.06.2016); proiectul se adresează solicitanților de azil din România, și este implementat în parteneriat cu Consiliul Național Român pentru Refugiați, fiind finanțat de Inspectoratul General pentru Imigrări, locațiile Centrelor Regionale de Cazare și Proceduri pentru Solicitare de Azil ale Inspectoratului General pentru Imigrări din România situându-se în București, Giurgiu, Galați, Rădăuți, Șomcuța Mare și Timișoara.

Alte activități desfășurate de *AIDRom* sunt cele cuprinse în proiectul „Împotriva exploatarei prin muncă: Lupta împotriva noilor tendințe. Înțelegerea elementelor noi și dezvoltarea de noi răspunsuri și parteneriate”, fiind implementat de Confederația Sindicală Internațională (CSI), Departamentul de Egalitate (International Trade Union Confederation, Equality Department) în perioada septembrie 2012-august 2015, cu finanțare de către Comisia Europeană prin fondul ISEC 2011; activitățile sunt implementate în parteneriat cu Anti-Slavery International și *Lefö* Austria, *La Strada* Cehia, *Service Union United PAM* Finlanda, *Migrants Rights Centre* Irlanda, *Caritas* Lituania și *Unión General de Trabajadores* Spania. O atenție sporită s-a acordat noilor tendințe în trafic, respectiv dimensiunea de gen a traficului forței de muncă, din ce în ce mai severă fiind exploatarea de grupuri de lucrători migranți, apariția de noi metode de recrutare a traficului forței de muncă prin utilizarea internetului și platformelor online (www.aidrom.ro).

De asemenea, *AIDRom* desfășoară activități și în ceea ce privește asistența și protecția victimelor traficului de persoane, precum și consilierea acestora; menționăm proiectul „O persoană informată este o persoană protejată – Prevenție împotriva traficului de persoane prin exploatare prin muncă”, derulat în parteneriat cu Platforma Eures România și Diakonie Württemberg Germania, în cadrul căruia s-au organizat seminarii și mese rotunde cu reprezentanții rețelei SENSE, reprezentanți ai bisericilor, actori guvernamen-

tali (AN.I.T.P., Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârștice, Platforma Eures) și reprezentanți sindicali. În cadrul întâlnirilor s-au diseminat informații privind migrația de gen, riscurile persoanelor vulnerabile de a fi traficate, munca forțată, incluziunea socială pentru victimele traficului de persoane. De asemenea, s-au organizat și campanii de prevenire a fenomenului traficului de ființe umane; în cadrul proiectului s-a oferit consiliere individuală și de grup persoanelor vulnerabile sau/și persoanelor traficate, inclusiv s-au organizat grupuri de suport pentru victimele traficului de persoane în vederea depășirii traumelor suferite (*Prevenire și asistență victime ale traficului de persoane*, 2016).

Un actor important al proiectului e dat de grupul resortisanților țărilor terțe din București și Timișoara, cu care *AIDRom* are experiență în vederea integrării în România, în cadrul căruia s-a indentificat un amplu fenomen de migrație pentru muncă în țările UE., migranții de cetățenie străină având nevoie de consiliere pentru prevenirea unor situații de trafic, în special prin exploatare prin muncă. De asemenea, **în perioada mai-noiembrie 2014, AIDRom în colaborare cu Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane – Centrul Regional Timișoara a desfășurat o campanie de prevenție a traficului de persoane sub titlul „Dreptul la muncă este al tău. Nu-l vinde traficanților!” (www.aidrom.ro).**

Fundația Pro Prietenia Arad, cu filială și în Timișoara, s-a înființat în anul 2001, având ca domeniu principal de activitate domeniul social, iar în secundar dezvoltarea comunitară și filantropia; categoriile de beneficiari cărora li se adresează sunt grupuri dezavantajate, persoane cu dizabilități, persoane dependente de consumul de droguri, alcool sau alte substanțe toxice, familii monoparentale, persoane afectate de violența în familie, victime ale traficului de persoane, imigranți, apatrizi, refugiați, persoane fără adăpost, copii și tineri. În anul 2008, *Fundația Pro Prietenia* Arad a asistat un număr de 800 persoane și a derulat până la nivelul anului 2009 un număr de 10 mici proiecte (www.stiriong.ro). Precizăm că există și *Fundația Pro Prietenia* Arad – Filiala Timișoara, cu activități inclusiv în domeniul antitraficului de persoane.

Organizația Salvați Copiii România este o organizație de utilitate publică, nonprofit, care începând din 1990 militează activ pentru drepturile și protecția copilului în România; până în anul 2015 a inclus în programele sale 1.150.000 copii și 1.800 voluntari, dezvoltând programe în 39 de localități din țară, având filiale în 12 județe, inclusiv în municipiul București, cu peste 6.000 de membri. *Salvați Copiii* România este membru al *Save the Children International* – cea mai mare organizație independentă din lume ce promovează drepturile copilului (www.salvaticopiii.ro).

Salvați Copiii – Filiala Timiș derulează proiecte cu caracter național: Pă-

rinți competenți, copii sănătoși – Dezvoltare de servicii de parenting în România, Diminuarea impactului negativ al migrației economice a părinților în Italia asupra copiilor rămași singuri acasă în România, deține și desfășoară activități prin Centrul educațional pentru copiii exploatați prin muncă precum și proiecte locale: *Prieteni de suflet, Voluntari pentru boli rare*; acestea și-au propus atât informarea publicului, cât și creșterea gradului de conștientizare a problemelor cu caracter fundamental, precum protecția copilului în societate și drepturile copilului. *Organizația Salvați Copiii Filiala Timiș* desfășoară și activități, momente festive și campanii precum: *Prevenirea și combaterea Traficului de ființe umane, Prevenirea și combaterea consumului de droguri, Promovarea drepturilor copilului, Educație pentru sănătate, Prevenirea și combaterea abuzului exercitat asupra copiilor, Săptămâna Globală a Educației* (www.salvaticopiii.ro). **Dintre activitățile derulate la nivel național și implementate și de Filiala Timiș menționăm Proiectul Centrul Educațional pentru Copiii Exploatați prin Muncă**, având ca obiectiv extragerea copiilor din câmpul muncii, cu oferirea accesului la educație, acordarea de servicii de consiliere, medicale și nutriționale, părinții fiind susținuți prin servicii sociale și consiliere. O componentă importantă a programului constă în oferirea de alternative educaționale pentru copiii exploatați prin muncă, alternative care răspund necesităților specifice diferitelor grupuri: copii care muncesc și care nu au fost niciodată la școală ori au abandonat școala, precum și copii care muncesc și pentru care există riscul de abandon școlar.

Începând cu anul 2010, pentru o perioadă de 24 luni, *Salvați Copiii – Filiala Timiș* a implementat proiectul *Diminuarea impactului negativ al migrației economice a părinților în Italia asupra copiilor rămași singuri acasă în România (Copiii singuri acasă*, 2016), în colaborare cu școli gimnaziale din Timișoara și cu finanțarea Enel Cuore și Intesa Sanpaolo Bank. Beneficiarii proiectului – 75 de copii – au beneficiat de un *program afterschool*, centrat pe dezvoltarea și îmbunătățirea rezultatelor școlare, îmbunătățirea relațiilor interpersonale. Prin proiect s-a acordat și sprijin psiho-social părinților, bunicilor sau tutorilor copiilor care aveau în grijă copii cu cel puțin un părinte în străinătate.

Fundația Filantropia Timișoara s-a înființat în anul 2006, sub patronajul Mitropoliei Banatului, fiind o fundație creștină de dezvoltare comunitară și de caritate care implementează programe sociale, filantropice, culturale, educaționale și civice. Dintre domeniile în care activează *Fundația Filantropia Timișoara* menționăm: asistență socială, medicală, asistență și dezvoltare comunitară, educație și cercetare interdisciplinară, cultură, dezvoltare organizațională, tineret, mediu. Prin proiectele sale, *Filantropia Timișoara* și-a îndreptat atenția și spre victime ale traficului de persoane, persoane vârstnice, familii și persoane aflate în situații de risc social, persoane cu dizabilități, tineri proveniți din sistemul instituționalizat de protecție a copilului, persoane

afectate de boli care le influențează viața socială și profesională (www.federatia-filantropia.ro).

În domeniul antitraficului de persoane, începând cu anul 2009 *Federația Filantropia* împreună cu *Centrul Parteneriat pentru Egalitate* (aplicant) și cu alte cinci organizații partenere din Italia au demarat implementarea proiectului *Integrare pe piața muncii pentru persoanele traficate*, cu Fondul Social European (FSE), prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane. Obiectivul general al proiectului l-a reprezentat integrarea persoanelor traficate pe piața muncii și a vizat dezvoltarea de noi metode și instrumente utile actorilor-cheie din domeniul prevenirii și combaterii traficului și integrării persoanelor traficate pe piața muncii, vizând creșterea capacității de a gestiona aspecte concrete legate de traficul de persoane, dezvoltarea de acțiuni comune, schimb rapid de experiențe, informații și expertiză, comunicare rapidă prin instrumente nou-create, inclusiv online și posibilitatea dezvoltării unui model de integrare a persoanelor traficate pe piața muncii. **Obiectivele specifice ale proiectului** *Integrare pe piața muncii pentru persoanele traficate* au urmărit să dezvolte colaborarea și parteneriatul la nivel regional, național și transnațional între actorii responsabili în domeniul prevenirii și combaterii traficului de persoane și integrării pe piața muncii cu capacitarea reprezentanților autorităților publice centrale și locale și ai societății civile) și să asigure implicarea activă a unui număr de 260 persoane (210 reprezentanți ai autorităților publice și 50 reprezentanți ai societății civile) într-un susținut proces de schimb de informații, experiențe și bune practici în domeniul prevenirii și combaterii traficului de persoane și integrării pe piața muncii, să dezvolte 3 noi metode și instrumente de lucru (Comunitate de Practică a profesioniștilor în domeniu, rețeaua de integrare pe piața muncii, model de integrare pe piața muncii) adresate actorilor responsabili în domeniul prevenirii și combaterii traficului de persoane și integrării pe piața muncii. De asemenea, prin activitatea sa, *Fundația Filantropia Timișoara* și-a propus să crească gradul de conștientizare a actorilor relevanți și a publicului larg în legătură cu problematica traficului de persoane și cu importanța integrării persoanelor traficate pe piața muncii (*Integrare pe piața muncii pentru persoanele traficate*, 2013).

Fundația Missio Link International Timișoara este și ea prezentă în arealul județului Timiș și al Timișoarei, printre actorii antitraficului de persoane prin participări împreună cu alte asociații și fundații la campanii locale de informare împotriva traficului de persoane (*Campanie de prevenire a traficului de persoane prin exploatare prin muncă în județul Timiș*, 2016, *Sunt mai mulți bănașeni exploatați prin muncă decât femei căzute victime sclaviei sexuale*, 2016).

Societatea pentru Copii și Părinți SCOP Timișoara este o organizație ne-guvernamentală, fără scop lucrativ, înființată în anul 1996, având ca domeniu

de interes general creșterea calității vieții copilului, femeii și familiei. Obiectivele principale ale *Societății pentru Copii și Părinți SCOP* Timișoara sunt: promovarea unor schimbări în concepția educativă și atitudinea părinților față de copii vizând prevenirea abuzului, neglijării și abandonului, inițierea de proiecte de sprijin și integrare socială în favoarea categoriilor de tineri defavorizați, intervenții la nivel școlar și social, precum și prevenirea traficului de ființe umane în rândul tinerilor, organizarea unor servicii de prevenire a violenței domestice și urgență în situația femeilor abuzate în cadrul familiei, inițierea unor acțiuni de promovare a unei politici și legislații de protecție a familiei, femeii și copilului, desfășurarea de activități de formare profesională privind intervențiile la nivelul copilului și familiei în comunitate, oferirea de expertiză și consultanță altor entități publice sau private. (*Lupta împotriva exploatării prin muncă FINE TUNE Project*, 2015).

Concluzii

Existența la nivelul municipiului Oradea și a județului Bihor a celor trei entități nonprofit: *Fundația People to People Oradea*, *Fundația Lampas*, *Asociația Abolishion*, prin activitățile pe care le derulează suplinesc și completează activități în combaterea traficului de persoane pe care le organizează actorii publici; ceea ce a fost și este eficient în acțiunile asociațiilor și fundațiilor – adaptabilitatea, rapiditatea și disponibilitatea în a asigura resurse umane, materiale ș.a. în acțiuni imperios necesare este realizat cu prisosință prin acțiunile utilitariste ale celor trei actori sociali prezenți în comunitate – *Fundația People to People Oradea*, *Fundația Lampas*, *Asociația Abolishion* – certificând ceea ce s-a afirmat în literatura de specialitate, relativ la rolul actorilor puternici care, în concret, acționează în sensul menținerii statu-quo-ului și stabilizării (ordonării) sociale a unei anumite structuri de relaționare (Păunescu, 2006).

Pe de altă parte semnalăm la nivelul județului Timiș o prezență mai numeroasă a asociațiilor și fundațiilor ce activează împotriva traficului de persoane, practic existând net o diferență cantitativă. Din punctul de vedere al complexității și anvergurii activităților apreciem că la nivelul județului Timiș *Asociația Generație Tânără (Unga Liv)* România deține un portofoliu impresionant de acțiuni și rezultate, cu capacitarea și a celorlalți actori din județul Timiș și Bihor.

Cunoaștem perspectivele și voința asociațiilor și fundațiilor din municipiul Oradea, cu certitudine se vor dezvolta, ele fiind relativ nou-înființate sau activând de puțin timp în domeniul antitraficului de persoane: argumentăm prin faptul că desfășoară activități variate și dețin un valoros capital uman.

Ca o evaluare critică putem afirma că sectorul organizațiilor neguvernamentale este finanțat de statul român doar într-o infimă măsură, sursele de finanțare ale asociațiilor și fundațiilor fiind externe sau din surse proprii.

Remarcăm susținerea importantă de către organizațiile neguvernamentale la nivelul întregii societăți românești a activităților de prevenire și combatere a fenomenului traficului de persoane precum și o asistare masivă a victimelor traficului de persoane prin numeroasele servicii acordate.

Considerăm că există totuși o latură pozitivă a implicării într-o mică măsură a statului român în anumite sectoare ale activității antitraficului de persoane în cazul asociațiilor și fundațiilor, respectiv: libertatea de acțiune și întreprindere a actorilor privați.

Bibliografie:

Abels, M.; Arpinte, D. G.; Briciu, C. et al. (2015) *Studiu de fundamentare pentru strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei: 2015-2020*, Washington, D.C., World Bank Group. Disponibil la <http://documents.worldbank.org/curated/en/2016/02/25887224/background-study-national-strategy-social-inclusion-poverty-reduction-2015-2020-studiu-de-fundamentare-pentru-strategia-națională-privind-incluziunea-socială-și-reducerea-sărăciei-2015-2020>. Accesat la data de 12.02.2016.

Gavriș, A. E., (2013). *Aspecte psihosociale și juridice privind traficul de ființe umane*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Păunescu, M. (2006). *Organizare și câmpuri organizaționale. O analiză instituțională*, Iași: Editura Polirom.

Sandu, D. (2005). *Dezvoltare comunitară. Cercetare, practică, ideologie*. Iași: Editura Polirom.

Teșliuc E., Grigoraș V., Stănculescu M. (coord.) (2015). *Studiu de fundamentare pentru Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015-2020*. Disponibil la http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2016/02/09/090224b08415d93e/1_0/Rendered/PDF/Studiu0de0fund0s0r0ciei000201502020.pdf. Accesat la data de 12.02.2016.

Acte normative:

***Legea nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, publicată în M. Of. al României, P. I. nr. 783/11.12.2001 modificată prin Legea nr. 230/2010, publicată în M. Of. al României, P. I. nr. 812/09.12.2010.

***O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, modificată prin Legea nr. 22/2014, publicată în M.Of. al României, P. I, nr. 188/17.03.2014

***Legea nr. 292/2011 a asistenței sociale, publicată în M.Of. al României, P. I, nr. 905/20.12.2011

Surse internet:

Ghidul Serviciilor Sociale furnizate de asociații și fundații în județul Bihor. Disponibil la <http://www.bibliobihor.ro/eu/fckeditor/userfiles/File/Catalogul%20Serviciilor%20Sociale%20Bihor.pdf>. Accesat la data de 29.02.2016.

Diminuarea impactului negativ al migrației economice a părinților în Italia asupra copiilor rămași singuri acasă în România. Disponibil la <http://www.salvaticopiii.ro/?id2=000200010005>. Accesat la data de 06.05.2016.

Prevenire și asistență victime ale traficului de persoane. Disponibil la <http://www.aidrom.ro/proiecte/prevenire-trafic-de-persoane>. Accesat la data de 03.05.2016.

Federația Filantropia. Disponibil la: <http://federatia-filantropia.ro/membri/fundatia-filantropia-timisoara/>). Accesat la data de 03.05.2016.

Integrare pe piața muncii pentru persoanele traficate, Disponibil la <http://federatia-filantropia.ro/proiecte/proiecte-incheiate/integrare-pe-piata-muncii-pentru-persoanele-traficate/prezentare/index.html>, Accesat la data de 04.05.2016.

Campanie de prevenire a traficului de persoane prin exploatare prin muncă în județul Timiș. Disponibil la: <http://www.aidrom.ro/campanie-de-preventie-a-traficului-de-persoane-in-judetul-timis/>. Accesat la data de 03.05.2016.

Sunt mai mulți bănațeni exploatați prin muncă decât femeii căzute victime sclaviei sexual. Disponibil la: <http://www.opiniatimisoarei.ro/sunt-mai-multi-banateni-exploatati-prin-munca-decat-femei-cazute-victime-sclaviei-sexuale/12/10/2015>. Accesat la data de 03.05.2016.

Fundația Pro Prietenia Arad. Disponibil la: <http://www.stiriong.ro/detaliu-csc/vrs/IDcsc/600>. Accesat la data de 04.05.2016.

Timiș - Salvați Copiii. Disponibil la: <http://www.salvaticopiii.ro/?id2=00030011>. Accesat la data de 04.05.2016.

Lupta împotriva exploatării prin muncă FINE TUNE Project. Disponibil la: <http://www.aidrom.ro/proiecte/impotriva-exploatarii-prin-munca-fine-tune-project>. Accesat la data de 03.05.2016.

Societatea pentru Părinți și Copii SCOP Timișoara. Disponibil la: <http://posdru.afiprofamilia.ro/parteneri.php?id=4>. Accesat la data de 05.05.2016.

PROGRAMUL SOCIAL LAPTE ȘI CORN PERCEPȚIA BENEFICIARILOR DIRECTI

Adelina Iacob¹

Școala Gimnazială Nr. 11 Oradea

Abstract: *The idea that the state is the main provider of welfare has become part of the collective mind. The measures and instruments by which the state actions get more efficiency, because they have the support of the direct beneficiaries. Public policies, social policies and social programs through which the state intervenes to improve or solve social problems in society, reveals the extent to which social protection is a priority. In this study we have presented research data on the program 'Milk and bread', a universalist social program; more exactly, we have exemplified specific data on the perception of its direct beneficiaries (students in preschool and also students in primary and secondary school) about the program. The social program is part of a series of good practices of nutrition programs implemented in many countries, with the objectives of stimulating participation in education or a healthy eating behavior. The study revealed the relationship between the area of the subjects' origin and the consumer's behavior of dairy and bakery products offered in the program, the relationship between school behavior and the status of being a consumer of the products included in the program 'Milk and bread'. The data presented are part of a larger study which aimed to identify the perception of direct beneficiaries and the perception of the key informers, who had certain roles in implementing the analyzed program.*

Keywords: social protection, social program, school participation, equal opportunities, public policy, social policies and programs

Introducere

Politicile publice constituie pârghii de intervenție ale statului și ale diferitelor structuri ale autorității centrale și locale, în domeniile semnificative pentru funcționarea societății. Parte a politicilor publice, politicile sociale intervin

¹ Școala Gimnazială nr. 11, Str. Moldovei nr. 55, Oradea, jud. Bihor, 410453, email: bogdi_ade@yahoo.co.uk

în zona satisfacerii unor nevoi umane, de protecție socială, prin redistribuirea resurselor. O abordare mai pragmatică pornește de la ideea că „politica socială, ca tip de politică publică se constituie din modul în care statul, prin instituțiile sale, investite cu autoritate specifică la nivel național și local, se raportează la condițiile de viață ale cetățenilor (Mărginean, 1994, p. 11). Parte integrantă a politicilor publice, *politicile sociale* se constituie ca soluții la probleme sociale identificate la nivel general sau particular. Politicile sociale au în vedere ameliorarea sau rezolvarea problemelor sociale. În ceea ce privește *problema socială*, aceasta reprezintă „un factor, proces, stare naturală care afectează negativ funcționarea societății și/sau condiția umană” (Zamfir, 2007, p. 455). În acest context, problematica *programelor sociale*, ca instrumente concrete de implementare a politicilor, reprezintă o zonă de interes pentru diferiți actori sociali, reprezentând „un ansamblu planificat și coordonat de resurse (materiale, financiare, umane) și activități alocate, derulate pe o perioadă de timp (necesare pentru atingerea unui obiectiv), în scopul satisfacerii unei nevoi sociale, al prevenirii sau al rezolvării unei probleme sociale. (Cace, 2007, p. 471).

Programele sociale implementate în domeniul educațional vizează cu precădere: *protecția socială, infrastructura școlară și dotarea unităților de învățământ, transportul școlar, informatizarea sistemului de educație, oferta de manuale, curriculum-ul și evaluarea, formarea cadrelor didactice și a managerilor din învățământ*.

Vom prezenta date de cercetare privind unul dintre cele mai cunoscute programe sociale din educație, programul social universalist *Lapte și corn*, astfel încât să se configureze percepția beneficiarilor direcți asupra acestui program.

Descrierea problemei

Programul *Lapte și corn* are obiective clare ce vizează pe de-o parte *stimularea participării școlare și reducerea abandonului școlar*, respectiv *oferirea unei mese gratuite*, ca serviciu social secundar. Dacă luăm spre analiză măsurile aplicate în alte sisteme educaționale decât cele românești, vom constata că programele de servire a mesei în școli nu sunt simple exerciții de susținere, după caz, a unor grupuri vulnerabile, respectiv a întregii populații școlare, ele având filosofii și obiective specifice. Programele de servire a mesei în școli sunt considerate pârghii concrete în sensul asigurării „plaselor de siguranță”. Adresabilitatea programelor de acest gen este largă, în marea majoritate a țărilor, dar sunt și situații în care se implementează programe focalizate, centrate pe anumite categorii de beneficiari. Este important de subliniat efortul

de menținere a copiilor în școală prin aplicarea acestor programe, respectiv ameliorarea indicatorului de frecvență școlară; comportamentul alimentar sănătos stimulează la rândul său dezvoltarea cognitivă și creează oportunități sporite de înregistrare a unor rezultate școlare superioare (Bundy, 2003). Programele de nutriție, în cadrul cărora copiii au parte de diete controlate și produse alimentare sănătoase se vor întâlni într-un punct comun cu măsurile punctuale de creștere a participării școlare, a performanțelor înregistrate la clasă, pornind de la premisa că starea de sănătate determină dezvoltarea cognitive și corelează pozitiv cu educația.

Considerăm importantă analiza programului *Lapte și corn*, implementat în țară încă din anul 2002, cu mențiunea că demersurile evaluative în ce privește eficiența, relevanța, sustenabilitatea acestuia s-au realizat în mică măsură. Programul social *Lapte și corn* a înregistrat impact la nivel:

- *Social* – Sprijinirea tuturor elevilor și preșcolariilor din învățământul preuniversitar de stat, prin acordarea unei mese gratuite pe zi (lapte și corn), la care se adaugă pe lângă produsele lactate și de panificație a unei cantități de 60g/copil/ săptămână de miere de albine.
- *Macroeconomic* – Acordarea unui stimulent financiar pentru elevii și preșcolarii dezavantajați din punct de vedere material, reducerea abandonului școlar și stimularea participării școlare a beneficiarilor.
- *Financiar* – Rata ridicată a abandonului școlar este un indicator al slabei eficiențe a sistemului educațional, prin urmare investițiile în sensul ameliorării sau prevenirii acestui fenomen constituie un demers justificat din punct de vedere financiar. Reintrarea în sistem sau abandonul definitiv, implicit resursa umană cu un stoc de educație foarte scăzut, reprezintă costuri prea mari pentru o societate.

Metodologia și sursa datelor

Obiectivele cercetării au vizat: descrierea utilizării programului și a satisfacției elevilor în raport cu produsele oferite prin program; prezentarea caracteristicilor familiilor de proveniență ale beneficiarilor programului social (mărime, status socio-economic, statutul de beneficiari ai unor ajutoare sociale); descrierea comportamentului școlar al beneficiarilor direcți ai programului social.

Am pornit de la următoarele premise:

1. Mediul de proveniență determină semnificativ comportamentul de consumator lapte și corn.
2. Statutul de consumator lapte și corn influențează comportamentul școlar.

Cercetarea a avut ca subiecți 519 elevi provenind din școli gimnaziale, școli primare și licee care au clase de învățământ primar și învățământ gimnazial, din județul Bihor. Prin urmare, am încercat să răspundem diferitelor criterii: tipul și mărimea unității de învățământ, mediul de rezidență, nivelurile de școlaritate. Pe baza datelor statistice din Rețeaua școlară a Inspectoratului Școlar Județean Bihor (2011-2012), am selectat unitățile de învățământ cu personalitate juridică din mediul rural și urban, am aplicat pasul 10 și din unitățile selectate am cuprins în cercetare câte o clasă a III-a și o clasă a IV-a, respectiv profesorii/ învățătorii coordonatori. Am investigat doar elevii din clasa a III-a și a IV-a, considerând că învățământul primar are cea mai mare experiență în implementarea programului social *Lapte și corn*, debutul acestuia, în anul 2002, fiind legat de acest nivel de școlaritate. Pe de altă parte, elevii din clasele amintite au un orar complex și un program de studiu mai mare decât clasa I și a II-a; la acest nivel s-au putut urmări și indicatori legați de performanța școlară, participarea școlară, putându-se obține și date despre climatul familial, starea socio-economică a familiilor de proveniență, întrucât învățatoarea cunoaște foarte bine colectivul clasei și al părinților, după doi sau trei ani de colaborare cu aceștia.

Rezultate obținute

Subiecții cuprinși în cercetare provin din mediul urban în proporție de 30,1%, respectiv 69,9% din mediul rural, fiind selectați din clasele a III-a și a IV-a (câte o clasă din fiecare școală, de la fiecare nivel de școlaritate pentru care s-a optat), după cum urmează: 54% elevi în clasa a III-a, respectiv 45,9% în clasa a IV-a. În ceea ce privește distribuția subiecților după gen, am înregistrat următoarea situație: 47,6% sunt de gen feminin, respectiv 52,4% sunt de gen masculin. Cercetarea nu a relevat diferențe de percepție a beneficiarilor asupra programului, în funcție de gen.

Subiecții au primit un chestionar care a urmărit aspecte legate de: *comportamentul lor, ca beneficiari direcți*, în raport cu produsele de care beneficiază în cadrul Programului social *Lapte și corn*, respectiv *comportamentul școlar* manifestat (rezultate școlare înregistrate, absenteism). Fiecare învățătoare/profesor de învățământ primar de la clasele din care au fost selectați subiecții au furnizat date despre familia de proveniență a copiilor care au fost investigați (nivel venituri, ajutoare sociale de care beneficiază, dimensiunea familiei, mediul de rezidență).

Cercetarea a urmărit să surprindă relația dintre *variabilele consumator/ neconsumator de produse din cadrul programului și variabile legate de statusul socio-economic al familiei de proveniență, respectiv variabile legate de situația școlară*

a subiecților.

În principal, am pornit de la premisa că statutul de consumator al produselor din cadrul programului social *Lapte și corn* influențează *rezultatele școlare*. Totodată am urmărit dacă se confirmă ipoteza potrivit căreia *consumul de lapte-corn este influențat de veniturile familiei, respectiv dacă există o diferențiere în comportamentul consumatorului lapte/corn în funcție de mediul de rezidență*.

O primă dimensiune a cercetării o constituie **comportamentul beneficiarilor în relația cu produsele oferite de program**.

Din cei 519 subiecți investigați, doar 7% declară că nu preiau în fiecare zi produsele alimentare de care beneficiază în cadrul programului social. Desigur, faptul că iau aceste produse nu implică și consumul lor; subliniem că acest comportament depinde în foarte mare măsură și de mediul clasei, de implicarea cadrului didactic care răspunde de clasă, în sensul organizării, a valorilor împărtășite la nivelul grupului școlar, în sensul relațiilor de sprijin reciproc manifestate între elevi. Clasele în care există un grup școlar coeziv vor manifesta un alt tip de comportament decât cele în care nu se insistă foarte mult pe *construcția echipei*. Produsele care nu sunt preluate de beneficiarii direcți (numărul cornurilor și al cutiilor de lapte care se aduc într-o școală este corelat cu listele de prezență, acest demers fiind monitorizat de autoritatea locală care gestionează programul).

93% dintre subiecți preiau zilnic laptele și cornul de la școală, considerate fiind un drept al lor, ca beneficiari direcți. Se știe că în spațiul românesc mai există un singur beneficiu de tip universalist, acela al alocației pentru copii. Statul, ca principal furnizor al bunăstării sociale, agreează programele focalizate, bazate pe testarea mijloacelor; în percepția publică, însă, programele universaliste beneficiază de cel mai mare suport social (Mălina Voicu, 2005).

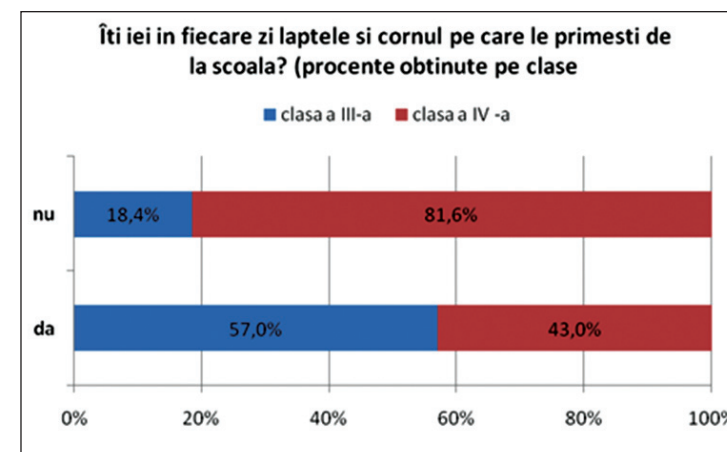

Figura 1 Distribuția elevilor care preiau laptele și cornul, după clasa de proveniență

93% dintre subiecți preiau zilnic laptele și cornul de la școală, considerate fiind un drept al lor, ca beneficiari direcți. O posibilă explicație rezidă în faptul că programul oferă aceleași produse, zilnic, ducând în timp la saturație; de altfel, una dintre măsurile care contribuie la dezvoltarea programului și sustenabilitatea acestuia este dată de diversificarea produselor oferite elevilor.

Am analizat în ce măsură elevii cuprinși în cercetare consumă laptele, subliniind diferențele care se înregistrează după mediul de rezidență.

În mediul rural, 20,1% dintre subiecți nu consumă deloc laptele primit la școală, sau consumă foarte rar. În schimb, în mediul urban, doar 9,8 dintre elevii investigați afirmă că nu consumă niciodată laptele, respectiv consumă foarte rar.

În același timp, în mediul rural 41,9% se pronunță pentru consumul zilnic al acestui produs, iar 38% declară că îl consumă uneori. Sunt valori destul de ridicate pentru consumul frecvent, respectiv zilnic al acestui produs, chiar dacă în mediul rural, accesul la produsele lactate în general este mai mare, fiind produse în majoritatea gospodăriilor.

În mediul urban, 37,8% dintre elevi consumă uneori laptele, iar 51,9% consumă zilnic acest produs. Sunt valori mai mari decât cele înregistrate în mediul rural, fiind consumatori frecvenți 88,8% dintre subiecți.

O evaluare multi-site poate releva aspecte interesante privind comportamentul elevilor în raport cu produsele oferite prin program, în mod diferențiat, după mediul de rezidență.

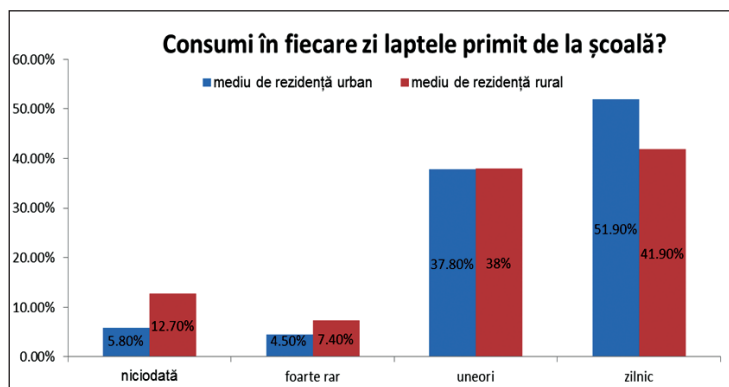

Figura 2 Consumul produselor lactate din cadrul programului social, după mediul de rezidență

În mediul rural, se poate constata preferința subiecților pentru cornul primit în cadrul programului (35,8 % consumă uneori cornul, iar 49 % îl consumă zilnic), fiind înregistrat un consum mai mare în raport cu cel al laptelui. Doar 6,1% dintre elevi nu consumă niciodată cornul, respectiv 9,1% îl consu-

mă foarte rar.

Valori diferite se înregistrează în mediul urban, astfel că 40,4% dintre elevi consumă zilnic cornul, respectiv 39,1% îl consumă uneori. Prin urmare, 79,5% dintre subiecți consumă acest produs în mod frecvent.

Cel mai mult analizat de către actorii multipli este aspectul *eficienței și eficacității* programului, tradus în percepția publică prin ideea risipei și prin cea a atragerii și menținerii elevilor în școală, mai ales în mediile dezavantajate. Nu este incriminată însă legitimitatea programului social, fiind considerată oportună distribuirea produselor lactate și de panificație, indiferent de mediul de rezidență.

Dacă observăm valorile înregistrate pentru consumul zilnic de către elevi a produselor, putem spune că sunt foarte apropiate pentru fiecare produs în parte. În mod evident, calitatea produselor influențează în mod deosebit consumul. Faptul că licitațiile se desfășoară la nivel local, nu în manieră centralizată, a dus la o creștere a calității produselor, și a implicării/ responsabilizării comunității locale.

Este interesant de urmărit ceea ce se întâmplă cu produsele oferite în cadrul programului, după ce ele sunt preluate de către beneficiarii direcți. 85,2 % dintre elevii care nu consumă laptele aleg să îl ducă acasă. Atunci când provin din comunități și familii sărace, fără posibilități de ocupare, de atragere de venituri, acest lucru se înregistrează cu frecvență crescută. Așa cum a rezultat și din cercetările anterioare, pentru unii copii, cornul și laptele primit la școală reprezintă prima lor masă sau înlocuiește pachetul cu mâncare. Sunt însă și situații în care familia își face un obicei din a utiliza aceste produse pentru nevoile comune și atunci urmărește frecvența cu care sunt aduse acasă. Uneori, elevii uită să le aducă sau, când laptele era servit la pahar, trebuia transportat cu grijă, fiind fragil, astfel că de multe ori era lăsat în clasă. Odată cu livrarea laptelui la cutie, cu pai, s-a putut observa un consum mai mare.

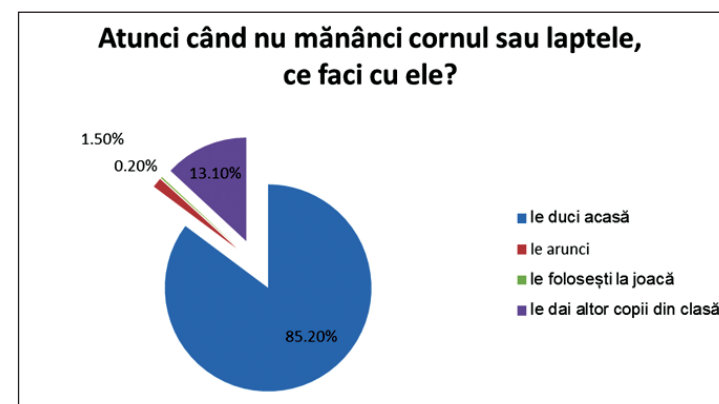

Figura 3 Întrebuințarea produselor în afara consumului la școală

Produsele din cadrul programului sunt oferite de 13,1 % dintre copiii care aleg să nu le consume altor colegi din clasă. Grupul școlar coeziv, interesat să promoveze relații de sprijin, de colegialitate, oferă cadrul pentru manifestarea unui astfel de comportament, în mai mare măsură decât colectivele care nu sunt solidare. Uneori tacit, alteori explicit, dar acceptat ca gest, laptele și cornul este dat copiilor care provin din familii cu venituri reduse. Uneori, însă, copiii cedează aceste produse altor colegi, care nu sunt în dificultate, dar le consumă din plăcere.

1,5% dintre elevii investigați susțin că aruncă aceste produse, respectiv 0,2% le folosesc la joacă în sala de clasă sau în drumul spre casă. Desigur, acest comportament nu se manifestă cu frecvență zilnică, dar reprezintă un punct slab al programului, care duce la întreținerea ideii că se face risipă. Unele școli au precizat în Regulamentul de ordine interioară sau în Regulile clasei că risipa laptelui și a cornului constituie un comportament inadecvat și atrage după sine sancțiuni. Depinde foarte mult de climatul organizațional ca această situație să beneficieze de o gestionare eficientă.

O altă dimensiune a cercetării o constituie identificarea **caracteristicilor familiilor de proveniență (venituri, număr de frați, ajutoare de care beneficiază)**

Copiii proveniți din familiile sărace constituie un grup vulnerabil care necesită politici și programe de sprijin. În mod cert, cu cât este mai mare numărul de frați, cu atât crește riscul sărăciei familiei. O familie fără resurse necesare nu va putea sprijini copilul pentru a-l menține la școală, astfel că va crește probabilitatea înregistrării abandonului școlar. Programul Lapte și corn are ca obiectiv prevenirea acestui fenomen, respectiv stimularea participării școlare. În cercetare au fost cuprinși elevi care sunt singuri la părinți, respectiv care au un frate, opt sau peste opt frați.

Datele obținute în cadrul demersului investigativ au arătat că sunt mai mulți consumatori în grupa celor care au un număr mai mare de frați, dar s-a constatat că nu există o relație semnificativă între variabilele număr de frați și consumator lapte/corn.

Am urmărit apoi identificarea copiilor care beneficiază de ajutor social.

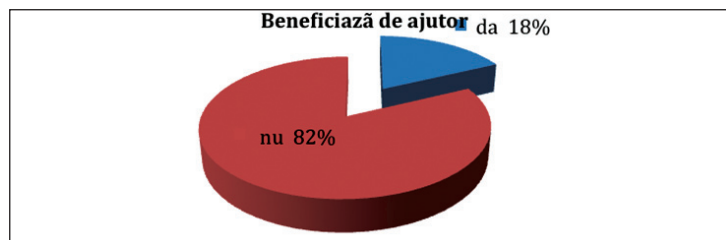

Figura 4. Beneficiari ajutoare sociale

Doar 18 % dintre cei 519 elevii cuprinși în cercetare beneficiază de sprijin, de ajutor social, la nivel individual sau familial. Cercetarea pe care am realizat-o nu a relevat o relație semnificativă între variabila consumator lapte-corn și statutul de beneficiar al ajutorului social.

Există o relație semnificativă între statutul de consumator lapte/corn și veniturile pe care le înregistrează familiile elevilor, cu precizarea că este la un nivel minim de semnificație.

Cercetarea a relevat totodată relații semnificative, la niveluri scăzute de semnificație între variabilele consumator lapte și mediu de rezidență, cei din urban consumând în mai mare măsură acest produs, decât cei din rural.

O a treia dimensiune a vizat **comportamentul școlar (participare școlară, rezultate școlare) al subiecților**

Efectele programelor de servire a mesei în școli se regăsesc și la nivelul comportamentului școlar: *performanțe școlare înregistrate, absențe nemotivate.*

Performanța școlară la nivelul ciclului primar se exprimă în calificative. Dacă în clasa I și a II-a, majoritatea elevilor înregistrează calificativele FB și B, în clasa a III-a și a IV-a rezultatele se diferențiază. Observăm că subiecții au, în proporție de 42,8%, rezultate foarte bune, respectiv 38,9% dintre ei au rezultate bune .

Constatăm că între comportamentul de consumator lapte/corn și rezultatele școlare înregistrate există o relație semnificativă, dar slabă. Cei care consumă lapte și corn au rezultate bune. Studii realizate în alte state au scos în evidență o relație clară între servirea mesei școlare și performanțele școlare ale beneficiarilor, cu precizarea că în majoritatea cazurilor se oferă mese complexe de prânz, sau chiar mic dejun, cu respectarea standardelor nutriționale agreeate. (Anexa 8)

Relația dintre variabilele *Număr de frați* și *Rezultate școlare* este de natură să susțină afirmația: *Cu cât este mai mare numărul fraților, deci dimensiunea familiei de proveniență, cu atât e mai mare probabilitatea de a obține rezultate școlare mai slabe.*

Prelucrarea și interpretarea datelor de cercetare ne-a determinat să analizăm relația dintre variabilele: număr frați, consumator lapte/corn, rezultate școlare.

91,2% din elevii care au un singur frate preiau în fiecare zi laptele și cornul de la școală, 48,2% dintre ei având rezultate foarte bune, 32,6% au rezultate medii, iar 10,4 % au rezultate slabe. Putem considera că programul stimulează nu numai participarea școlară, ci și rezultatele obținute, sau cel puțin este unul dintre factorii care generează această stare de fapt.

Un aspect interesant este legat de absențele înregistrate de elevii cuprinși în cercetare, în funcție de grupele de performanță academică. Desi-

gur, elevii din ciclul primar au în general o frecvență școlară foarte bună, în raport cu alte cicluri de școlaritate. Astfel, din cei 519 subiecți, 42,8% au rezultate școlare foarte bune și doar 0,4% dintre aceștia au absențe nemotivate.

Aceleași valori de absențe nemotivate sunt și pentru grupa de rezultate medii, care cuprinde 38,9% dintre subiecți. Totodată, dintre elevii cu performanțe școlare scăzute (18,3%), 1,7 % au absențe nemotivate.

Putem concluziona, chiar dacă vorbim de valori relativ scăzute ale absențelor nemotivate la clasele a III-a și a IV-a, că *probabilitatea de a absenta nemotivat e mai mare în rândul populației școlare cu rezultate slabe.*

Raportându-ne la datele pe care le-am obținut prin investigarea elevilor, ca beneficiari direcți ai programului social *Lapte și corn*, putem formula câteva concluzii:

Comportamentul de consumator corn/lapte este diferit în funcție de *mediul de rezidență*. Astfel, am constatat că elevii din mediul urban înregistrează un consum de lapte mai ridicat decât cel din rural. Reiese totodată preferința elevilor din mediul rural pentru cornul primit în cadrul programului. Dintre produsele oferite prin program, laptele este cel agreat de beneficiari, astfel că la întrebarea dacă preferă alt produs în locul laptelui, elevii cuprinși în cercetare susțin, în proporție de 46,6% , că îl preferă și nu vor să fie înlocuit.

Caracteristicile familiei de proveniență sunt importante în sensul că elevii care au mai mulți frați consumă în mai mare măsură produsele lactate și de panificație oferite prin program.

Comportamentul de consumator lapte/corn este diferit în funcție de clasa de proveniență; elevii din clasa a III-a consumă în mai mare măsură produsele, comparativ cu cei din clasa a IV-a.

Problema *risipei* din implementarea programului, care se înregistrează și la nivelul cunoașterii comune, trebuie privită totuși cu prudență. Peste 85% dintre elevii cuprinși în cercetare duc laptele și cornul acasă, dacă nu îl consumă, respectiv 13% îl dau altor colegi din clasă. 1,5% dintre elevii care preiau produsele le aruncă, respectiv 2% le folosesc uneori la joacă. Desigur, ar fi de dorit să nu se înregistreze nicio pierdere, impunându-se măsuri de tipul: alternarea produselor, asigurarea calității acestora, reglementarea clară și punctuală a regimului acestor produse, în cazul în care nu sunt consumate.

Problema *utilității* programului se poate analiza, dincolo de obiectivele vizate, în raport cu următoarele elemente: elevii nu utilizează decât în mică măsură serviciile de catering sau pe cele de la cantina școlară; chiar dacă 84% dintre elevi își pun pachet de acasă și peste 40% dintre ei servesc micul dejun acasă, produsele sunt preluate zilnic de 81% .

Comportamentul școlar al celor care consumă lapte și corn este caracterizat de *rezultate școlare* mai bune, comparativ cu cei care nu consumă.

Prin raportare la modele de bună practică din alte țări și în mod evident, la contextul socio-economic și cultural din țara noastră, putem susține următoarele recomandări:

- *Diversificarea produselor oferite*, astfel încât să fie satisfăcute nevoile beneficiarilor direcți, dar și standardele nutriționale agreate pe plan național;
- *Oferirea unei mese calde* în unitățile școlare, finanțate parțial de stat și cu implicarea familiei, a unor organizații nonguvernamentale. Dezvoltarea unor programe complementare care să susțină programul social *Lapte și corn* prin obiective adiacente;
- Sprijinirea școlilor în vederea asigurării condițiilor de preparare sau servire a mesei școlare în condiții optime;
- Diversificarea curriculum-ului școlar prin discipline opționale sau activități derulate în cadru nonformal, în vederea promovării unui comportament alimentar sănătos;
- Crearea unor oportunități de servire a mesei în comun, elevi și profesori, cu respectarea normelor de comportament adecvat, cultivarea unor relații sociale apropiate între actorii educaționali, promovarea bucătăriei tradiționale, în condițiile respectării standardelor nutriționale susținute de specialiști;
- Implementarea programelor de servire a mesei școlare în cadrul unor relații partenariale, cu implicarea activă a autorităților locale; în acest fel, ar putea fi mese diversificate, care să răspundă nevoilor beneficiarilor, iar resursele financiare nu ar fi doar în atribuțiile guvernului sau ale familiei;
- Alocarea unui buget de timp, în cadrul programului școlar, pentru servirea mesei școlare, în spații organizate, amenajate în mod adecvat.

Ca o recomandare generală, care face referire la toate programele sociale din educație, susținem necesitatea derulării unor demersuri evaluative eficiente, care să respecte în mare măsură modelul evaluării participative

Bibliografie

Bundy D.A.P., Burbano C., Grosh M., Gelli A., Jukes, M and Drake, L. (2009). *Rethinking School Feeding: Social Safety Nets, Child Development, And the Education Sector*. World Bank

Mărginean, I. (1994). *Politica socială și economia de piață în România*. București: Academia Română, CIDE.

Zamfir, C. , Stoica, L., Stănculescu, M. (coord.) (2007). *Proiectarea dezvoltării sociale – ghid metodologic*, București.

Zamfir, C., Stănescu, S., (coord.) (2007). *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Iași: Editura Polirom.

Prin studiile cu adresabilitate locală s-au format în Oradea mai multe generații de cercetători în domeniul social. A existat și există o cerere pentru cercetare aplicată atât din partea sectorului public cât și din partea celui privat în Bihor ceea ce a constituit un bun prilej pentru contribuție la dezvoltarea locală dar și pentru formarea specialiștilor în domeniu. De-a lungul timpului colective de cercetare din jurul Departamentului de Sociologie și Asistență Socială au investigat teme relevante pentru politici sociale precum abandonul copiilor, sărăcia urbană, situația persoanelor fără adăpost, problemele tinerilor post-instituționalizați sau alte teme pentru actorii din centrele de decizie cum sunt educația, calitatea vieții copiilor și participarea cetățenească. Toate rezultatele studiilor lor s-au finalizat nu doar prin rapoarte de cercetare sau volume și articole științifice, ele însele contribuind la fundamentarea unor cariere în domeniu, dar și prin documente și decizii de politică sau măsuri și intervenții locale care au influențat viața unor grupuri mai mari sau mai mici de oameni.

Rostul volumului de față este în primul rând unul simbolic și emoțional. Ne propunem, modest, să marcăm o etapă importantă din viața științelor sociale organizate la nivel local prin aniversarea a 20 de ani de la înființarea învățământului sociologic orădean. Mai mult, prin centrarea pe aspectul local sau regional al lucrărilor selectate încercăm să adăugăm câteva tușe acestui domeniu al activității noastre de cele mai multe ori neglijat dar esențial.

ISBN: 978-973-595-988-3